GECE VAKTİNDE

GÜNDÖNÜMÜ

M. NECATİ SEPETÇİOĞLU

MUSTAFA NECATİ
SEPETÇİOĞLU

GECE VAKTİNDE
GÜNDÖNÜMÜ

FATİH ÜÇLEMESİNİN
ÜÇÜNCÜ KİTABIDIR

İrfan Yayımcılık

Yayın Hakkı (Copyright):
© İrfan Yayımcılık & Tanıtım
Limited Şirketi

DÜNKÜ TÜRKİYE DİZİSİ
ÜÇLEME 4
CİLT 3

Kapak:
Erol KAYMAK

Baskı:
Avcı Ofset

Cilt:
İstanbul Mücellithanesi

İrfan
Yayımcılık ve Tanıtım Limited Şirketi
Klodfarer Cad. Sümer Ap. No: 40/7
34400 Divanyolu İSTANBUL
Tel&Faks: (212) 518 38 66

BÜTÜN ESERLERİ: 12

MUSTAFA NECATİ
SEPETÇİOĞLU

GECE VAKTİNDE
GÜNDÖNÜMÜ

Mustafa Necati Sepetçioğlu

Yazar 1930 Zile doğumlu. İlk ve ortaokulu Zile'de okuduktan (1947) sonra İstanbul'da Haydarpaşa Li-sesi'ni (1950) ve İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fa-kültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nü bitirdi (1956). 1954 yılında şair ve yayınevimiz yazarla-rından Muazzam Gürşen SEPETÇİOGLU ile evlendi. Muhtelif kamu görevlerinden sonra Milli Eğitim Derle-me Müdürlüğü (1974) yaptı.

İlk hikâyeleri Sivas'ta çıkan *Hakikat* gazetesinde yayımlanmıştı (1948). Daha sonra hikâyeleri İstanbul, Yol, Türk Yurdu, Türk Dili (1955-59), Türk Edebiyatı dergilerinde yer aldı. *Çağlayanlı Vadi* adlı romanı Vatan gazetesinde tefrika edilmişti (1966-71). Nehir romanları olan on iki ciltlik Dünkü Türkiye Dizisi'nde Malazgirt Zaferi'nden İstanbul'un Fethi'ne kadar Türk tarihi konu alınırken, üç ciltlik Bugünkü Türkiye Dizisi ile günümüz Türkiye'sinde yaşanan toplumsal değiş-im ve sonuçları işlenmiştir. Sabırağacı Dizisi ile fe-tihten günümüze Kıbrıs ve Osmanlı Devleti anlatıl-mıştır. *Trampacılar* adlı oyunu İstanbul Şehir Tiyat-rosu'nda (Mart 1968) sahnelenen Sepetçioğlu'nun, oyun yazarlığında en önemli başarısını gösterdiği *Büyük Otmarlar* İstanbul Üniversitesi Talebe Birliği Gençlik Tiyatrosu'nca sahneye konuldu (1967), ar-dından Avrupa Üniversitelerarası Tiyatro Festiva-li'nde en iyi oyun seçildi (1968). *Çardaklı Bakıcı* adlı oyunu ile MEB Ödülü'nü, *Gece Vaktinde Gündönümü* ve *Karanlıkta Mum Işığı* adlı kitaplarıyla Türkiye Milli Kültür Vakfı 1980 Kültür Armağanı'nı, ... *ve Çanakkale 3/Döndüler* adlı eseriyle 1990 yılı Türkiye Yazarlar Birliği'nin yılın romancısı ödülünü kazandı. 1994'te İLESAM Üstün Hizmet Beratı verildi. 1998'de Atatürk Dil-Tarih Kurumu Şeref Üyeliği'ne seçildi.

İRFAN YAYINEVİ, Nu : 76

Dünkü Türkiye Dizisi : 12

DOĞUŞ MATBAASI
İstanbul —1980

MEŞVERET VARDIR DEYU ÇAĞRILDIKLARINDA DÜŞÜNDÜLER Kİ…

Nar tanelerinin oynaştığını, kabuklarında narların çatladığını duyar gibi oldu. Öyle geldi ki yeni bir dünya oluşmakta ve bu dünyada çatlayan nar kabuklarından oynaşmakta olan nar tanelerinin suyu hemen sızacak, damlayacak, yağacak... görünmez bir gizli dünya idi o, fakat hissediyordu; sanki kapısındaydı, anahtarı da küçücük ellerindeydi.

Narlar iri, kıpkırmızı; içleri ballı mücevherlerle tıka basa doluydu, elini uzattı mı kendisinin olacaktı. Bodur, çelimsiz, bir insanın hemen acıyabileceği kadar cılız sayılabilecek ağaçlarında, dikenli dallarından sarkmış: «Al beni! Uzan bana, durma kopart bre hadisene!» diyesiye sallanan, ne sallanması, salınan salınan yüzlerce dünya! Hele birisi en yakınındaydı... gözünün ucunda sanki gözbebeğine el ediyordu, kırmızısında da yanıyordu ki uzanmayana deli demek hiçten değil.

Elini uzattı mı kendisinin olacak!

Uzatamıyordu.

Deli olduğunu biliyordu da uzatamıyordu.

Bilemediği bir korku, hemen yırtabileceği halde yırtmadığı incecikten örülmüş yasak ağlarının görünmezliğiyle gelmiş bir ürperme, parmaklarının ucunda bütünlüğünü çağıran nara uzanmasına engel oluyordu: Hocalarıydı sanki; Hocalarının sesi değilse nefesiydi. Molla Gürânî'nin kirpi karası dikensiliğinde yüzünü sarmış sakalından kendini beğenmiş seslerde: «Dur!» deyip

öfkeleniyor; baştan ayağa beyazlığıyla sessiz bir temizlikte dinlenmiş Ak Şemseddin'in ak fısıltıları: «Senin olmayana el uzatmak ha?» çığırışlarında güceniyordu.

Nar da nardı bre aman heyyy! Kırmızılığında yana dola ballanmış bir çıtırtı ile usul usul çatlamış kabuğundan, iç mücevherlerini ha damlattı ha damlatacaktı ki el vurmaya gör! Yanardın. Ne olduğunun farkına bile varamadığın bir anda olanca bedenin nar suyuna kabarırdı, tutuşmak işten değil. Yanıyordu, kabarıyordu, tutuşuyordu da. Dilinin altında gözeleri gevşemiş yüz kere bin pınar o sudan fışkırıyor; dilinin üstünde bin kere bin pürtükten kaya dola gırtlağına akıyor, küçük dili kıpkırmızı ateşlerde nar suyuna kesiliyordu dilim dilim.

Uzanıp aldı en yakınındakini, o gözbebeklerine kırmızı yangınını vuranı aldı kopartıp parmakları; «Al beni! Uzan bana! Kopart ha bre kopart!» haykırışına daha fazla dayanamamıştı, delirmişçesine uzanıp delirmişçesine narı kavramıştı, çekmişti, kopartmıştı, almıştı.

Aynı anda yandı; parmak uçlarından yalazlanmış bir alev yüreğinde doruklanıverdi; çalmıştı!

Bir anda bastıran sıcak, hemen ardından dalayıcı bir ter olmuş bedeninde testereleşmişti. O anda bütün dünyada, yerde gökte adını çağırıyorlardı, hırsızlığını duyuruyorlardı dört bir yana... bütün kiliselerin çanları bangır bangır bağırıyor, Sinagogların duvarlarına sığamayan Musevî sesler top top dualarda ağırlaşmış yollara dökülüyor, minarelerde müezzinler afetlerin dinmesi için Tekbirlerle yakarıyordu. Dahası..? Babasının askerleri dizi dizi peşine düşmüştü, koğalıyordu.

Soluk soluğa geldiğinde ancak, kaçtığının farkına vardı, hissetti aslında. Dalından asılıp kopardığı, kaçtığı sürece avucunu sımsıkı kapayıp parmaklarını üzerine mengeneleştirdiği nara, atmak istediği halde bu isteğinden çok fazla sahipleniyordu, onu da seziyordu.

Kendilerinin olmayan nar bahçesinden çoktan çıkmıştı. Yine sahibi olmadıkları bir başkasının topraklarındaydı ama nar bahçesinin dışındaydı. Saray bahçesinin son uzantıları, alçacık taş yığılmışlığını duyarlaştırmış sürükleye çeke, küflenmiş bir kalın çizgi gibi çamlığa doğru taşıyordu. Kınalı toprağını yer yer dişli kayaların yırttığı yassı bir tepe, belki de kimsenin malı olmadığını bilmenin başıboşluğunda daha bir yassılarak kabarıp tümsekleniyor, tümsekliğinde vurup gidiyordu... üstünde yaprakları çillenmiş kekikler, yosunu kabuk bağlamış taş dişlerinin kazmalanması, tek tük ağaç kalıntıları; otlar, çalı dikenleri, geven otu kümeleri, kokuları burun burkan yavşan otu tüylenmişliğinde bir yassılığın tepelene tepelene uzanıp gitmesi... Ekim sonu sıcağını salıp durduğu öğle üstü güneşine doymuş bir kınalı toprak buğulanması; yassı tepe, kocaman bir açıklık halinde başkasının dalından koparıp aldığı narın yanmışlığını mı ortaya çıkarmıştı ne? Ekim sonunun bu öğle üstü güneşi bu yassı tepenin kınalı kelliğinde hırsızlığını mı buğulandırıyordu cümle âleme?

Hâlbuki bütün bu görünenlere hırsızlığını unutmak için bakmıştı; bu görünenleri seyretmeğe zorlarken gözlerini avucunda sıkıp tırnaklarını geçirdiği narı unutmak istiyordu. Gelgelelim tepe, varıyla yoğuyla narın kılığına girmişti de hırsızlığını ayan beyan gözlere sokuyordu.

Nar avucunda hâlâ yeni bir dünyanın lezzetini tatlandırıyordu: taneleri en gizlisinde oynaşıyor, kabuğu yepyeni ballara çatlıyor, suyu tadılmamış lezzetlere damlıyordu. Avucunun içinde mücevherlerin arındırılmasıyla damıtılmış renklerden ve lezzetlerden olma bu yeni dünya onundu artık, kimselere vermeğe de niyeti yoktu.

Buna rağmen vardı vurdu bir ağacın göğdesine avucundaki narı; acımadan, hınçla, biraz da kin duyarak.

Kıpkırmızı bir çatlama!

Kıpkırmızı bir su sızması...

Kıpkırmızı bir yapışma parmak aralarında: sıcak, doyurucu; etini kemiğini çeke söke yayılıyordu.

Bir damla, ak bileğinde, morumsu damarlarının kıtırlaştığı yere kadar sızdı kaya kaya; oradan sanki etine işledi yahut etiyle birlikte buharlaştı... öyle bir yok olmada görünmeze karıştı. Fakat hemen yerine dolmak için vakit geçirmeden akıp sızmakta olan damlacığı kaçırmadı; ak bileğinin çocuğumsu mor damarlarına yaklaşacağı sıra dudaklarını yapıştırdı, damlayı emdi.

Kıpkırmızı bir mücevher kanının gün ışığında göğe ve toprağa yoğrulmuş bir sıcaklıkta, ve öyle bir lezzette, kanına karışıverdiğini sandı. Yeni, gizli, kimsenin bilmediği, hiç bir zaman da bilemeyeceği bir dünyaya sahip olmuş gibiydi. Yarı yumulu gözleri narı vurup kırdığı ağacın göğdesinde bir sürü yakut damlasının nar taneleri halinde döküldüğünü gördü. Ağacın kanı değildi.

Narın içindeki dünya dışarı taşıyor olmalıydı.

Ezilmişlik, çatlayış!

Kendi gücüyle ağacın göğdesinin gücü arasında olgun mücevher dünyasını taşıma gücüne erişememiş bir nar dünyasının dökülüşü... şâhâne idi!

Doymanın mümkünü yok!

Bir an için varı yoğu unuttu. Üzerinde bulunduğu kınalı yassı tepenin yassılığıyla altında varı yoğu unuttuğu ağacın, gök yüzünün, Ekim sonu güneşinin öğle üstü ısınmasında oluşturduğu eni sonu bellisiz bir kâinatın kavisleşmesi varlığını içine almıştı; bir başka, anlayamadığı bir değişik bütünleşmede olduğunu hissediyor, gelgelelim neyin nesi olduğunu bilemiyordu, anlıyamıyordu.

Soracak hocaları da yoktu yanında.

Olsalar sorar mıydı acaba?

Sanmıyordu.

Onlardan kaçmamış mıydı? Nar bahçesine dalışı, aklını kaçırışı kızarmışlıklara, uzanıp alışı... ve sonrakiler,

hocalarından kaçmak için değil miydi?

Sormak zor geliyordu; sordurmak var iken...

Bıraktı nar ezilmişliğini; yakutların mücevherlerin ezilmiş etiyle, sızan kendi kanından oluşmuş zavallılık gönlünü bulandırmıştı.

Ağacın göğdesinde yapışıp kalmış kalıntılar; kopup düşmüş, düşebilmiş artıklar; dibe birikmiş bir ezilişin yıpranmışlığı. Ağacın kabuklarına takılıp durmağa çalışan yakut damlacıklarını andırır nar taneleri... duranlar, duramayanlar; kayıp düşenler! Birdenbire farketti ki ağaç, göğdesinde belli etmeden, narın ezik sularını içmektedir. Süze süze, hazla, olanca açlığıyla!

Dehşete düştü.

Alıp, getirip, vurup kırıp dağıtmak?

Ezmek, çatlatmak, parçalamak, dökmek!

Kendinden geçmek, değişik dünyalarla bütünleşmek..? Bir damlacığının tadına vardığın anda da bir başkasının, eski bir ağaç göğdesinin, var olan bütün lezzeti sinsi sinsi emerek sana bile sahip çıkmağa kalkması; senin olan lezzeti çalması, senin hak ettiğini sana dahi sezdirmeden senin gözünün önünde senden olanı almağa kalkışması bre!.. Yıkılmalı değil midir böylesi sinsilik?

Önceden de var mıydı yoksa şimdi birdenbire mi var oldu? Acayip bir tavuk kokusu geliyordu bir yerlerden. Bir kaç yüz tavuğun, belki bir kaç bininin birden, üst üste binmişçesine bir anda kokması... sonra biraz tezek, daha çok saman, bir parçacık ısınmış toprak ki kerpicimsiydi, fırın içinin ısınmasında kokuyordu uzakçalığıyla; hepsi birbirine karışarak ortalığa sızıyordu. Yerden, otların kökünden yahut gökten, ağaçların yapraklarından, damlalar halinde, yağmurumsu siyim siyimsiliklerde ortalığa sızdı. Daha önce de var olabilirdi; şimdi, ansızın, ağacın bütün lezzete sahiplenmesi sonucunda ortalığa yayılmış da olabilirdi.

Sağ omuz ortalamasından gelen bir serinliğin tavuk kokularını sürüklediğini, ısınmayı bu kokularda yeğniltiğini, yeğniltirken artırdığını daha doğrusu, öyle bir acayipliği sezinleyince, aklı, tavuk kokuşmuşluğunun kökenine takıldı. Az önceki eziliveren mücevherlerden oluşmuş dünya ile bu tavuk kokuşmuşluğu arasında bir ilinti mi vardı, yoksa bir ilinti mi ilmiklenmeğe hazırlanıyordu?

Aramanın durmaktan çok daha güzel olacağına yattı gönlü; aklında nar tanelerinin mücevherleşmesiyle üstüste binmiş tavuklardan binlercesinin birden kokuşması, eşit aralıklarla yer değiştirip durdu. Ne olursa olsun, eksiğiyle gediğiyle, dolusuyla boşuyla iyisi de kötüsü de Hocalarının önünde diz çöküp derse oturmaktan bin kerte güzeldi.

Sağ omuz ortalamasından gelen tavuk kokuşmuşluğundaki serinliğe döndüğünde, uzun bir zamandır çiğnene çiğnene yerine oturmuş bir keçi yolunun cılgalaşarak yassı tepeyi sağdan dolanıp çıktığını görmüştü. Sarayın bahçesine dönmek ise, içinden hiç mi hiç gelmiyordu. Kırmızılığında yanıp bitmiş bir mücevherler dünyasında için için tanelerini oynaştıran nar ise ezilip akmıştı nasıl olsa; bitmişti. Vurup ezdiği ağacın göğdesi varsın sinsiliğinde o ezik lezzeti yalanıp dursun; tavuk kokularının sızdığı yere tırmanacaktı, bulabilirse... karar, bu karar!

Çocuk adımları bu karara seğirtti.

Cılgalaşan keçi yolu sağdan kıvrılıp tırmandıkça sarayın bahçesi de, nar ağaçları da kıvrılıp gerilerde kalıyordu. Kınalı topraklarıyla yassı tepe, bu yanda, kıvrılmış bir dereciğin üst yanına doğru abanıp kamburlaşıyor, kınalı toprakların güz yeşermişliğine serim serim seriliyordu. Sanki Manisa değildi buralar; Murad Beğ'in Osmanoğlu ülkesinde herhangi bir yer idi. Cılgalaşan keçi yolunu kıvrılıp dereye yukarı tırmanınca saray da, bahçesi de, narlar da kayıplara karıştı.

Bir başka güzellikti çevresinde tabiat... ama, tavuk kokuyordu. Koku da ağırlaşıyordu. Sanki güneşte kaynayan tavuk tüyleri... herhalde yassı tepenin yarıklarından, tıpkı az önceki narların çatlayan kabuklarından sızan lezzetler gibi, sızıyordu; gelgelelim onlar gibi çekici değil iticiydi, yassı tepenin görünmez oyuklarında birikmişti, gizliliklerde salıyordu kokusunu; narların çağırışındaki açıklık ve kendine güvenişten eser yoktu.

Bütün kötüler gibi görünmezliklerde, bütün korkaklar gibi saklı, bütün akrepler gibi taş altlarının nemine yatmış... Böyle olduğu için de kokuyordu; bütün karanlıklara sinmişlerin yayılmasını önleyemedikleri kokuları gibi, varlıkları görünmüyor gelgelelim saklanamıyorlardı da.

Bir ara aklına birilerinin bu kokuları bile bile yaymağa çalıştığı da geldi. Manisa'nın şu Ekim güneşinde yalım yalım yanan tabiatını, birileri, belki de hasta gönlünün irinlerinde mahvetmek niyetiyle tavuk ölülerini toplayıp getirmiş, şuralarda bir yere gömmüştü. Bunca tavuk ölüsünü bulmak için harcadığı zamanın ölümüne aldırmadan hasta gönlünün irinlerine âşık birisi yahut birileri, varsa eğer, Manisa'dan bir kimse olamazdı. Manisa'ya dışardan gelmiş biri, Manisa'yı sevmemiş, sevememiş bir hasta... başka türlüsü düşünülemezdi. Niyeti Manisa Sarayını saraylıktan çıkarmak, Manisa'yı tavuk kokularında boğmak, narlara nefes aldırmamak; topyekûn bir güzelliği yok etmek kısacası. Bunun için de bu kınalı yassı tepe seçilmişti. Bu yassı tepe, kınalı topraklarıyla kanat gerip ölü tavukları göstermiyorsa da kokularının sızmasına engel olamıyordu.

Öyleyse bu ölü tavukları buraya gömen Saraydan korkmuyordu. Manisa'nın güzelliğini sevmediği, insanlardan nefret ettiği bir yana, Saraydan korkmuyordu bre! Böylesine bir cesareti kendinde bulan her kim ise onu

arayıp bulmalıydı; elini, yüzünü, gözlerini görmeliydi. Kendi eli yüzü gözü kadar merak ediyordu.

Ararken aranırken ilerde bir toprak yassılığına dayalı kırık dökük bir kapı gördü. Az ötesinde üç beş kaba ağaç kırık dökük kapıyı gizler gibiydi.

Kaba yontulmuş tahtalardan çatılma hantal bir kapı; güneşi yiye yağmuru içe, Manisa'nın günü geldi mi çekilmez ayazında soğuğa gerilip kasılmaktan eni konu çarpık, eni konu kaykılmıştı... açmak için ya omuzlamak ya bir hayli zorlanmak gerektireceği görünüşünden belliydi. Ama bir itişinde açıldı, sallanır gibi, tahtamsı homurtuları sürükleyerek, bir acayip iğretilikte geriye doğru kaykıldı, aralandı iyice. Aralanır aralanmaz da tavuk kokuları olanca ısınmışlığıyla yüzüne çarptı: saman, tezek, ısınmış toprak dumanlanmasında tavuk isilenmişliği yüzüne bulaştı sanki; belki de görünmez tüylerin uçuştuğu bir hava içerilerde bir yerden itile kakıla, aralanan kapıya koşuşmuştu. İğrenmesi gerektiğini hissediyor fakat içeriler, içerilerdeki o ısınmış tavuk kokuları, görünmezliklerinde uçuşan tavuk tüyleri baş döndürücü kaşıntılarda aklını mıncıklıyordu. Bir ara, bir yerlerde gizlice öldürülmüş binlerce tavuk ölüsünün getirilip yığıldığını sanmış iken, şimdi, aldandığını da sezinlemişti. O içerilerdeki kokular, tüy uçuşmaları ölüme değildi, dirime idi; ölüm, sanki kabuklar arasında başlangıcından beri bir uzun uykuydu da burada, içerilerde bir yerlerde kabuklarını çatlatıyor, diriliyordu; uzun uykular canlanıyordu. Isınmış tavuk kokuları, görünmezliklerinde uçuşan tavuk tüyleri ne idi öyleyse?.. Canlanmak, ölü uykularından yeni bir dirilik bulmak..? Bulurken de tavuksu tavuksu kokmak..? Canlanmak tavuk kokularında kokmak mı idi?

Durup dururken doğuşunu hatırladı: bilmediği bir zaman karanlığı ışır gibi oldu gözbebeklerinde, doğumunu görüyordu sanki; iki avuç dolusunda bir et canlanışı...

Doğmaktan korktu; korkusunun iğrenmekten kaynaklandığının farkına vardığında aralık duran kapının öte yanına geçmişti bile, içerisi, dar uzun bir karanlıkta toprağa giriyordu, öyle geldi. Isınmış tavuk kokularıyla tüylerin arasına bir yeraltı toprağının güçlü kokusu sinmişti. Tepenin altı oyulmuş, kapı ile birlikte giren yol ötelerde belki de dallanıp budaklanmıştı.

Sekiz on adım sonra, gözleri dar yolun toprak altı karanlığına da alıştığı için, rahatça bir yere geldiğini gördü; dört köşe bir genişlikti... bir adam boyunda kapısız oyuklar, her biri bir yerlerden aydınlanarak, hafifçe, derinleşiyordu. Hem derinlik hem o hafifçe aydınlık, sanki, hiç düşünmek istemediği halde yeraltı mezarlarını hatırlattı birdenbire. Yer üstü mezarlarının açıklığı da yoktu hatırlayışında; o yüzden, hemen kalkıverecek ölümlerin susmuş çığlıkları küçücük kafasının içinde çınlamağa hazırlandı. Gelgelelim korkmuyordu. Aksine, varsa eğer, o susmuş çığlıklarıyla ölümlerin kalkıvermelerini görmek, çığlıklarını tutabilmek, hafifçe aydınlatılmış dehlizlerden gelen yürüyüşlerini göğüslemek isteği yüreğinde doluvermişti. Kapısız oyuklarıyla dehlizlenen dört oyuğun dördünden de her an öyle bir diriliş fırlayıverecekmiş gibiydi. O anda da tavuk kokuları, ısınmış tüylerin havalanması, tavuk kokularıyla pişmiş bir yer altı toprağının damarlarını kasması bir olacak, belki de varlığını alıp götürecekti... bir sel gibi! Dirilen ölümlerin önünde duramayacak kadar çocuk göğsüne yüreği destek olabilecek mi idi acaba?

Elinde olmadan bunu düşündü.

Ama düşünceleri de donup kaldı.

Sağındaki oyuktan bir adam çıkmıştı sokranarak, içerinin hafifçe aydınlık karanlığını omuzlayıp getirmişti, saçı sakalı tavuğumsu sarkıyordu; değildi muhakkak ama ummadığı bu gelişin irkilişinden istese de başka türlü gö-

remeyecekti.

Adam ona o Adama bakakaldı: ikisinin de karanlığa alışmış gözleri irileşmeğe zorlanıyordu. Adamın saçı sakalı arasında yer bulabilmiş alnı, burnu, dudakları daha da kötüydü. Alışık olmadığı bir oyukta alışık olmadığı bir yerden bitme çocuk..? Cin değilse eğer perilerin elçisi olurdu olsa olsa. Hayırına gelmemiş bir periler elçisi cinlerden beter çarpardı adamı bu toprak altında; çok duyulmuştu, çok görüldüğünü işitmişti. Şimdi, gözleriyle de görüyordu işte. Çoğu zaman, gözlerinin önünde kaynaşan yüzlerce binlerce civcivi seyredip avuçlarken de düşündüğü olmuştu: «Şunlardan biri dile gelip konuşsa, periler ülkesinden gelme bir elçi olduğunu söylese, dile benden ne dilersen... deyip sorsa..?» Ne dileyebilirdi ki?

Hep o dileyeceği nesneyi, yahut nesneleri düşünmüştü. Bir değil, beş değil on değil... düşünmeğe başladın mı dileyeceklerin birbiri üstüne biniyordu, isteyeceklerin birbirini kovalıyordu. Bu da uykularını kaçılıyordu çoğu vakit, aklını karıştırıyor, üç paralık keyfi varsa onu da alıyordu elinden. En iyisi periler ülkesini de elçisini de yok belleyip civcivlerini civcivden öte görmemek idi.

Görmemek idi ama işte olan olmuştu, periler elçisi bir çocuk kılığına bürünmüş, fırın ağızlarının açıldığı aralığın orta yerine dikilivermişti. Görünüşü de öyle pek çok verecek, dile benden ne dileyeceksin? diyeceklerden olmadığını bar bar bağırıyordu. Gözleri çocuklarınkine yakışmayacak bir sertelmede, ucu sivrice burnu iki kanadından kabarmadaydı ki bir soludu mu Tanrı koruya; sadece o soluk adamın sele kapılmasına sebep olurdu.

Eğer göründüğü dehliz oyuğunun kapısı olsaydı hiç düşünmez, Adam örttüğü gibi kapıyı çocuğun suratına, dehliz içinin güvenirliğine kapağı atardı. Artık periler elçisi için kapının bacanın bir yararı olur mu olmaz mı onun orasını düşünmüyordu. Gelgelelim bu zıkkım yerde bir

tek kapı vardı o da fırına giren tek kapıydı. Onu da bu çocuk zaten aşmış da gelmişti. Öyleyse teslim ol gitsin bre! Bekle ki neye geldiği anlaşıla, hayıra mıdır şerre midir? Kötülüğüne gelmiş birine, gücün kuvvetin de yetmiyorsa eğer, ne yapabilirsin ki? Hele bir de cin ise, peri ise?

Elinde olmadan Adam gözlerini yummuş, saçının sakalının arasında yer bulabilmiş yüzünün varı yoğu, yarı ağlamaklı yarı umutlu bir yalvarmağa seğirtmiş bir anda, hiç farkında olmadığı bir güçsüz fukara seste:

«Neyin nesisin ki..?» demiş sormuştu.

Başlangıcında irkilen Çocuk tez toplamıştı kendini. Özünden kaynayıp gelen bir güven, kendiliğinden, sesinde güç bulmuş, Adamı süzüp bitirdiğinde duyduğu fukara sese karşı kibirlenmiş bir hırçınlıkta:

«Kimsin sen? Necisin? Ne ararsın bu toprak altında?» deyip sorarak, daha bir ezikleşen Adama bindirdikçe bindirmişti. «Nedir burası? Toprak altını oymak ne demek ola, niçin ola, neden ola? Bre bu Manisa şehrinin sahibi yok mu sanılır ki toprak altına gizlenilir de yer altı kurtluğuna özenilir? Gizliniz nedir? Ne yapmağa çalışırsınız?»

Adamın ezikleşmesinden çok kendi sesi hoşuna gidiyordu; sordukça açılan, açıldıkça güçlenmiş, güçlendikçe de umulmadık padişahlanmalarda gördüğüne sahiplenen sesi çocukluğunu büyütüyor, kabından taşırıyor, vaktinden önce olgunlaşmış meyvelerin lezzetlenmesinde, belki de şu narların çatlamasını andırır taşışlarda, benliğini pekiştiriyordu.

«Nedir burası deyip sorduk bre? Necilik yaparsın ki yeraltı hoşuna gider?»

Gelgelelim Adam da, ezikleşe ezikleşe ezikleşecek yeri kalmamış olmalı ki, sersem sepelek de olsa silkinmişti. Bunca sorunun birbirine karışması, sesin insan sesinde kıvranması gözlerini açmıştı. Yüzlerce binlerce civciv elinin altından civcivlenip giderken ne iseler, içlerinden

hiç birisi şimdiyece bir kere bile olsun çıkıp dikleşerek; «Periler padişahının elçisiyim ben!» demeden civcivliklerinde tavuklaşmış ise bu da, nasıl girdiyse şuracığa girip gelmiş olan şu insan civcivi de öyleydi, onlardan birisiydi. Ne var ki vakitsiz horozlanmağa kalkıyordu, horoz olmak hevesinde kanat çırpıyordu. Buna kesinlikle inanmış olmasına rağmen, yine de ne olur ne olmazı bir yana komadı. Şimdilik, asıl sahibi bulunmadığına göre buranın sorumlusuydu; bu yeraltı, bu karanlığına kokusuna, ölülüğüne yahud diriliğine iyice karıştığı fırın kendisinden sorulurdu. Bacak kadar bir ufaklığın, isterse Murad Beğ'in tohumundan gelme olsun, gelip de üst perdelerden horozlanma sevdasına düşmesi varlığını silip atmak demek olmaz mıydı? İşin bu yanı da cesaretini artırıyordu ayrıca. Bunun için:

«Dur...» dedi en yumuşağından; «Dur hele bre çocuk, dur bakalım, ötüşün kulağımda acemi az biraz. Şimdi sen insan dölü müsün yani? Cinliğin periliğin yok mu? Onu de de, ondan sonrası kolay. Bilsem eyi olacak çünkü işim var hemi de gecikmeğe gelmeyecek cinsindendir bilesin...»

Adam da konuşurken güçlenen bir küçücük böceği andırmıştı. Kart kabukları, kulakları tırmalamağa yatkın ama saklı vızıltısı, karşısındakini dişine göre bulursa kolayına bırakacağa benzemiyordu. Çocuğun durulmasına sebep oldu; biraz da şaşırmasına. Gidebilecek gibi bir ses:

«Ne cininden söz edersin? Ne perisinden? Burda yalnız olmalısın? Yalnız kişi karanlık yer altında senin gibi azar herhalde. Olmayanı olur görüp...»

Adam gülüverdi: tavuksu, tüyümsü, toprak içinde tozlanmış bir gülücük, tıs tıs. Çocuğun sözünü de kesti:

«Eyi, anlaşıldı, insan oğlusun, tamam» dedi, «insan oğlusun ya yetişir, kim olursan ol, bu yaşta hep birbirinize benzersiniz. Ne işin var burda, oynayacak yerini mi şaşırdın, deli soyha? Burası çocuklara göre değil, işimi engelle-

din üstelik.»

«Ne işidir bu?»

«Tavuk... cücük bre, tavuk cücüğü bilmez misin sen hiç?»

«Yer altında mı?»

Adam, Çocuğu, sürünecekmişçesine geçip soldaki dehlizin oyuğuna girdi:

«Vakit geçmeden altüst etmeli yoksa cılk çıkar çoğu... bre bu iş çocuk oyuncağı değildir ebeliktir ebeliktir!.» Sesi toprak altına, karanlığımsı bir aydınlanışa gömülüyor, tavuğumsu eğilmelerde bükülmüş geliyordu: «Görmediysen gel de bak ne yaparım? Az beklersen cikciklerin keyfini de duyarsın... nerden çıkıp geldin sen?»

Hocaları geldi aklına Çocuğun, bir daha; aklığıyla Ak Şemseddin'in beyazlara bakan gözleri, Molla Gürânî'nin acımasız sakallarında kararmış sesinin bağışlamazlığı bu toprak altını dolduruyor fakat Çocuk, acımasızlıkların, aklıklara bürünmüş beyazlara bakan hoş gözlerin şaşırmışlığını görür gibi oluyordu: kitaptı onlar, medresenin kaba tahtalarıydı; şu Adam ise hayatın çekirdeği. Burda olup bitenleri, hayatın çekirdeği saydığı şu Adamın ağzından öğreneceklerini anlattığında hocalarının şaşışlarını görmek kimbilir nice hoşluklara buğulanacaktı? Onlar, o adı sanı ünlü, adları anıldı mı Murad Beğ'in beğliği dahi eğilir, bitişik sayılır bir tepenin oyulmuşluğuna kurulmuş bir yarı karanlığın doğurduğu şeyi bilmiyorlardı, o doğuma ebelik ettiğini bağırır şu kişinin bildiklerinden habersiz idiler; onu da bir kendisi öğrenecekti şimdi şu anda, öğrenir öğrenmez de koşup hocalarına varacak, gördüklerini soracaktı.

Bu hayallemelerde Adamın sesine doğru adım açtı. Gözleri artık karanlığın içini de dışını da görebiliyordu. Bir kaç yıldır bu toprak altı oyuğunun adamı imişcesine dehlizde gidebiliyordu.

Acayibine giden bir şey de, epeydir, o tavuk ölüsü yahut yeni bir dirilme sandığı kokuların varlığını unutmuş olmasıydı. Burnu alışmış olmalıydı, belki de görünmezliklerinde uçuştuğunu sandığı tavuk tüyleri eline yüzüne yapıştığından kokularla haşır neşir olmuştu.

İki yanı, üst üste ve uzunlamasına iki demir kapaktı, şöyle böyle bir çekmece ağzı eninde sanki çektin mi açılıverecek toprak kutular dizilmiş, bir adam boyundan yüksek, sıcacık bir yerdi dehliz. Sonda, yukarılarda el kadar bir ışığın sızdığı bir yeri vardı aydınlığını oradan alıyordu. Oncacık bir aydınlık, bile bile oncacıklaştırılmıştı; dehliz bile bile oyulmuş, bile bile demir kapaklı kutular sıralanmıştı; yer altına oyulmuş bir topraktı ama dehlizin eni boyu düzgün kerpiçlerden örülmüştü. Samanı, tezeği, toprağı, kokusu nesi varsa, belli bir sıcaklık için ayarlanmışa benziyordu; Adamın hareketleri dahi öyleydi, şaşıp yanılıp bir ölçüsüzlük yapıverse susmuş çığlıkların her yanı velveleye vereceği muhakkaktı.

Gelgelelim Adam, alışılmış incecik ölçülerdeydi. Önünde durduğu ikili kutunun eğilmiş alttaki demir kapağını açmıştı: yanmış samanla tezeğin tozlaşmış kokusu, ısınmasını yitirmiş sıcaklığıyla birlikte Adama doğru taşmıştı. Adam doğrulmuş, üstteki demir kapağı açmıştı bu sefer de. Bir tuhaf kokuydu bu sefer ki: kireç gibi, yumurtanın paslanmasına benzer, dura dura katılaşmış bir yumurta sarısının dağılıvermesini anıştırır bir koku. Çocuk gözlerini dehşetle açmıştı çünkü Adam, Çocuğun dehşete düşeceğini bilen bir bakışta gözlerini Çocuktan alır almaz kocaman bir saç tepsi çıkarmıştı; tepsinin üstünde yüzlerce yumurtanın aklığı beyaz beyaz topaklanarak Çocuğun gözlerini almıştı. Belli bir dizide, yanlışı olmayan bir sıralamada konulduğuna göre pişiyorlar mıydı burada, yoksa..? Başka ne yapılabileceğini bilemiyordu aklı.

Adam, üst gözden aldığı o koca tepsi dolusu yumurta-

yı bu sefer aşağıya, samansı tezeksi tozlanmaların yanmışlığına ısınmış aşağı göze yerleştirdi özene bezene. Olanca dikkatini eline koluna vermişti, tepsiyi de yumurtaları da titretmekten korkan bir dikkatin eziyeti gözlerinde domurlanmış, alnında çizgilenmekteydi. İşini bitirince derin bir soluk aldı; demir kapısını kapatıp sıkıca pekiştirdi çengelini. Sonra dipte, el kadar ışığın düştüğü köşede yayılmış samanla tezek karışımından bir iki yaba alıp getirdi, yumurta tepsisini çıkardığı fırının gözüne doldurdu, ateşledi, üfledi bir süre ateşi... sonra, o gözün de demir kapağını kapatıp çengelini çengelledi.

Yaptıklarının aynını, aynı yorgunluk aynı eziyet aynı kendine güven içinde altı kere tekrarladı. Dehlizin iki yanında altışar göz vardı alt üst dizilmiş; üst gözlerden aldığı kocaman tepsilere dizili yumurtaları alt gözlere koydu; üst gözleri ilkinde olduğu gibi saman tezek karışımında ateşleyip üfledi. Eğer o anda Çocuk eğilip Adamın gözlerine bakmağı akıl etseydi, alışkanlıklardan bıkmış gözlerde sıra sıra yumurtalar görürdü; saçın sakala karıştığı yüzde de saman tezek karışımının yanmasından olma zerrecikler ki islerdi, kararmış tozların dumansı sıvanışıydı; hepsi birden yıllara abanıp püsküllenmiş bir koca yorgunluk halinde sarkıyorlardı. Adamı, olduğundan öte yıllarda yaşatıyorlar, vakitsiz yaşlanmışlığını yüzüne vuruyorlardı.

Birdenbire Çocuk Adamın burada, bu toprak altında tepsiler dolusu yumurtalarla birlikte binlerce defa doğduğunu, yine binlerce defa öldüğünü sandı. Bu öyle bir doğum ölüm idi ki öldüğün zaman da yaşıyordun doğduğun zaman da; garip bir sonsuzluk idi. Adam bu garip sonsuzluğun görünmezliklerinde hareket ediyordu. Parmakları, parmaklarının uçlarındaki hareketler binlerce doğumaydı yahut binlerce ölüme; gelgelelim hiç bir ölüm görmemiş, hiç bir ölüm yaşamamışlardı... hep doğuma,

her zaman yaşamağa; güneşli günler için ve geleceklerin devamlı beslenmesinde, açlıkların doyurulmasına idi.

O zaman Adamı sevdi Çocuk; hatta umulmadık derecede Adama bağlandı. Biraz önce hayatın çekirdeği bilip hocalarından çok daha fazlasına ermiş, erdiğini yaşamış olduğuna inandığı Adamın, hocalarından çok daha fazlasını öğreteceği hissine kapıldı; yanakları allanmıştı, allanma gitgide ısınıyordu, soluğunu da tutmuştu. Soluk alıp verirse, o sırada sıcaklık basmış yanakları yüzünden soluğunun da ısınmış hızlanmalarda alabildiğine körükleneceğini sandığından, Adamın titizlikle kaldırıp indirdiği yumurta tepsilerine bir zarar vereceğini, meselâ yumurtalardan sekizini onunu birden kıracağını zannediyordu, zannı, bir gizli korkuda yüreğinde toplanıyordu.

Öyle bir anda iken sol omuz başının gerilerindeki toprak oyuğundan önceleri zayıfça, sanki cesaretsiz, belki biraz istemeye istemeye denemeğe çalışmış bir cikcik sesi geldi. Gerçek miydi yoksa ona mı öyle gelmişti? Tepsiler dolusu yumurtanın, neredeyse yıllanmış yumurtaların yorgunluğu ile eğilip doğrulan bir adamın, üstelik de acayip bir biçimde ısınmış bir toprak altı fırınının orta yerinde daha kötüsü de olabilirdi. Az önce Adamın kendisi değil mi idi cin görmüşler gibi bakan, cin görmüşler gibi soran? Şimdi de herhal sıra kendine gelmişti, yumurtaların birinin cikcik canlanmasında çatladığını, uzakça bir yerde çatladığını duyuyordu.

Gelgelelim bir cikcikle kalmadı toprak altı, sanki doymadı yetinmedi tek cikcike. Adam da son tepsiyi yerine yerleştirmiş doğrulmuştu, kulakları toprak altı oyuğunu dinliyor, gözleri yüzünü allak bullak eden nefis bir gülümsemede say ki bekliyordu. İlki cesaretsiz, hatta umutsuz gibi toprak altı oyuğunda, sağırlaşan cikcik, bir anda kıpırdadı, pıtır pıtır dökülür gibi oldu. Toprak altı oyuğunun fırınlaşmışlığında bir kaç hayat birden can buluyordu; bir

kaç hayatı birden kovalayan bir kaç yüz hayat, belki bin belki beş kere bin hayat cikcikleniyordu, pıtır pıtır patlıyordu, kabuğunu çatlatıyor, deliyor, yuvarlağında beyazlığını karartmış bir yumurtanın iç dünyasını dar bulmuş, daha büyüğüne, dışardaki dünyanın bitip tükenmeyeceğini sandığı suyuna güneşine toprağına koşuşuyordu; koşuşmak için içinde can bulduğu öz dünyasını öz ayaklarıyla kırıp parçalıyordu.

Adam cikciklerin çoğalıp birbiri ardınca selleştiği yana doğru koparken Çocuğun da elini yakalamış, çekmişti:

«Gel! Kop! Doğumu gör bre çabuk, dünyaya gelişi gör! Bak nasıl kaynaşıyor doğum; mucize budur işte budur!»

Çocuk pek bir şey anlamamakla birlikte Adamın coşkunluğunun da verdiği bir esrüklükle, nerden girip nereye dolandığını bilmeden, birbirine benzeyen oyuklardan bir başkasına varıverdi. Ötekilerde ısınmış saman ve tezek kokmuşluğunda ölüleşmiş bir bekleyip varken bu girdiklerinde, daha girer girmez toprak içinin bile canlandığını haykıran bir diriliş girenin elini yüzünü ısıtıyordu.

Adam, Çocuğun elini bırakıp demir kapaklara koştu, açtı; yüzü gözü cıkcikleniyordu sanki, bütün bedeni taze bir canlanışta, fırının içini dolduran hayata katılmağa eğilircesine baktı: sarılı, aklı karalı yüzlerce civciv! Kabuğunu kırıp fırlayanlar oynaşıyor, kırmakta olanlar direnen kabuğu yoksul güçsüzlüklerde tekmeliyor, kalan pek azı yumurtasını çatlatıyordu. On iki gözün on ikisinde de aynı şey; her fırın gözü, yirmi bir gündür ısıttığı tepsi tepsi yumurtanın canını döküyordu sıcağına, dökmüştü, dökmekteydi.

Adamın hareketleri değişivermişti; uçuşuyor yahut yeni, küçücük kanatçıklarda kıvır kıvır kıvranıyordu. Kocaman kalburları andırır kafesler koşuşturuyor bir yandan, kimi bir ötekinin ayak altından kalkamamış bir civcivi kaldırıyor, en canlılarını kocaman kalburları andı-

rır kafeslere alırken; öte yandan kanadı yahut ayağı kabuğuna takılıp kalmış bir başka civcivin kurtuluşuna yardımcı oluyordu. Bunları yaparken de Çocuğun ne ilk gördüğü ne de yavaş yavaş alışıp sevdiği hatta benimser bile olduğu Adam değildi artık. Cikcik kalabalığından, aklı karalı sarılı kanatçıkların kabarıp koşuşmasından oluşmuş sayılamayacak kadar çok bir canlanmışlık içinde Çocuğun başını alıp bilmediği dünyalara gitmekte olan gözleri Adamı evliyalardan, şeyh dervişlerinden, erenlerden bir dünyanın tılısımı haline getiriyordu. Bu tılısım olmazsa sanki ayağının altındaki toprak kayacaktı, bu tılısım böyle pırpırlanıp koşuşmasa başının üstündeki gök yanılacaktı. O vakit de merhametsiz bir dünya, cansız bir kurulukta sırıtıp duracak, kimse bir damlacık nefes alma uğruna didinen can savaşçılarına yardım etmeyecekti.

Birdenbire aklına gelmişti, evet bunlar, cikcikleriyle bu yeraltı oyuğunu alttan üstte dolduran civcivler, hepsi birer can savaşçısı idi. Adam olsa da olmasa da, hatta Adam olmadığı vakit daha rahat belki de, gün ışığına koşuşacak ve o ışıkta can bulup: «Biz de varız! Yaşayacağız!» demesine güçlerini deneyeceklerdi. Ama ne için? Kimin yararına, kimin karnının doymasına, kimin bir gün daha fazla yaşaması için yaşamağa çalışmak?

Aklından geçeni bilmişçesine Adam, tıpkı civcivlerin yaşama sevincini andırır bir cikciklenmede:

«Bak hele!..» diye haykırdı; «Gel bre çocuk şu soyhayı seyret hele nasıl da dikleşir, nasıl da meydan okur çevresindekilere bak hele bak! Horoz bu, bellii; ömrü varsa kırmızı ibiğinden kan damlar bir Cehennem zebanisi olacak ki sorma; ötüşünü duyar gibidir kulaklarım, aldanmaz; kuyruğunun döklümlerini görür gibidir gözlerim, yanılmaz. Bre tavuk komaz çevresinde canını çıkarmadık bu meret kâfir, başka horoz da yaşatmaz kümesinde. Pöh!»

Çocuğun delicesine açılmış gözleri önünde bir deli el, deli parmakların büklümünde boğulmuşcasına uzanıp, öve öve bitiremediği horozcuğu aldığı gibi çıkardı kalbur kafesinden, sıktı avucunda, kaldırıp attı dehlizin bir köşesine. «Pöh!» dedi boğum boğum sesi atarken de:

«Yaşayıp da başa belâ olacağına yok ol git! Sen başkasının hakkına da sahiplenirsin, güçsüzün suyuna ortak yoksulun havasına yemine tebelleş olursun, sen öl ki iki cücük fazla yaşasın!»

Yanına çağırdığı Çocuğu unutmuştu bile; burnundan soluyordu, gözleri öfke küpü olmuştu, az önce öğe öğe bitiremediği horozcuğun bir eşini arıyormuşçasına kafesleri yutuyordu sanki. Kabuğundan çıkamayanlar, çıkarken yok olup gidenler tepsilerde kaldığı, kocaman kalburları andıran kafeslerdekiler yaşamağa biraz daha fazla hak kazandığı için Adam, kendi ölçüsünde değerlendirdiği bir hayatın çizgilerini kafeslere ağ ağ örüyor, civcivleri kendi ağının nizamında ölçülerden geçiriyordu.

Çocuğun tepeden tırnağa köpürmesine sebep oldu; ucu sivrice çengelimsi burnu bütün çocuk yüzünü ele geçirmiş, öfke kırmızılarında kabarmıştı: «Neden yok ettin cücüğü?» dedi bağırdı; «Canını sen mi verdin?»

Adam oralı dahi olmadı; gözleri hâlâ aranıyordu, burnundan solurken:

«Nasıl olsa ölecekti» dedi.

«Ne biliyorsun?»

«Bunu bilmek için medrese hocası mı olmalı bre çocuk? Büyüdüğünde kesip yiyeceklerdi ya.»

«Sen o fırsatı vermedin ona? Ne hakkın var?»

«Var. Onun için de o fırsatı vermedim.»

«Firavun musun sen be?»

«Töbe töbe! Lâf mı şimdi bu da. Şurdan iki üç cücük öldürmekle Firavunluk arasında ne ilgi var? Ben işimi bilirim.»

«İşini bilen adam olsan bir can bir candır deyip yaşatmağa çalışırdın; işini bilen bir adam olsan büyütüp bir Müslümanın kursağına girsin karın doyursun deyip...»

«Hadi hadi hadi ordan... bunca yıllık işimi senden öğrenecek değilim herhal» deyip Çocuğa döndürdü gözlerini. Az önce boğup yok ettiği civcive benzer bir eş bulamamış olmanın sıkıntısında gibiydi. «Benim gibi işimi bilenler çok olsaydı... yani bu Murad Beğimizin Osmanlı memleketinde diyorum, benim gibiler çoklukta olsaydı, bu benim cücüklere yaptığımı çocuklara da yaparlardı. Mazaratlarını, yarın adam sırasına geçtiğinde milletin başına bela olacaklarını... ne bileyim bre çocuk kendinden başkasını düşünmeyip onu buna, bunu ona katanları vaktinden önce bilirler idi; hemi de bildikleri anda daha yok edip yaşamalarına meydan vermezlerdi... korktun mu sözlerimden? Eyi korkarsan kork, kızarsan kız, nasıl olsa bana adam cücüğü eğitimini vermezler ben de bu düşündüklerimi yapamam, yapamayınca da ortalıkta böyle bir sürü mazarattan hırsız uğursuz türer. Sen bildin mi hiç, bir Düzmece Mustafa işi var idi bir vakitler; ondan önce Bedreddin şeyh derler Torlak derler, Börklüce derler adamlar salınmış imiş ortalık yerlere. Benim gibi işini bilen birileri olsaydı ol vakitlerde de bunları, bu saydıklarımı daha çocukluklarında iken yok ediverir, te bir zaman sonra milletin başına dert ettirmezdi, eder hale gelmesine sebebiyet vermezdi. Anladın mı ne derim ben? Anlamadın? Sende anlayacak göz yok zaten. Sen bir kendi kafanda oğlancıksın, kimseyi dinlemezlerden; aklına koyduğunu yapanlardansın. Senin gibilerin arasından ya deli ya veli çıkar, ikisi arası bir adam çıkmaz. Onun için konuşmuyorum artık seninle.»

Çocuk ne diyeceğini bir süre bulamadı. O günece ilkin biri, hem de yırtık pırtık bir yeraltı yoksulu, cücük bakıcılığını da unutarak olmadık laflar söylüyordu.

Bir başkası birini dahi söyleyecek olsa kıyametin kopacağı muhakkak iken Çocuk, aklından bu Adama hiçbir şey yapamayacağını geçiriyor, irice bir tek söz dahi söyleyemeyeceğini düşünüyordu. Bu da hem öfkelendiriyordu Çocuğu hem kendine getiriyordu, ilk defa özünü merak etmişti Adamı dinlerken. Yaşlı Arnavud bahçıvandan adını duyduğu bir eski zaman bakıcısının önünde diz çökmüş olduğunu hissediyor, geleceğini Adamın sözlerinde arıyordu sanki. Ne diyeceğini bilemeyişi bundan, Adama öfkelenememesi bundandı. Öyleyken sorabildiği ancak, az önce boğduğu horozcuk üstüne oldu:

«Boğduğun cücüğü öğe öğe bitiremedin; allayıp pullադın, geleceğini göz yumup seyre daldın... dalmadın mı? Beni de onun için çağırmadın mı yanına? Sonra ne yaptın? Her kümesin hasretini çekeceği anlı şanlı bir horoz yapıp öğdüğün cücüğü boğuverdin? Kümesin padişahı olacak biri boğulur mu hiç?»

«Konuşmuyorum artık seninle» demesine rağmen Adam: «Boğulur» dedi hırsla; «Boğulur ki hem de nasıl boğulur» deyip döndü. O ara, kocaman kalburları andırır kafeslere, belli yerlerine sulukları yemlikleri yerleştirmişti. «Gel çıkalım burdan artık» diyerek Çocuğun eline uzandı ama Çocuk vermedi elini. Adam tıs tıs tısladı, aklınca güldü:

«Burada işimiz bitti çıkacağız. Dinle beni bre oğlancık. Ben derim ki, belki dünyaya bir padişah gerekir ama kümese padişah gerekmez, kümese horoz gerekir horoz! Kümeste padişahlık edecek olan kendinden bekleneni yapmaz; kendinden beklenmeyeni yapmağa kalkar ki bu da tavukların sonu demektir. Boğduğum cücük, dediğim gibi olacaktı, bakmağa kıyamayacak kadar alımlı bir horoz olacaktı, senin ağzından dersek kümeslere padişah olacaktı. Gelgelelim oluncaya kadar da yemediği halt kalmayacaktı. Yedi sekiz cücüğün yemine göz dikecek, sekiz

onunun suyuna saldıracaktı; varlığını göstermek için döğüşe kalkışacak kimini kör kimini topal bırakacaktı. Şimdi yok artık, öldürdüm, yok ettim... şimdi onun yerine üç fazlası yetişecek, beş cücük rahat serpilecek, dört horoz horozluğunda büyüyecek. O boğduğum kümes padişahlığı sevdasında vura kıra giderken bir başkası da kendi varlığını koyacaktı ortaya, bir üçüncüsü de çıkacaktı. Bre oğul burası savaş alanı mıdır? Bre burası bir fırına benzer, fırında nasıl ekmekler usul usul pişerse, nasıl Ümmet-i Muhammed'in karnını doyurmak için uslu uslu tezgâhlara dökülürse tıpkı öyle... burda da bu cücükler pişer, bu cücüklerin pişmesi yaşayıp tavuk olmaları içindir, yaşayıp tavuk olunca Ümmet-i Muhammed'in yavan ekmeklerine katık olmaları içindir. Bu cücük fırınları olmasa Murad Beğimizin Osmanlı memleketinde onca millet kesmedik inek koyun bırakır mı? İnek koyun soyuna kıran gelmez mi? Bizim bu cücük fırınımızda oğul her bir şey ölçü üzerinde pişer, çizginin beri yanından taşmadan gelişir, öyle pişmeli öyle gelişmelidir de ondan. Bunca lafı sen istedin ben de söylüyorum dinlememen neden? Dur cevap verme, veresin diye sormadım? Her kümese bir horoz! Yeter bizim fırınımızda. En eyisi de kendini gösterme yarışına çıkanı, kendini gösterme yarışında ötekinin berikinin hakkına el atanı değildir, olamaz da! En eyisi bizim fırınımızda bre çocuk, en yararlı olanıdır, kendini değil ötekini düşünenidir, yemeyip yedirmek derdine yorulanıdır. Bu benim boğduğum cücük bir hırsız uğursuz padişah olur kümesin altını üstüne getirirdi...»

Çocuk tepinircesine direndi:

«Ne biliyorsun? Bre ne biliyorsun? Sen bir yoksul âdemsin şunun şurasında, hakkın yok!»

«Var! Herkesten çok benim var. Ben bunca yıldır neyin nasıl büyüdüğünü gördüm burada; büyüdüğünde neyin nasıl baş belâsı olduğunu da gördüm. Başkasının

hakkını yiye yiye büyünmez çocuk; başkasının yaşadığı yeri kirleterek horoz olunmaz. Başımı ağrıtma benim. Nasıl geldiysen öyle git, nerden geldiysen oraya... bura benim fırınım, fırıncısı da benim... dur bakalım, dur azıcık ses etme...»

Kulağını dışarılara vermiş dinledi, Çocuğa:

«Adın Mehmed mi senin?» diye döndü; «Adın Mehmed ise biri seni çağırıyor, adını çağırıyor yürü, git.»

Çocuk Adama tam cevabını vereceği sıradaydı; tersleyecek, Adama ağzının payını verecek, aklı sıra çizmeyi aştığına inandığı Adamı söylediklerine pişman edecekti. Gelgelelim Adamın konuşurken konuşurken susup da koyun kulaklarında eğilişi, mazlum mazlum yerin gizliliklerini dinlercesine bir yerleri dinler gözüküşü, ardından da Çocuğa öyle bir: «Adın Mehmed mi senin?» diye soruşu olmuştu ki Çocuk aklına koyduklarının bir tekini bile söyleyemedi, teslim bayrağını çekmiş bir boyun eğmede:

«Adım Mehmed» dedi usluluklarda; «Beni çağırdıklarını nasıl duydun ki?»

Elinde olmadan Adamın yaptığı gibi kulağını dışarılara vermiş dinliyordu ama fısıltıya benzer bir ses dahi duymuyordu. Duyacağı varsa bile onu da içeriyi dolduran canlı, canlı, canlı cikcikler daha bir canlanmada üst üste binmiş önlüyordu. Cikcikler olmasa da dışardaki seslenmeleri duyacağını sanmadı; oyuk dehlizlerinde bir toprak altı, içerdeki canlılığı nasıl gizleyip dışarıya vermiyor ise, dışardaki hayatı da, herhalde büyük bir beğenmemişlik içinde içeriye almıyor, belki de içerinin taze canlılığındaki büyüyü, yarışa kalkmış o dirilme tılısımını kirletmemek için dışarıdan gelen her şeye kapandıkça kapanıyordu.

Çocuk kulaklarının duyarlılığı muhakkak ki şu Adamın haylidir yaşlanmış kulaklarından çok üstün idi; adını çağırsalar Adamdan önce duyardı, duymamasının mümkünü yoktu. Ne var ki duyan Adam idi.. duymayan kendisi.

İnanamadı; daha doğrusu inanmak istemedi, inanmak işine gelmiyordu. Saklamadı.

«Sen benim adımı daha önceden biliyordun. Sakladın. Bilmezliğe geldin.» dedi.

«Neden? Kimliğinden bana ne? Bilip de sakladıysam ne kazandım ki?»

Adam, Çocuğun sözlerinden gerçekten de hiç bir şey anlamamıştı; soruşu kuşku da uyandırmamıştı. «Buraya gelmeseydin, gözüme çarpmasaydın varlığından haberim olur muydu sanki?» deyişinde küçücük bir ilgilenme olsun yoktu. Civcivleri çok daha fazla ilgisini çekiyordu, yüzde yüz. Mehmed, bile bile adama kimliğini verdi; içerdeki civcivler kadar olsun ilgi çekmeyişi ağırına gider olmuştu.

«Benim adım Mehmed, çağırılan benim, hemi de Murad Beğ'in tek oğluyum, has oğlu» dedi.

Gözlerini Adama dikti, elinden gelse delecek, her bir bakışında bir ayrı delik açıp Adamın ciğerindeki ürpermeyi görecekti. Lâkin Adamın ciğerinde şöyle dursun, gözüken yüz derisinde göz bakışında şuncacık bir kımıldama olmadı.

«Öyleyse çağırana git hiç durmadan» dedi; «Burası Murad Beğ'in has oğluna göre değildir bre çocuk.»

Hem konuşuyor, söylenir gibi konuşuyor, hem de dışarı açılan kapıya yürüyordu. Mehmed de ister istemez ardısıra; gelgelelim yüreği yüreğine sığmıyordu, göğsünde bir deli soluk döğünüyordu. Üstelik adının çağırıldığını da hâlâ duymamıştı. Kapıya beş on adım kala da duymadı.

Kapıya çıkıp da gün ışığının kamaştırdığı gözlerini oğuştururken ancak Ak Şemseddin Hocasının çağıran sesini tanıdı; duyuşu tanımasıyla birlikte oldu. Epeyce ıraktan geliyordu, tepenin o yana dolanan beleninden; bu durumda bu Adamın bu sesi duyması için ya kulaklarının herkesinkinden yüz kat daha keskin olması gerekirdi ya-

hut da Adam duyulmayanı duyacak cinsinden ermişlerden biriydi; kendini buralarda gizliyordu; civcivlerle tavuk kokularıyla toprak altlarıyla özüne eziyet ediyor, varlık dünyasında yokluğun tadına varıyordu. Zaman zaman Ak Şemseddin Hocasının aklara bürünmüş o tertemiz yürüyüşüyle üstüne gelişinde hissederdi bu duyguyu; zaman zaman kalenin oralarda bir yerde tekkesine kapanmış Kepenek Şeyhinin Beğ Konağında görünüşüyle bu duygu aklını karıştırırdı, hoşuna giderek karıştırırdı; ne var ki Molla Gürânî Hocasının hiç bir davranışı hiç bir sözü, bakışı yahud soluk alışı böyle bir duyguyu uyandırmazdı... Mehmed, Molla Gürânî Hocasının kara kirpi sakalını her görüşünde, boğazını doldura doldura gelen sesini her duyuşunda bu dünyayı hissederdi, bu dünyanın güneşinde toprağında yaşadığının farkına varırdı ama sımsıkı nizamlarıyla, insanın elini kolunu bağlayan çizgilerde kapanmış düzenini bozacak olanı yok etmeğe hazır bir dünya olduğunu da seziverince aynı anda sevmezdi farkına vardığı dünyayı; Ak Şemseddin Hocasının aklığıyla yoğrulmuşluğun özlemi yüreğini doldururdu. Şimdi, kınalı yassılığı o yana dolanan tepenin oralardan gelen Ak Şemseddin Hocasının sesine rağmen bir başka türlü özleme sarındığı duygusu yüreğini yıkamaktaydı. Kendi keşfettiği bir dünyanın, özünü ancak kendisinin gördüğü bir gizliliğin getirdikleriydi bu.

Ne Ak Şemseddin Hocasının, ne Molla Gürânî'nin, ne şunun ne bunun... ne de ulu babası Sultan Murad Hân'ın bilemeyeceği bir dünyanın hazinesini kendi kendine bulmuştu; o hazine şu Adam idi, şu kınalanmış yassı tepenin altında saklanmış oyuk dehlizlerdeki diriliş idi; nar kızarmışlığında yanarak başlamış içi ballı mücevherlerle tıka basa bir gizli dünyada başlamış, vurup kırdığında akıttığı suyunu emerken damarlarına titreye titreye karışan kimsenin bilemeyeceği lezzetlerin izinde esrükleşip

gelmiş, nar tanelerinin kabuklarını yırtışını andıran bir başka canlanışa tanık olmuştu; kendisi, özü, Mehmetliği!

İstediği bu idi o vakit farkına vardı.

Hocalarının sesinden ırak, gözlerinden uzaklarda; hocalarının aklındakileri bir yana bırakıp kendi kendine bulduğu, bulacağı her şey... ancak bunlar onun olabilirdi. Dalından çekip kopardığı, vurup kırarak ağacın gövdesinde suyunu akıttığı narın içindeki dünya kendisinin idi, hocalarından almamıştı. Şu Adam, şu yassı tepenin içindekiler, şu cikcikler kendisinin idi, artık duymuyordu ama gittikçe dirilişe koşuyorlardı dehlizlerinde bundan emindi ve bu emin oluş da kendisinin idi, kimseden almamıştı.

Adam o sırada fırın dediği oyuklara açılan ana kapıyı kapamağa davrandı.

Mehmet, civcivler kadar ilgisini çekmediği Adamın, nar kabuğunun içine çekilmek isteyen özsu gibi oyuğuna çekilişine dikmişti gözlerini. Düşünüyor, düşünürken Adamı gözlerinde buğulandırıyor, kendi kendine bulduğu bu gizli dünyanın mücevherinin gizliliğine çekilişi hoşuna gidiyordu. Ak Şemseddin'in, adını çağıran sesi bu sefer yakınlardaydı, belki de dönemeci aşmak üzereydi. Aşarsa gelir burayı bulur, ancak kendisinin olan bu tek gizliliği öğrenir, Mehmed'i yoksul bırakabilirdi. Bunun için tezlendi. Adama, bütün duygularından arınmış yalnız özlemlerden arınamamış bir ses tezlenmesinde:

«Sen hep burda mı durursun bre âdem?» deyip sormuştu. «Seni arayan burda mı bulur?»

Adam tam yarısından görünüyordu. Kaba tahtadan kesilme, Manisa'nın sıcağını soğuğuna değişe değişe kararmış hantal kapı Adamı ikiye biçmiş gibiydi; bir yarımı görünmüyor, hantallığın ardındaydı... öteki yarımı ise Mehmed'in gözlerinde. Gördüğü yüzün saçı sakalı tısladı tavuksu kaçışlarda:

«Güzden ilk yazaca burda sayılırım» dedi; «ilkyazdan

sonra civciv fırın istemez, ilkyaz yardımsız diriliştir çocuk bana da ihtiyacı kalmaz hiçbir şeyin. Beni arama aklın var ise. Madem Beğ oğlusun toprak altında işin ne? Beğ oğulları toprak üstlerinin malıdır... unutmayasın.»

Kapıyı kapatırken Mehmed atıldı, engel oldu:

«Soracaklarım olursa gelirim» diye bağırdı. Ak Şemseddin Hocasının duymuş olmasından çekinerek kıstı sesini hemen: «Soracaklarım olacak...»

Hâlbuki kimseye soracakları olmazdı, olamazdı, olmamalıydı. Aklı erdi ereli aklına koyduğu da bu idi. Molla Gürânî'ye görünmek istemeyişi, Ak Şemseddin'den, kaçışı bunun yüzündendi. Onların sormaları gerekti; onlar sormalı, Mehmed anlatmalı! Aksine bir dünyada yaşanır mı hiç?

Ama şu toprak altı adamına, üstelik kapısını yüzüne kapatırken kaba kaba, sormak istiyordu, soracakları olduğunu söylüyordu.

Adamın el kadar aralık kalmış kapı hantallığından tavuksu tıstısı pek keyifsiz geldi Mehmed'in kulağına:

«Neyi soracaksın, neyi öğreneceksin? Benim bildiğim senin işine yaramaz, senin işine yarayanı da ben bilemem. Sen seni çağıranlara git, onların bildikleri...»

Mehmed sabırsızlanarak Adamın sözünü kesti:

«O boğduğun horoz?.» dedi; «Onu öğreneceğim. Sen onu canın öyle istediği için boğdun, padişahlığını çekemediğin için boğdun?»

Adam itiverdi kapının olanca hantallığını Mehmed'in suratına kapadı, içerden boğuk bir diklenmede gelen sesi bağırıyordu herhalde:

«Ben istediysem, doğrusudur. Canımın istediğiyse olması gerekendir. Çocuk, hey çocuk aklında kalsın padişahlık için didinen horozun faydası ancak kendinedir, git kapımdan benim!»

Mehmed tekmelemek, kapıyı yumruklamak, bağırıp

çağırmak için damarlarında kaynayan kana zor direndi. Sesine bakılırsa dehlizde uzaklaştığı sanılan Adamın da uzaklaşmadığını, belki de kapıya kulaklarını dayayıp dinler durumda beklediğini sanıyordu. O durumda kapıyı tekmeleyip yumruklamak Adamı yumruklamak olurdu ki bu da ağırına gitti. Fakat hemen Adamın kapıyı dinlemeğe ihtiyacı olmadığını hatırladı; Adamın kulakları toprağın altını üstünü duyuyordu, görmüştü.

Kös kös döndü.

İçinde acayip bir hınç büyüyordu ama hıncın batıcı olmadığını, kötülük taşımadığını biliyordu, içerde, alamadığı bir şey kalmıştı: keşfedeni kendisi olduğu halde elde edemediği, özünü de veremediği bir şey... ne olduğunu bilemiyordu, hıncı bu bilemeyişe idi. Geri dönüp itmek kaba tahtadan olma hantal kapıyı; bağıra çağıra içeri dalmak, Adama sormak, sormak, sormak! Aldığı her cevap biraz daha o toprak altının dirilişine sahip olmak demek olacaktı; alacağı cevapların her biri birer tapu gibi sahiplenişini belgeleyecekti.

Gelgelelim Ak Şemseddin Hocası... tepeyi dolanıp yakınlarda çınlamıştı kısık sesi, akça; ha göründüm ha görüneceğim diyordu. Bu durumda yakalanmak istemedi. Koştu. Ak Şemseddin Hocasına yassı tepenin kınalı cılgasını bu yana dönerken kavuştu. Son anda soluğunu tutmuş, yüzünün kızarmasıyla hocasının sesine koştuğunu göstermek istiyormuşçasına seğirtmişti. Uzaklardan koşup gelmekteydi aklı sıra, soluk soluğaydı; Ak Şemseddin Hocasının önünde bütün edebiyle durdu, bütün edebiyle baş eğdi, bütün edebiyle: «Bağışla beni Hocam» dedi zor soluklarda; «Ünlemeni duyduğum anda...»

Yutkunuverdi.

Soluğu gerçekten tutulmuştu; boğazı o tutulan soluğuna dar gelmişti. Aynı zamanda da dünya başına yıkılır gibi olmuştu: yalan mı söyleyecekti? Hocasına hemi de?

Ak Şemseddin gibi bir yumuşak aklığa ki neresine ne yandan bakarsan bak, neresine ne yandan dokunursan dokun gözlerinde kalan buğulu bir aklık, eline siniveren nefis bir pamuksuluk olurdu. Bu idi Ak Şemseddin Hocası ve böyle bir hocasına yalanlar sıralayacaktı ha?

Doğruyu söylemek de işine gelmiyordu nedense. Sebebini bilemiyordu ama doğruyu söylediği an, yüreğindeki bütün gizlilikler ortaya dökülecekti. Mehmedliğinin olan Mehmedliğinde kalmalıydı, sırası değilse, zamanı gelmemişse ortaya dökülmemeliydi. Ak Şemseddin gibi bir hocası olsa da karşısındaki, yüreğindekini bilmemeli idi.

Lâkin Ak Şemseddin'in pamuksu tütmelerde her vakit gülümser gözlerinden pek de bir şeyler saklayacağını ummuyordu; hiç bir zaman da ummamıştı. Onca hocanın içinde bir bu; bu pamukların dünyasında doğup büyümüş sanılan Ak Şemseddin'e saklanamıyordu; ne içi ne dışı. Saklansa saklandığı yeri göreceğini biliyordu.

Nitekim yine öyle oldu. Mehmed'i yalanlardan kurtaran bir yapraksı ses, az önceki çağırışlarını unutmuş, soruların hepsinden uzak: «Bu da yeni bir oyun olmalı» dedi; «Gelgelelim inandırıcı değil, inandırıcı olmayan oyun güldürücü olur, aklıma gelmişken söyleyim de unutmayasın. Aklının bir kıyıcığına yazıver.»

«Hocam ben..? Hocam oyun..? Hocam ben öyle bir şey..?»

Ne dese çıkmazlarda olduğunu biliyordu Mehmed; ya yalana yahud doğruya! En iyisi doğruyaydı ama o vakit de kendinin olanı verecekti hocasına.

Ak Şemseddin elini tutmuştu Mehmed'in; yönünü çevirmişti. Mehmed geriye, Saraya döneceklerini sanırken Hocası Mehmed'in geldiği yana döndürünce çocukça irkilmişti:

«Hocam ders..?»

«Ben de onun için ararım ya seni oğul. Sen benden onun için kaçarsın ya bucak bucak! Mademki elime geçmişsin, hemi de aklına gelivermiş ders denilen ejderha, şuracıkta başlarız olur biteeer!»

«Ben... dersi ejderha gibi görmüyorum.»

«Görmüyorsun da neden kaçıyorsun? Dün, önceki gün, daha önceki gün. Benden, ötekilerden, Gürânî'den, sana dünyayı ahireti öğretecek herkesten; kaçtın. Ben onlar gibi değilim, seni beklemem, ardından gelirim; nerdeysen ararım, bulduğum yerde öğretmek istediğimi öğretirim, bilirsin. Şuralarda bir yerde yıkılası bir kapı vardı, önü düzcedir, şu yanda. Bağdaş kurup otururuz. Niye durdun?»

«Hocam? Saraya dönsek. Açık havada bakarsın aklım dağılır.»

«Yo yoo, daha eyidir. Açık havada dağılan aklın ya güneşe ya toprağa dağılır, işe yarar. Ya Sarayda dağılan aklın ne işe yarar? Dört duvarın taşlığına kapanıp kalmaktansa açık havaya dağıl, eyidir.»

«Lâkin...»

«Ha şu koku, tavuk kokuları mı? O da eyidir.»

Durup bakmıştı, öğrencisini yeni görüyor yeni tanıyormuşcasına baştan ayağa süzmüş gelgelelim ne pamuk dünyasından bir tutamını koparıp öğrencisine vermiş ne de öğrencisini o pamuk dünyasının içine almıştı bakarken; çok yabancı bakmıştı, bundan da Mehmed yüreğinde bir tuhaf kanamayla acı duymuştu:

«Sen bu tavuk kokusuna gelmemiş miydin zaten?»

Hocasının şaşırtmacalıklarını çok iyi öğrenmiş olmasına rağmen bu soruyu kolay sindiremedi. Zaman zaman evliya olduğuna inandığı hocası, bilinmezlikleri bilişi, görünmezlikleri görüşü ile gözünde evliyalardan da öte bir tılısım dünyasına sahipti. Öteki hocalarından kaçışı, doğrusu derslerinden sıkıldığı, ders öğrenmeği sevmediği

biraz da hocalarının hocalıklarından hazzetmediği için derslerinden kaçıştı. Ama bu Ak Şemseddin Hocasından kaçışı öylelerinden değildi. Kesin olarak bilemiyordu, sebebini ölçemiyordu, derinliklerine pek varamıyordu ama bu Ak Şemseddin Hocası ile kendi özü arasında etiyle kanının aynı olan bir ilgi ilmiklenmişti ne zaman ilmiklenmişse, Mehmed de bu ilmiğin sağlamlığını denemeğe kalkışıyordu her vakit. Kaçıyor, ilmiğin kopup kopmayacağını deniyor, her deneyişinde de Hocasının kendi kaçtığı yere geldiğini görüyordu; sanki Ak Şemseddin, onun da içinde Mehmed'in hissettiği o ilginin ilmiklenişi vardı da ilmikleri tuta tuta gelip buluyordu kaçtığı yerde. Ötekiler, en akıllıları görünen Molla Gürânî dahi Mehmed'in kaçışına kılını kıpırdatmazken, oturdukları yerde gelip önlerine Mehmed'in diz çökmesini beklerlerken bu, ya bu pamuklara varını yoğunu vermiş yahut da varını yoğunu pamuklardan almış bu kösemen adam düşüyordu peşine, çocuk demeden! Her zaman da buluyor yerini, elinden tutuyor, başlıyordu anlatmağa. Ama bu seferki evliyalığın da ötesinde olmuştu; kendi etinden kanından olma sandığı ilmiklenmenin de dışına taşmıştı; adıyla sanıyla büyücülük denirdi buna, gizlileri bilicilik denirdi. Eğer böyle ise hocası..?

«Ne bildin? Hocam sen büyücüsün, şimdi eyice anladım sen gizlileri bilicisin..»

O güne kadar sinirlendiğini görmediği Ak Şemseddin Hocasının gözlerinde pamuk tarlalarını allak bullak eden bir fırtına kopuverdi birden; umulmadık bir yaz gününde kararıveren gökyüzünün öfke yüklü bulutları taşıp döküldü; pamuk tarlalarının pıtır pıtır aklığı karalara kesildi:, «Sen ne dediğini bilip de mi dersin Mehmed yoksa boşboğazlığından mı konuşursun? Kara cahilliğinden demiyeceğim çünkü kara cahiller de bilir ki gizlilikleri bilmek ancak Tanrı'ya özgüdür. Bir daha duymayayım!»

Mehmed darmadağınık oldu; hâlâ eli hocasının elindeydi eğer kurtulmuş olsaydı o darmadağınıklığını alır vurup kıracak bir yerlere kaçırırdı. Bunu yapamadığından ayağıyla bastığı kınalı toprağın kabuklarını yırtar gibi eşindi.

«Tay mısın sen? İnsansın, insansan duygularını insanca göster tay olup eşinmenin yakışığı nedir?»

Öteki hocalarından herhangi biri olsa da bundan daha hafifinden paylasa Mehmed'in ilk yapacağı iş hırçınlaşabildiğince hırçınlaşmak ve karşılığını vermek olurdu aynı biçimde; gelgelelim buna da öyle yaparsa ilmiklerin birer birer sökülüceğinden korkuyordu, sökülünce de dağ başındaymış gibi yapayalnız kalacaktı.

«Bağışla beni hocam» dedi erircesine; «Ben... tabii, yani senin paylayışını hak ettim...»

Biraz rahatlamıştı, bundan fazlasını zaten yapamazdı; bundan fazlasını söylemek de, kime olursa olsun, yine öyle dağ başlarında yapayalnız kalmışlığa düşürürdü Mehmed'i.

Ak Şemseddin Mehmed'in elini yavaşça bıraktı, öyle ki, birdenbire bıraktığında düşüp kırılmasından korktuğu bir billûr kâse özeni... Mehmed'in yüreğini yeni baştan ısıtıverdi. Biraz önce içinden çıktığı civciv fırınının önündeydiler, hantal kapı bütün hantallığıyla yassı tepenin oyuğuna kapanıyordu, Ekim sonu güneşi öğle vaktinin keyfini sürüyordu ve toprağın kınalanışı taa aşağılara nar bahçelerine kadar oyum oyum oyuluyordu; her oyuluşunda bin kere dirilip bin kerre yaşayarak.

Ak Şemseddin, giydiği aklığın topraklanmasından korkmadan, hantal kapının az beri yanında bağdaşını kurdu, önünde bir karış ötesini de Mehmed'e gösterdi. Varın yoğun sustuğu bir vakit oldu; kuş kanadını çırpsa duyulacak, vaktini şaşırsa da incecik seher yeli geliverse inceliğini duyuracaktı; ısınmış gün ışıkları öylesine bir sessizliği

salındırdı. Mehmed, Hocasının önünde bağdaş kuramadı da iki diz üstüne oturdu. En sıkıntılı oturuş biçimiydi ona göre, hiç sevmediği, rahat etmediği, işkence yerine kabul ettiği... bunun için de derslerden kaçmak, kaçmak, kaçmak için her çareye başvurduğu bir oturuş biçimiydi. Ak Şemseddin nice söz söyledi ise de Mehmed'i diz üstü oturuşundan kaldıramadı, bağdaş kurdurtamadı karşısında.

Bu sefer de Ak Şemseddin'in gönlünde Tanrı'dan başkasının yaratamayacağı biçimde lâtif gün ışıkları allanıp pullandı, Mehmed'e, her zamankinden ayrı bir gönül dünyasında baktı. Karşısında bir zaman kilidi; açılması zor idi... karşısında bir anahtar, hem zaman hem kilit bu anahtar içinmiş gibi Mehmed'in diz üstü oturuşunda biçimleniyordu. Zamanı, kilidi, anahtarı düşündüğü bir anda yanı başında yassı tepenin oyulmuşluğuna kapanmış bir hantal kapının bulunuşunu hoş bir tesadüf bildi.

Ak Şemseddin bu tesadüfe gülümsedi.

Mehmed, Hocasının gülümseyişiyle bütün düğümlerin çözüldüğünü sezmenin rahatlığını duydu.

Ak Şemseddin: «Sen bu tavuk kokusuna gelmemiş mi idin zaten? derken ne gizlilikleri biliyordum, ne büyücülük gösterisindeydim oğul Mehmed'im» dedi fısıl fısıl. Mehmed'e öyle geldi ki uçsuz bucaksız bir tabiatın, orta yerinde varlığını belli etmeden esen bir güneş yeli fısır fısır konuşuyor, yapraklar yapraklara dil veriyor, şu oyuktaki civciv fırınında binlerce binlerce can kendi kendine söyleşiyordu. Ak Şemseddin'in sesi öyle bir dünyanın içinden gelmekteydi: «Tanrı'dan başka bilen olmaz gizliyi. Bizim dinimiz akıl dinidir, akıla önem verir, aklın kabul etmediğini kabul ettirtmez; ettirir görünüyorsa o vakit yüreğe bakmak gerektir, yürek kabul ediyorsa akıl yüreğe uyar; eğer akıl da yürek de kabul etmiyor ama din kabul ediyorsa gönüle bakacaksın; gönlün ne diyor gönlün? Akıl da yürek de bazan taşlaşır Mehmed oğlum, taşlaşmışlığı

da gönül eritir. İşte bu üçü, akıl yürek ve gönül bir oldu mu doğru orta yere çıkar. Ötesi boşuna. Ben sana, seni buraya bir tavuk kokusu getirdi, dedim.. Çünkü beni de buraya bu tavuk kokuları getirmişti. Senin gibi, bir sabah sarayın bahçesinde gezerken, nar bahçesini görmüştüm, oralarda da burnuma bu kokular gelmişti, kokuların izini sürünce burayı bulduydum.»

Yaramaz çocuk gülümsemeleri geldi yerleşti gözlerine bu sefer de. «Sen beni bilici sandın. Bilici yok, Şamanların yaşadığı günler nice bin gerilerde kaldı bre Mehmed; gün akıl günüdür, mantık günüdür... lâkin yüreğin hemi de gönülün beslediği akıl mantık günüdür, öyle olduğundan kaçtığın yeri bulmuşuzdur; ötesini düşünmek sana göre olmamalı.»

Mehmed, iki diz üstü oturmanın kolay kolay alışamayacağı sıkıntılarında: «Neden Hocam?» deyip kıpırdadı; «Benim ne ayrıcalığım var ki? Sefil Ali Ağa'nın oğlu Minnet benden başka mıdır söz gelimi? Karşısındaki Minnet olsaydı... yani demek istiyorum ki..?»

«Bana kalırsa sen önce şu diz üstü oturuşundan vazgeç» dedi sözünü kesti Ak Şemseddin; «Bu gidişle az sonra her yanın karıncalanacak sözlerim bir kulağından girip ötekinden çıkacak, bağdaş kur dedik sana bre oğul...»

Mehmed inada varan bir direnişte diz üstü oturuşunu bozmaz göründü; Ak Şemseddin daha fazla üstelerse Mehmed'in daha fazla direneceğini sezdi, üstelemedi. «Sefil Ali'nin oğlu Minnet'i söz gelimine getirmen neden?» deyip laf değiştirdi; «Minnet sana yoldaşlık etsin deyi gönderildi; anası anana yardımcı olsun deyi, babası..? Eh babası da oğluyla anasından ayrı kalmasın düşüncesinde Manisa'ya gönderilmiştir herhalde onun orasını atan Murad Beğ bilir ben ne bilirim.»

«Bu bir ayrıcalık mıdır?»

«Ne demek o? Ayrıcalık derken aklına gelen ne?»

«Ben benim yani özümün Minnet'ten ne ayrıcalığı vardır deyip sormuştum, ayrıcalık derken de senin, ötesini düşünmek sana göre değildir, deyişinden çıkardığım üstünlük sezgisiydi aklımdaki. Şimdi sen benim Minnet'e göre bir ayrıcalığım olduğunu, Minnet'in de öteki çocuklardan ayrıcalığı olduğunu söyler gibisin. Herhal öteki çocuklar arasında da ayrıcalıklı olanlar vardır. Var mıdır? Olmalı mıdır? O zaman dinimiz ne der buna? Atam Murad Beğ nasıl karşılar; Tanrı'ya vardığında bunca ayrıcalığa sebep olduğu için boynu bükük durmaz mı?»

Bakışları da sorularındaki gittikçe ısınan, ısındıkça Ak Şemseddin'in aklığından bir şeyler koparmağa niyetlenmiş sesi gibiydi; Hocasının bütün yüzünü kaplamıştı, sakalının tellerini aralıyordu.

Ak Şemseddin önce geçiştirmek istedi; bugün, bir kaç gündür düşünüp zamanını kolladığı bir dersin ilk harcını Mehmed'in kulağına doldurmağa niyet etmişti. Günlerden perşenbeydi, hem cumanın habercisi hemi de öteden beri Ak Şemseddinliğine bir ayrı güvence kattığı, bir bakıma Ak Şemseddinliğini gizlice kutsadığı için perşenbeyi seviyordu. Önemli adımlarını perşenbe günlerinde atmak hoşuna gidiyor, ayrıcalıklı kararları için perşenbeyi seçmeği bir tür uğur belliyordu. Bugün Mehmed'in kulağından hiç ama hiç çıkmaması için bütün ustalığıyla anlatacağı ders de Ak Şemseddin için önemlinin de önemlisi idi. Ne vakitten beri bu perşenbe o perşenbe demiş gelgelelim geçen perşenbelerin hiçbirinde gönlü sabah uyanmalarının o doyulmaz coşkunluğuyla çağlayan olmamıştı. Oldum olası Tanrı'nın yarattığı her şeye bir ayrı çağlayandı o gönül lâkin bir de pek özel coşkunluklarda akıp taşardı ki işte o taşış hızını yüreğinin küplerine doldurdu mu Ak Şemseddin Tanrı'nın ancak özü için ayırdığı vaktin geldiğine hükmeder, Ak Şemseddin'in bu hüküm uğruna yaratıldığına inanır, adımını atardı hiç düşünmeden.

Bu sabah, perşenbesinin gün ışıkları dahi doğmadığı sıralarda uyandığında gönlü, henüz uyanmamış tabiatın o nefis sessizliğine çağlayıvermişti, taşmıştı, uykulardaki tabiata sığmamış, kâinata dar gelir olmuştu. Hisseder hissetmez de aklına koymuştu kesinlikle; günlerdir beklediği dersi Mehmed'in gözlerine açacaktı.

Ama Mehmed, sorularıyla Ak Şemseddin'i zora sokuyordu. Geçiştirici cevaplardan da hazzetmeyeceği bakışlarındaki sabırsız bekleyişinden pek açık görülüyordu. Ak Şemseddin, çok kısa bir süre düşünmek zorunda kaldı. O anda da aklı yattı ki Mehmed'in soruları, aslında varacağı yere götürmek için açılmış bir güzel yoldur; seve sevine bu yoldan gitti:

«Eyi ettin de sordun hay oğul!» dedi dede seslerinde; hocalığı bir yana komak, Ak Şemseddinliğiyle baş başa kalmış bir torunla söyleşmek hoşluğunda: «Senin yaşlarında, daha büyüdüğünde hatta, yeni yetmeliğin delikanlılığın, ilk gençliğin tozpenbe yıllarında insana zor gelen, gönlün kabul etmekte zahmet çektiği ayrıcalıklar vardır, ister üstünlük de buna, ister güçlülük güçsüzlük de... ne dersen aynı kapıya çıkacaktır, adı ayrıcalıktır. Tanrı, insanı da bütün öteki yarattıkları gibi ayrıcalı yaratmıştır; hem kendi türü içinde ayrıcalı yaratmıştır hem insanı tür olarak öteki yarattıklarından ayrıcalı yaratmıştır. Tanrı'nın bile bile yarattığından atan Murad Beğ neden sorumlu olsun?»

Mehmed'in bakışları bunaldı. Hoşlanmamış bir soğuklukta dönüveren gözakları gözbebeğinin elamsı karalığını dondurmak üzereyken Ak Şemseddin vakit geçirmedi:

«Şu Manisa evlerini bir alıcı gözle süzmüşlüğün oldu muydu Mehmed oğul?» dedi, sordu: «Manisa'nın evlerini de ko bir yana; en yoksulundan bir köy evine bak. Duvarlar kerpiç olsun taş olsun ya ki tahta terek olsun. En alttaki

sıranın üstüne binmiştir her bir sıra; temel taşının üstüne kurulan direkler bütün yükü çeker. Bunların üstünde dam, senin hesabına göre salınmaktadır; damın üstünde, eğer varsa tavan keyf sürmektedir. Hemi de kendi ağırlıklarını vermişlerdir direklere, duvarların en alt sırasındaki kerpiç dizilerine, taşlara, her neden yapıldıysa onlara bindirdikçe bindirirler. Senin aklına göre temeldekiler ezilmektedir, direkler tavanın keyfinin hesabını ödemektedir, duvarların hepsi damın baskısına dayanan yoksulcuklardır. Bir evin çatılışı baştan aşağıya ayrıcalıktır, bundan daha eyi hiç bir örnek ayrıcalıklara gözgelimi getirilemez. Ammmaaaa..»

Aslında Ak Şemseddin, Mehmed'in aklındakileri silip atacak bir örnek bulduğu için hoşnuttu, fakat bu hoşnutluğun bir işe yaramayacağını da biliyordu; örneğini açıp yaymazsa Mehmed'in aklını yatıştırmayacağını bildiğinden: «Ama...» deyip kısa cümlesine girdi:

«Ev insanları korumak içindir, aileyi barındırmak içindir. Barınak, barınak olabilmek için her bir bölüğüyle üstüne düşeni yapmakla görevlidir; duvar duvarlığını çatı çatılığını. Duvarlar, direkler görevini yaparken ezilebilir, yükü çekebilir; damı mı suçlayacaksın, çatıyı mı tavanı mı? Dam olmasa duvarlar ne işe yarar? Yağmurdan kardan yıpranır çürür akar; yelden yıkılır. Damın ağırlığını çekiyorlar ki korunabilsinler diye. Damın üstündeki çatı, çatının üstündeki tavan da omuzlarına bindiği nesnelerin koruyucusudur. Korumak, varlığı devam ettirmektir; korumak sürekliliktir. Tavanı kaldır, çatı çöker kısa zamanda, çatıyı kaldır dam yıkılır. Öyleyse insanlar da kimi duvar olarak kimi direk dam çatı olarak kimi de tavan olarak ömür sürecektir, görevi öyle olacaktır. Temeli duvarı çatısı direği damı ve dahi oğul Mehmed'im tavanı insandan olan ev Devlettir, içinde millet barınır!»

Mehmed ansızın soruverdi:

«Benim ayrıcalığım tavan oluşumda mı?»

Ak Şemseddin de beklemeden:

«Evet» dedi; «Eğer ayrıcalık ise. Sanma ki tavan olmak rahat etmektir, yük çekmemektir, keyif çatmaktır. Hayır. Yaz güneşinin kavurucu güneşi tavana vurur, tavan o kavuruculuğu evin içindekilere zarar gelmesin düşüncesiyle kendi özünde yok edecektir; evin içindekiler yanmasın deyip özünü yakacaktır. Zemherinin soğuğunda titreyecek evdekileri titretmeyecektir. Karın soğuk yükünü, yağmurun ıslak çirkefini omuzundan aktaracak bir dirheminin bile evin içine zarar vermesine engel olacaktır. Ayrıcalık mıdır bu? Evin içindekilere, evin temeline direğine duvarına bir zarar gelirse Tanrı'ya hesap veren de tavan olacaktır; bu mu ayrıcalıktır? Yok, hayır oğul Mehmed, görevdir bu. Hiç bir görev hoş değildir; görev ezer. Ne var ki görevin hoşluğu işte bu eziciliğindedir. Duvar, görevini yaparken duvarlığını düşünmez, düşünmemeli. Tavan da her nesnenin üstündeyim sanıp kendi keyfine bakmamalı; gerçekten tavan ise zaten bakamaz. Değil ise nasıl olsa değiştirirler.»

«Kim? Atam Murad Beğ tavan ise eğer atam Murad Beğ'i kim, nasıl hangi yürekle değiştirir?»

Gel de cevap ver şimdi!

Kolay ama Mehmed nasıl karşılar o belli değil henüz. Çünkü Ak Şemseddin çoğu zaman Mehmed hakkında vardığı hükümlerde yanıldığını sık sık anlamıştı. En olmayacak örnekleri rahatlıkla sindiren çocuk en kolayına açıklamalara direniyordu her nedense. Ak Şemseddin'in ikinciklenmesine sebep bir bu idi, bir de Murad Beğ için söyleyeceği sözün çocukta uyandıracağı yankıları kesinlikle bilmemesindeydi. Buna rağmen sözünü esirgemedi:

«Senin atan Murad Beğ tavandır oğul, doğru; sırası gelince tavan sen olabilirsin, olacaksın da. Gelgelelim yerin göğün, varın yoğun he mi görünenin hemi görünme-

yenin bir tek sahibi vardır o da Tanrı'dır; sahibi, sahip olduğunu ezmez de ezdirmez de. Ezeni değiştirir, ezileni değiştirir. Eğer senin atan Murad Beğ tavan olarak görevini yapmaz ise, sahibi, değiştirir atanı.»

Mehmed belli belirsiz güldü; solgun, inanmaz fakat solgunluğu inanmazlığını saklarcasına tüllenmişti:

«Tanrı..? Nasıl yapar bu işi? Yer yüzüne inerek mi?»

«Yeryüzüne inmesine ne gerek, O, her yerde değil mi? Bütün âlemlerin ve bütün yaratılanların Tanrısı değil mi? Her yerde ve her şeyde var olan değil mi? Yeryüzüne inmesine gökyüzüne çıkmasına sebep ne? Ol!, der, olur kâinat. Tanrı değişiklikler için de yarattıklarını araç olarak kullanır oğul, en önce insanları. Araç, kullanan için çalışır, yaratan için!»

«Araç olarak yaratılmamış bir insan yok mudur?»

«Olamaz! Her insan, her canlı deyim daha doğru hatta her cansız... kısacası oğul Mehmed Beğ var olan her şey bir sebep üzre yaratılmıştır, bir araç olarak yaratılmış; dünyaya, bir şeyler yapmak için gönderilmişlerdir. Bunun için de bir şeyler yapmak zorundadırlar. Boş oturmak yok, yan gelip yatmak yok, eğlenmek keyfe dalmak yok. Bir şeyler yapmanın yapabilmenin yorgunluğunda ezileceksin, terleyeceksin, eriyeceksin bana sorarsan. Görevini yapacaksın görevini. Görevini yaptığı için de kimseyi hor görmeyeceksin, kimseye üstünlük taslamayacaksın, kimseyi ezmeğe kalkışmayacaksın. Bu durumda ayrıcalıktan söz edebilir misin? Sefil Ali'nin oğlu Minnet ile senin aranda, benim ile şu içerdeki arasında bir ayrıcalığın var olduğunu söyleyebilir misin?»

Ak Şemseddin'in iddiasız konuşması, Mehmed'i tırmalamadan çizik çizik çizen sesi bulutumsu akışlardaydı; diz üstü oturmanın verdiği huzursuzluğu alıp götürmüş, karıncalanmayı unutturmuş, daha ötesi, Mehmed'in yüreğinde kaynayan az önceki hocasını kızdırma eğilimine set

çekmişti. Öyle ki neyin nereden başladığı aklından çıkmış, içerisi dışarısı kalmamıştı gözünde. Bunun için dalgın:

«Hangi içerdeki Hocam?» diye sordu. «Minnet'i anladım da senin ile içerdeki..?» dediği anda gözlerini açtı. Kapının ardındaki civciv fırınının fırıncısını hatırladı. «Evet...» dedi uysallıkla; «Öyle görünür.»

«Görünür değil öyledir» deyip pekiştirdi Ak Şemseddin; «Ayrıcalık dünyaya geliş sebebimizdedir yalnız, görevlendirilişlerimizdedir. Dünyanın neresine gidersen git, dünyada mevcut olan, olmayan yahut olacak olan düşünce biçimlerinin hangisinde düşünürsen düşün, daha da ileri gideceğim Beğ oğul, hangi tür inanışta olursan ol, nasıl inanırsan inan karşında şu tek gerçek var: Evin yapılış şekli. Birileri muhakkak temel olacaktır, birileri yüzde yüz duvar olacaktır ve birileri muhakkak duvarların en alt sırasına dizilecektir. Görünüşe bakıp ezen ezilen masalları düzmek neye yarar? Duvarın en alt dizisini çıkarıp üste koyman neyi değiştirecek? O alt sıraya dizeceğin kerpiçleri neyin içinden seçeceksin, hangi ölçü ile, nasıl? Ayrıcalıklardan söz edersen işin yüzünde kalırsın. Eh kimi de bu yolu seçer, bu yoldan karın doğurmağa çabalar. Civciv fırınında tavuk kokuları, toprak altı oyuğunun tıslaması, saman tezek havasızlığında terlemek mi kolaydır yoksa o adamın emeğinden masallar düzmek mi? O civciv fırıncısı olmasa Murad Beğ'in topraklarında nice insan aç kalır. Ben bir akşam tavuk eti yeyip karın doyururken o adamın çırpınışlarını hatırlayıp minnet duymazsam, o Minnet'in borcunu ödemek için görevime dört elle sarılmazsam ne işe yararım ki?»

«Ya ben?»

«Ona geleceğim zaten Beğ oğul ona geleceğim. Korkarım ki tezlenmen bir işe yaramaya. Tanrı'm senin tezlenmeni benim gönlüme göre mi yaratmış ki? Ama senden önce Minnet var arada. Minnet? Sefil Ali'nin oğlu? Sefil

Ali'nin atan Murad Beğ'e, onun atası Mehmed Beğ'e yaptıklarını bilirsen oğlunun neciliğini de bilirsin. Günü gelince öğreneceksin nasıl olsa ama günü gelene kadar da ortalığı toz penbe görüp toz penbe laflar edeceksin. Duam bu toz penbe laflarının tezine bitmesinedir.»

«Soruma cevap olmadı ki..»

«Evet soruna cevap olmadı, biliyorum. Şimdi sıkı dur, görevini diyeceğim. Senin de bir dünyaya geliş sebebin var, bu sebep görevindir!..»

Mehmed elamsı kara gözbebeklerinde bütün dünyayı daraltmış, Hocasına akmaktaydı. Ak Şemseddin, yıllar öncesinin bir seher vaktinde, bir sabah ezanında yahut karanlıkla aklığın yeni kavuştuğu bir aralıkta Hacı Bayram Veli Şeyhinin canlı, pek canlı yüzüyle karşı karşıya kalmışçasına öğrencisinin daralmış gözbebeklerine bırakmıştı kendini, ikisi de çevrelerinde bir ayrı dünyanın varlığını unutmuş, ikisi de toprağın taşın yahut göğün ağacın canlandırdığı yeryüzünden ağmış bir başka dünyaya, orada, geleceğin hesaplarına dalmışlardı. Ak Şemseddin, o dünyalardan gelen sesini, o perşenbe sabahına uyandığı andaki çağlayan akışıyla doldurdu; gecelerin karanlığından süzüle süzüle aklığa ve güneşe çıkmış bir seste:

«Bismillahirrahmanirrahim» deyip aktı: «Peygamber efendimiz şöyle buyurdu ki Mehmed Beğ oğlum, unutulmaya: *Letüftahanne'l Kostantiniyyetü veleni'mel emiru emiruha veleni'mel ceyşu zâlikel ceyş*...»

Gözlerini yummuştu Ak Şemseddin; karşısında Murad Beğ'in oğlu Mehmed'in diz çöküp oturmakta olduğunu biliyor ve hemen omuz başında şeyhi Hacı Bayram Veli'nin nefesini duyuyor iken, gittikçe coşan seslerde gürül gürül akıyor; «Bu Peygamberimiz Efendimiz Muhammed Mustafa Hazretlerinin ulu muştusudur» diyor tekrarlıyor; «Muhammed Mustafa'nın yüce buyruğudur unutulmaya!» deyip bir dahi tekrarlıyordu. Böyle böyle elliyi

buldu tekrar; böyle böyle sesi boğulurcasına çatlaklaştı Ak Şemseddin'in ve dahi ak sakalının telleri titrer oldu, çenesi titrer oldu, gözü kaşı titrer oldu. Bir gören olsa nice bin yıldır hep böyle söyleyip titreyen bir Şamandır deyu yemin ederdi, dönen bir dervişin höykürmelerinde saç baş yolması noksan kalmış bir divanedir deyu saygı duyardı.

Mehmed de öylecene kalakaldı.

Hocasının durulmasını bekledi.

Duyduğu sözlerin yarısı Arapça'ydı, bir kısmı Türkçe. Ne var ki söylene tekrarlana Arapça olanı da Türkçeleri gibi aklında kalmıştı. Bir an geldi Mehmed de farkında olmadan Hocasının gulgulesine katıldı, göğsü çatlarcasına hocasının ağzından çıkanı tekrarlar oldu: «*Letüftahenne'l Kostantiniyyetü veleniğmel emiru emiruha veleniğmel ceyşü zâlikel ceyş!..*»

Bir süre de bu birlikteki tekrar uzadı.

Ak Şemseddin, kendi çılgın sesine katılmış dönmekte olan Mehmed'in sesine günlünü kaptırdı; tekrarladı da tekrarladı, tekrarladı da tekrarladı. Taaa ki boğazı yorulana, gönlü durulana kadar. Çağlayan boşalır gibi olunca:

«Bu Hadîs dersidir» dedi; «Bu derse bugün başladık. Peygamberimizin buyurduklarını öğreneceğiz bu dersimizde. Peygamberimizin buyurdukları, eyi öğrenilirse, bir mutlu düzeni gösterir. En çok senin, Mehmed en çok senin öğrenmek gerekir; bu buyrukların en önemlisi de, benim için Hocan olarak en önemlisi de bu şimdi tekrarladığımdır. Arapçan anlaman için yeterli mi? Sanmıyorum. Zorluk çekersin. Türkçesini diyeceğim sana. Peygamberimiz şöyle buyurmuş oğul Mehmed'im: *Kostantiniyye yüzde yüz fetholunacaktır. O fethin emiri ne kutsal bir emir, o fethi gerçekleştirecek olan asker ne kutsal askerdir!*»

Çocuk uykularından uyanmış gözlerde bakıyordu şimdi Mehmed; Ak Şemseddin o bakışların ilk defa farkına

vardı, ikisi de dünyaya dönmüşlerdi, ikisi de dünyanın gerçeğindeydiler. Mehmed ayrıca yeni bir uyanmadaydı:

«Benim... görevim?.. Hocam benim görevim... bu mu?»

Hem o bakışı unutamamıştı Ak Şemseddin, o günden kalma o bakışı unutamamıştı, hem de o soruşu. Mehmed o gün bugün hep öyle, o bakışlarda ve o soruşlardaydı Ak Şemseddin'in gözünde. Şimdi, şu meşveret çağrısını aldığında, çağrıya gitmek zorunda kaldığını kötü kötü düşünürken de o sesiyle o bakışıyla Mehmed'i anıyordu. Fakat çok pek çok özlem yüklenmişti anışına, çok pek çok olay acılığı tatlılığıyla anışını ağırlaştırmıştı. Ne var ki zaman hiç bir vakit Manisa'nın o kınalı toprağını yassıltmış tepesinde, o civciv fırınının kapısının önünde kalmıyordu, durmuyordu, katılaşmıyordu. Zaman akan bir nesneydi, bereketli ırmaklar misali bereketini taşıracak topraklar arıyordu.

Zaman, şimdi Sultan Mehmed olmuştu Murad Beğ'in yerine; o küçük çocuk büyümüş idi; Ak Şemseddin'i bir ulu meşveret için çağırıyordu.

Gitmemek olmazdı.

Gidecekti.

Mart soğuğu gitgide kırılıyor, hava nisanın ılımasına koşuyordu. Edirne bir acayip şehir! Çorumdan Ankara'ya, Ankara'dan Göynük'e, Göynük'ten Manisa'ya dolanıp durmuş olan ömrü, bunca zamandır, kimi medrese kibrinde büyüklenmelere kalkışarak, kimi Hacı Bayram Veli gönlüne erişip topraklara bulanmış bir yalınlıkta yücelerek, sürünüp durmuştu. Edirne işte bu sürünüştü gözlerinde; yerine sapasağlam oturmuş bir şehir gibi göründüğü hal-

de yerinde olmayan bir şehir! Tıpkı özündeki Ak Şemseddin gibi. Edirne, nasıl doğuya ve batıya, hatta güneye ve kuzeye açık, dört bir yana akmağa hazır hem de akmakta ise Ak Şemseddinliği de öyle idi. Gönlü yine çağlayanlarda. Meşveret için çağırıldığı Sultan Mehmed Han odasının gelip geçici bir durak olduğu, durağan gibi görünen şu Edirne şehrindeki gizli hareketin aslında o odadan kaynaklandığını hissediyordu.

O odaya girer girmez de...?

Mehmed nasıl idi acaba? Eli yüzü, kaşı gözü, bakışları..? Çoktandır görmediği alnı, duymadığı sesi..? Manisa mı idi yoksa Edirne mi olmuştu artık?

Gönlü burkulur gibi oldu.

Her adımı biraz daha Manisa'dan uzaktı, uzaklaşıyordu.

Ama Edirne'ye de yakın değildi, yaklaşamıyordu.

Edirne'nin içinde Edirne'den uzaklaştığını sezinlediği adımları yıllar öncesinin öğrencisi Mehmed ile bu ânın padişahı Mehmed'i bir araya getirmeğe yeltenmişçesine yavaşladı.

Saraya yaklaşmıştı.

Hemen yanı başında bir horoz öttü, durup dururken, zamansız hatta aptalca.

Ak Şemseddin bir kere daha Mehmed'e, o civciv fırınının kapısının önünde delicesine tekrarladığını hatırladı; Mehmed'in o deliceliğe katılışını.

Durgun bir bakışta zamansız, hattâ aptalca öten horoza baktı. Gülümsedi.

«Ben zamansız ötmedim» diye mırıldandı.

Manisa'nın İzmir yoluna doğru eğimlenen düzlüğünde kar alabildiğine ak, güneş sarısı buz kesmiş ışığıyla ısırıcı idi. Düzlükte, daha ötelerdeki kesik vadilere bellere belenlere inip dolanan çamlar, kar altında, kolları düşmüş kuşların iri kartal kanatları halinde canlanmışlığını andırıyor, beceremedikleri bir canlanışın karlardan olma yükünde salınarak, yarı kara yarı ak, karalıkları yeşil yeşil, uzaklarda ormanlaşıyordu. Ak düzlüğün orasından burasından yırtılarak doğmuş bu canlanmağa çalışmakta olan çamlar, ormanlaştığında, kabarmış çarşafların kabartısında düzlüğü pıtıraklandırıyordu. Başka bir canlı yoktu görünürde, canlılık da yoktu. Eğer çamların buz kesmiş güneş sarılığına çıtırdıyan kar canlılığını saymazsanız bu ak ölülükten korkabilirdiniz; ne var ki aynı korku delice bir güven olur, soğuya soğuya damarlarınıza da işlerdi. O vakit de daha aşağılara, kesik vadilerle bellere belenlere dolanan çam ormanının o kabarık çarşaf kabarmasına doğru gitmek, çarşaf kabarmalarının altında bulabileceğinize inandığınız bir ılıklığa sığınmak arzusuna ısına ısına donmuş sessizlikte eskiden kalma izler aramak sevdasına kapılırdınız. Ne olursa olsun ve ne yaparsanız yapınız yaptığınız sadece bir parça dirilmek, bir parça nefes almak olacaktır. Yoksa gördüğünüzün donmuş yalnızlığı gözlerinizden başlayan gizli korkularda büyüyüp durur. Her şeye rağmen damarlarınızdaki çağırışa gidemezsiniz de dönüp Manisa'nın ev ev ısınmış duvar içi kalabalığına

can atarsınız. Gördüğünüz ilk duvar dahi başlı başına bir güvencedir; farkında olmadığınız bir rahatlama, bir şehir rahatlaması, uykulu uykulu gözlerinizi ısıtır.

Bunun için de kimse çıkmaz dışarı, Manisa, çarşısında pazarında durgun bir kış gününü yarı yaşar yarı yaşamaz; bacalarda duman karasında tüten evler yaşayan tek canlılardır: isli, duman kokulu, ocak başı karasında ama sıcak! Şehrin dışından şehrin içine koşan soğuk uyuşukluk soğuk uyku, evlerin içinde bir ılımış uyuşukluğun uykusuna yatar. Bazan günlerce... Manisa'nın kışı bastırdı mı kötü bastırır, bastırınca da fırtınası sokakların arasında uğuldayarak saçaklardaki buz salkımlarını şangırdatır.

Gelgelelim o gün o uğultulu fırtınaların durulduğu günlerin biriydi, sarılığı buza kesmiş güneş de aşağıya doğru İzmir yoluna eğimlenen Manisa'yı dışarı çağırıyordu aklı sıra.

Tek bir atlı uydu bu çağırıya; şehrin içinden aşağıya doğru hışımla indi, bir yay bükülmesinde atını sola vurdu yatırırcasına ve dahi durmadan bir solukta İzmir yoluna baş verdi. Yerdeki kardan da ak sanılır bir at, karı tozu dumana katarcasına fışırdarken buğulanıyordu; buğusunu uçurup götürüyordu, kuyruk büküşündeki soylu kıvrım ardı sıra savrulan kar tozunu yalayıp götürüyordu, görünen bütün ak ölümün altındaki canlılığı toynaklayıp yırttığı dört nalında götürüyordu. Varacağı yere vardığında götürdükleriyle birlikte ya bir hışım gibi düşecek ya da donmuşluğunu birdenbire eritip sımsıcak buharlaşacaktı.

Eğer varırsa; varmayabilirdi de çünkü, o deli dörtnal fışırdayışıyla kar savuruşuyla tozlaşmasıyla belki de ilerdeki tepeyi aşacağı sırada donabilir, rüzgarıyla savuruşuyla hızıyla boşlukta donmuş bir heykel olup kalabilirdi. Doğrusu boşluk, sessizlik, yalnızlık ve bitip tükenmeyecekmişçesine yayılmış ak kar görünüşüne de böyle bir heykelleşme pek yakışacaktı.

Gelgelelim atlı, at sürüşünden, sanılabilecek dahi olsa öyle bir heykelleşmeyi de bir tepikte canlandırmağa azimli gidiyordu. Hayat o idi; bıkkınlığı ansızın umutlandırmış, durgunluğu delicesine oynatmıştı; bundan sonra herhangi bir hareket görünmese duyulmasa da bu umutlanışla bu oynatış yeterdi.

Lâkin devam etti.

Az önce atlının deli bir hışımda sürüp atını geldiği yönden, biri ötekinin atını gözleyen biri gem kasmada iki atlı daha göründü. Hızlıca geliyorlardı ama öncekinin hışmının yanında durgun esen yeller misali ürkütücü değillerdi. Aksine kar aklığının üstünde doruluğu ta uzaklardan belli atın binicisi fırsatını bulsa ya geri dönecek yahut attan inip alıp başını gidecek atını da kendi bildiğine salacak havalarda görünüyordu. Öteki, yanındaki, kula atına baştan aşağı sahiplenmiş olan binici ise 'yaa sabır'larda; belliydi. Hatta atlar, dorusu da kulası da, bir tepiklesen arşın arşın açılmağa hazır iken şaşkın gerilemelerde, biraz da hırçın idiler, öyle geliyorlardı.

«Bre Minnet sürsene! Varıp Mehmed'in ardından boy göstersene! Mehmed'in yoldaşıysan Mehmed'e uygun düşmelisin; düşmeli değil misin?»

Minnet, bir de bu sözü duymanın ezikliğinde dizginleri az daha kastı; kantarma, doru kamışkulağın ağzını burktu, at öfkesini burnundan soludu. Kula atın binicisi bir baş ileri geçmişti.

Minnet:

«Er Sinan Beğim önün sıra at sürmem yakışık almaz diye düşünürüm. Ben öne geçemem.»

Minnet'in sesi mızmız değildi; korkaklıktan da uzaktı. Er Sinan'a yaranmak yahut da Er Sinan'ı gücendirmemek için hesaplanmış bir çocuk kurnazlığının kokusu da sinmemişti sese. Ne ise o idi, ne düşünüyorsa onu söylüyordu.

Er Sinan yarım baş öne geçmiş kulasını ustalığında hizalarken: «Babası gibi» diye düşündü; «Babası gibi tıpkı; ama at sevmez kavgadan hoşlanmaz bir Sefil Ali. Belki de bunun için sevimli.» Ne var ki düşündüğünü söylemedi. Terslendi:

«Ne demek o? Ben öne geçmem sözü de ne ola? Benim yanımda at süreceksen benim yoldaşım olmalısın, benden önde at süreceksen benim ustam. Yok benden sonra geleceksen elulağım olacaksın demektir ki seni de ona yakıştıramam. Sen Mehmed'in yoldaşısın; Beğ oğlu yoldaşı seçilmişsin. Yerin yoldaşının yanıdır var sür atını!..»

«Beğ oğlu yoldaşlığı için seçilirken bana sorulmuş mudur Er Sinan Beğim? İster misin denilmiş midir? Beğ oğlu yoldaşlığı bana göre değil. Ata bindiğimde ata yük olduğum için üzülüyorum, dedim hep; atı tepiklediğimde özümü döğer gibi olurum.»

Er Sinan başka birinden duysa yüzüne iğrenerek bakacağı bu sözleri Minnet'ten duyduğunda, babası Sefil Ali hesabına utanmasına rağmen, nedense hoşlanıyordu. Hele yüzünün kızarışında, sesinin titreyişinde Er Sinan Beğ'in üzülmesinden korkmuş o çekingenliğin utanmışlığa karışması yok mu işte onu görmek daha bir hoşluk veriyordu. Elinden gelse, daha doğrusu gönlüne kalsa çoktan Minnet'i binicilik, atıcılık vuruculuk derslerinden ırak tutar, Mehmed'in yoldaşlığından ayırır, eliyle götürüp Ak Şemseddinlere Molla Gürânîlere verirdi: «Alın bir güzel okutun, bu çocuğun adam olacağı yok, gözü kitapta kalemde» der bırakırdı.

Yapamıyordu.

Engel olanlardan biri Sefil Ali idi, Minnet'in babası, kendisinin bunca yıllık güvendiği can yoldaşı Sefil Ali; ona hiç bir vakit hayır dememişti, diyemezdi. Tanışmadan önce ününü tününü duyup imrendiği Sefil Ali'yi Ulubatlı Hasan denilir bir oğlancığın at düşmesinde tanıdığı gün-

den bu yana bir ayrı sevmiş, bir ayrı sayar olmuştu. Kimi vakit bile isteye, kimi vakit kaderin gözetimiyle nice bir zaman bir işte çalışmışlardı; Murad Beğ'in has adamları arasında ünlerine ün katmışlardı.

Sefil Ali demek Er Sinan için taa Bizans surlarının Likos Deresi kıyısındaki çerden çöpten tekkesiyle Horoz Dede, Bizans Surlarının içinde Bahadır Yüzbaşı'dan Zindan Çavuşu'na varan geçmiş günler, daha öncesinin Cebe Ali'sinden Çerçi'sine Barak'ına halkalanan hepsinin de varıp düğümlendiği Murad Beğ'de doruklaşmış koca bir zaman parçası demekti ki o zaman parçasını bir kalemde silip yok bellemek için insanın abdaldan budala olması gerekirdi. Bunun için Er Sinan Minnet'in elinden tutup götüremez, Ak Şemseddinlere Molla Gürânîlere veremezdi.

Sefil Ali'ye karşı dursa da verse bile, hani bu olmayacak işi yapsa, yapamaz ya yapsa diyelim, o vakit de Mehmed'in yeri göğü birbirine katacağını bilirdi. Ele avuca sığmayan Mehmed'in elinden onun olanı, bir kere ona verilmiş bulunanı geri almak, geri almak ne kelime geri almağa kalkışmak başlı başına yiğitlik isterdi. Hırçınlığın en koyusu, günücülüğün eşi benzeri olmayışı, sahiplenmenin daniskası... Mehmed'in öyle bir anda ortalığa salacağı vaveylânın sadece başlangıcı olurdu. Minnet onun demekti, öyle bellemiş öyle sahiplenmişti; ancak atmalıydı horlamalıydı kendiliğinden istemezliklere düşmeliydi ki yanından alına. Bunu bile ustalıkla yapmak gerekirdi, eskittiği bir gömleği gözüne görünmesin diye götürülüyormuşcasına. Yoksa zalimliğin bini bir para!

Buna rağmen Er Sinan için Mehmed çok değişik, hiç bir çocukta küçücük bir benzerliğine rastlanmayacak derecede değişik bir çocuk idi. Doğduğu o mart sonrasının sabahında haberi Murad Beğ'e verirken birdenbire yüreğinin başında yanıveren çırayı hiçbir vakit unutamayacağını biliyordu Er Sinan; neden olduğunu hâlâ bilemediği

bir his, Mehmed'in doğum haberini Murad Beğ'e verdiği an biterken daha hattâ o ânın içindeyken Ulubatlı Hasan'ın attan düşüşünü de hatırlayıvermişti.

Bu, kutlu doğumla o kötü düşüş arasında hiç bir ilgi olmadığını bile bile, düşünüp durmuştu. Çok sonraları aklına geldi o hatırlayışı ve bu hatırlayışın olumsuz yanlarından koruyacakmış gibi de Mehmed'i sevdi hep; sevmezse eğer Mehmed'in başına bir iş gelmesinden korktu. Bunun için, Murad Beğ'e: «İznin olursa Beğim benim yerim bundan böyle bu oğlunun yanı olsun!» deyiverdi; «Beni ondan onu benden ayırma; tek dileğim budur.»

Murad Beğ o sıra öyle bir durumda idi ki ne istense verirdi, padişahlığı dâhil. Beklediği doğumun oğlan olması haberini getiren Er Sinan'dan böylesine güzel bir isteği geri çevirir miydi?

O gün bu gün, kim ne derse desin Mehmed için, sevmeyenin canı cehenneme, Mehmed demek Er Sinan için can demek idi. Zalimliği de, güncülüğü de, hırçınlığı da can demekti. Gözlerine her bakışında çocuğun içinde yanıp tutuşan bir dağın yangın gölgelerini görürdü; korkardı ama görürdü. Hırçınlıkların, zalimliklerin, günüleme huylarının o yangının püskürmeleri olduğuna inanır gelgelelim kimseye söylemezdi inandığını; isterse bilmesinler.

Mehmed Mehmed idi hiç kimse değildi, hiç kimse de onun gibi olamazdı. Galiba böyle olduğunu bir tek o kösemen hoca, pamukların dünyasında doğduğu sanılır o Ak Şemseddin biliyordu. Zaten Er Sinan da bir tek bu Ak Şemseddin'den hazzediyordu.

Üşür gibi oldu.

Kula atının da üşür gibi silkindiğini fark etti.

Minnet'in bir tek sözü alıp götürmüştü bir an için Er Sinan'ı; yumuşatmış, hatta göğnütmüştü. Neredeyse Minnet'e: «Var git dilediğince davran» diyecekti. Her zamanki

gibi o anda da bir daha önemli olanın Mehmed olduğuna inanmıştı, ötesinin hiçbir işe yaramayacağına. Gözü kar aklığının sonsuz yatağında görünmez olan Mehmed'in at sürüşünün arta kalan kar tozuşmasına takılı kaldı. Bir kere daha içi titredi. Ulubatlı Hasancığın attan düşüşü, çocukça düşüşü o vakitki canlılığıyla depreşti gözlerinde. O vakitki canlılığın iç titremesinde de höykürdü Minnet:

«Sür git atını yoldaşına bre çocuk sür git! Ne biçim yoldaşsındır ki aklın yerinde durur, yoldaşını düşünmez. Tezmeli değil misin? Uçmalı varmalı değil misin? Sür!»

Minnet de aslında Mehmed'i düşünüyordu. At sürüşüne imrendiği fakat onun gibi olamadığı için de yanıp kıskanmadığı Mehmed, Murad Beğ'in oğlu olduğu için değil hırçın delidoluluğu ile Minnet'in gönlünü almıştı. Şakalarına katlanıyor, eziyetlere varan oyunlarına ses çıkarmıyor, güreşirken yaptığı oyun dışı itiş kakışlara aldırış etmiyordu. Her zaman yenilen olmak Mehmed'e karşı, her vakit Mehmed'e yenmişliğin tadını tattırmak hoşuna gidiyordu; çünkü Mehmed'in ancak yendiği zaman hırçınlıklarından kurtulduğunun farkına varmıştı; daha çok bir sezgiydi bu, çocuk hisleriydi, gelgelelim gerçekliği her gün biraz daha su yüzüne çıkıyordu.

Minnet de bu gerçeğe yardım ettikçe keyifleniyordu; yenene yardım etmek, yenenin yardımcısı olmak! Mehmed için olduğu müddetçe Minnet'i memnun ediyordu; yoldaşlığın ne demek olduğunu anlıyor, görevini de seve sevine yerine getiriyordu. Öyle ki kendisi olmasa hayatta Mehmed'in bir yanı yarım kalacakmış gibi gelmeğe başladı bir zaman oldu da; Minnet olmazsa Mehmed neyi nasıl niçin yenecekti?

Ama ömrü de böyle mi geçecekti yani?

Böyle geçecek ise bile bir şeyler bilmesi, öğrenmesi, çok bilip çok öğrenmesi gerekmez miydi? Mehmed ne biliyorsa ona yakın, Mehmed ne bilecekse onun kadar en

azından... aslında Minnet Mehmed'den de çok şeyler bilip öğrenmek istiyordu. Nasıl oyunlarda at binmelerinde kılıç kalkanda ok atmada, buna benzer her bir oyunda Mehmed üste geliyor, Minnet yenenin yardımcısı durumuna düşüyorsa; bilmede öğrenmede, bildiğini bilip öğretmede de Minnet üste düşmeliydi ki denge kurula. Yoldaşlık olursa böyle olmalıydı.

Bunun için de öğrenmek!

Ne varsa öğrenmek!

Ak Şemseddin'de ise öğrenilecek olan, Molla Gürânî'de ise kapıp alınacak olan... onları; daha başkalarında ise gidip o daha başkalarını bularak onlardan almalı, öğrenmeli, bilmeli idi. Mehmed'e her yenilişinde bu biraz daha kafasının içine oyula oyula işleniyor, gelgelelim sonuna yaramıyordu.

Mehmed kaçıyordu: Ak Şemseddin'den, Molla Gürânî'den kaçıyordu; diz üstü çökülüp öğrenilmesi gereken her şeyden, önünde diz çöküp öğrenilecek herkesten... kaçıyor, atlara oklara yaylara güreşlere... bunun gibi oyunlara haytalıklara can atıyordu hemi de Minnet'i beraberinde sürükleyerek. Bir tek Er Sinan hocasının sözünden çıkmıyordu; at binip kılıç kuşanmanın her bir inceliğini öğrenmek, hünerlere hüner katmak bu Er Sinan'ın elinde olduğundan Mehmed ona koşuyordu. Tabii Minnet de ardı sıra gelmezse eğer dünyayı yerinden oynatıyordu.

Oysa Minnet de bunlara gelmenin ölümlerine terliyordu hep. Çok defalar Mehmed'i bırakıp Ak Şemseddin'e koşmağı, Er Sinan'dan kaçıp Molla Gürânî'ye gitmeği düşünmüştü ama, korkmuştu. Mehmed'den çok Sefil Ali babasından. «Adını neden Minnet koyduk senin soyha?» deyip kaşını eğdi mi Sefil Ali babası Minnet için ölümün başlangıcı demek idi; «Minnet Beğ gibi bir beğ olasın da Murad Beğimin ülkesinde ünlenesin dedik. Medrese mollası olmak da ne? Beğ olarak buyurmak dururken bre

medrese mollası olarak küflenmek de nereden çıkar? Duymayım! Görmeyim! Eşitmeyim! Sefil Ali'nin oğlu Beğ olur, Beğ olmalı, Beğ olacak!»

Olsun bakalım. Minnet'in boynu eğri. Gönlü kırgın, incecik terlerde gitgide erimekte, yüreği ipil ipil, kimin umurunda ki!

Birdenbire bir fırsatın yalım yalım yanan ışıklarda, hemi de gözlerinde buğulanarak, önüne çıktığını gördü. Bu ışıklara giderse, bu buğulanışın istediğini verirse her şey düzelecek, olmazlıklar kuzulaşacak, Sefil Ali babası da artık ağız açmayacaktı.

Fırsat hemen yanı başındaki Er Sinan hocasının ağzından akmıştı öfkelerde; bambaşka bir anlamda idi ama Minnet'in gözlerinde ışık ışık buğulanmıştı. Gözlerini dikti en uzak kar aklığına, kısabildiğince kısıp dikti; sonsuza yalaklanmış sanılırcasına uzanmış kar aklığının ufuklaştığı çizgiyi andırdı gözleri, o çizginin bir eşi oldu. Orada, eriyip yok olmakta olan bir kar tozlaşması cingi cingiydi, Mehmed'in at sürüşünden arta kalan esintiydi... ondan sonrası tepenin İzmir'e doğru eğilen yassılığı, aşağı iniyordu. Mehmed, deli gönlünün hışmına kapılıp gitmiş ise, ister misin varıp vursun İzmir'e başını!

Vurur mu vururdu!

Çevirip gözlerini Er Sinan hocasına baktı ki o da mı böyle düşünüyor diye.

Yok hayır, Er Sinan'ın bakışlarında böyle bir düşünce yoktu. Görünen engin kar aklığınca güvenli, rahat, emin bir bakış... sadece kolluyordu sezdirmeden. Kar aklığından, uzak tozlaşmadan, havadaki durgunluğun dağılışından belki işmarlar arıyordu, alacağı işmarlara bir anda uçup konacak cinsinden bir koca kuş oturmuşluğunda atına tünemişti. «Dönüyor...» diye fısıldadı; Minnet'e değildi fısıldayışı, kendi emin gönlüneydi ve dahi bu dönüşten memnun olmuştu.

O vakit Minnet bir kere daha gözlerinde umut ışıklarının yakınlanmış buğulanmasına kapıldı. Madem ki Mehmed'in yoldaşıydı; madem ki Er Sinan hocası, yoldaşlığın o deli at sürüşe delice uymak demek olduğunu öfkelerde bağırıyordu... öyleyse tepip atını sürecekti, Mehmed'in gelişine dört nal gidecekti, karşıcı çıkıp..?

Deyip düşünmeden daha, tepti atına. Er Sinan Hocasının önüne geçmiş, at sürmesinin ustası imiş değilmiş aklına getirmedi. Aklına koyduğu an gelip çatıncaya dek nasıl olsa attan düşmeyecek kadar dizgin kantarma özengi üçlüsünü bir ayarda tutabilecekti. Önemli olan orayaca olan değildi, orada olacak olanlar idi. Fırsat burada doğacaktı; Minnet'in Beğlik yolundaki adımları burada duracak, Sefil Ali babası istese de istemese de medrese mollalığının yolu burada açılacaktı. Görünüşe bakılırsa da Mehmed, Minnet'in aklına koyduğunu yerine getirmek niyetinde dört nalını daha bir azdırmış geliyordu, geliyordu, geliyordu!

Minnet'in yüreği yerinden oynadı ki eski yerine oturdu mu oturduğunda oturmadı mı, bilemez. Hoş oturmuş oturmamış, artık, önemli değildi. Mehmed gelmiş gelmiş, üç beş at boyu uzağında soluyor, hışmını fışırdatıyordu. Gelişine bakılırsa Minnet'in aklındakini yapacaktı yüzde yüz; o an doğuyordu, doğmak üzereydi; o an..? Gerçekten yürek baygınlıkları sardı Minnet'in göğsünü. Emeline kavuşuyordu hemi de kimseleri gücendirmeden kavuşuyordu. Hesapları yanlış çıkmadığına göre demek ki düşünmesini bilmişti, kararlaştırmasını bilmişti, bu böyle olabilir ve dahi olacak demesini de bilmişti. Öyleyse medrese mollalığı için, biçilmiş kaftandı Minnet olarak.

Bir daha tepti atını, bir daha, ve bir daha!

Hesabına göre Mehmed'in hemen kıl payı yanından sıyrılıp geçecekti; daha doğrusu Mehmed Minnet'e sürünerek geçecekti ki işte bu sürünme ânı Mehmed'i Meh-

medliğinden alacak Minnet'e Medrese yolunu açacaktı.

Mehmed oyunu anlamış mıydı yoksa aklında başka oyunlar mı vardı? Başka niyetlere hazırlanmış başka oyunlar... öyle olmalıydı. Minnet'in üstüne üstüne geldiğini, Minnetliğine bakmadan Mehmedliğini sıyırıp geçeceğini görmüştü. Altındaki atın öyle oyunlara yatkın, daha karışıklarının üstünden gelecek cinsten olduğunu da biliyordu. Minnet'in atı ise öyle değildi, olsa bile binicisi yönetemezse tökezleyip gider yahut ürküşüne sahip çıkamayan binicisini aldığı gibi götürmekle kalmaz oyuna kalkışanı da, ne denli usta olursa olsun, ölümlere ölümlerin de en kötüsüne sürüklerdi.

Minnet bilmeden buna kalkışmış ise eğer, yahut biliyor da eksikliğini unutarak Mehmed'i bu oyuna çekmeği düşünüyorsa kendi bileceği iş idi; daha üstesine çıkmak, Minnet'in de aklını dağıtmak Mehmed için işten bile değildi. Bunu koydu aklına, koyduğu anda da kararını verdi. Uzaktan seyreden Er Sinan hocasına dahi parmak ısırtacak bir oyun koyacaktı ortaya. Dizgini bıraktığı anda üzengilere bıraktı bedenini; ikinci soluğunu alacağı anda Minnet'in atıyla kendi atı sürünecekti bedenlerinde, dönüş o hızda oldu; boşalttığı özengiden atıp sol ayağını eyerin kaşına tutundu, sağdan yana yattı, bir an yerdeki akıp giden kar aklığına eş yükseklikte atın sağrısına asılı kaldı, o bir anın bitiminde ise fırlayıp eyere oturdu, Minnet'in afallamaktan bunalmış gözlerini görüyordu artık, tam yanında idi, yüzü de sapsarı... o sapsarı yüze ok hızında uzattı elini Mehmed, ancak vakti vardı, bir kuş uçumunda çekip börkünü alırsa alırdı Minnet'in, alamazsa atı geçip gidiyordu.

Minnet aşağı yukarı bunu hesaplamıştı. Gerçi attan kayışı Mehmed'in, yana yatışı gibi oyunları aklına getirmemişti ama buna yakın bir oyunda başından börkünün kapılacağını ummuştu. Gelgelelim gözlerine ok hızında

bir elin uzanacağını, yan yana gelmiş neredeyse çarpacak iki dörtnalın böylesine yakıcı bir sıcaklıkta kaynayacağını, atların delireceğini hesaplamamıştı. Altındaki at kudurmuştu sanki; akıl almaz bir huylanmada kişnerken şahlanıvermişti, o anda da Mehmed'in eli börküne yapışmış, çekmişti. Minnet, şahlanan atının dizginlerini bırakıp elinde olmadan börkünü kaptırmama çabasına düştü.

Olan da o sırada oldu zaten...

Bir kar soğukluğuna donmuş sızılar...

Düşmesinin ardından tozlana tozlana uçan Mehmed'in atı; karların altındaki donmuş toprağı yırtıyordu toynakları, art ayaklarının fırlattığı çamur karışığı karısınmış bir püskürmede suratını yakmıştı Minnet'in. Kendi atı ise düş uçuşlarındaydı.

Ötesi yok!

Minnet uykunun bir kar yokluğunda aklandığını ilk defa o anda duydu, o anda da unuttu. Ak bir karanlıktı gözlerini kapayan en son anda.

Mehmed, Minnet'in börkünü zaferinin doyumluğu olarak Er Sinan'a fırlatıp attı yanından geçerken. Durmadı, gerek görmedi.

«Minnet'e sen bak Er Sinan Beğim o benim işim değil!» deyip atının yolunu kesmedi; «Artık Gürânî hocamıza gidelim, kara köpüğe basmıştır ağzı, öfkesini fazla kabartmayalım.»

Son sözleri uçup giden atıyla birlikte süzülmüştü ama zaferine pek güvenen bir ulu Beğin tafrasındaki ekşimişlik pıhtılaşa pıhtılaşa arta kalmış, Er Sinan Beğ'in burun kemiklerine gelip oturmuştu, tıkanmıştı.

Minnet düştüğü yerde kara bir külçe gibi kabarmış, duruyordu.

Atı az biraz ötesinde, yaptığından utanmış olmalı mutlaka, siftinip durur görünüyordu.

Mehmed, her şeyi bırakmış arkasında, sözüm ona Gü-

rânî Hocasına gidiyordu.

Er Sinan:

«Dilerim o kara sakallı sopasını hazır tutmaktadır elinde» diye mırıldanıp atını Minnet'in külçesine doğru sürdü.

Mehmed İzmir yolunun Manisa Şehri sapağını dönerken Er Sinan'ın gidişini görmüştü. Minnet'in düşüşü değil de Minnet'in başından kaptığı börkün, kaptığı andaki yürek coşkunluğuydu gözlerinde yanan; Er Sinan'ın Minnet'e gidişini o coşkunluğun allı pullu sislerinde, bir an, seyretti; o kadar. Ondan sonrası bir başka an idi, Er Sinan atından düşmüş Minnet'e doğru giderken gerilerde kalmıştı, Mehmed o başka âna, yeni başlayana gidiyordu.

Yeni başlayan ânın içinde ise Molla Gürânî!..

Seviyor... denemezdi. Molla Gürânî'nin kara kirpi dikenlerinde birbirine girmiş sakalından çok sesi, sesindeki karanlık dehlizler; sesindeki karanlık dehlizlerden çok kara, ana doğmasından sürmelenmiş sanılan kapkara gözlerinin derinleşmesi derinleşmesi derinleşmesi bakarken, o derinliklerde birdenbire mağaralanması, mağaralanırken Mehmed'i karanlıklarına çekip götürmesi, orada ezmesi, suyunu çıkarması, cibresini fışkırtması gerisin geriye...

Belki de bu değildi Molla Gürânî, hiç bir vakit de bu olmamıştı, gelgelelim, ne zaman Mehmed, Molla Gürânî'den ders için yahut ders dışında hatırlayacak bir nesne arasa aklına gelenler bunlar oluyordu. Hoş, ders dışında hemen hemen hiç bir vakit Molla Gürânî aklına gelmiyordu ama geldiğinde de böyle karanlık, dehlizli, mağaralı korkular birbirine zencirlenerek sökün ediyordu.

Şimdi, yine öyle; sabahtanberi kendisini beklediğini biliyordu. Ak Şemseddin olsa beklemez, şöyle bir dört yanı dinleyip koklar kendi kendine, Mehmed'in kokusunu izini bulur havanın gizliliğinden çıkarır; sanki hava, zerre

zerre ayrılıp her bir zerresiyle Ak Şemseddin'in kulağına Mehmed'in yerini fısıldar, burnuna kokusunu estirir ve... düşer o izlerin o kokuların ardına Ak Şemseddin, gelir bulur Mehmed'i, diz çöktürür önünde, ne öğretecekse öğretirdi: akça, yumuşak; pamuk dünyalarından gelen nefis tüycüklerin uçuşuyla...

Molla Gürânî bekliyordu, beklerdi, bekleyecekti.

Molla Gürânî Mehmed'in ardı sıra giderse Molla Gürânîliğinin çöküp yıkılacağından korktuğu için midir nedir, belki de ulaşılmaz dorukların o baş döndürücülüğünün verdiği ürpertiyi sevdiği için oralardan inmek istemez, beklerdi; bekliyordu, bekleyecekti.

Bir de sopası!

Sözüm ona gül dalından dayanağıydı; bağda bahçede yürürken itin köpeğin saldırısına karşı korunağıydı ama aslı Mehmed'e bir dehşetli gözdağı olsununa göstermelikti. Doğruysa eğer bu göstermeliği atası Murad Beğ vermişti Mollaya: «Vur!» demişti; «Acıma yok. Ya bacağını kırar adam olur, yoğ ise kırar geçirirsin; bu sopa gül dalından, kolayına kırılmaz!»

Mehmed'e de duyurulmuştu; gülsün diye herhalde. Çünkü gülmüştü Mehmed; değil Molla Gürânî, gök yüzünden dokuz felek inse haddine düşmezdi; Mehmed idi bre o!.. «Elini kırarım! Kaptım mı sopasını elinden indiririm başına Molla demem, karanlık herif demem, iri cüsseli demem!.. Denemesin!»

Yapar mı yapardı! Yapacaktı da. İç bedeni de dış bedeni de, Mehmed içindi, Mehmedliği idi; aklı erdi ereli kendine has bir sahip olmak hırsı ile gördüğü görmediği, sezdiği sezinlediği her şey gibi, kendinin olan bedenine de bir yabancının dokunması çileden çıkmasına sebep olurdu.

Vuracak kıracak olan Mehmed idi; vurulacak kırılacaklar başkaları...

Manisa Şehri, kar aklığının öldürücü sessizliğine yatmış, Mehmed'in daha da köpüren atının toynaklarında ezilen öfkeleri vura dağıta gidişinden umursamaz uyuşukluklardaydı. Geçtiği sokaklarda iki yanı upuzun, adam boyunu geçkin duvarlarıyla kapalı; içini saklar evler, kocaman kapılarıyla yol açan çavuş başları misali eğiliyordu, geriliyordu, kaçıyordu.

Sarayın bahçelerine saparken Manisa Şehri de bitti; atının toynakları, çamuru ile söküp attığı üç beş kar topağı gibi Manisa Şehrini de gerilere fırlattı. Karşısında saray, bahçesi, çepeçevre ağaçları, karlara bulanmış aklığı ve hepsini bastıran Molla Gürânî bekleyişi ile...

Öyle bir öfke ile asılmıştı ki gemin dizginine, kantarma, atın dişlerini kanırıp dili kopartırcasına dudak ağızlarına basmıştı. Karın aklığıyla yarışa kalkmış at aklığı bir anda fırdöndü, birbirine karıştı sanki, acı bir kişnemede altüst oldu. Atın delicesine döndüğü alan karı çamuru sökülmüş, kele dönmüştü. O vakit durulur gibi oldu atı da Mehmed de; lâkin atın öfkesi burnundan höykürüyordu, Mehmed'in hıncı yüreğinde burkuluyordu.

Usul usul okşadı atının boynunu. Sımsıcak bir ter, atsı bir aklığı döküyordu. Sımsıcak bir koku, atsı aklığı sızdırıyordu. Sımsıcak bir can, atsı bir aklıkta Mehmed'in eline usul usul doluyordu.

«Badem gözlü Beyazım» dedi severek; atından başkasının duymasını istemeyen, kendi bohçasında saklanmış sesi: «Atım!» dedi yüreğinde ısınarak; «Molla Gürânî olmasa da hep sen olsan, hep seninle...»

El ayası, olduğunca, sımsıcak bir terin aklığını emdi, bir süre, atın sımsıcak ter beyazlığı Mehmed'in el ayasına sızdı, damarlarında toplandı, yüreğine vardı. O an için at da Mehmed de aynı soluğun dumanında tüttüler; kış soğuğunda büsbütün belirlenmiş atın uzun solukları, bu sefer, öfkesini atmıştı; sakin, güvenli, rahat!

Mehmed, atıyla bir olmanın uykusunda düşsü: «Gitsek; hep seninle gitsek, hiç dönmesek! Dönüş o kadar kötü ki! İstemiyorum; istemiyorum istemedim...»

El ayası atın boynuna yapışmış, kopmamasına, atın boynundan ayrılmaz bir parça olarak bütünlüğü pekiştiriyordu. At, gözlerini dışarılardan almıştı sanki; boynundan yüreğine doğru akmakta olan, yüreğini de doldurup kaslarında bir taze güç haline dönüşen insanoğlu yüreğini görmek istercesine dışarılardan çektiği gözlerini yüreğine almıştı. Tek bir tüyünü kıpırdatmıyordu ki bütünleniş bozula; bozulduğunda, herhalde, atlığının da beş para etmeyeceğini seziyordu. Sırtındaki, boynunu alan el ayasıyla, dizlerinde kilitlenmiş sahip olma çılgınlığıyla atlığını sarmıştı; sıradan bir sokak atı olsaydı dahi bu sarış onu padişah atlar arasına sokardı, böyle bir padişahlıkta sahip olunabilecek ne varsa hepsi, sırtındaki insanoğlu yüreğinden el ayasına ve dizlerine erişip at özüne yoğruluyordu...

Mehmed de attan aynı şeyleri almaktaydı: her şeyden önce sonsuza varan bir aklık. Öyle ki, yüreği bu aklığa yetmeyecekti. Atının, bir 'he!' deyişinde uçacağını bilmenin enginliği de aklığa dar gelen yüreği büsbütün daraltıyordu. Ne var ki o yürek hiç bir vakit buncasına genişlememişti de. Mümkünü olsaydı Mehmed orada, öylece, kıyametece atının üstünde atıyla birlikte kalırdı, kalışında dünyaları bir baştan bir başa uçtuğunu sezerdi, kıyametle birlikte de yeni baştan atıyla birlikte, atının üstünde olarak, böyle ak, böyle görkemli bir dirilişle dirilirdi... mümkünü olsa; ah olabilse; Molla Gürânîler olmasa...

Ama var idiler. Ne kadar kaçarsan kaç, ne denli yok bellersen belle yaşamakta idiler. Üstelik, yeryüzünde başka bir çocuk bulamamışlar gibi gelmişler Mehmed'in başına çullanmışlardı. Bre Alaeddin ağabeği de var idi orta yerde eğer bir Murad Beğ oğlu aranıyor ise, yok mu?

Neden onun başına üşüşmezler de gelirler bunu bulurlar, neden bunun başının etini yerler Alaeddin'e gitseler ya! Padişah olacak olan o bre, atası Murad Beğ'in yerini alacak olan o!

«O değil mi hay Molla Gürânî o değil mi ha? Alıp değneğini varıp gitsene onun yanına!..»

Demeli, böylesine haykırmak suratına suratına, koğmalıydı!

Ama nasıl?

Korkmuyordu, mümkünü olmadığını hissediyordu. Bu yüzden de, sevmeye sevmeye de olsa, iç çeke çeke, binbir yazıklanmalarda hatta, gidiyordu, yanına varıyordu, diz çöküp oturuyordu, anlattıklarını dinliyordu. Bir kulağından girip ötekinden çıkan, ne işine yaradığı ne işine yarayacağı bellisiz bir sürü sözler ki bazı gün sabahtan akşamaca Arapça idi; Arabın dilini öğreten dersler idi. Biri bile aklının ucuna kazılmamıştı şimdiyece.

«Bana ne! Padişah olan öğrensin. Ben at sürüp ok atarım. Türkümle Türkmenimle konuşurum. Var git Alâeddin'e Molla, ona bağır çağır sen!»

Diyecekti bu sefer; yüzüne yüzüne.

Atı da o sırada eşindi zaten. Artık Mehmed'in aklından geçenleri beğendiğinden mi beğenmediğinden mi onun orası bellisizdi, lâkin Mehmed atının aklından geçenleri beğendiğini, hadi durma varıp diyelim suratına karşı, derecesine eşindiğini hissetti. Daha bir sevdi atını, daha bir bağrına basası geldi. Yattı yelesine; akıl alacak derecede nefis püsküllerin akışına yüzünü sürerken:

«Yürü!» dedi dişlerini sıkıp; «Varalım Molla'ya, hesabını dürelim.»

Ondan sonra da Minnet'in yerine bir başka yoldaş arayacaktı. Minnet attan çok mollalığa, Mehmed'den çok medreseye yatkındı, öylesine yaraşırdı. Mehmed'e Mehmed gibisi gerekti, yer yüzünde az bulunur türden de olsa

aranıp bulunmalı, getirilmeli, yanına yoldaş verilmeli idi. Atası Murad Beğ Beğ ise eğer, gerçekten padişah ise, aratıp buldurmalıydı.

Ama, önce Molla Gürânî!.. Onun defteri dürülmeli, hesabı kesilmeli, hakkı avucuna konulmalıydı.

«Yürü! Beyazım he! Molla'ya!»

Yeni bir deli dört nal, az önce durduğunda kelleştirdiği alandan kopup saraya indi. Seyisleri, karşılayıcıları sağa sola savurup sarayın bahçesini harmanladı, vardı, ahırların orada kazıklandı; bundan farksız bir çakılışta durdu, hoplayıp attan indi. Bıraktı atını dımdızlak. Az önce, duruşuyla karlarını çamurlarını birbirine kattığı alanda soluklandıklarında atıyla bir olup, durduklarında, ayrılamayacak olduğu atı oklanmış gibi baktı ardı sıra Mehmed'in. Birbirine karışmış solukları, soğuğun arasında sığınacak bir yer ararcasına uçuştu; sanki gözden kaçıyorlardı, sanki utanmışlığını saklamağa koşuşuyordu, sanki terkedilmenin hüznünde darmadağınıktılar, çöküyorlardı, ezilerek.

Mehmed ise bir uyur gezer; aklı Molla Gürânî'de körelmiş, boğazında kavrulmuş sesler kabara kabara köpürmeğe hazırlanmış, adımları Molla Gürânî'den önce düşmemeğe azmetmiş... yürüdü; geldi, durdu.

Mehmed'den önce Molla Gürânî gelip bulmuştu bu sefer; her zamanki gibi beklememiş yahut her zamanki yerinde beklememiş, kış soğuğunda her vakit büzülüp kalan adam kar dememiş kış dememiş soğuğu hiçe sayıp dışa çıkmış, Mehmed'i ahırlara açılan saray kapısının dışında karşılamıştı. Mehmed'i uyurgezerliğinde durduran bu karşılayış; damarlarını kasıp kavuran da yıkılan bir koca dağ öfkesi oldu:

«Mehmed! Bre hınzır utanmaz mısın? Sen de hiç arlanma yok mudur ki bunca zamandır beni bekletirsin!»

Apul apul bakınması bir göz açınımca sürdü, fazla

sürmedi Mehmed'in; burda beklemiyordu, böyle beklemiyordu, bunca beklemiyordu. Şöyle bir parçacık kaş çatmasını yahut olağanın dışında yükseltilmiş bir küçücük sesini fırsat belleyip söyleyeceğini söyleyen Mehmed olacaktı. Böyle olmayınca da apul apul duraklamış, apul apul bakmıştı. Gelgelelim gözünü açıp kapayınca vardığı kararın kızıl öfkesine yandı:

«Dur!» deyip haykırdı; «Hele dur hoca! Anladık, hocasın hacısın, orada dur, öte gitme. Hele içeri girelim!»

Kapıda dağlamasına durmakta olan Molla Gürânî'nin sakalında nice bir kıl var ise ve eskiden her biri bir kirpi dikeni iken şimdi her biri bir ayrı ok temreni olmuş yüzünde kabardıkça kabarmıştı daha bir kararark; dehlizlene dehlizlene uçurumlaşmış gözleri çatallarmış, her çatalında bin şimşek: «Bre bacaksız!» deyip kolunu kaldırmış, elindeki gül dalından sopayı Mehmed'in omuzuna, hem de kapı önünde hem de elulağından seyisine bir nice adamın gözü önünde, indirivermişti. Yetmemiş, ikincisine hazırlanıyordu: «Hele şuna, hele ağız açmaktasın ha!» diyerekten ki o vakit Mehmed, çocukluğundan umulmaz bir acayip hoplamada sıçrayıp Molla Gürânî'nin sopayı indirmekte olan koluna asılmıştı, çocukluğundan beklenmeyecek bir öfke kudurmasında yakaladığı kolu burkmuş, gül sopasını almış elinden Molla'nın, almasıyla birlikte de büktüğü dizine dayayıp çatır çatır kırmış, kırdığını atmıştı, kırdığını atmıştı. O an görebildiği tek şey, çevresini saran kıpkırmızı bir kan deryası idi ki bu kıpkırmızı kan deryasında Molla Gürânî bir ayrı yüzüyor, seyredenler bir ayrı yüzüyordu. Gül sopasını kırıp kırıp attıkça da dalgaları bütün bahçeye yayılan kıpkırmızı kan deryası koyulaşıyordu.

Molla Gürânî Mehmed'in gözü dönmüşlüğüne ters ters bakmakta iken, daha bir öfkeleneceğini sanıyordu; öyle olmadığını sezince, bir an, bekledi. Sopayı kırdıktan

sonra Mehmed'in nasıl davranacağını merak etti. Buna rağmen, bedeninin henüz kestiremediği bir yerinde yüzlerce sinir ucunun titreşip durduğunu hissediyordu.

Mehmed, gül dalından sopanın, artık kırılamayacak kadar ufalmış olan kısmını bir vakit tutup sıktı, dişlerini de sıkmış, gözlerini kısabildiğince kısmış, Molla Gürânî'ye bakmaktaydı, Elindekini o durumda kaldırıp Molla'nın suratına atacak gibi görünüyordu, kaldırmıştı hatta, Mollayı doğrulamıştı... atmadı, bahçeden yana fırlattı. Ama eğer Molla'ya atsa idi daha iyi olurdu, atmaktan beter fırlatmıştı öte yana.

Molla Gürânî, bu sefer öfkesiz, ne yaptığını bile bile, Mehmed'in de beklemediğini bildiğinden kolayca, şamarı yapıştırıverdi; Mehmed geri de çekilemediğinden şamarın bütün ağırlığını yemiş yüzü alevlerde yanar olmuştu. Az önce çevresini sardığını sandığı kıpkızıl kan deryası, şimdi, yangın alevlerinin kızıllığında yalaz yalaz ayağa kalkmıştı. Eli, şamarın indiği yüzünü tuta tuta çocuklaşıverdi birdenbire, bir ağlaması noksandı, aslında için için bir ağıt yüreğine akıyordu da taşra döküp göstermek ağırına gittiğinden melül mahzun, biraz da ummamış bir çocuk içtenliğinde Molla Gürânî'ye bakmağa başlamıştı:

«Niçin? Lâkin neden? Bu şamarın sebebi?»

Molla Gürânî Mehmed'in asıl yüzünü görüyordu, asıl gözlerini, asıl bakışını seyrediyor, asıl sesine kulak açıyordu. Sevilmemesi imkânsız bir içtenlikte ağlayamamış bir çift göz, öylesine dolu bir çocuksuluğu dökmekten korkuyordu ki seyri bin can değerdi. Yine öylesine çocukluğuna çekilivermiş yüz, çocukluğun en ince süzülmüşlüğüne çekilmiş burun, çeneyi ansızın vakti gelmeden hatta erkekleştiriverecekmişcesine çizilmiş ağız, alnı pırıl pırıllığında bırakmak için gözlere inmeği uygun görmüş sanılır kaşlar... hepsi birden öylesine erişilmez bir çocuk yüzü derleyip toparlamışlardı ki; değil Molla Gürânî

Cehennemden en azılı zebanî fırlayıp gelse ağız açamazdı, susardı, seyre dalardı, niye geldiğini unuturdu.

O durumda Mehmed fısıl fısıl: «Niye?» diyordu; «Neden?» diyordu; «Bu şamar? Lâkin bu şamar neden ola?» diyor, şaşkınlığını sızdırıyordu sesinde.

Molla Gürânî uzatıp elini, gücü yettiğince sevecen:

«Gel...» dedi; «Bre Mehmed gel. Bir iştir oldu say. Sana da bana da gerekti böyle bir olay; sana da bana da bir...»

Mehmed Molla Gürânî'ye sözünü bitirme imkânı vermedi:

«Bana gereği yok artık hoca» dedi küskün küskün; «Artık hiç gereği yok. Ben senden bir şey öğrenemem... öğrenmem! Sen git padişah olacak olana anlat ne anlatacaksan. Ağabeğim Alâeddin'e...»

«Ne dersin sen? Ne demektesin? Bre Mehmed ağzından çıkanı bilir de mi söylersin?»

«Bilir de söylerim. Sen...»

«Ben padişah olana ders veririm bunu bilesin; padişah olmayacaklara harcanacak vaktim yoktur...»

«Öyleyse Alâeddin'e git... ağabeğime.»

«O nasıl söz Mehmed?»

Molla Gürânî az önce olanlardan sonra bir de şimdi söylemek zorunda kalacağı sözü düşündü; etkisi ne olurdu, sonu nereye varırdı, çocuğu ne biçim bir aldıverdiye götürürdü bilinmez. Mehmed'e Mehmedliğini de getirirdi, Mehmed'den zaten kendinde olmayan Mehmedliğini de alıp uçururdu. Anlaşılıyor ki duymamıştı; ya duyurulmasını uygun görmemişler yahut duyurmağa vakit bulamamışlardı. Gece gelen haberin çoğunda bıraktığı acı, gelişiyle birlikte gece vakti yayılıveren acı, Molla Gürânî'de doğdu doğalı beklediği bir hayırlı haber rahatlığıyla yerine yerleşmişti, beklenen bir konuğun karşılanışındaki olağanlık içre: heyecanı çok az, acısı hiç yok, sevinci... eh, biraz, heyecan ölçüsünde, o kadar.

Ak Şemseddin'in de böylesine bir duyguyu duyup unuttuğunu aklına getirmişti o anda; neden olduğunu bilememiş, belki de kendi duygularının yabanlıktan kurtulması için bir başkasını, Ak Şemseddin'inkini, eş bilmek gerektiğini sanmıştı. Belki de Ak Şemseddin çok daha önceden biliyordu böyle bir haberi, söz gelimi, Mehmed doğduğunda biliyordu; Ak Şemseddin gibiler, biraz hasta, kafalarında üç beş tahtası noksan, gönüllerini akıl yerine komuş kişilerdi Molla Gürânî'ye göre, böyleleri de olmazı olur görüp taşın içindeki buğuyu koklama gücüne ermiş geçinirlerdi. Mehmed'i doğduğundan bu yana bir gün olsun bırakmadığına göre bu kösemen Şeyh, gece gelen haberi en azından yedi sekiz yıl öncesinden biliyordu demek ki. Sorarsan, bildiğini söyleyecekti. Söylerdi bunlar, bu Ak Şemseddinler; üstünlük taslamadan üstün olduklarını bilip de bildirenler... Ne vakit Ak Şemseddin'i düşünse, görse, aklına getirse ardı sıra buna benzer bir sürü düşünceler de sökün ediyordu ki adlı adınca buna kıskanma derlerdi, çocukcasına da gönüleme. Molla Gürânî Ak Şemseddin'i kıskandığını biliyor, onun eriştiği yüceliğe erişemeyeceğini de biliyordu, eziliyordu yüreği. Ezikliklerden kurtulmak için de: «O bir dağ, ben bir başka dağ» diyor, geçiştiriyordu.

Şimdi şurada, Molla Gürânî yerine Ak Şemseddin olsa bu çocuğa böyle vurmazdı; şamarı indirmezdi. O çocuğun aklına yeler, ardına düşer, yorulmaz bıkmaz usanmaz sonunda yapacağını yapar, öğretmek istediği ne ise Mehmed'in kulağına koyup yerleştirirdi. Böyle olunca da bu Mehmed, Murad Beğ gibi bir Beğ'in oğlu olduğunu bilmenin şımarıklığıyla da iki kat kubarıp ele avuca sığmaz, hoca nedir bilmez, edep terbiye öğrenmezdi tabii. Böyle böyle büyüyen bir çocuk padişah olsa ne yapar? Ümmet-i Muhammed padişah cahilliğine ezilmekten çareyi onu yetiştiren hocalarına beddua etmekte görmez mi? Küfür

etmekde görmez mi? Söğüp saydığında haklı sayılmaz mı? Sayılır; hem de öyle bir haklı sayılır ki söğüp saymak değil yalnız gelip Molla Gürânî'nin derisini yüzseler, Ak Şemseddin'i ateşlerde yaksalar suçlu bulunmazlar.

Öyleyse Mehmed'i döğmesi hak idi; öyleyse Mehmed'i şamarlaması görev idi; öyleyse Mehmed'i alıp ayağının altına çiğnemesi, padişahlığında padişahlığın adam olmak demek olduğunu bilip yerince davranması için gerek idi.

Fakat bu gözler de öylesine incinmiş bakıyordu ki? Yüz öylesine incelip penbeliğini ağlıyor, burun nerdeyse sümüğünü çekecek; dudaklar çeneyi erkekleştireyim derken öylesine titriyorlardı ki gel de al ayağının altına, gel de bir daha şamarı indir elinden gelecekse. Üstelik padişah olacağından da habersiz bre! Üstelik hâlâ ağabeyinin yaşadığını sanır bu oğlancık...

«Yok artık! Ağabeyin yok bre Mehmed, öldü. Atanın yerine geçecek olan sensin, padişah olacak sensin. Aklında olsun da ona göre davran artık, yok ağabeğin, sen sensin. Sen teksin, yol senin!»

Bunu Er Sinan'ın söylemesi gerekirdi aslında, söylememişti.

Bunu Ak Şemseddin'in usul usul, yedire yedire söylemesi daha eyi olurdu, söylememişti.

Bunu Minnet denilen medrese heveslisinin söylemesi en eyisiydi aslında, çocuk çocuğun dilini bilmez mı? Demek ki o da söylememişti.

Yine Molla Gürânî'nin başına kalmıştı iş, yine dan dan vurmak, doğruyu doğruluğunca söylemek, acıyı acılığına bırakıp karşısındakine vermek, doğru olduğu için vermek Molla Gürânî'ye düşmüştü. Hem de çocuğu döğdüğünün üstüne...

Söyler söylemez de ne olacak diye gözlerini Mehmed'e dikip bırakmadı yüzünü. Mehmed'in neredeyse ağıtları dökecek gözleri dondu: akı ayrı karası ayrı dondu,

öyle bir asılı kalma ki göz kaçıverse bir yana yüz aşağı düşecekti ansızın; ansızın düştüğü için de tutanı olmayacak, paramparça bölünecekti. Çeneyi hiç sorma; iki dudak, bir anda, birbirine yapışıp bir daha açılamadığı için çene ne yapacağını şaşmış, düşüveren burna doğru tırmanmıştı. Ha şimdi ağlayacak bu karmakarışık surat ha şimdi ortalığı ayağa kaldıracaktı... ha şimdi yakıp yıkacaktı.

Hiçbiri olmadı.

O karmakarışık surattan, Molla Gürânî'nin bile beklemediği bir sükûnet doğuverdi. Bin yıl yaşasa da bin yılın sonunda bir soran olsaydı Molla'ya yemin ederdi ki bir güneş nasıl usul usul doğuyorsa sabah karanlığına, Mehmed'in o karmakarışık suratına da o sükûnet öylece usul usul, doğuverdi. Kaş, göz, yüz, çene burun... dudaklar birer birer aydınlandı bir hoşça; sevinmiş desem değil, kabına sığamamış desem hiç değil, bunların tam aksine üstelik... kabına sığmış fakat sevinmemiş bir sükûnet idi bu, doğduğu yerde olgunlaşıyordu, aydınlığa verdiğini olgunluğunda ağırlaştırıyordu.

Molla Gürânî'yi, bir an için fakat sımsıkı, dağılmamış ve kopmamış sımsıkılığında süzdü Mehmed'in gözleri, duyduklarını o süzüşte ölçüp tarttı, eğrisini doğrusunu yokladı, inandı, inandığında da bir daha sormadı. Deminden beri bir türlü ağlayamayan aynı gözler, çok inceden, yaşardı, çok inceden sızdı.

O vakit başını yere eğdi Mehmed:

«Başımız sağ olsun» dedi.

Hepsi bu!

Molla Gürânî: «Sen sağ ol» demek zorunda kaldı; güçsüzleşivermişti birden, dağlığı çökmüş, bir yumru tepe karşısında yok olup gitmişcesine yersiz kalmış gibiydi. «Sen sağsın ya... sen gereksin.»

Sözler dökülüyordu artık, Molla Gürânî hiç bir vakit ağzından çıkanların böylesine sahipsiz kaldığını hatırla-

madı; ağzından çıkan sözler Molla Gürânî'nin değil de bir başkasının, işsiz güçsüz bir fukaranın sözlerini andırıyordu.

Mehmed, bir yumru tepe iken büyüyüp duruyordu karşısında, görüyordu, görmekten çok seziyordu.

«Hocam bağışla beni» deyişi o günece ne duyulmuş ne işitilmiş bir ses idi, Mollanın kulaklarına pek yabancı gelmişti; «Bundan sonra seni bekletmem! Bilemedim. Bundan sonra bilirim. Lâkin bugün bir işim var, şimdi. Minnet'e sahip çıkmam gerek. Minnet'i düşürürken düşünmeliydim. Yanlış, çok yanlış... ben yaptım. Yapmamalıydım. Minnet'i gidip görmeliyim hocam... bu günlük...»

Yıllar sonra da, bu gün şu anda Edirne sokakları nisan ılımasına alışırken ve dahi Sultan Mehmed meşveretine çağırılmış giderken şimdi bile Mehmed'in o andaki sesi, sahiplenişi, neye olduğunu pek bilemediği ama görebildiği her şeye bir acayip korkularda sahiplenişi Molla Gürânî'nin gözlerinden de kulaklarından da gitmeyen bir hatırlayış oldu. Padişahlığa deri değiştiren bir çocuk görmüştü o gün o saatte; az sonra da Er Sinan'ın kucağında getirdiği Minnet'in üç yerden kırık ayağına kapanan bir padişahın çocukluğuna dönüp kendini tutamayışını seyretmişti.

Er Sinan da hatırlıyor muydu acaba? Şimdi Sultan Mehmed'in yanı başında olmalı idi. Edirne sarayına onunla birlikte geldiğine göre..?

Ya Minnet?

Bir yerlerde bir şeyler olduğunu duymuştu ama nerede nasıl ne?. Üstünde durmamıştı, önemsememişti. Padişah hocasıydı o; Minnet ise sözümona kitap kurdu... Sefil Ali derler bir sıradan kişinin oğlu.

Meşveret için toplanılacak eski sarayın ilk basamağında yüreğinde bir acı buruluşla durdu Molla Gürânî. Birilerine, hem bir zamanlar hem şimdi bir büyük haksızlık etmişti ama kime? Yüreğindeki buruluş haksızlığını söylüyordu kime karşı olduğunu değil. Düşüne düşüne buldu ki ömrü, bütün Molla Gürânîliği, ne denli yüceliğe erişmiş olursa olsun belirgin bir noksanlıkla geçmiş, be-

lirgin bir noksanlığa yaşamıştı.

Eski saraydan içeri girerken hep kendi için yaşadığını hissetti. Haksızlık burda idi. Kendi düşünceleri, kendi inançları, kendi inanışları, kendi sezgileri... bu kadar kendini yaşamak haksızlık değil de ne idi pekey?

Minnet'i arayıp bulmağı aklına koydu.

Meşveretten sonra tabiî; eğer vakti olursa.

Eğer Mehmed, hep o Mehmed idi onun için Sultan diyemiyordu padişah diyemiyordu, eğer Mehmed yanında tutmaz ise, bırakırsa..?

«Mehmed'in beni kolayına bırakacağım sanmıyorum!» dedi mırıltısında.

Pişman olmadı.

Ne görecekti acaba? Tan atışının penbe kırmızılığında birdenbire tüllenmiş bir bahar muştusu mu? Tan yerinin kırmızı sancısından sökün edip gelmiş avuç içi kabarmasında buğulu bir bulut ısınması mı? Çok uzamış, uzadığı için de zalımlaşmış bir kışın ansızın çöküverişini bahara filizlenişini mi? Yoksa..?

Hiç bir şey mi?

Belki de her şey! Çocukluğunu bildiği günden bu yana eline geçirip de yitirdiği, eline hiç geçiremediği, adını sanını tadını tuzunu bile bilmediği halde bildiğini sandığı bir çok şeyi; birbiri üstüne bine bine, yığılıp dalaşarak isterse... hepsini!

Gelgelelim bunca şeyi birden beklemek de hiç bir şeyi beklememek demek değil mi idi? Bildiği bilmediği, kaybettiği kazandığı, hiç kazanmadığı halde kazandım sandığı, özlediği, elinden kaçırdığı... ne varsa artık, hiç biri yoktu. Bir tek kış; uzadıkça uzayarak zalim pençesine almış kahretmişti dünyayı, Manisa'yı kasıp kavurmuştu, biteceğe de benzemiyordu soyha. Her tan yeri ağarışında kızıllaşan o sancıyı seyrederken Sefil Ali, gökyüzünden bir parçanın kopup gözlerinin üstüne düşmesindeki ansızınlık lezzetini görebileceğini tadabileceğini koklayabileceğini sana sana gelmiş bu günü bulmuştu. Kimi tan yeri ağartısının yerinde kopkoyu bir kış karanlığının donmuş katılığını seyretmiş; kimi gün şöyle böyle bir ağartının yanısıra yüreğinin tapılamalarını da dökmüştü.

Ama yok! Hayır! Ne kış kışlığından vazgeçmişti, ne tan yeri merhamete gelmişti ne de Sefil Ali beklediği muştuyu görmüştü. Birbirinden hiç bir ayrıcalığı olmayan kış günlerinin o berbat tan yeri sancıları sevimsiz ve çekilmez soğukluklarında gidi gidivermişler yahut geli gelivermişlerdi.

Sefil Ali'nin her uyanışta gözleri, yine de, orada; arayıp, sorarak say ki, her tan yeri kızıllaşmasının alev ucundan bir nem kapmağa çalışıp yüreklenerek, beklemişti. Sanki birdenbire yaz fışkıracaktı, sıcaklar fışkıracaktı, Manisa ayağa kalkmış çiçekleriyle gürül gürül... fışkıracaktı.

Nerdeee? Yerinden bile kıpırdamıyordu soyhanın eniği!

Ama bir gün kıpırdadı; ucundan, bir utangaç gelinin yemenisini oyalarından aralaması biçiminde belli belirsiz, gözüyle kaşıyla sağını solunu süzmesini andırır bir heyecanlı tezlenmede tan yeri kıpırdar gibi oldu. O gün martın son günü idi. İlk yaz, umulandan çok daha önceleri göz kırpması gerektiği halde, gecike gecike gecikmiş bu günleri bulmuştu, bu günlerde dahi nazlanıyordu.

Zaten bu naz! Ah bu naz, bu kör olası naz; pamuk ipliğinden beter inceliğiyle ortalığı altüst etmeğe yetip de artan bu naz olmasaydı durum böylesine sarpa sarar mıydı hiç? Sefil Ali'nin gözleri yollarda, yüreği darda kalır, gönlü ipil ipil dökülür müydü? Ne var ki durum bu idi işte, başka türlüsü değil. Yıllar yılı sonrasında yine tek başına, yine yalnız, yine Sefil Aliliğiyle; doğduğu gibi yalnızdı, doğduğu gün gibi de çırılçıplak sanıyordu kendini. Onca didinme, onca çırpınma ne işe yaramıştı öyleyse?

En son koyup giden Murad Beğ'in oğlu Mehmed; hâlbuki en başta koyup gidenin o olmasını istemiş, gidişiyle yüreğindeki yangının soğuyacağını sanmıştı. O günler öyle günlerdi; Minnet'in attan düşüp topal kalışı, Minnet'in

attan düşüp topal kalışına sebep Murad Beğ'in oğlu Mehmed'in oluşu Sefil Ali'nin sefil yüreğinde onulmaz bir yara gibi yandıkça büyümüş, büyüdükçe harlanmıştı.

Dağlayacak adam arar olduğu günler o günlerdi, vurup devirecek devleri arandığı geceler de o günlerin geceleri. Adına Minnet dediği, o geçmiş Osmanlı günlerinin en büyük beğleri İne Beğ gibi, Minnet Beğ gibi bir büyük beğ olup gelecek, Osmanlı'nın kocaman ülkesine adını sanını yayacak bir er olmasını istediği oğlu, Sefil Ali'den geriye kalacak tek canlı servet, boynu bükük yaban çiçeklerine dönmüştü bir anda.

Topal!

Sefil Ali'nin er oğlu Minnet, topal Minnet olup çıkmıştı hemencecik.

Sefil Ali'nin er oğlu er Minnet'ini hemencecik topal edip çıkan da Murad Beğ'in oğlu Mehmed idi bre! Çalımlanacağı başka biri kalmamış gibi varıp vurmuş, kapıp düşürmüş, sürüyüp götürmüştü karlara karlara. Kırılıveren ayak bileğinin sıcak sıcak yangını kar soğuğunda donduğundan mı gayrı Minnet'in de böyle bir topallığı beklemekte oluşundan mı her nedense bu topallık bir tek Sefil Ali'nin bağrına doldurmuş karalarını, ötekilere hoşça bir iş gibi gelmişti.

Minnet memnun bu topallıktan, Minnet'in anası Serencam memnun, Allah bilir Murad Beğ'in oğlu Mehmed memnun!

Öylesine dolu bir memnunluk denizi ki Minnet'in topal bacağının çevresini dolduran, öylesine bir hayırlı haber sevinmesi ki Sefil Ali'nin yürek yangunları nerdeyse çırılçıplak üşümüşlüğünde sırıtıp kalacaktı. Oğlunu attan düşürenin Murad Beğ oğlu Mehmed oluşu elini kolunu bağladığından hırsını kimseden alamıyor. Minnet'in topallığına da el kaldıramadığından Serencam'a yıkılıyordu olanca öfkesini.

Hemi de nasıl bir öfke? Kıpkızıl acılara dolmuş, çaresizlikleri yüklenmiş, yarım kalmış umutların alevini höykürmüştü. Serencam cevap vermedi o öfke yıkılışına; acayip bir sevinişi saklayan gözlerini kaçırdı, epeyce solmuş yüzünü eğdi, soluğu yorulmuşçasına boğazına saklandı, sustu.

Sefil Ali, Serencam'ın uğruna, Konya'dan bu yana geçen günlerinin en deli dolu saatlerini bir boşalışta harcayıverdi o gün o esnada. Aslında çoktan harcanmış o deli dolu saatlerin, Serencam için de, unutulup bir kıyıda yokluğa yitmiş herhangi bir zaman saati niteliğinde tozlandığını hissetmişti. Minnet'in doğduğu günlerden sürgününü vermiş bir burukluk, Sefil Ali ile Serencam'ın, her hatırladıklarında yeni baştan soluksuz kaldıkları o sessiz sevginin kökenine sinsice sarılmış sevgilerinin köküne soluk aldırmaz olmuştu, hissettiği bu.

Serencam, Sefil Alisine verdiği oğula babasının adıyla yaşaması için hiç değilse, kocasından bir umut bekliyordu. Ahmed Can deseydi adına; Sefil Ali yüzünden zindanlarda ölmüş olan babasının adı şimdi, Serencam'dan olma bu Sefil Ali'nin oğlunda Ahmed Can adıyla yaşasaydı... bunu Sefil Ali kendiliğinden düşünüp kendiliğinden söylese idi Serencam ne kadar, ne kadar, ne kadar sevinecekti. Zindan soğuğuna ölmüş bir evliya babayı gün ışığına çıkarmış gibi olacak, yüreğindeki o gizli kalmış acıyı bir parçacık olsun yeğniltecekti; Serencam Serencamlığını bilecekti ilk defa; ve Sefil Alisine bir daha, bir daha bağlanacaktı kopmamacasına.

Lâkin Sefil en katı taşın en katı kertiğinden farksız ağzını açtığında daha: «Oğlumun adı Minnet olacak!» deyip çıkmıştı. «Beğliği bileğinin gücünde kazanıp adına hak ettire ettire Minnet Beğ dedirtecek. Benim oğlum ise adına layık olmasını bilecektir. Adı, bir büyük Osmanlı Beğinin adı idi, benim Minnet Beğimin adı... Tanrı beni de

oğlumu da utandırmaya!»

Hâlbuki Serencam oğlunun mektep medrese görmesini, diz çöküp hocalar önünde okumasını, büyük, çok büyük bir adam olmasını istiyordu. Babası Ahmed Can'ın dirilmişi olduğuna göre ondan ileri gitmeli, adı sanı koca bir ülkeye nam vermiş bir medrese mollası olarak ünlenmeli; oğlunun adını duyan Serencam'a saygıyla bakmalı idi. Sefil Ali bunun ne demek olduğunu bilir miydi acaba? Bilmeği ister miydi ki?

İstemiyordu; Sefil Ali'nin bütün isteği oğlu Minnet'in, adını aldığı Minnet Beğ'den de öte bir beğ olup çıkması; ardına ordular dolusu adam takıp ordular dolusu kâfire aman verdirmemesi, kaleler yıkıp kaleler alması... bunlar gibi, bunlardan daha yücesine erişmesi; Padişah yoldaşı olması ki sadrazam geride kala!.. Bunun için de, daha yürümesini öğrenmemiş, doğru dürüst 'aba' diyememiş çocuğu kaptığı gibi at sırtına atmış, Serencam'ın aklı çıkmıştı.

Serencam'ın aklı çıkmıştı çıkmasına ama gel de anlat Sefil Ali'ye.

«Beni de böyle yapmalıydılar, böyle atmalıydılar atın sırtına ve dahi kamçıyı çalıp sürmeliydiler ki...»

Serencam idi kamçının sapına zor zoruna yapışan; atın üstündeki ağızsız dilsiz çocuğu kaptığı gibi kaçıran da yine Serencam idi. Hemi de öyle bir kaçırma ki taa evin bodrumuna. Orada, karanlıklara gizlene saklana sarılıp oğluna, Minnet de demiyor usul usul Ahmed Can diyordu sayıklar gibi, orada, Sefil Ali'nin öfkesinin savuşmasını beklemişti.

Kaç gün?

Gücü yetebildiği günler boyu.

Gelgelelim Serencam'ın gücü, ötedenberi fazlasına yetmiyordu. Babası Ahmed Can'ın sabrına da erişememiş, anasının dayanıklılığından pay alamamış bir kız iken ka-

dınlığa geçişi bile kahırlı olmuştu. Sonra Sefil Ali hekiyesi... hekiye ki ne hekiye ne hekiye. Ondan sonra da sen kalk bir oğluna sahipleneme, 'analık hakkım vardır' diyeme, dilediğince düşünceni söyleyeme.

Artık Ahmed Can da diyemiyordu sarılıp sarılıp oğluna; gizliliklerde bile bu fırsatı bulamıyordu. Oğlan, Minnet olup çıkmıştı her yanda. Murad Beğ'in oğlu Mehmed ile yoldaş kılınmış, Manisalara gelinmiş, Er Sinan'ın at sürmelerine eşlik etmenin çabasına düşülmüştü. Sefil Ali için bulunmaz bir hayattı artık, eline geçirmişken sarıldıkça sarılıyor, bu hayatın her bir soluğunu ciğerlerine sindire sindire çekmenin peşini bırakmıyordu.

Serencam ise içine kapanık; içine kapana kapana kurumuş gül yapraklarının kıvrımları olup çıkmıştı. Ne Sefil Ali için koktuğunu sanıyordu ne oğlu için baktığını; dalı yok, yaprağı yok, dikeni de yok. Gül yaprağının buruyup kıvrılmışı ne işe yararsa Serencam da o işe yarayacağını anladığında iyice kaçtı: kendi içinde en derine. Kendi içindeki en derin de bir kör kuyu idi ki orada sadece acılar, kırılmış umutlar, solmuş yüzler vardı. Ordan çıkmak istemedi.

Minnet, babasının dünyaya sığmayan bedeni ile anasının dünyada yok olmuş yüzüne, ikisinin arasında kalmış olmanın ezilmesinde baka baka, kendiliğinden akan sular misali yolunu buldu.

Ak Şemseddin ile Molla Gürânî atlardan daha çok ilgisini çekiyordu. Mehmed de bunlardan kaçıyor atlara gidiyordu. Başlangıçta, Mehmed'in isteğiyle oyalamak için dadandığı Ak Şemseddin ile Molla Gürânî, git gide kopmakta zorluk çektiği ana sütü haline gelir oldu.

Bu da Sefil Ali'nin köpürmesine yetti. Serencam küçük bir umuda uyanmıştı o sırada. Oğlunun atlardan düşmesini istedi; gizlice, yüreğinin en karanlık köşesindeyken gönlü, istedi.

Minnet'in karar verdiği günlere mi rastladı nedir, yahut da Serencam'ın isteğinin dua olup göğe ağdığı bir an mı idi, her ne ise, Minnet, Mehmed'in deliceliğini üstüne üstüne çekti. O geliş Minnet'i attan düşürebilirdi, Minnet için atlara eyvallah dedirtebilirdi... olsun.

Oldu da.

Artık Minnet, Topal Minnet idi.

Topal Minnet için de Sefil Ali düşler kuramaz, gelecek Osmanlı günlerinin anlı şanlı beğine yıldızlı gökler, yakıcı güneşler hayalleyemezdi.

«Gitsin» dedi; «Gözüm görmesin. Edirne'ye mi Bursa'ya mı Konya'ya mı, nereye ise gitsin? Hacı mı olacak hoca mı özü bilir. Ben yokum orta yerde.»

Olmadı da.

Minnet, yürüyecek hâle geldiği gün yarı topallamalarda çıktı gitti Konya'nın Medresesine. Anası Konya'dan gelmişti zaten oğlu Medine'ye gidecek değildi ya!

Unuttu; anmaz oldu oğlunun adını.

Serencam kuruyup kabuğuna girdi dense yeridir. Bir yandan oğlunun medreseye gidişine seviniyor, öte yandan, gizli dualarının Tanrı'ya erişmesinden oğlunun topallığına kendini sebep tutuyordu, bu da kurumasına yetiyordu. Ayrıca, hâlâ yüreğinde bir ayrıcalığı olan Sefil Alisinin suratında gezinen binlerce eşek arısının cızırtısını andırır sokranış karanlıkları, Serencam'ın kurumasını tezlendiriyordu...

Murad Beğ haber saldı o günlerin birinde:

«Oğlu madem Konya'ya gitmiş okumağa, dilerse Sefil Ali de Manisa'da kalmasın, oğul özlemi çekmesin, kendisine şunca dirlik verelim varsın Konya'da oğlunun yanına otursun...» buyrultusu geldi. Buyrultuya uyulmak gerekmez mi?

Gelgelelim Sefil Ali terslendi dineldi çıktı ortalığa. «Biz Sefil Ali'ysek, bunun buncağız gününde Murad Be-

ğimizin Manisasına dar mı gelmişizdir? Burda bir görevimiz vardır, o da yer altı toprağının katlarını isteyene öğretmektir. Biz işimizden bıkmadık. Murad Beğ bizden bıktıysa kendi bilir, boynumuzu büküp gideriz...»

Böyle dedi.

Böyle dediğini böyle iletmediler Murad Beğ'e, yolunca yordamınca götürdüler, söylediler, Sefil Ali'nin Manisa'da kalmak isteyişine he dedirttiler.

Lâkin Serencam:

«Ben giderim burası bana haramdır» dedi. «Erimsin, ayrı kalmam eyi olmaz. Sözün nedir deyip öğrenmem gerek, sözüne uymam gerek. Lâkin Konya'da ki oğulcuğum ne eder, nasıl eder bilemem, Gidip göreyim, bakıp geleyim. Gayrı durmayacağım.»

Sefil Ali: «Gitme» demedi; «Gidemezsin!» diyemedi. Hâlbuki demek istiyordu. Serencamsız bir Manisa'nın Manisalıktan çıkacağını, Cehennem artığı bir kötü şehir olup Sefil Ali'yi bunaltacağını biliyordu. Öyleyken, diyemedi.

Aslında Serencam da Sefil Alisinin, onca yıldan sonra, buncacık bir ilgisini duymak istiyordu. Ne kadar kaçmış olursa olsun gizliliğine, gönlünün en karanlık köşelerine ne denli çekilmiş olursa olsun, yine de Sefil Alisinin: «Gitme! Beni yalnıza koma» demesini bekliyor, duyunca bir anda kabuğunu sıyırıp çıkan ilk yaz sünbülleri gibi parıl parıl morunu aydınlığa vereceğine güveniyordu. Duymayınca beklediği sözü düştü oğlunun ardına, Manisa'dan çıktı, Konya'ya uzanan yolların tozuna katıldı, gitti.

Sefil Ali'nin ilk yalnız gecesi bir uyuz kedinin başını sokacak yer arayışı gibi evin içinde dolanmakla geçti. Soğuktu, kar diz boyuydu dışarda; Manisa gecesi kudurmuştu. Görünebilen pencereler bütün ısınmışlığını ve doluluğunu camlara bal rengi ışıklarıyla vurmuş, gece ışıklarını süze süze Sefil Ali'nin yüreğine oturuyordu.

Ertesi günü Mehmed geldi. Murad Beğ'in oğluydu, bir tek oğluydu, padişah olacak oğluydu, büyüğü yeni ölmüş tek küçük oğlancığı Murad Beğ'in. Minnet'i topal eden de bu. Vurup alsa kellesini Sefil Ali yeri değil mi?

Ama toplamıştı aksine kendini. Darmadağınıklığına bir çekidüzen vermiş, gecenin bütün hışmını yüklendiği için ezile ezile gözlükten çıkmış gözlerine, bir padişaha bakan gözlerin ışığı kendiliğinden dolmuştu. Az sonra Er Sinan'ın da görüneceğini, bu padişah çocukla olmasa bile Er Sinan'la konuşmak zorunda kalacağını düşünerek ezilip büzülmüştü.

Er Sinan gelmedi.

Mehmed de sessiz sessiz bekledi. Hani durum az biraz tuhaf olmasa Sefil Ali Mehmed ile oğlu Minnet'i birbirine karıştıracaktı. Minnet o kadar Mehmed'e dönmüştü, Mehmed o ölçüde Minnet olup çıkmıştı, istemeye istemeye, bir süre, Sefil Ali bu dönüşümü sindirdi yüreğine, hoştu, uzun sürmesini istiyordu insan, sona ermemesini.

Mehmed de böyle bir düşün uykularını hazırlamak için gelmiş olmalıydı, bilerek. Kımıldamıyordu. Ağzını da açmıyordu. Sefil Ali'nin suskunluğuna karşı, gelişinin sessizliğine uygun bir biçimde, diz çökmüş oturuyordu. Durumdaki az biraz tuhaflık da buradaydı işte. Hocasından ders almak isteyen bir oturuş, lâkin yerini şaşmış.

Sefil Ali açıkça söyledi sonunda:

«Beğim sen yanlışa geldin herhal. Burası...»

Mehmed tamamlatmadı:

«Doğruya geldiğimi bilirim. Öğrenmek istediğim vardır.»

«Benden mi? Sefil Ali'den öğrenilecek ne kalmıştır hay Beğim? Eskiden... belki...»

«Olmasa gelmezdik. Toprağın katlarını öğret bana.»

«Sana gerekmez. Sen padişah olacaksın, Padişaha toprağın katlarını bilmek gerekmez. Kulları vardır bilecek

kullar bunun içindir.»

«Kulların bildiğini padişah bilmezse padişaha nasıl padişah denir ki?»

«Beğim... bak Mehmed! Benimle eğlenmek sana yakışmaz. Benimle laf yarıştırmak da sana göre değildir. Geldiğin yere git.»

«Sende olanı öğrenmeden gitmem Sefil Ali. Sende olan Kostantiniyye toprağıdır, bilirim. Yıllardır oradan kazılan her kuyudan örnekler sana gelir. Yıllardır sen bunları mektep açıp öğretmektesin. Bana ayrı öğretmelisin. Kostantiniyye'yi... yalnız Kostantiniyye toprağını.»

«Ne işine yarayacak..?»

«Orasını ben bilirim.»

«Bilmiyorum.»

Murad Beğ'in oğluna karşı böyle ters, böyle edepsiz konuşmak? Sefil Ali gibi birisinin yarının padişahına karşı böylesine yok olası davranışı haa? Yaşlanıyordu muhakkak ki; elden ayaktan düşüyor kötü bir ihtiyar olmanın edepsizliğinde ne yaptığını ne konuştuğunu bilebiliyordu. Yoksa nasıl, hangi cesaretle: «Bilmiyorum» diyebilirdi. Fakat demişti, dediği için de, üzüldüğü halde, belli edecek bir davranışta bulunmuyordu.

Mehmed, beklenmedik bir anda çakmaklanmış gözlerini dikti Sefil Ali'nin pörsümüş gözlerine. Yeniyetmeliğini ayak altına almış dik bir seste:

«Yazık!» deyip çıkıştı; «Oğlunu topalladığın yetmedi beni de topallayacaksın, yazık! Biz ki Sefil Ali adını Er Sinan'dan saygı duyarak dinlerdik. Biz ki Sefil Ali'nin atamızın atasına da canını düşünmeden hizmet ettiğini duymuş Sefil Ali adına imrenmiştik, yazık! Ya bizim adını duyduğumuz Sefil Ali sen değilsin yahut da biz yanlış yere geldik gerçekten.»

Kalkmıştı.

Ancak o vakit Sefil Ali gerilmiş bedenini Mehmed'in a-

yaklarına attı kaldırıp da. Sefil Ali adının övgüsünden değil, Minnet'i topal edenin kendisi olduğunu duymuş olmasındandı.

«Beğim ne dedin? Ben mi? Oğlumu, Minnet'imi topal eden ben miyim?»

«Kalk! Sefil Ali seni yerde görmek bana ağır geliyor.»

Sefil Ali, nice günden beri ilk defa toparlandı; yüreği ile gönlü arasında bir acayip kaynaşma Mehmed'in güvenli sesiyle birbirine girmişti sanki, Sefil Ali'nin aklını başına getirmişti. Onca yıllardan sonra Çelebi Sultan Mehmed Han'ın yahut da Murad Beğ'in padişah sesini duyduğunu sanmıştı. Yeniyetme Mehmed'in boğazında herhalde taa dipdedesi Osman'a varan bir erkeklenme gizlenmişti de birden, o anda ortaya çıkmıştı, gelmiş, Sefil Ali'nin kulağına dolmuştu. Sefilliğini derleyip toplayan o ses olmalıydı.

Kalktı.

Süklüm büklüm iken gerildi; bedeninin bilmediği yerlerinde bilmediği oklar geriliyor, yaylar çekiliyor, vızır vızır vızırdayan bir şeyler birbirine giriyordu:

«Beğim... Mehmed Beğim ben yine o Sefil Ali'yim, oyum, Sefil Ali'yim, öyle belle. Bize bir hal olduysa sebebini bildiğimizden değildir, bilmediğimizdendir. Buyur.»

Mehmed'in gözlerinde ne merhamet vardı ne de kötüleme; sevgisi saklı, saygısı bellisiz bir çocuk bakışı, üstelik kararını vermişti:

«Bana Kostantiniyye toprağı ile ilgili ne biliyorsan öğret. Öğrenmeğe geldim. Öğretirsen Minnet'in acısını unuturum. Sen de unutursun sanırım.»

Doğru bilmişti, doğru demişti bre bu Osmanoğlu; dediği çıkmıştı. Sefil Ali, bildiklerini öğretirken dünyayı unutuyordu. Mehmed'in, öğretmek istediklerini öğrenişini, öğrenmek ne kelime yutuşunu bre yutuşunu, gördükçe daha bir öğretmek, toprak altının bütün gizliliğini, ancak

bir vakitler Balım Usta'nın, şimdi de bütün Osmanlı ülkesinde bir tek kendisinin, Sefil Ali'nin sadece Sefil Ali'nin bildiği o yeraltı katlarının her bir yanını anlatıyor, anlatıyor, anlatıyordu.

Onu da çok gördüler Sefil Aliye; koca Tanrı mı gayrı Murad Beğ mi taa Edirne'den, bir gizli güç işte, Sefil Ali'ye çok gördü; Mehmed'i çağırttı Manisa'dan, durup dururken; kimselerin aklına gelmez, kimse düşünmezken Mehmed Manisa'nın Şehzade sarayından Edirne'nin Padişah sarayına çağırıldı.

Sefil Ali bir daha dımdızlak kaldı. İç acısıyla dımdızlak kaldı, gönül yarası ile dımdızlak kaldı, Minnet'inden Serencam'ından ayrı kalmış olmanın yalnızlığında dımdızlak kaldı. Manisa bir kere daha öldürücü karanlığını saldı Sefil Ali'nin yüreğine.

O gün bu gün, her Allah'ın günü uyanışında tan yerine dikti gözlerini, orada ağarmağa çabalayan kızıl sancıları seyretti, bekledi; umutla, hevesle, özlemle.

Ne görecekti acaba? Tan yerleri neyi getirecekti? Kötü, acımasız kış uzaya uzaya zebanileşmişti de bu zebani kışın ölüm muştusunu mu görecekti?

Bilmiyordu.

Gelgelelim bilse de neyin geleceğini, hoşluk verip gönendirici yahut acıların en zehirine bandırıcı olacağını dahi bilse, ayırdetmeden bekleyecekti. Derken, oradan, o kızıllaşırken can çekişircesine sancılanan tan yerinin ağartısından bir sabaha doğru ilkyazın nazı fışkırıverdi, ardından da olmayacak bir haber, sabah ezanı yanı sıra hemen, Manisa'yı dolandı. Doğru yahut ki yalan; yalan olmasına yalan olamazdı da yanlışı bulunurdu belki, duyduğu herkesin, Murad Beğ'in padişahlığını bıraktığı, eski bir Murad Beğ olarak gelip Manisa'ya yerleşmek istediği idi. Bunun için gelmişti; şimdi padişah, Mehmed idi.

Edirne'de!

İnanmasına inanmayacaktı Sefil Ali de ne var ki haberi duyduğunun saati dolmamıştı ki yıkılası kapısı yıkılmaktan beter çalındı: Güm güm! Güm güm de güm güm! Güm güm de güm güm! Çalınan kapı değil meret, say ki Osmanoğlu'nun nöbet davuludur!

Fırlayıp kapıya seğirtti. Seğirttiğinde daha yüreğinin ağzına gelmekte olduğunu hemi duydu hemi sezdi. Korktu. Serencam'ı görmeğe koştuğunu haykırıvermişti ağzına geliveren yüreği. Utanıvermiş, Minnet'i göreceğini umarak kapıya el atmıştı.

Açtığında Çerçi'yi buluverdi. Küçümenceki suratı yaşlandıkça döngelleşmişti, ağarmış gülücüklerde bakmağa çalışıyordu; ufacık, avuç içine sığacak ufalamalarda değirmileşerek tortulaşmıştı. Ardında da boy boy ötekiler: Cebe Ali, taze fırın çıkışlı has ekmeklerin yüzünde sımsıcak; aradan geçen yılların bir ayrı güçlendirip serpe serpe yaydığı Barak, en civanları da Hasan...

Ulubatlı Hasan ki Sefil Ali'nin gözleri nemli bulutlara dönmüşken kupkuru buğulandı, aranıverdi: Bahadır Yüzbaşı'yı, Zindan Çavuşunu, tekmil takımın tamamlanması için noksanlığını hemen duyduğu Horoz Dede'yi. Aslında bunlar görmek istedikleri gibiydi ama her biri bir ayrı geçmiş günü ardı sıra sürükleyecekler, Sefil Ali'yi, içinde körpecik bir Serencam'ın da aydınlandığı uzaklarda kalmış bir ışıklar dünyasına çekip götürecekler idi. Bunlar yaşayanlardı, hayatta olanlardı, bunun için de yaşanmış, hayatta bulunmuş o uzaklardaki ışıklar dünyasını getiriverebilirlerdi.

Bir de artık yaşamayanlar, çok pek çok zaman önce göçenler vardı ki Balım Usta, Minnet Beğ, İne Beğ; bunlar ne gelebilirlerdi ne de Sefil Ali'nin kocaman dünyasını getirebilirlerdi. Lâkin gördüklerini görmediklerini aynı anda anıp bulutlanırken, bir kere daha, yaşlanmışlığının o

sabah kapısına kadar geldiğini, gözlerine hatıra batma karşısında sıralandığını, artık dönülemeyecek olan zamanın adımlanacak zamandan çoktan kopup gitmiş olduğunu haykırmışlardı, sıra ile, gözlerinin içine baka baka. Öyle ki Sefil Ali, önünü alamadığı korkunç baş dönmelerinden kurtulma çabasında sendelemişcesine kapının kanadına yapışmış, gözlerini yummuş, kulaklarında keçeleştiğini sandığı haşkırışlara karşı başını sallamıştı.

Çerçi afalladı en çok. Sefil Ali yoldaşının yaşlanmışlığını kötü bir çöküntüde geçireceğini hiç mi hiç düşünmediği için, açılan kapıda gördüğü yüzün birden alabora olmasının verdiği şaşkınlığa da bakakalıp afallamış: «Bre ne olursun Sefil Ali yoldaşım biziz biz!» demişti ama, ardındaki Cebe Ali'nin, tutabilmesi için de bir yana çekilmiş, ne yapacağını bilmeyerekten yol vermişti. Sanki Sefil Ali'nin tutulması, kucaklanması, şu sıra en çok Sefil Ali'ye göz kulak olunması gerektiğini dürte dürte söyleyen yüreciği kuş olup çırpınmış, Cebe Ali'nin ellerinde şifa olduğunu sanaraktan, hemi de güvenerek, yol vermesi için sanki itmişti bir kıyıya.

Fakat Cebe Ali o kısacık anda yetişenedeğin Sefil Ali, bir dut yaprağının siyim siyim, dalından kopup toprağa inişini andırır bir kayışta, dayandığı kapı kanadının dibine hemen, oracığa kayıp yığılmıştı. Yığılmak demek sanmam ki Sefil Ali'nin burkuluşunu anlatsın; bir kıvranıştı çöküşü. İki büklüm olmuş, diz çökercesine ıhmış mecalsiz develer misali, yüreğinin üstüne üstüne kapanmıştı, hırıldayıp solumaktaydı, suratı bir anda yeşile kesmişti, bir anda sarıya dönmüştü, bir anda bir daha yeşile dolanıp aklaşmış bir sarılığa bulanarak bomboz olup çıkmıştı.

Ölümdü çöküveren, en önce de Ulubatlı Hasan'ın yeniyetmeliği sıyırıp atmış gözleri görüvermişti. «Cebe Ali Beğim Sefil Ali Emmim gitmekte tezlensene!» dediği ile birlikte Cebe Ali'den önce yetip bir dizini yere dayamış

ötekini dikip Sefil Ali emmisinin başını dizine almıştı hemen. Cebe Ali ancak o vakit eğilip Sefil Ali'nin bileğini tutmuştu, Barak ne yapacağını bilemeden bakınıyordu, Çerçi ise kendinden geçmişti donmuşluğunda. Kesilmekte olan soluk Sefil Ali'nin değil kendisinindi; dönen gözler Sefil Ali'nin değil kendisinindi; daralan daralan daralan yürek bir anda yokluğa kavuşmuşcasma ezilip büzülerek sol yanını baştan aşağı uyuşmuşluğa bırakmıştı o da Sefil Ali'nin değil kendisinindi. Çerçi, ne olduğunu bilmediği bir zamanda yaşamağa başlamıştı, seziyordu bunu: allı yeşilli bir zaman kuşağıydı, akıyordu gözlerinin önünde, hiç bir yerinde de bu güne bu zamana gelmiyordu; hep gerilerde, taa geçmiş zamanın diplerinde allarını pullarını yakıp Çerçi'nin gözlerine çöğüyordu, yüzünü bozlaştırıyordu. Sefil Ali ile uğraştıkları için, ne Barak ne Cebe Ali, hele Ulubatlı Hasan hiç mi hiç, Çerçi'nin farkında dahi olmadılar, olamadılar.

Kesinlikle belliydi, Sefil Ali gidiyordu. Dönüşü olmayan yolculuğun izleri yüzünü bütünüyle boyamıştı, çeneyi kasmıştı, dudakları uçuklatıyordu. Tek bir damla kanı kalmamış dudaklar bilenmiş bıçakların keskinliğinde incelmişti, ya birdenbire düşeceklerdi ya da kenetlenecekler, bir daha da açılmayacaklardı, hiç.

Ulubatlı Hasan, dizinde her an biraz daha başka dünyalara gitmekte olan Sefil Ali'nin başı olduğunu bildiği halde, çıkarcasına değirmileşmiş gözleriyle Sefil Ali'yi değil, çok gerilerde bir zamanın Düzmece Mustafasını görüyordu, hemi de öfke ile kudurup içinden: «Ne Düzmecesi? O da nereden çıktı Mustafa Beğim benim bre Mustafa Beğim ki beni Sefil Ali'ye emanet etmiş değil miydi?» diyerekten yazıklanıyordu. Elinden gelse düşünmeyecekti, çekip çıkaracak yüreğini, yardımına koşsun diye Sefil Ali'nin yokluklarda çırpınan yüreğine eş koşacaktı; elinden gelecek bir iş olmadığını da bilerekten hemi de.

Bir kötü zaman, korkularda yahut kendini bilmezliklerde çakılıp kalmıştı evin açık kapısında, kapının kanadına asılmıştı, ne içeriye giriyordu ne de dışarıya çıkıyordu. Oracıkta ölüm alacağını alacak vereceğini verecekti, bundan da kimsenin kuşkusu yoktu. Belki de bunu ilk sezen Barak olduğundan bir koşu geriye seğirtti hacı hoca cinsinden birini arayacaktı. Bilmediği Manisa şehrinin bilmediği sokaklarında koşuyordu hacı hoca aramacasına, ayakları dolanırcasına koşuyordu, sonradan akıl edip Beğ sarayına doğrulandı.

Cebe Ali hiç düşünmemiş bağdaşını kurmuştu, içinde ısıcacık erimelerini Sefil Ali ile kendi arasında bağ yapmış bir gönül sesine eğilmiş Yasini Şerif'e başlamıştı. Her ayette biraz daha Sefil Ali ile can birliğine varıyor, damar damara bir olup kan karışımında akıyor, hiç bir şey yapamayacağını bildiği için ancak Sefil Ali'nin kıvranışına ortak olup acısını paylaşmakla biraz olsun yanı başındaki sancılı burkuluşları yufkalaştırmak istiyordu. Bunu yapabilirse bir şeyler yapmış olmanın serinliğinde terini unutacaktı, yangınını unutacaktı. Bir tuhaf yürek yangınında bütün gücünü Yasini Şerif'e vermişti, bütün gücünü Sefil Ali'yle damar damara bir olmağa vermişti, bu dünyadan uçmuştu buhar olup, değil ise eğer, bulut olmuş Sefil Ali'nin kasılan damarlarına eğilmişti, kasıntıyı alayım diye.

Ne yapılırsa yapılsın Sefil Ali'nin derdine derman olmuyordu, olamayacaktı da. Ne yapılırsa yapılsın hiç kimse acıyı Sefil Ali gibi çekmeyecekti, çekemezdi de. Can Sefil Ali'nin canıydı, dert Sefil Ali'nin derdi. Yanındaki onca yoldaşı, içlerinde en eskisi olan Çerçi dâhil, Sefil Ali olamazlardı ki bileler. Soluk iki değirmen taşı arasında sıkışıp kalmıştı, taşlar acımasızca dönüyorlardı da dönüyorlardı, hemi de her dönüşlerinde Sefil Ali'nin soluğunu daha bir sıkıştırıp ciğerlerinin önünü tıkıyorlardı zalım-

casına. Yürek çürümüş, pörsümüş, söyünmüş bir yürekti herhal; bütün sol yanını unutup bedenin geri kalan yanını canlı tutmağa çabalarcasına budalalaşmıştı Sefil Ali'ye soran olsa böyle diyecekti; o budala yüreğin aklını başına getirecek bir kimse de çıkmayacaktı anlaşılan.

Sol yan yoktu yerinde, Sefil Ali sol yanının alıp götürüldüğünün farkındaydı. Bakmak istiyor, bakamıyordu ancak soluk alabilmek çabasındaydı, bir onu yapabilse kurtulacağını sanıyordu; gelgelelim o değirmen taşları her dönüşünde bir ayrı firavunlaşıyor, bir ayrı ağırlaşarak ciğerlerine çöküyordu. Bin bir güçlükle, kaşlarından aşağı gözleri üstüne süzülen soğuk, buzlaşmış teri aralayıp kirpiklerinde boz bulanık baktı. Yoldaşlarının hiç birini doğru dürüst seçemiyordu fakat Çerçi'yi seçebildi. Kapının kanadı boyunca dikilmişti, orada yapışıp kalmıştı herhal, ya kapının bir eşi bir başka kapı kanadı olmuştu ya da kapıya direk. O kadarcık görüşüyle de Çerçi yoldaşının duruşunun hayırlı bir duruş olmadığını seçebilmişti her nasılsa, kendi çekmekte olduğu zalim sıkıntıyı Çerçi yoldaşının da çektiğini; tıpkı kendisi gibi Çerçi yoldaşının ciğerlerinin de değirmen taşları arasında sıkışıp kaldığını sezmişti. Sezmekten de öte bir şeydi bu, Sefil Ali o anda Çerçi'nin özü olmuştu yahut Çerçi Sefil Ali'nin özüne karışmıştı, iki ayrı beden bir bedende sıkışmış yüreklerin sancısını çekiyor, pörsük ciğerlerin soluksuzluğuna bunalıyordu. Ter aynı ter; buzlaşmış derilerin seğirmesi, uğrun uğrun aynı seğirme... üstelik burada da değildiler, ikisi birlikte Manisa'dan çoktan çıkmış, Edirnelerin de öte yanında Serez midir nedir karanlık Ağaç Denizinin bir yol sapağında bir gün batımını yaşıyorlardı. Bir ölü yanı başlarında... Minnet Beğ idi bre, evet o,. Minnet Beğ'in has ölüsü, az önce bir Şeyh Bedreddinli delisinin okundan ölmüştü, az ötede de o Şeyh Bedreddinli delisinin leşi yığılıp kalmıştı, boynundan Sefil Ali'nin bıçağının vurduğu

bir leş... bu yanda Minnet Beğin has ölüsü… O Minnet Beğ ki oğlunda yaşasın istemişti heyvaaah! O Minnet Beğ ki oğlunda yaşasın, oğlunda anını şanını dört bir yana salsın isterken attan düşmüş topal kalmıştı, yazık! Bunun için mi yaşamıştı Sefil Ali? Bunun için mi onca ömrün çileleri, yoklukları varlıkları? Bunun için mi buncasına ayrılıklar bunun için mi?

Haykırmak istiyordu dünyaya karşı Sefil Ali; dünyanın yüzüne haykırmak, dünyanın kör gözlerine duymaz kulaklarına söyleyebileceği her şeyi söylemek istiyordu. Aynı isteğin Çerçi yoldaşında da var olduğunu sezmişti baktığında. Özünün kurtarılmasını isteyemeyen bir göz yalvarışında, pek de seçemediği çevresindekilere, Çerçi'yi gösteriyordu: demek istiyordu ki, ona bakın; ona el edin, ona yardım... gidiyor, beni bırakın Çerçi gidiyor bre...

Ne bakışını anlıyorlardı ne gözlerinin saklı yalvarışını. Hâlbuki bir anlayan çıksa da Çerçi'ye yardıma varsa idi kendisi kurtulacaktı, öyle sanıyordu; kurtulmuş gibi rahat nefesler alacaktı, soğuk terleri ılıyacaktı. Yokluklarda erimiş yüreği yerine dönecekti.

Çerçi ise kımıltısız. Kapıdan, kapının merteğinden farksız, ya eşik gibi ya kapının demir tokmağı gibi bir şey; orada, kapı yapıldı yapılalı var idi, sonradan gelmemişti, sonradan oraya konulmamıştı. Bunun için herhalde Barak da Cebe Ali de Ulubatlı Hasan yiğit de Çerçi'nin farkında olmuyorlar, kapının bir parçası bilip orada durmasını yadırgamıyorlardı. Hâlbuki Çerçi çoktan kapılığı da geçmiş, iki çizgi halinde uzanıp giden bir acayip köprüde, ayakları yere basmamacasına yürümekteydi. Hem köprü, hem yol, hem urganlarla göğe aşılmış bir ebemkuşağı salıncaktı; renkler, renkler, renkler; ışıklar ışıklar ışıklar... renklerle ışıklardan boğum boğuma düğümlenir olduğu bir yerlerde yürümesi durmuyordu da kendi duruyordu ne biçim bir hal ise. Orada hemen sağından yahut solun-

dan çıkmış, belki de karşıdan belki arkalarda bir yerden gelivermiş bir başka bedenle, yoldaş bir bedenle karşılaşıvermiş, üstündeki donları soyunur gibi birbirlerinin özünden soyunmuşlar, birbirlerinin özünü giyinmişlerdi.

Sefil Ali ile kendisi, Çerçi ile Sefil Ali özü, ayrı ayrı yerlerden gelip bir bedende birleşmişlerdi nasıl olmuşsa, Çerçi o renklerin ışıkların kaynaştığı yerde görüyordu bu bir oluşu, orada da huzur vardı zaten. Orası bir çizgi gibi kalınca çizilmiş bir urganla bu yandan ayrılıyordu. Dertler, acılar, soluksuz kalmalar; sızıların her türü, yürek daralmaları, beden uyuşmaları hepsi, hepsi bu yandaydı, o kalın çizgiyi atlar atlamaz da kurtuluş... ohhh! demek; soluk alışların en güzeli, yürek genişlemelerinin en rahatı, yaşamanın hası hası hası, oradaydı. Çerçi o yana gitmek için can atıyordu, can atıyordu da bir ayağını Sefil Ali ile bir olmuş bedeni geriye geriye çekiyordu, ondan kurtulamıyordu, onun için bu sıkıntılara katlanıyordu. Zaten, bir zaman bütün bir ömür gibi sürmüş bir zaman içinde de Sefil Ali yoldaşlığına katlanıp yaşamamış mı idi? Bu sefer, hiç değilse bu sefer Sefil Ali özünü özünden ayırmamalı, bir olup şu çizgiyi geçmeli, karşıdaki o sonsuz sükûna birlikte erebilmeliydi, ermeliydiler; karşıdaki o bir eşi bir daha bulunmaz sessizliğin türküsünü birlikte çığırarak şu pörsük ciğerlerden, söyünük yüreklerden, soluksuz dalaklardan kurtulmalıydılar... olur muydu, bir defacık olur muydu?

Yalvarırcasına, olsun umuduyla baktı Sefil Ali yoldaşına. Kaskatı kasılıp dayalı kaldığı kapı kanadına sımsıkı tutunmuştu, neredeyse tırnakları kapının tahtasına geçecekti, bıraktı mı düşecek; onun için bırakmıyordu. Düşerse Barak da Cebe Ali de Hasan da Sefil Ali'yi unutacaklar belki, bu sefer de Çerçi'nin derdine düşeceklerdi. Bunu istemiyordu; Çerçi unutulsun, Sefil Ali'ye bakılsın istiyordu. Sefil Ali'ye bakılırken kendisine bakılmış gibi olacaktı.

Bu da kurtuluştu işte; iki rahmetten biriydi başka türlüsü olamazdı. Ya bu yana kurtuluş ya o yana, çizginin o yanındaki o nefis sessizliğe kurtuluş; Çerçi o yandaki güzelliğe kurtuluş olsun istiyordu. Ne var ki Sefil Ali'nin de bu yana gelerek kurtulmak istediğini hissediyordu. Bu yan, dünya. Sefil Ali'nin dünyada daha bir hayli alışverişi vardı; yoksa bile kendisi olduğunu sanıyordu. Çerçi, sesini duyurabileceğini sansa, kasılıp kaldığı yerden Sefil Ali'ye bağıracaktı ki: «Bırak artık bu dünyayı. Bu dünyada bize göre bir yer kalmadı. Bu dünya yenilerin dünyasıdır hay bre; yenilerin dünyasında eski türkü ağırlık verir, yürü gel, gidelim, çoktan gitmeliydik zaten, geç kaldık geç... yürü!»

Sefil Ali duydu bu sesi; Çerçi'nin bağırmak istediği halde bağıramayışındaki sıkıntıyı hem duydu hem de sesini açık seçik işitti. Söylese kimse inanmayacaktı; varsın inanmasın. O artık inanılsın inanılmasın, bu dünyada kalanların inanmasına inanmamasına yaşamıyordu. Sıkışıp kalmış nefesleri, sol yanı boydan boya topallamış, bedenliğini yitirmiş yarım bedeni, bomboz suratı ki her solukta biraz daha ölen bir bozlukta çakırlaşıyordu. Çerçi yoldaşının bağırmak isteyip de bağıramadığını duyduğunda bir an soluksuzluğunu da, yeri boşalmış yüreğini de unuttu. Bunlarsız da yaşanabilen bir sessiz dünya doğuvermişti gözlerine, bir anda doğuvermişti. Acısız, sancısız, tozsuz topraksız bir güzel dünya idi, bunu da Tanrı'dan başka kimse yaratamazdı.

Orada Çerçi'nin özündeki Sefil Ali'yi çağıran öz sesini duydu; orada Serencam'ın yüzü gölgeleniyordu, çok rahat gördü. Öyle bir gölgelenme ki güneş ışıklarının tüllenip güneşe perde çekmesinden meydana gelmişti hemi de Serencam'ın yeryüzünde eşi menendi bulunmaz yüzünün süzgün güzelliği güneşle yarışa kalkmıştı. Sefil Ali bakmakla doyamıyordu ve artık hiç bir şey de istemiyordu. Görebildiği tek ışık Serencam'ın yüzü iken derin, pek çok

derin bir yerlerden yedi dünyayı doldurmuş buğu buğu ekmeksi bir ses: «Allah!» dedi. Bunu canının tellerinde duydu Sefil Ali; yanı başında da Çerçi yoldaşı vardı, onun da duyduğundan emin idi. O durumda gözlerini kapadı; canının tellerinde duyduğu sese eşlik etti gırtlağını yumuşatan sesi: «Allah» dedi.

Aynı anda Çerçi yoldaşının da Allah dediğini hissetmişti, ondan sonra da hiç ama hiç konuşmayacağından emin olmuştu.

Gerçekten de Çerçi, Sefil Ali'nin duyup sezdiği durumdaydı. Bir tek ayrıcalığı vardı yoldaşından, o da, Sefil Ali'nin güneş ışıklarından gölgeli bir perdeden tüllenerek seyrine daldığı Serencam'ının yüzü yerine, Çerçi bir uçsuz bucaksız çimenlik görmüştü; o uçsuz bucaksız çimenlikte sabah oluyordu, ortalık ağardı ağaracak. Kimsesizdi çimenlik; bir Ak Şemseddin bir kendisi. Söğütlerin iri kaba gölgeleri, uykulu düşlü yaprakları, kımıltısızlığı yapraklardaki uykunun... ve birdenbire yerin göğün uyanışı, çimenliğin uyanışı, iri kaba gölgelerinden depreşerek yapraklarında söğütlerin uyanışı; bu uyanışa okunmuş çığlık çığlığa bir sabah ezanı. Okuyanı Çerçi'nin kendisi idi. Bu çığlık çığlığa okunan sabah ezanına, nereden geldiyse gelmiş yüzlerce dervişin şeyhin, ermişin erenin saf saf dizilip namaza duruşu, Ak Şemseddin'in ak sessizliğinde sabaha ermeğe hazır çimenlikte kılınmış bir sabah namazı. Çerçi işte bu sabah namazının serinliğine içten, huzurlara akmış bir sese uyarak: «Allah» demişti, susmuştu.

Sefil Ali ile Çerçi'nin, birinin herkes farkında iken ötekinin hiç kimse farkında olmadan birlikte ve bir anda ölümlerinden az önce Barak, çapa çapa koşup vardığı Beğ Sarayında Ak Şemseddin'i görmüş, almış getirmişti.

Ak Şemseddin de ilkin herkesin farkında olduğu tek ölümün ikileşmesine hiç mi hiç şaşmadan, ikisinin de aynı ölümü aynı yerde aynı biçimde, dahası aynı bedendeymiş-

çesine tatmaktaki lezzeti düşünerek, Ulubatlı Hasan'ın dizindeki Sefil Ali'nin başını düzeltti, şaşkınlığın dağınıklık halini almasını önleyici konuştu: «Tanrı rahmetini esirgemesin» deyip kısa bir duada bulundu; «Tanrı bizlere de ecir sabır ihsan eylesin. Varın Murad Beğ'e duyurun, gereğine bakılır elbet. O dünyanın adamları o dünyaya, bu dünyanınkiler bu dünyaya, kimse kimsenin yerini almaz, şaşmak neden?» diyerek Cebe Aliyi, Barak'ı, Hasan'ı bir daha derleyip toparladı.

Konya ıraktı, Edirne'yle bir ilgileri kalmamıştı. Ne Çerçi'nin ne de Sefil Ali'nin doğduğu yeri bilen vardı. İkisine de Murad Beğ sahip çıktı. «Padişah değilim amma Murad Beğ'im» dedi; «Murad Beğ'in yoldaşları olarak namazlarını kılalım.»

Yine de Tanrının iki yalnız kulu olarak kılındı namazları, Beğ Sarayının mezarlığında yan yana gömüldüler. Sefil Ali ile Çerçi, ne zaman nerede yaşadılar ise, Cebe Ali ile Barak'tan Ulubatlı Hasan'dan başka bileni olmadığı gibi, Manisa'da gömülü olduklarını da, ondan sonra bileni çıkmadı dense yeridir. Çünkü haber Konya'ya, Serencam'a vardığında hayli zaman olmuştu, devir değişmişti, vakit darlanmıştı. Oğlu Topal Minnet medresedeki yerini sağlamlaştırmıştı ama değişen devire darlanan vakte uymuş yola düşmüştü, yola düşmesi gerekmişti.

Demem o deme ki, ölüm haberleri gelip kulaklarına eriştiğinde Serencam da Minnet de, Sefil Ali ile Çerçi'yi pek düşünecek zaman bulamadılar. Serencam düşünmedi değil, düşündü; hem de delicesine düşündü. Zaten Sefil Alisiz bir günü geçmiyordu; gönlünden yüreğine, yüreğinden gönlüne durup dinlenmeksizin bir Sefil Ali selidir akıp gidiyor, denizleniyordu. Ne var ki artık o denizle yüzyüze geleceklerini ummamıştı ayrıldı ayrılalı, ölüm haberini aldığında bu ummayışı gerçek oldu çıktı. Sel

yerinde kaldı, denizlenme yerinde kaldı. Serencam hem kendini yaşadı ölenedek hem Sefil Aliyi yaşadı; ayrısız, bir canda bir bedende. Bu da ona yetti.

Sefil Ali'nin evinde ne Serencama ne de oğlu Minnet'e verilecek öteberi bulunmamıştı. Giderken varını yoğunu Serencam'a verip kendine bir çulu, bir kıl keçe kilimi yeter bulmuştu. Onları da götürmeğe değmezdi onca yere. Yalnız bir kıyıda, şöyle çekmecemsi bir kaba tahta kutunun içinde kalın kâğıda çiziktirilmiş bir nesne bulundu. Caynak cuynak bir yazı, eğri büğrü çizgiler. Ulubatlı Hasan baktı, çizgilerin bir yerini tanır gibi oldu. Likos Deresi'nin o yanı, Kostantiniyye önünde, oralarda bir yer. Şu çıkık dişe benzer yer o sur olmalı, diye geçirdi içinden; attan düşmüştü oralarda, Horoz Dede ile çıplak ayak Likos Deresi'nin suyunu çarpıp döğmüştü... orası sandı, olmayabilirdi de.

Cebe Ali: «Belki, düşündüğün gibidir ama şu kürsü deliklerini, kürsü toprağı yığmalarını neye yormalı bilemem» deyip dudak büktü.

Kâğıdın arka tarafındaki bir yazıyı ise ancak Ak Şemseddin sökebildi: «Mehmed için çiziktirilmiş bunlar» dedi; «Mehmed Beğ'e vermeli, diyor şu yazı, demeğe getiriyor yani. Sefil Ali'nin okuyup yazması epeyce kıt olmalı. Varın Murad Beğ'e iletin, ola ki işe yarayan bir nesnedir, biz bilemeyiz.»

Murad Beğ ise kâğıdın Mehmed'e ulaştırılmasını istedi: «Padişah odur» dedi; «Ben Manisa'da dinleneceğim. Manisa'da dinlenmekten öte bir şey düşünmem. Bilir misiniz niyetim nedir? Bahçevanlık yapmak. Toprakla, su ile, yeşillerle uğraşmak. Ancak bunlar dinlendirecek yorgun gönlümü. Gönül yorulması nedir bilir misiniz? Nerden bileceksiniz ki? Padişahlık yapmadınız bir, padişahlık yaparken de gönlünüzü dinlemeğe kalkışmadınız iki...

kalkışsaydınız, padişahlık yapsaydınız gönül yorgunluğu nedir bilirdiniz, beni anlardınız, yanıma yöreme uğramazdınız. Götürün bu kâğıdı. Ola ki çürük dişleri andırır bu çizikler Sefil Al'iden Mehmed oğlumuza bir işarettir... ben bilemem. Padişah Mehmed'dir. Cebe Ali, var sen ilet, yoldaşlarını da götürebilirsin. Nasıl dilersen öyle olsun.»

Cebe Ali bütün yol boyunca Manisa'ya bunun için mi gelmiş olduğunu düşünmüştü. Pek sesleri solukları çıkmamıştı ama Hasan ile Barak'ın da aynı şeyi düşündüğünü adı gibi biliyordu. Dört kişi geldikleri Edirne'den, birini Manisa'da bırakarak yoldaşına eşlik etsin diye herhal, Edirne'ye üç kişi dönüyorlardı; yok hayır, yanlarında fazladan, sanki Çerçi'nin yerine geçmiş bir kaba kâğıt ile ki üstünde çürük dişleri andırır çizikler olduğunu Murad Beğ söylemişti. Cebe Ali o kâğıdı götürüp Padişah Mehmed'e sunduğu günü düşündü bu sefer de. On iki yaşında bir yeni yetme padişahtı Mehmed. Padişahlığını giyinebilmiş mi o da belli değildi.

Gelgelelim Sefil Ali adını duyduğunda yerinden bir fırlayışı, Cebe Ali'nin uzattığı kaba kâğıda bir uzanışı vardı ki, on iki yaşındaki o çocuğu büyütüveriyordu bir anda, irileştiriyor, odayı doldurduğu yetmemiş gibi odaların dışına taşırıyordu. «Sefil Ali nerdedir? Neden kendi getirmemişdir? Hâlâ mı bize dargındır, hâlâ mı kırgın?» deyip soruşu, erkekleşememiş bir erkek sesin henüz kılıfını yırtma çabasında dikleşiyor, Sefil Ali'nin kırgınlığını bağışlatmamış bir oğul acısında sızlanıyordu içten içe.

Cebe Ali'den, Sefil Ali'nin Tanrı katına ulaştığı haberini duyduğunda ise o yeni yetme yüzü durdurmak imkânsızlaşmışa benzemişti, fakat kabaran bir selin kendi kendine yatağına çekilmesini andırır bir çabuklukta da aynı yüz yerine dönüvermişti. Cebe Ali'ye öyle gelmişti ki odadan çıktıklarında, Mehmed yalnız kaldığında, yeniyetmeliğine kapanıp ağlayacaktı.

Ağladı mı ağlamadı mı Cebe Ali hâlâ o günkü merakını silkip atamadı. Şimdi, şu ılık nisan güneşini anıştırır Edirne havasında, çağrıldığı meşverete varma çabasında haydalanırken de o günkü merakı yüreğini oyuyordu. Hâlbuki o günden bugüne nice bir zaman geçmiş, padişah Mehmed Manisa'ya geri gelmiş Beğliğine kapanıp kalmıştı bir vakit, Manisa'da Beğliğine çekilen Murad Beğ padişahlığına dönmüştü. Bir yeldeğirmeni çark tersine dönerken doğruya varmış, doğruya dönerken tersine yönelmişti; dönmüş dolaşmış, gelmiş padişahlıkta Mehmed'i bulmuştu yine.

Ne var ki değişmeyen tek şey Kostantiniyye arzusu. O yeniyetme padişahlığında da Mehmed Kostantiniyye demiş başka laf etmemişti şimdi de etmiyordu. O yeni yetme Padişah Mehmed'e Cebe Ali'nin, Sefil Ali'den miras getirdiği o kaba kâğıttaki çürük dişleri andırır çiziklerin Kostantiniyye surlarının önündeki ardındaki toprakların incesini kabasını işaret eder çizikler olduğunu Cebe Ali nece gün sonra öğrenmişti de ne işe yarayacağını bilememişti.

Şimdi biliyor muydu sanki?

Yokladı durdu kafasının içini.

Bildiğini sanmadı yine.

«Bakalım bu sefer öğrenecek miyim?» diye mırıldandı; «Bu sefer Mehmed Beğ katı bir padişahtır, şeksiz şüphesiz padişahtır; bu sefer sanırım bu meşveret boşuna

değil benim gibileri de çağırıldığına göre eskinin görkemli meşveretleridir ve dahi yeniliği vaktinden önce çağırılmış bir meşveret... vakti Kostaniyye vaktinedir gibi öyle sanırım. Gittiğimizde göreceğiz herhal... gittiğimizde.»

Tam kapıda Bahadır Yüzbaşı ile burun buruna geldi; daha başkalarıyla karşılaşmaktan çekiniyordu. Tanımadığı biriyle yahud tanıyıp da kendinden üstte olan bir kişiyle... karşılaştığında sıkılacaktı. Böyle yerlerin alışkını olmadığından nasıl davranılacağını bilemeyecek, iyi mi yaptığını kötü mü yaptığını düşünmekten terleyecekti. Bahadır Yüzbaşı'yla karşılaşması hayli rahatlattı Cebe Ali'yi; durup dururken Sefil Ali'yle karşılaşmış olmanın sızısını da duydu. Bahadır Yüzbaşı, bir vakitler Sefil Ali demek gibiydi; bir vakitler Sefil Ali Bahadır Yüzbaşı demek olduğu gibi.

Şimdi, Bahadır Yüzbaşı Kostantiniyye demekti. Meşverete çağırıldığına, Padişah da Mehmed olduğuna göre meşveret Kostantiniyye içindi ha..?

Padişah Mehmed ise Meşveret Kostantiniyye'den başka şey için olabilir miydi hiç?

Sefil Ali'nin çiziktirdiği kaba kâğıdın Kostantiniyye önlerindeki toprağı gösterdiğini anladığında aklı başına geldi ama kötü geldi Cebe Ali'nin... nice vakit gözleri kapalı uyumuş olmanın yazıklanmasında kaynayıp gitti...

Hâlbuki zaman uyuyanın başında acımasız bir tokmak idi; vurdu mu kötü vuruyordu, dayanacak başa Tanrı yardım ey leye...

Zaman tokmağı da ha indi ha inecekti. Cebe Ali, Bahadır Yüzbaşı ile karşılaştığında daha iyi anladı, başına dank dercesine...

Zamanın acımasız bir tokmak olup dank dedirtecek kafa aradığını Mehmed Beğ daha ilk padişahlığında anlamıştı. Manisa'nın Beğ Sarayında Murad Beğ babasına güvenerek Ak Şemseddin'e nazlanmak, Molla Gürânî'ye kök söktürmek başka iş, Edirne'de Osmanoğlunun ülkesini yönetmeğe kalkışmak başka işti; hele on iki yaşının körpe yeniyetmeliğinin tadına doyamamışken daha, gelip de onca adam yeyici dişlilerin orta yerinde yenmemek için, ve dahi yenmek için üste çıkıp, yemeyip adam yeyici takımının iştahasmı kesmek, yenmeğe hazır mazlumları koruması altına almak... bunun gibi nice bin işi bir arada yapmak hiç mi hiç kolay değildi. Yürek istiyordu herşeyden önce ki acun dar gelmeli o yüreğe; sonra kocaman bir ciğer gerekiyordu soluyabilmek için, nasıl bir ciğer?. dedin mi cevabı hazır: hemi yeri hemi göğü içine alacak dahası da var mı dedirtecek genlikte bir kocaman ciğer, yoksa, onca mazlum bir solukta adam yeyici takımının iştahasına kurban giderdi.

Adam yeyici takım dediği de kimler?.. Başta, başvezir olup çıkmış bir Çandarlı Halil. Dipdedesinden gelme bir uzun geçmişin yüküyle yüklendikçe yüklenmiş, akıllı ve dahi kurnaz; aklını kötüye kullanmayıp Osmanlı'nın yararına kullanıyordu gerçi ama daha bir güçlenip eskirse nice olur Tanrı bilirdi, ilk karşılaşmalarında, Mehmed, açıkça görmemiş fakat çocukluktan kopamamış yeniyetmeliğinin yanıltmayan sezgilerinde sezip anlamıştı ki bu kimse-

nin beklemediği hem de ummadığı padişah değişmesinden Çandarlı Halil memnun olmamıştı.

Murad Beğ'in yufka yüreğine alışmış, kurnazlığıyla akıllılığını hemi de soydan gelen bilgiçliğini Murad Beğ'in duygularını tedirgin etmeden ona kabul ettirip alıştırmış. Padişahlığına ortak olduğunu belli etmeden Murad Beğ'in padişahlığına değilse de beğliğine ortak olmasını bilmiş iken şimdi bu umulmadık değişikliğin, Murad Beğ'in durup dururken Manisa'ya çekilip yerine bu çocuk görmemişliği gözlerinden belli yeniyetmeyi padişah diye göndererivermesi, belli etmese de gücüne gitmişti, ağırına gitmişti, gönlünü bulandırmıştı. Onca yaşıyla, onca görmüş geçirmişliğiyle, soydan gelen onca Çandarlı azametiyle, bu beklemediği çocuk padişahın önünde eğilmeği kolay kolay sindiremediğini özüne saklamak istedikçe daha çok Mehmed'in gözüne batırıyordu sanki Çandarlı Halil Paşa; gözüne batırdıkça da Mehmed, padişahlığının pekişmesi için herşeyden önce bu Çandarlı eskimişliğine bir son vermesi gerektiğini aklının bir ucuna yazıyordu. Ama nasıl? Ama ne sebep bularaktan? Ama yolunu yordamını ne biçim bir yakışmaya yamayaraktan? Burasını bilmiyordu pek, zaten böyle bir işin yapılmasına da vakit çok erken idi.

Çandarlı Halil Paşa da, doğrusu hazırlıksız sayılırdı. O günece kendini hep, Murad Beğ'den sonra padişahlığa gelecek olan Alaeddin Beğ için hazırlamıştı. Büyük oğul idi tabiatıyla, Murad Beğ'in yerine, sırası geldiğinde Alaeddin hazırlanıyordu. Ne var ki ecel ferman yazmadı oğlancığın padişahlığına, o yan için yazdı, aldı götürdü bir münasebetsiz vakitte. Doğrusu Alaeddin'in ölümü, Murad Beğ için de bir münasebetsiz vakit idi, Çandarlı Halil Paşa için de. Çünkü ikisi de Mehmed'in, Manisa'da ipe sapa gelmez yaramazlıklarını Osmanlı soyunun ağırbaşlılığına yakıştıramıyorlar, hocalarına karşı çıkan dikbaşlı huyunu iyiye

yormuyorlardı; bu yüzden de umutları yoğ idi. Hele Çandarlı Halil Paşa'nın hiç umudu yoğ idi.

Arada bir Murad Beğ, içi ateşlerde yana yakıla, Ak Şemseddin'in şeyhi Hacı Bayram'ın muştusunu düşünmüyor değildi; hem umudu hemi de bir tür kıskanışıydı bu muştu. Kostantiniyye'yi Murad Beğ'e değil de Mehmed'e nasip kılan muştudaki tersliği, Mehmed'in okuyup adam olmaktan çok dağ bayır dolaşmasını gördükçe daha bir anlıyor; Alaeddin'in uysal, Alaeddin'in ağırbaşlı, Alaeddin'in aklı başında davranışlarından Hacı Bayram'ın da yanılabilecek bir kişi olabileceği hükmünü çıkarıyordu. Böylece, Mehmed'de yanılan o koca toprak Şeyhi Murad Beğ'de de yanılabilirdi, Kostantiniyye'yi Murad Beğ alırdı yüzde yüz. Şu sıra Batıda gelişen akınların sonu alınıp Macarı Sırbı bir düzene sokuldu mu Kostantiniyye önüne akacaktı Murad Beğ, hemi de kimse durduramıyacaktı bunu.

Lâkin, Alaeddin, ölüverdi, apansız.

Murad Beğ'in kolunun kanadının kırıldığı yetmedi, umudu da söyündü iyice. Demek Ankara'nın burçak tarlalarında orakların tırpanların bilediği, güneşin toprağın yakıp kavurduğu koca Bayram Veli Şeyhin kerameti doğru çıkacaktı. Alaeddin öldüğüne göre yeri Mehmed'e kalacaktı. Şehzadelikten padişahlığa geçtiğinde Mehmed Kostantiniyye'yi alacak, Şeyhin muştusu gerçekleşecekti... Murad Beğ'in kesin umutsuzluğu yani; Murad Beğ'e nasip kılınmayan mutluluk sözün doğrusu. Tuh!

Üzüntüsü iki yanlıydı Murad Beğ'in; biri oğulcuğunun vakitsiz ölümü, öteki de Kostantiniyye'yi fetheden kutlu emir olamayacağını kesinlikle anlaması. Daha o gün o gece kararını vermişti; Manisa'ya gidecekti, padişahlıktan çekilecekti, Mehmed'e bırakacaktı yerini. Böylece..? Doğrusu saklıyordu gönlünden, yüreğine açıkça söyleyemiyordu ama aklından geçen küçücük bir öç almak idi. Hemi

dünyadan, hemi Hacı Bayram Veli'den, hemi de... Tanrı'dan bre? Evet yüce Tanrı'dan, dili varmıyordu ama, gönlü sancıya sancıya burkuluyordu ama, öç alacaktı... yazık!

Öyle bir duruma düşmüştü işte. Bir bakıma Tanrı'ya nazlanmaydı bu, bir bakıma Tanrısı ile arasında bir naz köprüsü kuruyor, naz bağından üzümler deriyordu. Bakalım kendi güçlü, akıllı Murad Beğliğinin yapamadığını bu bacaksız, ipe sapa gelmez Mehmed nasıl yapacak, Kostantiniyye'ye giren kutlu emir nasıl olacaktı? Buyursun, işte, mal da onun mülk de; ordu da onun, kılıç da top da; medrese de onun hacı da hoca da Şeyh de onun. Ak Şemseddin ise verdik yanına, Kostantiniyye'nin alındığını o da görecekmiş ya... görsün hadi!

Yetmedi Molla Gürânî gibi bir büyük bilgini de verdik yanma ki muştulara uygun bir padişah olarak yetişsin diye. O ne yaparmış? Kaçarmış Molla'dan, Ak Şemseddin'den; ilimden yani ilimden kaçarmış hayta. Gözü atta itte, gözü avda, gözü kırda bayırdaymış. Breh breh breh! Kostantiniyye'yi fethedecek kutsal emire bakın hele!

Yalnızlığında, hele oğulcuğu Alaeddin'in ölümünden sonra, gönlünden ve dahi Tanrı'dan saklayamazdı ya, Murad Beğ'in düşündüğü bu idi. O sıra, Batı'da, Macar'ın oralarda Sırb'a yakın bir de yenilgi binince üstüne açılarının, başlangıçta Edirne'den ayrılıp Manisa'ya çekilmesine razı olmayan Çandarlı Halil Paşa da tutamaz oldu Murad Beğ'i. Topladığı gibi avanesini çekti gitti Edirne'den; yerine de Mehmed'i yolladı.

Böyle işte! Geldi çattı Çandarlı Halil'in hiç beklemediği: Mehmed?

Bir kere bile alıcı gözle bakmamıştı bu çocuğa; bir kere bile adam sırasına saymamıştı. Murad Beğ'in, Alaeddin Beğ'den sonraki oğlu deyip burun kıvırarak biraz, biraz da eh işte doğmuş bulunmuş diyerek yapması gereken gösteriştekini yapmış ötesinden ırak durmuştu. Yok

Hacı Bayram Veli muştusu imiş, yok bilmem Ak Şemseddin kösemeninin yazgısındaki imiş... inanmazdı bunlara. Akıl akıl! Akıl ne diyorsa ondan gayrisi boşuna, aklın dediğinin dışına çıkmak boşuna idi. Tanrı akıl vermişti ki iyi olanı, doğru olanı, yararlı olanı bulun diye; Şeyh ile derviş ile aklın ne işi vardı ne de alıp vereceği. O yüzden kulak dahi vermiyordu o sözlere, vermemişti; hazırlığını Alaeddin Beğ'in geleceğine göre yapmıştı, hesabını kitabını ona göre çiziktirmişti.

Akıl Kostantiniyye'nin olmuş bir armut haline geldiğini söylüyordu; yine akıl, Kostantiniyye'nin nasıl olsa Osmanlı'nın avucuna, o olgun armutların kendiliğinden düşüşü biçiminde kendiliğinden koparak düşeceğini işaret etmekteydi. O halde Kostantiniyye işi bir yana bırakılmalıydı, Osmanlı'nın gücü bunun için harcanmamalıydı, bölünmeyen güçlerle Kostantiniyye'nin uzak yakın çevresi koparılıp alınmalıydı. Babasından bunu öğrenmişti, dedesinden böyle geldiği söylenmişti kulağına; kendisi, özü, Kostantiniyye'de casusluk örgütünü kurarken böylesi hesap kitaplara göre kurmuştu. Bahadır Yüzbaşı'ya, ayrılırken Kostantiniyye'den verdiği talimat bu yolda idi... kazılan kuyulardan çıkan toprakların incelenip ölçülere vurulmasına varıncaya değin hesabın kitabın yapılmasını gözden ırak tutmamış, Kostantiniyye'yi içden göğnütüp olgunlaşmış armudu büsbütün çürütmenin yollarını pekiştirmişti. Aklın yoluydu bu Halil Paşa'ya göre; Şeyhler dervişler ne derse desin, umurunda değildi.

Gel gör ki tersine mi döndü akıl ne? Belki de tersine dönmüş göründü o sıra doğrusunu düşünemediğinden; çünkü Alaeddin'in ölüvermesi Çandarlı Halil Paşa'nın da aklını dağıtmıştı. Sonra, o önleyemediği gidiş! Murad Beğ'in çekilip yerine çocuk oğlunu göndermesi. Bilseydi, hesap edebilseydi keşke. Akıl, bu yolu da gözden uzak tutmaması gerektiğini söylerdi aslında; Halil Paşa, Meh-

med'i de gözden ırak tutmamalı, yeri geldikçe oğlancığa hoş görünecek hareketlerde bulunmalı, davranışlarında Mehmed'i önde tutarmış gibi görünmeli değil mi idi?

Yapmamıştı.

Akıl dediğin meret, yolunca gidilmedi mi, gecikmez, cezasını hemencecik çektirir idi. Şimdi, Çandarlı Halil'e yaptığı gibi, Mehmed'i başına padişah diye getirerekten. Ceza değil de ne idi bu Halil, bre Çandarlı'nın kendini beğenmiş dölü nedir bu, ceza değildir de?

Kızıyordu kendine, içden içe özünde söğmedik yer bırakmıyordu.

Daha ilk ağız açışta dalaşacaklardı a efendim; daha ilk elif çekişte ayrı yolun yolcusu olduklarını göstereceklerdi. Nedeni mi var? Biri, padişah yerine oturan bu yeniyetme oğlancık, Ak Şemseddin kösemeninin yüzde yüz öğütlemesiyle kulağına konulduğu için Kostantiniyye deyip tutturacak, orduyu Batıdan, yani Macar Elinden yani Sırbıyya'nın soluğunun kesilmesinden yâni İskender Beylerin köküne kıran getirilip bütün buraların Osmanoğlu ülkesine katılmasından alakoyacak; sanki bunlar padişahlığının geleceğini sağlamlaştırmak için yapılmıyormuş gibi bu çocuk 'Kostantiniyye de Kostantiniyye' diye tutturacaktı.

Gel de anlat hadi; gel de anlat ki bre yavru, bre aslanım, bre iki gözüm kızanım benim... bir türlü padişahım sultanım demeğe gönül dili de varmadığından hep bu türlü sıfatları sıralıyordu Halil Paşa içinden, diyordu ki, biz taa o yandan Belgradaca varmazsak, İskender Beğ'in Arnavutluk kalelerinin belini kırmazsak; Mora'yı Makedonya'yı yerle bir etmezsek Kostantiniyye'yi çökertemeyiz. Oraları almamız senin padişahlığın içindir; senin yüceliğin, yüz yıllar boyunca fermanının yürüyebilmesi içindir... Hemen diyecekti bunları, ilk görüşmelerinde.

Demişti de.

Gelgelelim beklediği cevabı almadıysa bile benzerini almıştı; çocuk, bir türlü padişah diyemediği çocuk, 'Kostantiniyye'yi almamız gerek Halil Paşa,' deyip çıkmıştı kabuğundan. Böyle değilse de buna yakın yani. Böyle biri, Halil Paşa gibi bir eskimiş Çandarlı'yı tutar mıydı yanında. Tutsa bile nice gün, nice saat hattâ... canım bilemedin nice yıl tutardı? Getirip bir yabanın tanınmamışını başvezir yaparaktan onca yılın Çandarlı hükmünü bir anda sıfıra indirmez mi idi?

İndireceğe benzerdi ve dahi indirirse doğrusu haklı sayılırdı. Çocukluğunda Halil Paşa denilen bu Çandarlı veziri bir gün olsun hatırını sormuş mu idi ki; kendisi şimdi padişah olunca karşılığını versin? İnsan, Osmanoğlu da olsa, dünyada ne bulursa ona göre verirdi, veriyordu, verecekti.

Gerçekten de Mehmed, padişah olduğunun ertesi günü sayılacak kadar geciktirmeden Saruca Paşa denilir bir genççe paşayı arayıp sordurdu. Hesap adamı bilinir idi bu paşa Çandarlı'ya göre; top dökümünden kale yapımından anlar, anlamazsa bile anlayanını bilir, anlayanının sözünden çıkmaz bilinirdi; Mehmed, bu Saruca Paşa'yı çağırttı işte.

Çandarlı Halil Paşa'nın yüreği ikinci defa o vakit cızzzz! etti. Bugün Saruca Paşa yarın bilmem kim; belki Molla Gürânî, belki Ak Şemseddin, belki..? İlim adamlarını seçeceğe benzerdi bu çocuk; başkasını bilmiyordu ki seçe canım. Demek, artık, vezirliği vezirlik yolunda ömür tüketip saç ağartaraktan hak eden değil, medresede tekkede adını duyuraraktan ün kazanan zıpçıktılar kapacaklardı. Varsın kapsınlar, diyemiyordu Halil Paşa'nın gönlü; derse onca atasına hıyanet etmiş sayacaktı kendini, geçmiş Osmanlı Beğlerinin hepsine birden hıyanet etmiş sayacaktı ayrıca. Hâlbuki geçmiş Osmanlı Beğlerine hıyanetlik etmek de, atalarına hayınlık etmek ile bir idi ona göre.

Nasıl Osmanlı soyu, bu ülkeyi yapmak için varını yoğunu ortaya dökmüş, kanını canını sebil etmekten çekinmemiş ise Çandarlı soyu da bir uzun yıl zencirinde aynını yapmış, beyinlerinin her ilmiğini bu ülkenin yurd yapımında, Türkmenin bu yurdda evlenip barklanmasına kemikleştirmiş, beyinlerinin her zerresini bu yolda eritmişlerdi. Hak, öncenin de öncesinde Osmanlı'nın ise padişahlıkta; vezirlikte, hele başvezirlikte hak önceliği de Çandarlı'nın olmalıydı, değil ise Çandarlı soyundan birinin beğeneceği birine verilmeliydi. Yahud ordudan seçilmeliydi en eyisi; ordunun içinden. Medreseden gelen kitap bilirdi ancak, tekkeden gelen dünyanın dışındakini bilirdi, ikisi de yönetim için tehlikeli idiler, ikisi de devletin çarklarını ya tersine bir olmazlığa döndürürler ya da yönetimi bir deneme tahtası yapıp içinden çıkılmaz bir dolanbaca sürüklerlerdi, tezinden. Ondan sonra gel de düzelt, ne yanından düzelteceksen. Bakalım yeni yeni güçlenmekte olan Osmanlı böyle denemelere dayanabilir mi?

Yüreği cızz ederken bunları da düşünüyordu Çandarlı Halil Paşa bir kötü yanı bulunmadan, iyiliğine. Gel gelelim nece bir iyiliğine düşünülürse düşünülsün, içinde en azından, başvezirlik gibi bir yönetim dizgininin elinden kayıvermesi korkuları vardı; ayrıca, kolayına kazanılmayacak vezirliklerin medreseden gelmelere verilmesi yolunun açılmasını aklı almıyordu bir türlü; almıyordu, hiç almıyordu!

Saruca Paşa'nın çağırıldığı günlerdeydi, o gün bütün cinleri Çandarlı Halil Paşa'nın dazlak kafasına toplandı dense yalan olmaz; hemi de dernek kararcasına top toplandı da hora teptiler. Şahabeddin Paşa denilir, sözüm ona Çandarlı yakını bilinen bir âdemin, başka ne olabilirdi âdemdi düpedüz âdem Paşalığına ne bakarsın, varıp Mehmed Beğ'e yanaşmak için fırsat arandığını duydu. Haberi getiren pek açmıyordu ama Halil Paşa, Çandarlı cinfikir-

liliği ile hemen anlamıştı Şahabeddin'in Mehmed ile konuştuğunu. Fırsat arama imiş, geç bre o kalemleri, sen, vardı çıktı çocuğun yanına kimbilir neler neler fitneledi? Belki de Çandarlı soyunun eskimesinin bir gün gelip Osmanlı soyunun başına dert açacağını, devlet çarkını döndürecek adamların aynı minderde pek fazla oturmalarının padişahlığa ortaklık sayılacağını... bunun gibi buna benzer, ilk bakışta pek de yanlış sayılmayacak lafları sıralayaraktan girip çocuğun aklına ucun ucun, sonunda en olmayacak iftiraları bile ağıza almaktan çekinmemiştir. Gerçi almazdı, böylesi bir âdem değildi her ne kadar âdem dediyse de, amma velâkin devlet düşkünlüğü bir kurt olup başladı mı bir kimsenin damarlarını delmeğe gayri o kimseden hayır bekleme sen.

Eh, başvezirlik kimin gönlünden geçmez ki? Hele böylesi bir çocuğun padişahlığında bre? Kaymağına ceviz dökülmüş baklava say ki. Böylesi baklavayı yemeğe değil Şahabeddin Paşa, hani, gücü yeteceğini sansa Yeniçerilerin başındaki âdem dahi yeltenir.

Ya kendisi gitmedi de kendiliğinden, çocuk, aklına esip yahud ki adını birinden eşidip Şahabeddin'i kendiliğinden çağırdı ise? Olabilirdi. Daha da kötüydü o vakit. Saruca Paşa, sonra bu Şahabeddin Paşa, sonra bilmem hangi paşa... sonra?.. Görünüşe bakılırsa bunun sonrası yoktu, göz göre göre post elden gidiyor, bu Halil Paşa'nın sağlığında daha bir çocuğun eliyle hemi de Çandarlı soyunun vezirlik saltanatına son veriliyor demekti.

Göz yumacak mıydı?

Adını kendinden sonrakilere böyle bir yenilişle mi bırakacaktı?

Başka ne yapabilirdi ki?

Ordunun arasına fitne sokup ayağa kaldırmak, Murad Beğ'i isteriz! dedirtip çocuğun gözünü korkutmak..? Eh, olabilirdi, niye olmasın. Olabilirdi ama, gönlü; soyuna

bağlı yüreği; Osmanoğluna kendiliğinden adanmış hayatı; doğduğu günden başlayan o bilemediği bağlılık, devlet deyip başka şey dedirtmeyen bağlılık... bunlar, hepsi birden birer ayrı dev pençeleri halinde Çandarlı Halil'i ezip büzerekten cendereye aldılar hemen. Yaptırtmayacaklardı; Çandarlı Halil de yapamayacaktı zaten.

Farkında olmadan İshak Paşa'ya yanaştı. Sanki onun da, gizlice el altından çocuğa varıp Şahabeddin gibi kaypaklık etmesinden korkmuştu, ikinci vezir olarak, hem de Çandarlı soyuna ayrı bir bağlılığı olduğunu bilerekten İshak Paşa'nın da kaypaklık göstermesi Halil Paşa'nın sonunun tezelden gelmesi olurdu, öyle sanmıştı birdenbire. Gelgelelim İshak Paşa'yı sağlam buldu. O da çocuğu pek sevmiyordu. Buna sevmiyordu demek biraz abartma olur lâkin Çandarlı Halil bile bile bu abartmaya gönül veriyordu.

İshak Paşa: «Dar bir vakitteyiz. Osmanlı Macarda, Sırpda, Makedonyalarda sıkışık durumda. Kulağıma gelen doğruysa bizim o köpek Batımız yine toplanıp cem olmak fikrinde. Böyle günlerde Murad Beğimizin başımızdan ayrılması kötü. Böyle günlerde Murad Beğimizin orduyu bırakmış görünmesi kötü. Ordu ağzı süt kokar bir çocuğun ardından gitmezse hâlimiz nece olur? Kim, nasıl, nerden yiğitlenip de derler toplar Türkmenin ordusunu? Sen Çandarlısın, hepimizden eyisini bilirsin, Türkmenin kendisi başıbozukluğun sevdalısıdır yeri geldi mi? Murad Beğ gibi bir beğ olmadıkça korkarım, pek korkarım, çokça korkarım. Dar günlerde ağzı süt kokan bir çocuk padişah..? Bilmem ki?.»

Bunca lafın arasında bir tek bu, süt kokan çocuk, dizisi... bu dizi var ya bu dizi, Çandarlı Halil'in yüreğine su serpmeğe yetmişti. Ve ancak o vakit, kendisinin de aslında böylesi bir korkunun tutsağı olmakta olduğunun farkına varmıştı, işin içinde çocuğun önünde eğilme gibi bir özün-

den utanma duygusu vardı yok değildi amma dar vakitlerde ordunun başında bağırdı mı sındıracak attı mı vuracak tuttu mu koparacak bir Beğ gerekli idi, buna bütün varlığıyla inanmaktaydı. İshak Paşa'nın açık sözleri, darda kaldı mı çocuğun yüzüne yüzüne de söyleyebileceğini belli eder biçimlerde konuşması Halil Paşa'nın asıl niyetini de belli etmişti.

Bu ferahlama damarlarındaki kötü azgınlığı da durdurdu bir vakit. Eni sonu yüzde yüz padişahlığa gelecek olan Mehmed'i bir gerçek olarak kabul etmeği fakat bu gerçeğin mümkün olduğunca uzaklarda gerçekleşmesi gerektiğine de duacı olaraktan içten içe, durumu kurtarma yolları aramayı akla uygun görüp yer altından akar suya benzemeğe döndü.

Aracılar bulacaktı.

Mollara Şeyhlere yakın, çocuğa sözünü geçirtebilecek iyi kötü, Çandarlı soyuna da bağlılığı bilinen birinin, birilerinin en doğrusu, bulunup sağdan soldan çengellerini atması işini kolaylaştırırdı. Ama kimler?

Bahadır Yüzbaşı geldi aklına, en önde geldi. Bizans'ta idi. Orada çaşıtlığın en koyusuna dalmıştı. Adını bu çocuk bilirdi yüzde yüz ama ne deyip de getirtecekti Bahadır Yüzbaşıyı Bizans'tan? Kaş yapayım derken göz çıkarmış olmakda vardı işin ucunda. Belli olmazdı hiç, bakarsın bu çocuk el altından, Manisa'da iken daha kimselere sezdirmeden şeyhlerle dervişlerle Bizans'taki Bahadır'ı bulmuş olabilirdi, aralarında yıkılmaz köprüler kurmuş olabilirdi. Bilebildiği kadar Bahadır Yüzbaşı Murad Beğ'i de, ölen Alaeddin'i de, umulmadık anda padişahlığa gelen şu çocuk Mehmed'i de, hepsini birden taa ordaki Bizans'tan unutmamış, herbirine bir ayrı haber ulaştıraraktan elde tutmasını becerecek yaratılışta bir kişi idi. Üstelik Mehmed'in yanında da eski kapı yoldaşları vardı: Sefil Ali gibisi, Er Sinan gibisi?..

«Eyvaaah!» deyip elini dazlak kafasına vurup durdu Halil Paşa; «Bre nasıl olmuş da buncacığı akıl edememişim, tuh! Gözler önünde her şey ayan beyan iken, hemi de ben, Çandarlı soyu olaraktan cinfikirli geçinirken, vay ki vay; bre her Çandarlı'nın kafasında yedi tilki dolaşır kuyruklarını dahi birbirine değdirmez lafını dillere pelesenk etmiş benim gibi biri... görmedim, görmedim, görmedim. Gözümün önündekini görmedim!»

Ama vakit geç sayılmazdı daha. Bizans'taki Bahadır Yüzbaşı'nın eski kapı yoldaşları olan Sefil Aliler, Cebe Aliler... hepsi, yine oradaydı, Manisa'da. Bahadır Yüzbaşı'yı Bizans'tan getirtmek arı kovanına çomak sokmak olabilirdi belki lâkin Sefil Ali'yi Manisa'dan çağırtmak akıllılığın dik âlâsı olmaz mıydı?

Olurduuu; hemi de bal gibi olurdu ve dahi buna da Çandarlı aklı derlerdi işte.

Hesabını şöyle yaptı: Bu Sefil Ali, öteden bu yana Çandarlı soyuna bağlı bir akıllı, hem de atak kişidir. Şimdi yaşlansa da, kötüleşmiş bir ihtiyara dönmüş gibi görünse de aklı başındadır. Ayrıca, orada, Manisa'da, toprak altı katlarının durumunu öğretip o yolda eğiterekten orduya lağımcı yetiştirmek üzere mektebimsi bir yer açılmasını, bunun başına da Sefil Ali'nin getirilmesini isteyen, öğütleyen Çandarlı Halil değil mi? Sefil bunu da biliyordur muhakkak bilmez olur mu? Epeyce bir zamandır Manisa'ya, Bizans'ta kazılan her kuyudan gelen toprak örneklerinin gönderilmesi, kazıldığı yerlerin işaretlenmesi, Bizans'taki toprak katlarının durumlarının belli edilmesini de Çandarlı istemişti ya... Şimdi bunlardan yararlanmanın sırasıydı işte. Manisa'dan getirtecekti Sefil Ali'yi, Bizans hakkında neler yaptı ise öğrenip bunların çocuk padişaha aktarılmasını sağlayacaktı, bu işleri yapanın da kendisi olduğunu kulağına koydurtacaktı çocuğun. Arada bir padişah diyorsa da hemen ardından çocuk demeği ihmal et-

miyor, ol görüp Mehmed'in padişahlığını içine sindiremiyordu Halil Paşa, bunun için de doğrusu zorlanıyordu. Sefil Ali geldiğinde, onunla konuşurken hiç değilse, padişah için çocuk sözünü etmemesi gerektiğini aklına yerleştirdi. Yerleştirdi ama, onu, o vakit, Sefil geldiğinde yapacaktı...

Lâkiin, Sefil gelmedi; gelemedi.

Ölmüştü.

Hem de dillere destan bir ölümde ölmüştü, yoldaşı ile birlikte; Çerçi derler bir yoksul ayakdaşı ile aynı anda, aynı sıkıntıları çekerek, aynı yürek dadanmasından, gözlerinin içine baka baka, bre sevine seve, say ki el ele verip yüreklerinden çığırışaraktan bir eski türkü gibi, uçmuşlardı.

Ölüm destanını dinleyemedi Halil Paşa; bir kere daha eli böğründe kalmıştı.

Vay kahpe felek vay! Bre sen, hep mi kılıcına döneceksin! Bre hiç amanın olmayacak mı bize?

Olmayacaktı herhal ki terslikler üstüste biniyordu, çocuk da, padişahlığına yerleştikçe yerleşiyordu. Ordu sessiz, içinde neler kabardığı bilinmez bir koca derya ki ne öğrenmek için el sokup karıştırmağa, ne bulandırmağa gelmezdi. O sessizliğe bakıp durdukça Çandarlı Halil Paşa'nın boynunda inceciğinden başlayan terler, katılaşa koyulaşa irileşiyor, kalınlaşarak oklava terleri olup çıkıyordu. Böyle giderse, belki de kendiliğinden varıp çocuğun yanına, «Al benden bu kadar yavru, var sen sağlıcakla otur beşiğinde, çünkü senin yerin aslında beşiktir henüz. Baban Murad Beğ'in vakitsiz gönül yaşlılığı seni buraya getirdi diye senin nazını çekemem ben!» deyip koyup gidecekti.

Nereye?

Orasını bilmiyordu bilmesine de böylesi bir edepsizliği yapabileceğini dahi sanmıyordu. Haspa gönül yos-

ma akıl işte, düşünüyordu; düşünmenin de bir cezası yok ya. Düşünmenin sonunu yapmağa götürmedikçe kim ne karışırdı ki? Hiç değilse bu kadarıyla olsun ferahlıyordu. Ama, hemen sonra, bu ferahlamanın da acılığı damağında zehir zıkkım bir kurumada çatlayıveriyordu. Alışmamıştı, ona öyle öğretilmemişti; Osmanoğlu için kötü düşünmek, kötülük yapmak değil ona, sadece kötülüğünü düşünmek dahi büyük suç olurdu, kefareti ödenemezdi, Tanrı katında en kötü kul ne durumda ise Osmanlı için kötü düşünen bir Çandarlı soyu da o durumda olurdu... böyle idi öğretilen. Çünkü Osmanoğlu demek devlet demekti devlet ise insanın başındaki beyinden farksız. Nasıl insanın başındaki beyin olmadı mı, bir yanından sakatlandı mı insan dediğin de ortadan yok oluyordu yahud sallabaşa dönüyordu, tıpkı onun gibi, devlet de sakatlandı mı sen... yoksun!

Varım, yaşarım diyorsan sersemin birisin, sallabaş sersemin biri!

Çandarlı Halil de Besmele ile birlikte en evvel, bunu öğrenmişti.

Mehmed için kötüyü düşündükçe insanlığından olduğunu sanıyordu, bu yüzden de gide gide tadsızlaşıyordu. Sözün kısası Çandarlı Halil hoşaftan farksız. Suyunu içsen tanesi açıkta kalacak, tanesini yesen suyu boşuna.

Allahtan ki İshak Paşa'nın aldığı haber doğru çıktı da imdada yetişti denilse yeridir; Çandarlı Halil kurtuldu. Yeşeren bir taze filiz seyrimesinde kol atıp kefenini yırttı. Devlet, tehlikedeydi. Batıda bir kıyamet filizlenmişti; dernek kurmuş cem olmuş, Macarı Sırbı Firengi bilmem ne belâsı, Osmanlı'nın başına bir çocuk geçmiştir, iş bilmez burnu havada bir toy oğlancıktır varıp vurma zamanı, verdiğimiz toprakları geri alma zamanı deyip yola düşmüşlerdi.

Gelmekteydiler.

Geliyorlardı.

İshak Paşa: «Durmanın zamanı değil» dedi.

Şahabeddin Paşa, varıp çocuk Mehmed'e diz çöken kendisi değilmiş gibi: «Düşünmenin hiç zamanı değil» hükmünü verdi.

Çocuğun pek güvendiği Saruca Paşa'nın dahi kötü kötü düşünür halde olduğunu duydu Çandarlı Halil.

Etekleri zil çalsa hakkı idi, öyle sanıyordu; ne var ki etekleri zil çalmadı, tutuştu. Yangını yüreğinin ortasında duymuştu, canı yanıyordu. Çocuğa, böyle bir durumda var git demek, kolay olmayacaktı; diyemezdi bunu. Ondan habersiz Murad Beğ'i de geri çağıramazdı. Baş vezirdi o, Çandarlı soyunun hasından inme idi; düşünmeli, en doğru olanı en doğru biçimiyle, gerektiği kadar az gönül kırararaktan yapmalıydı. Böyle düşünürken, yapacağı hareketin, sonunda, medreseden terkeden gelmeği düşünen vezirlerle de yolu kapayacağını, böylelerinin hadlerini bildireceğini düşünmüyor değildi, düşünüyordu. Belki de bunun için, öteki düşüncesini kendine daha çok yakıştırıyordu.

Mehmed ile, padişah oldu olalı ilk uzun konuşması bunun üzerine oldu; hem ilk uzun konuşması hem de çocuğu padişah bilip padişah kabul ederek ilk uzun konuşması. Durumu olduğunca, nece çıplak olması gerekiyorsa onca çıplaklığıyla anlattı. Hattâ Mehmed Padişahın danışmak üzere Ak Şemseddin ile Molla Gürânî'yi çağırtmasına da gücenmedi, küsmedi, alınmadı; kızmadı da. Böyle bir durumu ister gibi davrandı bile. Molla Gürânî ile Ak Şemseddin'e kendisi, bütün Çandarlı Halil vekarı ve bilmişliği içinde anlattı; severek, isteyerek.

Sonunda herkesi inandırdı ki, bu dar vakitin Osmanlı'ya zarar vermeden atlatılması için Murad Beğ'in çağırılması şart ola. İşte o vakit, Çandarlı Halil Paşa'nın aklını başından alan bir rüzgâr, borası boranisi bir arada alaca-

laşarak, esti; bir tokmak oldu, fırtına dinişinin birdenbireliği içinde dazlak kafasına dank! deyip tokmaklandı. Çocuk deyip çocuk gördüğü, en son, şu zorlanmış konuşmasında zar zor o da padişahlığını kabul etmek zorunda kaldığı yeniyetme, olmayacak bir acayiplikte konuşmuş, sesi de o olmayacak acayipliklerin gürlemesinde boğulmuş da birilerini beraberinde sürüklemek istiyormuşcasına çıkmıştı.

«Madem şartoldu, şart yerine getirile. Tezelden buyrultuyu yazdırasın Paşa. Diyesin ki... durum ne ise durumu anlattıktan sonra, yalın, öz, açık; Baş vezirlik ağzının dolanbaçlılığını bırakıp benim gibi bir yeniyetme ağzının diyebileceği biçimde dosdoğru olarak diyesin ki, bu duruma sebep, şudur; şöyle iken şöyle olmuştur. Çünkü sebepsiz hiç bir olay, olay sayılmaz. Sebebi de bildiresin, yine açık, öz, yalın, kısa olaraktan. Bu bölümü yazdırdıktan sonra altına şunu eklersin, sakın haa, tek bir sözü değiştirilmeye. Ne dediysem o yazıla, şöyle ki: işte bu durum ve bu sebepten, ulu atam Murad Beğ, kendinizi padişah biliyorsanız, tehlikede olan devletinizi kurtarmak üzere gecikmeden ve dahi geciktirmeden ordunuzun başına geçmeniz gerekmektedir. Böyle olmayıp da kendinizi artık padişah saymıyorsanız, ve dahî padişah ben isem, benim has bir bendem olman sıfatıyla sana buyuruyorum, gecikmeden ve dahi geciktirmeden doğruca Edirne'ye gelesin, benim adıma ordumun başına geçesin, yokluğumuza niyet ederek gelmekte olan düşmanı kendi niyetinde boğup yok edesin. İşte bu kadar!»

Çandarlı Halil Paşa belinledi. Öyle bir belinlemeyi o vakte kadar yaşamamış idi ama ondan sonra da yaşayacağını sanmadı. Çocuk deyip burun büktüğü Mehmed padişahın sesi değiştiği gibi sözlerinin ağırlığı da değişmişti, say ki bir gecede olup bitmiş çok sıkı bir değişiklik. Eğer böyle değilse bu çocuğa bir öğreten var idi.

Ne olursa olsun kafasına dank deyip vuran tokmağı epey bir süre unutamadı Halil Paşa. Birbirini koğalayan olayların arasında ise hem unuttu hem de dudak büküp burun kıvırmakta devam etti. Nasıl olduysa, tesadüf o sıraya rastlamış bir akıl parlamasıydı Mehmed'in o günkü davranışı da sözleri de; her çocukta görülen, yeniyetmeliğin belirtisi parıltılardan biri. Ak Şemseddin yahud Molla Gürânî de araya girip öğüt verince tabii ki o davranışlar beklenirdi, ne de olsa Osmanlı soyundan gelme bir çocuk, en kötüsünde bile bir üstünlük görülmüştü, bunda neden olmasın... deyip Mehmed'i padişahlıktan ırak bir çocuk görmekte ve saymakta devam etti. Aslında bir ölçüydü bu onun için; başvezirliğinin ölçüşüydü. Murad Beğ gibi birinin padişahlığında kendi başvezirliğinin büyüdüğünü, büyük pek büyük bir doruğa tırmandığını sanıyor, Mehmed gibi bir çocuğun padişahlığında ise aynı başvezirliğinin küçüldüğünü, küçük pek küçük bir kara nokta olup önemsizleştiğini sezinliyordu. Onun gönlündeki padişah Murad Beğ idir. Murad Beğ padişahlıktan ayrıldığında da başvezirliği küflenip kabuk bağlamış gibiydi.

Bunun için buyrultuyu, Mehmed'in düşündüğünden de dokunaklı yazdı, temize çektirdi, sundu.

Ayağı çabuk elulaklarmdan üçünü dördünü bir anda yola salıp, her birine bir eşini verdirdiği buyrultuyu, ayrı ayrı yollardan Manisa'ya uçurdu; saldı desem, Halil Paşa'nın yürek çırpınışı yarım kalır, elulaklarını salışı uçurmaktan da öte bir tezlenmekti.

Murad Beğ, buyrultulardan ilkini aldığında avdaydı. Laf olsununa çıktığı avdan pek hoşlanmazdı ama vaktin geçmesine bir sebep saydığından hoşlanır gözükmekteydi. Yaban domuzu, ayı cinsinden işe yaramaz canlıların dışında bir canlının vurulmasını yasaklamıştı. Bazan, bunların bile vuruluşunu görmek istemezdi. O yüzden de av, kendisinin dışındakiler için de tadsız bir vakit geçirme olup çıkmıştı. Buyrultu, böyle tadsız bir ava, az biraz tad katıp renk verir oldu.

Buyrultuyu okuttuğunda da doğrusu hayli gönendi. Göğsü kabarmıştı; gözleri dolu dolu av alanında dolanmıştı, çevresindekileri süzüşü az öncekinden çok değişik bir açlığa dönüvermişti.

Padişahlığını kendi isteğiyle öz oğluna bırakalı çok olmamıştı ama bu az vakit, ağırdan ağıra işleyen saatlerin sessizliğiyle, Murad Beğ'in bir saklı, sadece kendisi için saklı köşesindeki özü oyup durmuştu. Yavaş yavaş su yüzüne çıkan kütüklerin iriliğinde bir ağırlık yüreğinde görünmeğe başlamış, bir görünüp bir kaybolsa da, unutulmakta olduğunu hatırlatmıştı.

Unutulmak?

Padişah iken istediği bu idi, bunun için Manisa'ya gelmişti. Gelgör ki padişah iken hem gözünde hem gönlünde bir ayrı lezzette yeşeren unutulmak, padişahlıktan ayrıldığının haftasına acılaşıvermişti. Kekremsi, kuyu sularının acısında, kireç gibi zıkkım.

Buyrultuyu bir kere daha okutmuş, bir daha okutmuştu.

«Dönelim...» diye mırıldandı. Hemen; Edirne'ye! der gibi.

Manisa'da Beğ sarayından girerlerken ikinci elulağı, merdivenin ilk basamağında iken daha üçüncüsü geldi. Aynı buyruk, aynı ağızda ve aynı yazıda. Murad Beğ'in gönenişi katlandı: dörde, beşe, ona, yüze katlandı.

«Dönelim!» buyruğunu verdi bir anda; «Devlet tehlikede ise kul ne Beğliğini ne padişahlığını düşünür; tehlikeyi karşılamak için ölüm gerekiyorsa onu düşünür. Dönelim ve dahi buyruğa uyup gecikmeden gidelim.»

Murad Beğ'in hayatında tadına doyulmaz günlerin başlangıcı o gün oldu; öyle saydı. Bir yandan oğluna yaranmak, öte yandan özbenliğine varlığını isbat etmek, daha öte yandan onsuz bir çarkın dönmeyeceğini, dönemeyeceğini göstermek Türkmen'e... sanki: «İşte gördünüz ya; bir an için ayrılıp oyun oynayım dedim, neler oldu; ben yoksam başınızda tehlike var; ölüm var, ayrılıklar var. Öyleyse ben başınızdayım. Oğlum var gibi görünse de ben başınızdayım. Kostantinyiye'ye girecek olan emir de ben olacağım.» diyesiye bir ortaya çıkışla atladığı gibi atına vardı, vurdu, aldı.

Varna önlerindeydi. İçinden gelen çağıl çağıl çağlar benliği susturmasına susturuyordu da, bir şeyler isbat etmesi gerektiği hususunda hızını alamıyordu. Kısa bir süre için ayrı kaldığı padişahlığın özlemiydi sanki bu, hızı geçince de Murad Beğ'in yalnızlığına bir utanç oluyordu. Papa'nın da desteğiyle dolup taşmış Haçlı kalabalığına karşı Padişah Sultan Mehmed oğlunun ordusuna baş olma gururu doluverdi birden gönlüne. O vakit anladı ki asıl sevinci budur. Yenilirse Murad Beğ yenilmiş olmayacaktı, Sultan Mehmed'in ordusunun başındaki Murad yenile-

cekti, Paşa yahud ki Beğ; Murad Paşa yahud ki Murad Beğ. Bir o yenilmeyinen de dünya yıkılmayacak, Padişah Sultan Mehmed oğlu, yenilişinin öcünü almak üzere yeni ordular düzüp yeni başların buyruğunda yola salacaktı.

Bu gurur Murad Beğ'e hem güvenmiş hem umut oldu; hem de yeni bir güç. Padişahına karşı yüzü kara bir kul olmaktansa ölmek yeğ idi. Padişahına karşı yenik düşmüş bir Paşa olmamak için de Beğliğinin bütün gücünü, yenmek üzere bir araya getirecekti.

Papa'nın da desteklediği şu Haçlı kalabalığı yenebilirse eğer, işte o vakit, asıl o vakit Murad Beğlinin ne olduğu, güneşin bir eşi gibi, parıldayacaktı. Padişah oğluna karşı görevini yapmış bir Osmanlı'nın duyacağını duymak?. Yenik düşmemiş, yenmiş bir ordunun başı olarak Edlrne'-ye geri dönmek: «Buyruğun yerine gelmiştir, benim de görevim bitmiştir Padişahım» diyerekten Manisa'ya çekilmek bir daha. Orada böyle, Murad Beğliğini unutturmayacak, aksine göze batıracak olayların çıkmasını, dua edercesine, bekleyip, unutulmadan unutulmak isteyişine dönmek bu sefer.

Yenecekti bu haçlı kalabalığını, yenmeliydi, yenmesi şart idi.

Çok kötü yüklendi lâkin Haçlı; berbad, dayanılmaz, hırıldayarak. Belli ki ölümüne geliyordu. Ölmeyecek, öldürecekti. Dayanması zor.

Murad Beğ, fırsat verdi. Fırsat, daha fırsat, daha fırsat. Öyle ki, gözü dönsün istedi Haçlının; gözü hiç bir şey görmesin, Osmanlı'yı yok etme sevincinde kendinden geçsin istedi. Buyruğunda bulunan merkezi çektikçe çekiyordu; kaçıyormuşcasına, dağılmış gibi, paniği andırır bir başıbozuk görünüşünde geri çekiyordu. Haçlı, o görünüşe dalmış, ha bre dalıyor, gerilerindeki güvenden uzaklaştığını, koptuğunu bilmeyecek bir sarhoşlamada son talana koşuyordu... ki o an, Murad Beğ'in keskinliği bilenmiş gözleri

vaktin kesiştiğini gördü, buyruğunu verdi, kancasını taktı. Sağdan ve soldan iki kanat, yıllar yılı her ünlü savaşta ne yaptıysa yine onu yaparak Haçlı'ya gerilerden sarılıverdi; bir kıskaçtı, usul usul kapanıverdi. Kapandığı anda da tuzağın keskin dişleri, kurt kapanının ısırmasında Haçlı'yı önüne geldiği her yerden dişler oldu. Vurmak, almak, dağıtmak sırasıydı Osmanlı'ya; Haçlı köreldi, kendi üstüne kapanan gözkapaklarının körleşmesinde sersemledi, düştü.

Az sonra da yoktu; her zamanki gibi, Haçlı, yoketmeğe gelmiş, yok olmuştu.

Gün batıyordu. Varna'da, sağdan denizin koyulanmış nemine doğru buğulanmış bir alacalanma, soldan kızara kızara utancını ateşlemiş bir gün batımı salınmaktaydı. İkisinin kucaklaştığı gökyüzü Murad Beğ'in tam tepesindeydi, birbirine giriyordu; alacalanmanın buğusu utanç kızarmasının ateşini sarıp sarmalarken hayli uzaklarda akşamın karanlığı çöğercesine kabarıyordu. Kan kokan, yorgun terlerin bastıramadığı bir toprak tozlanmasının ağır ağır çöğmesi... az önce, sanki yerinden oynayan yer bu çöğmeyle birlikte yerine oturuyordu, ağır ağır. Tozlu toprağın nemiyle bir acayip tozlanma, belki de gözlerdeki kızarmışlığın kendine dönmesinden, yine ağır ağır eski rengine dönüyordu. Az sonra, gün batımıyla günün doğduğu yanın alacalanmasının kucak kucak gelişi, ansızın çökecek karanlığın ilk adımı olacaktı.

Murad Beğ savaş alanını dolanmak istedi. Birdenbire kabaran yüreğini bastırabilmek için bu dolanmanın şart olduğunu sanmıştı. Yanına Çandarlı Halil Paşasını, İshak Paşasını aldı. Bir adım gerisine Şehabeddin Paşasını kattı, sonra ötekileri. Az önce yenenlerin başında bulunan beğler ağalar, şimdi, az önceki yenişin çürük meyvelerini yokluyordu. Baş döndürtecek bir yığın, üst üste, alt alta, balıklamasına upuzun, yatıyordu; kıvrılmış, top top öbek-

lenmişe benzerdi, bölük borcük dağınıkça... ama ölü; hepsi ölü. Diriliğin ya kaskatı ya gevşek bir yığın üst baş halinde; gelgelelim eğilmeden de soluk kesici ağır kokusunun burunları tıkadığı bir leşlenmede böylesine uzayıp gideceği, en azından dün, kimsenin aklına gelmezdi. Hele Haçlı kalabalığın aklına hiç gelmezdi. Belki böylesine, böylesine değilse buna yakın bir ölü yığılmışlığı düşünülmüştü ama bunların müslüman ölüleri, Osmanlı leşleri olacağı... yoksa has Haçlı kanının damardan dışa taşacağını düşünmek, o gün düşünmek hele, deliceliğine olurdu, düşüneni de hemen yok ederlerdi zaten.

Ne var ki ölenler, hepsi, bunca yığın bunca balık istiflenmesi leş, Haçlı'nın idi. Savaşın çürük ve kokmuş meyveleriydi, dallarından sapır sapır dökülmüşlerdi. Murad Beğ acıdı; yüreğinde acıyı kıvrandıra kıvrandıra yayan bir burkuntu, hemen göğsünün üst başında bir sancı olmuştu. Elini bastırıp oğuşturmak zorunda kaldı. Bir de, bunca ölünün gencecik oluşu; genç ölülerden olma bir harmanda, deli bir düğen, önüne gelen başı sapından ayırmıştı... kelle bir yana beden samanı bir yana.

Murad Beğ bunca genç ölüsüne de acıdı. Yüreğinin başındaki yangın alevlendi bir anda, göğsünün üst başındaki sancı yanar oldu. Eliyle ağırcana bastırıp bastırıp oğuşturması da bir yarar sağlamıyordu artık. Soluğu, ölü kokularından çok bunca gençliğin dökülmüşlüğünden kesilir gibi oldu. Su dışına çıkmış balık gibiydi, bir iki kere ağzını açıp açıp bıraktı, soluklandı.

Dolaşmayı yarıda kesti, döndü.

Gördükleri de görecekleri de hiç bir şeyi değiştirmeyecekti. Olan olmuştu, olanın olmasını da kendisi istememişti. Manisa'ya çekilmişken, dünya niğmetlerinden uzak yaşamağı aklına koymuş iken, kötü ve sevimsiz de olsa unutulmuşluğa ha alıştım ha alışıyorum demek üzereyken koparıp yalnızlığından çağırmışlardı, kendisi koşma-

mıştı, bunun için koşmamıştı. Haçlılar çağırtmıştı, Haçlılar koşturmuştu.

Yine de görmek hoşuna gitmiyordu.

Yanıbaşında sessiz, muhakkak ki gördüğünden üzgün yürüyen Çandarlı Halil'e döndü. Bir vakit ses etmeden baktı yüzüne. Onun da aynı şeyleri görüp görmediğini, aynı şeyleri hissedip etmediğini öğrenmek istercesine süzdü. Acılara ağan sesi:

«Paşa dikkat ettin mi?» dedi; «Yoksa gözünden kaçtı mı? Sanmam ki kaça? Onca ölü arasında tek bir sakallı göremedim. Neden? Bunca genç ölünün arasında bir tek yaşlının bulunmayışına, bulunsa dahi sayısının pek az oluşuna ne dersin? Olağan mıdır sence de? Ben bunda bir acayiplik gördüm de...»

Acayipliğin gerçek sebebini bulamadığını gösteren gözleri üzgündü, çocuksuydu, ne öğmek istiyordu ne de öğülmek... hattâ sorduğuna biraz pişmandı.

Çandarlı Halil Paşa böyle bir soruyu acaba nice yıl zorlanmış olsa elde edebilirdi? Aklına dahi getiremezdi ama gelmişti işte, sorulmuştu, fırsatı kaçırmadı:

«İçlerinde yaşlı bir kişi bulunsaydı padişahım sonları hiç böyle olur muydu?» dedi düşünmeden; «Yaşlı bir kişi görüp geçirmiş bir kişidir ki görüp geçirdiği onun akıl ölçüsüdür. Öyle bir ölçü de böyle bir son hazırlamaz. Gençlik çocukluğa koşar. Yaşlılık da çocukluğa koşar. Ne var ki padişahım gencin ayakları çabuk, adımları uzundur; yaşlının ayakları düşünür, adımları çekinir, ölçüp biçerek açılır. Onun için de böylesi bir sona kolayına gelmez. Dua edelim, yeryüzünde bir Murad Beğ var o da bizim başımızda çok şükür.»

Yaranmak için söylenilmiş sözler değildi, Murad Beğ'in gözleri bir anda sivrilmiş, duyduğunun niceliğine saplanmıştı. Eğer bir yaranıcılık hissetmiş olsaydı hemen devriliverecekti, devriliverirken de savaş alanında yük-

lendiği bütün acıları yıkacak birini bulmuş olmanın öfkesini Çandarlı'dan çıkaracaklardı.

Ölçüp biçen gözleri, Çandarlı'nın sözlerinde yaranıcılık yerine doğruluk buldu; biraz çarpıktı gerçi, doğruyu söyleyim derken başka şeyleri de akla getirtme çabasındaydılar, getirtiyorlardı da... meselâ, bizim başımızda da bir çocuk bırakıp gidiyorsun a Murad Beğ bizim de sonumuz böyle olmaz mı? sorusunu sordurtmak için kıvranıp duran bir Çandarlı cinfikirliliği ile doluydular. Olsun; Murad Beğ'i, bütün padişahlık yılları boyunca duyduklarının hep böyle üç beş anlamda olması, bu üç beş anlama gelecek şekilde söylenilmiş sözlerin içinden hem en doğru olanını hem de en az dalkavukluk kokanını seçip çıkarmakta ustalaştırmıştı. Hani nerdeyse bu işe yaramıştı padişahlık yılları Murad Beğ için; ustalığı da Çandarlı'nın ağzından duyduklarında gerçek payının çokluğunu fısıldıyordu.

Üzgün, çocuksu, hattâ biraz pişman iken birdenbire sivrilivermiş gözleri hafiften gülümsedi. Çandarlı Halil'i kırmak istemiyor, gerçeğin dışına çıkmak da istemiyordu:

«Yüce Tanrı bizimle bile oldukça bu sonuç bizden uzak kalır hay vezir» dedi usulca; «Bilmez misin? Biz Tanrı'dan uzak olmadıkça...»

Halil Paşa'nın cevabı bu sefer açık seçikti; usta yaranmalardan da uzaktı, beğenilebilecek dalkavukluklara da geri dur dedirtiyordu:

«Bir çocuk Tanrı'ya ne kadar yakın olursa o kadar da uzak sayılır Padişahım, sen de bunu bilirsin. Çocuğun Tanrı'dan anladığı ile...»

«Yani Halil?. Yani sen demektesin ki Mehmed bir çocuktur...»

«Murad Beğ'i ölçü alırsak otuz yıllık bir fırın söz konusu olur Padişahım. Otuz yıl, durmadan yanmış bir fırın; hem pişirmiş hem pişmiş bir fırın... insanı senin bildiğin

Tanrı'ya götürür, uzaklığı yakınlığı kendiliğinden seçtirir. 'Dua edelim yeryüzünde bir Murad Beğ var, o da bizim başımızda çok şükür' der iken bunu belirtmeği düşünmüştüm... beceremeyişim...»

«Becerdiiin.. çok eyi becerdin Çandarlı, çok eyi..»

Bu kadar; başka söz etmemişti. Ama, gözlerinde beliren tebessüm genişleyerek bütün yüzüne yayılmıştı.

O durumda gökyüzüne baktı.

Yeryüzü iğrençti, leş kokuyordu; savaşın bütün ağırlığını taşıdığından çöküyordu sanki çökerken de içinden çıkılmaz bir batağa saplanıyordu; az sonra bütün dünya balçık içinde kalabilirdi.

Gökyüzü ise tadına doyulmaz bir gün batımının buğusuna tütmekteydi. Murad Beğ'e hak ettiğini verdiği için mutluluğuna doyuyordu sanki, Murad Beğ ile ortaklaşa umutları paylaştığı için dolgundu.

Murad Beğ yüreğinde gönendi, gönlünde yüceldi, aklında..? o kadar göneniş ve bu kadar yücelişin korkusunu duyup ezildi. Tanrı?. Büyüktü; Tanrı?, istediği için böyle olmuştu. Ya Tanrı neden, neden, neden Kostantiniyye'yi Murad Beğ için nasip kılmamıştı pekey?

Gözünü yumdu, başını gönlüne eğdi, boyun büktü.

Ötesini düşünme gücü yoktu.

Edirne'ye Varna'nın zaferini getirirken, sanki, Murad Beğ'in hiçliğini götürüyordu. Öylesine bir doluluğun boşluğundaydı. Üzüm tanelerinde şıralanmış bir doluluk ki, iki parmağın şöyle bir değmesinde eziliverececkti.

Mehmed'e, padişahlığını duyura duyura:

«Buyruğun yerine geldi ise Manisa'ya dönelim» dedi. «Bana buyurmak senin için nece güç oldu ise benim için de onca tadlı oldu, bilesin istedim. Her zaman buyur, lâkin Tanrı böyle buyruklar için...»

Mehmed söyletmedi atasına fazlasını: «Yerin padişahlıktır» dedi; «Benim yerim de Manisa olmalı bir vakit.»

Çandarlı Halil Paşa böyle davranmasını öğütlemişti. «Atanız olmak mutluluğu onun için yeterlidir. Varna zaferinin üstüne böyle bir teklifte bulunmanız yüreğini zenginleştirir, hem de Tanrı katında sizin uğurunuz olur, böyle davranmakta hayır var» demiş; «Siz teklif edin de o atalığı ile istemesin; istemesin ki daha çok yücelesiniz..» diyerekten sözünü kavileştirmişti.

Mehmed de bunun için ısrar etti.

Çandarlı oyunuydu bu; sonu, nasıl biterse bitsin, Çandarlı Halil için iki başlı kazanç sayılacaktı velâkin asıl istediği, büyük kazanç bildiği, Mehmed'in teklifini atasının üstlenmeyip Manisa'ya dönmesi değil, üstlenip hemen: «Hayhay oğul, gerçek bize senin az daha Manisa'da benim Edirne'de beklememi gösterdi, gerçeğin dediğince davranalım» demesi, padişahlığı kabullenip Edirne'de kalması olacaktı. Gelgör ki Murad Beğ, Çandarlı Halil Paşa için büyük kazanç olacak bu cevabı vermedi; gönülcüğü, yeni baştan padişahlık gömleğinden soyunup Manisa'da bir derviş bahçevan gönlüyle yaşamadan yana eğildi ve dahi Mehmed'e: «Sen padişahsın ben senin yanında bir bende. Atan olmam ayrıca gurur verir, onurum bilirim seni. Ben Manisa'ya gidiyorum» dedi ve yola koyuldu vakit yitirmeden.

Çandarlı Halil Paşa, elinin ucunaca gelmiş iken devlet kuşunun bir daha uçmakta olduğunu gördü, ister istemez de düşündü; düşündüğünde gördü ki iki başlı kazanca

oynadığı oyun kendi başına çorap olmak üzere; çünkü Mehmed bir kere daha güçlenmiş olarak padişahtır, bir; ikincisi de, o ara Çandarlı'nın çevirmeğe kalktığı dolapları, kötülüğüne olmasa bile Mehmed'in hiç değilden yararına olmadığını çocuk sezebilir, sezemezse bir sezdiren çıkar. Nitekim o kaypak Şehabeddin Paşa'nın yine ortalıkta dolandığı kulağına gelmişti. Çocuğun bu güçlü günlerinde herifin gözü iyi bir post kapmada olmalıydı, Osmanlı'da en iyi post da herhal Çandarlı'nın yeriydi başkası olabilir mi Şehabeddin için?

Olamaz!

Kararını verdiği an gecikmedi Halil Paşa. Bütün bunları özü için yapmadığına rahatça yemin edebilirdi; gözü ne dünya niğmetlerindeydi ne de bu dünyanın gelip geçici mertebelerinde. Şu sıra, Murad Beğ yeni baştan çocuklaşıp padişahlık yükünden kaçınca ortada aklı erer birinin bulunması şart idi; devlet için de millet için de güngörmüş, aklı başında birinin bulunmaması, içeriye karşı da dışarıya karşı da eyi olmayacaktı. Varna'da, ayak altında ezilip gitmiş onca düşman ölüsü arasında dolandıkları sıra Murad Beğ'e söylediği söz yerli yerine oturmuş bir hatırlatma sözüydü, biraz dalkavukluk koksa da ucundan Mehmed'in çocukluğundaki tehlikelere işaret ediyordu ama o ölçülerde de gerçek sözler idi, Çandarlılığına yakışan sözler.

Bunu böylece, herhangi bir art niyeti bulunmaksızın İshak Paşa'ya anlattığında her vakit olduğu gibi yine İshak Paşa'dan uygun cevabı aldı. Devlet çarkını döndürmekten bıkmamış ama yorulmuş, deneye deneye pişmiş, öğrene öğrete eskimiş bir vezir idi İshak Paşa, Osmanlı der ötesini düşünmezdi, devlet onca Osmanlı demek; Osman Beğ'in soyundan gelme birisi olsun da başta kim olursa olsun ötesini dert edinmez, dahası, devlet ayakta duruyor ve dahi sağlam ellerde sağlama gidiyorsa Osman Beğ'in

dölü dışında bir akıllı kişinin, bu devlet bu milletindir, dediği sürece ardısıra gidip devleti de milleti de kavileştirmeği düşünür bir yararlı âdem bilinmekte. Bilinmekte de işte burası biraz Çandarlı'yı düşündürürdü; çoook uzak bir düşlemede de umutlandırırdı ama bu düşleme kendinden bile saklı kaldığı zamanların düşlemesi olduğu için aklına getirmekten korkardı.

İshak Paşa, Çandarlı Halil Paşa'ya, ne yaparsa destekleyeceğini; şu sıra devletin başında Murad Beğ'in gerektiğine inandığından bir takım oyunlar düzenlemek gerekiyorsa eğer insanı kötü kişi kılmayacak, velâkin çocuğun Manisa'ya gitmesine yarayacak namuslu düzenlere katılacağını belli etmekten kaçınmadı.

«Ne gibi bir düzen Paşa kardaş? Benim aklım kısa kalır... gibi.»

Pöh pöh güldü İshak Paşa; bıyık altı sakal altı boğulmuş gülmesi kabalaşmadan geri çekildi:

«Biz senin aklının kısa kalmadığı günlerin yetiştirmesiyiz Paşa Beğim; en uzun aklımız yine senin yanında kısadır, bilesin; biz böyle bildik hep.»

Çene yarışının ne yeri ne sırasıydı. Murad Beğ Edirne'den ayrıldı bile sayılmazdı henüz. Ayrılsa ayrılsa bir, bilemedin iki konak. Eğlenerek gideceğini, dinlenerek gideceğini ikisi de biliyordu. Üstelik Halil Paşa, az biraz kötüce de düşünerekten: «Varna Savaşının yenmiş kişisi olmakla gerinerek gidecektir ki yola en ağır gidiş budur... ben de olsam böyle yapardım, haklı» deyip, düşüncesinin kötüceliğine kılıf biçiyordu sözüm ona.

O yüzden Murad Beğ'i uzaklaşmadan geri getirtecek bir düzen, hemen bulunmalı idi, bu düzeni de kendisi değil bir başkası kursun istiyordu Çandarlı. Korktuğundan değil, önce çıkmış olmağı akıllıca saymadığından. Çünkü şu günlerde öne çıkmak ardından adam kaçırırdı, hissediyordu.

İshak Paşa'ya tatlı tatlı bakınmakla yetindi. Tatlı tatlı:

«Düzen?» dedi, sustu azca: «Nasıl? Akıllıca olmalı, kokmamalı.»

İshak Paşa hep öyle. Bir tuhaf kaya, gelip oturmuş nasıl geldiyse, kalkmak bilmiyor, kımıldamak bilmiyor, bre esnemek de bilmiyor. Oturmuş oturmuş:

«Gel sen Şehabeddin'i de çağır Paşa Beğim» dedi; «Üçümüz bir olmuş devleti düşünmüş olalım. Onsuz karar hakça sayılmaz.»

«O bugünlerde kaypak görünür. Burda bizimle düzen der, orda gider bizi gammazlamaz mı?»

Kendiliğinden gelip oturmuş saydığı kımıldamaz ve dahi esnemez İshak Paşa kıvrımlandı. Yine o gülüş, o sakal bıyık arasında kabarmadan söyünüverişi gülüşünün:

«Aklıma bir şey gelir. Söylediğimde bizden önce çapar sanırım... denemek eyidir. Sen, gerçekten karışık görünürsün. Benim de sana borcum çok.»

«Estağfirullah paşa karındaşım, bu sözü beğenmedim.»

«Beğen beğen... ben borcumu bilirsem senin işine daha çok yararım. Senin işin de ne yana çalarsa çalsın eni sonu devletten yanadır. Devlete toz kondurmayacağını bilirim. Kondurulmaması gerektiğini de senden öğrendim. Paşa Beğim benim bir yere kadar gidip gelmem gerek, izin var mı? O vaktece Şahabeddin Paşa'yı getirtirsin herhal?»

Demiş, kalkmıştı. Ne garip; kımıldamaz esnemez sandığı kaya tüy olmuş uçmuştu kalkarken; görünmez bir yel esişine kapılıp gitmişti.

Bu kolay kımıldayıp kolay kalkış, öylesine kolay gidiş, bir an da olsa, Çandarlı'yı düşündürmüştü. Uçuk sarılarda yelpazelenen bir düşünüş; içinde korkuya benzer bir kıvrım, kuşkuyu anıştırır bir ayrı kıvrım... yelpazelendikçe sarılığındaki uçukluğu koyulaştırıyordu ama uzununa düşünecek vakti olmadığını bildiğinden Şehabeddin Paşa-

ya tezinden bir elulağı salıp meşveret istedi.

Üçü bir araya geldiklerinde hâlâ Çandarlı, aklında yelpazelenip duran uçuk sarılardaki kuşku, korkumsuluk, işkil kıvrımlarından kurtulmamıştı, İshak Paşa'ya sözü bırakıncaya dek de kurtulamadı, iyice üstünde durmağa gayret etmese sesi, her vakitkinden çok değişik çıkacaktı konuşurken, İshak Paşa'yı dahi endişelendirebilecekti. O yüzden sesine sahip olmakta zorlanıp duruyordu. Kısa kesişi bundan; sözü derleyip toparlayıp uzatmadan İshak Paşa'ya bırakışı bundandı.

«Meşvereti asıl isteyen İshak Paşa karındaşım olduğuna göre onu dinlemek en eyisidir...»

İshak Paşa yükün kendisine aktarılışındaki biçimden gocunmadı.

«Ben istedim» dedi rahatça; «Evet, Şehabeddin Paşa karındaşımın çağırılmasını da ben istedim. Çünkü Padişahımız gençtir, ayağının tozu ile Varna derdi başımıza çöğmüştür, çok şükür Murad Beğimizin aklı ile kurtulmuşuzdur. Amma velâkin bu arada, o hem genç padişahımızın padişahlığı için hem de Varna'daki zafer için, sanırım, yeniçeriye üç beş kuruş dağıtmamız gerekir. Kulağıma gelen, böyle bir isteğin kaynağının da, gözeneklerinin de belirmiş olduğuna. Daha uzarsa kaynaklar ve gözeler sel olup akar bunu da isteyemeyiz.»

Şehabeddin Paşa ne olur ne olmazına oturuyordu. Padişah Sultan Mehmed ile varıp söyleşmesinin duyulduğu, Çandarlı başvezirinin de, kara vezir diyordu Şehabeddin Paşa, böyle söyleşmelerden hazzetmediği bilinmekteydi, hem onca hem başkalarınca. İshak Paşa'nın durup dururken yeni mesarif kapıları açmasındaki sebep, acaba bir düzen mi idi? Çünkü ikisi de aynı kaptan su içer kişiler... diye düşünür Şehabeddin, böyle ise, ayağını denk almalı.

Aldı da.

Kısa konuştu, o da konuşmuş olmak için:

«Hazinede onca para olduğunu sanmam. Yeni savaştan çıkıldı. Yeni harcamalar oldu. Altın kesattır... sanırım.»

Çandarlı oyunu anlar gibi dirildi. Olanca cin fikirliliği hora tepmeğe hazır bir araya geldi beyninde:

«Devlet için bu sözü edilen mesarife mesarif dendiği duyulmuş mudur? Yeni Padişahımızı sevmek gerekse nece sevmek gerekir, biz düşünmeli değil miyiz? Üstelik İshak Paşa karındaşım da duymuş, bizim de kulağımıza gelmekle beklemekte idik. Altının kesat oluşu..? Belki, düşünülecek iştir amma bunu İshak Paşa karındaşımız da bilir. Bilir iken düşünmesi ayrı bir bildiğinin olduğunu da gösterir bize...»

Bu sefer uzatıyordu; eğe büğe, sözlerle oynaya güle, tadını çıkartarak konuşmasının, uzatıyordu.

İshak Paşa hemen aldı ağzından lafı:

«Altının ayarını düşürmek gerekir. Buçuk indirilse şu kadar altın bolluğu olur kesatlık da kalkar orta yerden. Üstelik dağıtılan altınlar bedavaya gelmiş sayılır, yoktan kazanılmış; onun artanı da cabası. Dün düşünürken aklıma gelen bu; bugün yarın yeniçerinin isteği dillendiğinde ne yapılacağını düşünmeden oturup çare arayalım, dedim; bir karara varalım, dedim; başka bir yolunun olmadığını da gördüm. Uygun, görürseniz padişahımıza açalım. Açmak bize herhal. Çandarlı Halil Paşa Beğimiz, uygun bulduğunda… diye düşünürüm.»

Oyunun düzenini ıcığıyla cıcığıyla anlamıştı artık Halil Paşa; bundan sonrasının nasıl olacağını nasıl gelişeceğini de kendisi ayarlamışçasına biliyordu, olacaklar gözünün önündeydi sanki. Bir he, demesi yetecekti. He demeden önce Şehabeddin Paşa'ya döndü. Onun düşüncesini öğrenmek istercesine baktı yüzüne.

Şehabeddin Paşa'nın uzun yüzü saklanıyordu; sivri sakalının daha bir uzattığı uzun yüzünde eğrilmişçesine

yayık iki göz, biri İshak Paşa'dan öteki Halil Paşa'dan yana kaçıyordu, birleşme yanlısı değiller gibiydi. Çandarlı Halil Paşa:

«Ne dersin? Ne düşünürsün Paşa karındaşım?» diye sordu. «Böyle bir hal başımıza geldiğinde, yani yeniçeri para sevdalanmasına yürürse eğer, o gün için, şimdiden düşünülen çareye uygun der misin?»

«Siz bilirsiniz» deyip sustu Şehabeddin Paşa; «Bence.» deyip yine sustu; sonunda: «O gün gelsin bakalım» dedi. «İshak Paşa karındaşımızın kulağı deliktir, biliriz. Yeniçeri arasında da sözü geçer. Yanlışını duymuş olamaz. Yine de o gün gelsin o gün düşünelim» deyip büsbütün kaçtı.

İshak Paşa: «Benden söylemesi» dedi, üstelemedi.

Çandarlı Halil Paşa, az daha dururlarsa, İshak Paşa'nın pofulayıp güleceğini hissettiğinden hemen kalktı. «Öyleyse bu meşveret yapılmış sayılmasın. Geldik, oturduk, dertleştik. O kadar. Günü gelince konuşuruz.»

İki Paşa'ya da izin verdi.

İshak Paşa ağırcalanaşarak ama rahat, Şehabeddin Paşa yeldir yepeleklikten az noksan bir uçmada everek çıktılar, İshak Paşa'nın ne yaptığını bilmiyordu ama Çandarlı bıyık altından gülüyordu, kıs kıs güldü daha sonra, keyiflice. «Gitti bu konuşma Çocuğun kulağına, gitti bre» dedi, el çırptı. Has odacısından şerbet istedi.

Ne İshak Paşa yanılmıştı ne de Çandarlı Halil Paşa. İkisinin de aklına geldiği gibi, Şehabeddin Paşa, meşveretten sonra az biraz dolanıp, soluğu Padişah Sultan Mehmed'in huzurunda aldı. Padişahın yanında en çok sözü geçen, hemi de padişahın güvenliğinden sorumlu Er Sinan'a: «Söyleyeceğim çok önemlidir, bilinmesinde gecikmek ölüme olabilir» der demez görüşme sağlanmıştır.

Şehabeddin Paşa, padişahı yalnız sanıyordu, onun için de, meşveretten çıktığı biçimde yeldir yepelek girip

konuşmanın rahatlığıyla huzura varmıştı, içerde hemi Ak Şemseddin'i hemi Molla Gürânî'yi görünce duraksadı; duraksamasını da belli etti aptalcasına. Milletin ağzında adı Hadım Şehabeddin Paşa'ya çıkmıştı; pek aldırdığı yoktu amma duydukça dermanı kesilir gibi olurdu... yine öyle oldu. Sandı ki aklar içinde sessiz duran Ak Şemseddin'e zıd karalığı dikenleşmiş gürültülü Molla Gürânî elele vermişler: «Hadım! Hadım! Hadım!» demekteler, demiyorsa bile der gibi bakmaktalar.

Ayakları dolandı, nutku tutuldu gırtlağında, soluğu ile birlikte cedelleşti. Padişah, çocuk dese çocuk değil büyük dese büyük değil ama padişah, çağırmak zorunda kaldı:

«Gel Paşa, yakınlaş. Uzağımızda durursan ölümlüğünedir dediğin haberi duymak zorlaşır. Hocalardan sakınırsan, sakınma. Gözümüz, kulağımız, gönlümüz yerindedirler, bilmen eyice olur, yakınlaş.»

Molla'nın da Ak Şemseddin'in de, dünyada pek kolay duyulmayacak sözleri duydukları halde duymaz duruşları Şehabeddin Paşa'yı iyice dolaştırdığı halde Padişah'ın çağırışına uydu, yakınlaştı elinden geldiğince.

«Nedir? Ölümlüğüne demişsin, neyin? Bizim mi başkalarının mı?»

«Hâşâ! Ölümlük bizim içindir. O sözü kullanışım.... önem verilmesini düşündüğümden idi. Kulca düşünmek bizimkisi tabiî, kulca konuşmalarımızda hata payı çok olacağını bilirsiniz padişahım.»

«Nedir? Önemli olanı söyle.»

Sert mi idi yumuşak mı? Çocuk mu kocaman mı? Ses her şeyi andırıyordu, hiç bir şeyi andırmıyordu; ses kendisi, katıksız, has kendisi.

Anlattı Şehabeddin Paşa. Meşvereti değil, bir araya gelip konuştuklarını da değil. Yeniçeri arasında genişleyen istekleri, isteklerin daha bir artabileceğini; altın dağıtmak gerektiğini, gereğin de her iki taraf için hak ol-

duğunu anlattı. Vezir aklıyla düşündüğünü belirtir biçimde konuşuyordu. Vezir aklıyla da çareler arayıp bulduğunu göstermek için:

«Dağıtılacak altın düşünülmesin padişahım» dedi. Aklına gelmek cüretinde bulunduğu için söylediklerinden ve söyleyeceklerinden utanıyormuş görünerek böbürlenmelerde açılıp saçılmış, orasını burasını göstermekten çekinmez bir aşüftenin utanmasına bürünüyordu: «Şimdiki altının ağırlığı beş tam dörtte üç pay ağırlığında padişahım, bilmektesiniz. Bu ağırlığı düşürdüğümüzde, beş tam dörtte bir paya düşürdüğümüzde yani buçuk düşürme...»

«Nasıl?»

Taş gelmesinde vurdu soru Hadım Şehabeddin Paşa'ya; görünürcesine geri itti. Ama Molla Gürânî ilgilenmişti.

«Eyidir» deyiverdi.

Mehmed vezirini bırakıp hocasına baktı. Vezirine taşlaşan ses ipeklere sarınmış: «Nasıl eyi olur hocam?» deyip sordu.

Molla Gürânî kara kirpi dikeni sakallarının ardında, belli belirsiz hesaplardaydı. Buçuk ağırlık düşmesi altının, has ağırlıklı altının değer artmasına olurdu; olunca da el altından toplanacak şimdiki ağırlığında olan altınlar, yarın..? Ötesini düşünmek hem aptallık olurdu hem de Padişah'ı bekletmek. Cevabını geciktirmedi:

«Eyidir Mehmed, çok eyidir» dedi; «Hem açıktan altın dağıtmış olursun yeniçeriye, hem elindeki altın sayısı yenilenerek artmış olur. Hesap kitap meselesi bu bre Mehmed. Bilirsin.»

Mehmed Ak Şemseddin'e baktı. Sormadan sordu, gözleriyle.

Ak Şemseddin: «Para hesabın bilmedik» dedi; «Bilmediğimizi konuşmak seni yanıltır, seni yanıltmaktan korkarım, bağışla.»

Molla Gürânî kendi hesabındaydı; elde avuçta ne var-

sa olanının hepsini satıp hiç durmadan altına, şimdiki altına çevirme yolunu araması gerekiyordu yarından tezine; elde avuçta ne vardı ki altına çevrilecek?. Olanları gözden geçirirken Ak Şemseddin'in varla yok arası çıkan sesine pek kulak aşamamıştı. Lâkin yine de ters bir söz söylemiştir diye: «Düşünme, düşünme» dedi; «Bir altında buçuk ağırlık... şunca altında ne eder? Havadan bir hazine sana; üstelik yeniçeriye dağıttığın da cabası, altın dağıtan padişah olman cabası...»

Ak Şemseddin: «Bir kere de Saruca Paşa'nın düşüncesini öğrensen» dedi utana utana. Molla Gürânî'ye karşı çıkmış görünmekten korkmuyordu, Padişaha akıl vermek gibi bir ağırlığın yükündeydi, omuzlarını eğiyordu bu da.

Padişah'tan önce Molla Gürânî aldı:

«Nedenmiş Saruca Paşa? Bizden eyisini mi bilecektir? Şunca kitabı yazmışız, bunca düşüncenin adamıyız? Biz bilmezsek eğer.,?»

Şehabeddin Paşa, nerdeyse unutulduğunu sanıyordu; Molla'nın düşüncesine sarmaşık deyip sarıldı:

«Padişahım izin verirsen bir sözüm var: Yeniçeri yarın değilse devresi günlerin birinde para isteyecek, derneklenip isteyecek. O vakte kadar altın bulma gerekmez mi? Çaresini bulma yani. Bağışlayın beni... çare de budur; saygıdeğer hocamız da çareyi böyle buldu.»

Mehmed yine de Saruca Paşa'nın düşüncesini öğrenmek istedi. Ak Şemseddin'in aklına her vakit inanmıştı. Molla Gürânî'yi beğeniyordu ama Ak Şemseddin'de asıl özü yanıyordu, asıl özünü buluyordu. Saruca Paşa'nın düşüncesini almamaktan çok Ak Şemseddin'i kırmış olmaktan kaçındı.

Bir göz açımınca vakit geçti geçmedi, Saruca Paşa bulunup getirildi; soruldu, cevap beklendi.

Molla Gürânî eğlenircesine değirmileşmiş gözlerini Saruca Paşa'nın saçından ayağına dolandırmış, eğlenerek-

ten bakıyordu, bekliyordu. Doğrusu çekindi Saruca Paşa. Molla'nın kara kirpi dikenlerini görmezlikten gelemeyeceğini hissetmişti. Yine de:

«Soruldu, söylemem gerek padişahım» dedi; «Benim bildiğim şu... Muslihiddin'i bilirsin; benim top döküm ustamdır, mimardır ayrıca, hesap kitap bilen bir akıllı kişidir, tanımıştın. Güvenirim, o da bana güvenir.»

Molla Gürânî lâhavle çekiyordu, lâhavlelerde öfkelendiğini de saklamıyordu. Aklında yapıverdiği bir hesapçığın, varını yoğunu hemen yarın altına çevirdiğinde kazancının şu kadar olacağı idi. «Eyi bre Saruca, sana sorulan Muslihiddin değil ki» deyip gürledi; «Sana sorulana cevap ver bre.»

Hadım Şehabeddin Paşa da içinden: «Hah şöyle» dedi; «Padişah bu molla olmalı ki...» Lâkin bu mollanın padişah olmasıyla kendi varlığının da yok olabileceğini düşünür düşünmez mollanın kara kirpi dikenlerini andırır sakalından korktu.

Saruca Paşa daha bir usturuplu: «Muslihiddin ile top döktüğümüzde, ayarını bozuk dökersek, bakırını kalayını demirini yani, ötesini berisini noksan tartıp erittiğimizde dökülen top yarılıverir. Şimdiki altının ayarının düşürülmesi de buna benzer mi acaba?.. derim.»

«Pöh!» dedi Molla Gürânî birdenbire; «Top akıllının cevabı böyle olur. Piyasa nedir bilmez bu Saruca bre Mehmed, alışveriş nedir bilmez herhal. Diyelim beş altına bir mal aldın; Şehabeddin Paşa'nın dediği yapıldığında aynı malı ikibuçuk altın noksanına yani beşe aldığının yarısına alacaksın demektir...»

Ak Şemseddin sessizce: «Satan da budala değil ya hay kardaş, düşük altına göre pay istemez mi?» demiş bulundu; aklına takılmış bir kıymığı silkelemek istemişti herhal.

Hışımla baktı Ak Şemseddin'e Gürânî; hışımla: «Satanı kim düşünür?» dedi. «Padişah padişah ise narhını koy-

du mu mala gücün yetiyorsa artır bakalım fiyatı?»

Uzayacaktı.

Uzaması da kötüye gideceğe benzerdi.

Her şeyden önce Şehabeddin Paşa korktu; hadım sanının ortalığa döküldüğünü, savurulup durduğunu sandı. Sözü getirip söylediğine söyleyeceğine çoktan pişman olmuştu. Gel gör ki, uzamayı durdurması gerekmiş gibi dönmüş padişah da sorucu gözlerle kendisine bakmaktaydı. Sordu da:

«Çandarlı'ya danıştın mı? İshak Paşa ne der, sordun mu? Doğruca bana gelmen eyi, beğendim bunu. Lâkin bu işler..?»

«Mehmed bu işler dallanıp budaklanmağa gelmez, sorup öğreneyim derken dillenmesi eyiye varmaz. Yapılacaksa birden yapılır, ansızın.» dedi Molla Gürânî.

Saruca Paşa fırsatını bulup: «Bir de Molla Hüsrev'in ne düşündüğünü sorsak Padişahım» dedi demesine de, demesiyle birlikte irkilmesi bir oldu. Molla kükremişti açıktan açığa:

«Bre ne dersin Saruca, sen ne dersin? Bizim adımız bilinirken mi Molla Hüsrev dediğin kişicik? Çağırtın, ama benim de bulunacağımı duyurun, bakalım gelmeği göze alabilecek mi?»

Burnundan soluyordu. Parayı pulu unutmuş, altın hesabından vazgeçmiş, adı pazara çıkarılmış da eksik akçeye kurban gitmekteymişçesine gemi azıya almıştı.

Mehmed: «Tamam!» dedi kesinlikle. «Görüşeceğiz, konuşacağız, gereken ne ise onu yapacağız. Akıl için yol birdir iki değildir.»

Ne olmuştu? Hayır mı şer mi? Şehabeddin Paşa bilemeden çıktı. Koğuldu gibi geliyordu; beğenildiğini de sanmaktaydı, en arığındandı bu duygusu, öteki daha yiticeydi. Soğuk soğuk terler içinde akşamı etti.

İkinci üçüncü günleri de konağına kapanıp kalmakla

geçirdi. Sözüm ona hasta idi bir yanı, taşra çıkmak hekimlerin sözüne kalmışa benzerdi. Öyle bir laf yaydırdı ama kendi yaydırdığı söze kendi de kanmamış olmalı ki tezcene çıktı taşra; düşük ayarlı altınların darphaneye söylendiğini duymuş, bunun sonucu olarak yeni padişahın gözünde değerinin artacağını ummuştu; öyleyse ortaya çıkmanın vaktiydi.

Eh, İshak Paşa'nın oyunu da bu sonuca göreydi, Çandarlı Halil Paşa bunu bekliyordu uğrun uğrun. Ses etmediler, beklediler.

Molla Gürânî yapabildiğini yapmıştı; yeni paralar yerine oturuncaya değin de has ayar altınlarını yatıracaktı keselerinde.

Ak Şemseddin, durup dururken izin istedi, Göynük'e gitti.

Saruca Paşa, ne Molla Hüsrev sözünü etti bir daha ne de ortalıkta göründü. Gerekiyorsa Mehmed'in yalnız vakitlerinde vardı yanına, o vakitleri seçti.

Yeni altınlar buçuk ayar düşüklüğüyle, yeniçeriye dağıtıldı günü gelince; günü gecikmeden gelmişti; İshak Paşa'nın da Çandarlı Halil'in de beklediğinden tezine.

Sonuç da öylesine oldu. Birdenbire. Alevlenen yangınlar halinde.

Buçuk Tepe'den koptu kıyamet. Yeniçeri aldatıldığına inanmış, aldatıldığına yanarak kaynamıştı. Yığın yığın toplandığı Buçuk Tepe'de köpürmüş bir karınca kaynayışı var sanırdı gören. Kaynayışın orta yerine birileri de girip kaynamayı kaynatmanın çabasına düşmüş, yangına ateş atarcasına: «Hadım Şehabeddin altını derler buna bre kardaş, gel harca gül harca» deyip dolanıyordu.

Akşama doğru kor alevlendi. Buçuk Tepe'de bir kanlı şenlik kıvılcımı tutuştu, vardı Şehabeddin Konağına indi, yaktı. Çatır çatır, acımadan, hınçla. Bir tek can sağ çıkmadı

dışarı, bir tek mal sağlam çıkmadı. Sonra yangın Bedesteni buldu; Uzun Çarşı'ya sıçradı, Edirne'nin yarısını sararken Çandarlı Halil ile İshak Paşa çoktan haber saldıkları Murad Beğ'in Edirne'ye geldiğini duyar duymaz yeniçeriyi Buçuk Tepe'ye sürdüler, bu karmaşayı önleyebilmek için de Murad Beğ'in eline eteğine düştüler.

Murad Beğ'in görünüşü kargaşanın yatışmasına yetmişti. Buçuk ayarın düşmüşlüğünün giderileceği de söylendi. Yeniçeri, yangınını yutmağa başladı.

Çandarlı İshak Paşa'yı da yanına alarak vardı Çocuğun yanına çıktı. Elinden geldiğinin de ötesinde saygılı davranıyor, saygılı duruyor, saygılı konuşuyordu. «Ulu atanız Murad Beğ gelmişler» derken üzgün de görünüyordu. «Yeniçeriyi senin adına yatıştırdı. Çağırtsanız. Deseniz ki: hazır gelmiş iken buyurun, padişahlık size göredir, biz Manisa'ya çekilelim, buyursanız. Yaşlıcadır, yorgunca dır, sizin için didinmiştir, gönlünü almış olursunuz böylece. Bizce de uygunu budur...»

Mehmed bıkmıştı yahut bıktığını sanıyordu. Yıllanmış, yıllandıkça da eskimenin acısıyla yerlerine sarılmakta, daha bir sarılmakta gençleşmeği ummuş bu devlet adamlarını görmekten çok görmemeği yararlı görüyordu. Çandarlı'nın arzusunu kendi arzusu gibi gördü, kabul etti, babasına vardı. Aynını söyledi.

Gelgelelim için için, atasının: «Hayır» demesini bekliyordu; «Padişah sensin, senin buyruğundayım, senin için girdim bu işlere, gidiyorum» demesini bekliyordu.

Murad Beğ: «Pekey» deyiverdi.

Sustu zaman. Yer göğe değdi gök yere o susmuşlukta.

Mehmed atasının elini öptü. «İzin verirsen hemen, bu gece Manisa'ya gideyim» dedi. «Bu sefer yanıma izin verirsen, sadece Molla Hüsrev'i alacağım. Saruca'yı alacağım, bir de onun sözünü ettiği Muslihiddin'i... izin vermeni dilerim.»

Bir daha da konuşmadı, içine kapanıvermişti, sessizlik hoşuna gitmişti.

Taa nice sonra, Boğaz'ı öte yana geçip Lâpseki üzerini dolandıklarında, somurtma halini almış susmuşluğu dile geldi de yanıbaşındaki Molla Hüsrev'e:

«Şu herif bana nasıl bir hile yaptı gördün mü hocam?» dedi; «Çandarlı dölü. Soyunca davrandı. Bütün bu oyun, bu düzen onun başından...»

Molla Hüsrev, kısa kesilmiş ak sakalının kırıştırdığı yüzünü eğikliğinden kaldırmadan, düşünen sesini de yükseltmeden hiç:

«Yoğurtsuz yayıktan yağ çıkmazdı oğul» dedi.

«Nasıl? Hikmetli bir söz ettin ki ben de acep kaldım hocam?»

«Hikmeti mikmeti yok oğul. Benim anacığımın sözüdür bu, rahmet olsun canına. Sen yayık nedir bilir misin? Görmüşlüğün var mı?»

Mehmed genişçe güldü. Eski yaramaz, ele avuca sığmaz çocukluğu gelmişti gözlerine: «Bilmez olur muyum hocam» dedi; «Dersten kaçtığımda öyle şeyler aranırdım gözlemek için.»

«Öyleyse nasıl yayıldığını da bilirsin ama bir de ben anlatayım. Evin kadını, gelini daha çok, yayığa ya yoğurt koyar ya çiğ koyar. Ağzı yukarda, iki baştan ipe asılı yayığı bir ucundan gelin, başlar ırgalamağa. Bir ileri bir geri; Eğer evde kuma var ise, ev sahibi iki karılı ise senin anlayacağın, biri bir başa öteki bir başa geçer. Biri iter öteki çeker. Kuma demek çekemezlik demek, inatlaşma demektir. Böylelerinin yaydığı yayığın yağı olmaz, yoğurdu olsa da olmaz olmasa da olmaz. Çünkü yayık, belli bir kıvama geldi mi ılıklığı ölçülü, vakti ölçülü bir su ile karıştırılırsa yağ domurlaşır yoksa ya erir ya donar oğul. Ne ise. Bir kere bu vakti bileceksin, yani yağ toplanacak vakti kaçırmayacaksın. İkincisi suyun ılıklık derecesini eyi bilecek-

sin, yağı ne eritecek ne donduracak derecede olmalı. Üçüncüsü yayığı ya sen yayacaksın ya da yayan iki kişinin ikisinin de uyum içinde, geçinir, bilir türden kişiler olmasını seçeceksin. Asıl en önemlisi oğul, yayığın içine yoğurt koyacaksın yoğurt, yahut ki çiğ. Boş yayığı döğ döğ boşuna, yay yay nafile, ırgala ırgala hava... bilmem anlatabildim mi?»

Mehmed anlayıp anlamadığını şimdi gösterecekti işte, şu çağırdığı meşverete gelenlerin önünde. Molla Hüsrev, meşveretin toplandığı yapının kapısında, alacağı cevabın olumlu olacağına inanmış adımlarını sürükledi bir an; yine de ikincikliydi. Mehmed'den değil, yayılış biçiminden ikincikli.

Kapının köşesini döndüğünde Çandarlı Halil ile burun buruna geldi.

Çandarlı Halil'in yüzü bir hayli kararmıştı; koyu esmerlikten öte bir kararma, üstelik de hayli yaşlanarak. Yorgun ama sarıldığı daldan kopmak istemeyen sarmaşık yapraklarının püsküllerinde bir sakal, kara vezirin kararmış yüzünü örtemiyordu. Molla Hüsrev'i görünce saygıyla eğildi, yanına yanaştı, selam verdi.

Molla Hüsrev, yine de Çandarlı'ya hayranlık duyduğunu hissetti.

Sağlam adamdı.

Ne var ki sağlamlığından korkan bir sağlam. Bir başka yayık idi, içi yoğurt dolu, yağ dolu, üstelik taşabilecekti. Ne var ki Mehmed bir kere tersini düşünmüştü işte, taa nice vakit öncesinden tersini düşünmüştü.

Molla Hüsrev, bir adım gerisinden gelmeğe çalışan Çandarlı Halil'i geçmemek için sıkıntı çeke çeke yürüdü, meşveret sofasının kapısına öylece geldiler...

Nisan ne kadar da ılık başlamıştı yarabbi!

Hâlbuki Şubat'ın bu tersine dönmüş gecesinde atını delicesine sürmeği, hangi delicesinelik çılgınlıktı ötesi yok bu at sürüp gidişin başka adı olamazdı, bunu da, hiç bir akıl alamazdı. Gece yarıyı ya dönmüş ya dönmemiş henüz; Şubat alışılan şubatlara benzemez bir ısınmada ama aydınlığı kötü; sabaha kalmış bir feleğini şaşırmış ay başını sokacak yer aranıyormuşçasına tedirgin; ışıyıp ışıyıp kaybolan, kaybolup kaybolup ışıyan bir pırpır yıldız ya gökyüzüyle küsülü ya yeryüzüyle, belki de birinden birine yamanma sevdasında bir yanardönerliğe heveslenmişti. Umutları da işte bu yıldız: umutları, doğrultuları, yol göstericileri, adakları. En kötüsü de bu sonuncusu, adak!

Er Sinan çoktan unuttuğu yüreğini arasıra hatırlıyor, yanardönerliğinde pırpırlanan yıldızı göz ucundan eksik etmeden:

«Sönme!. Sislenme, bulutlanma, yitme. Ne olursan ol, görün! Sabaha çıkarırsan, Edirne'ye vardığımız günün ertesine Horoz Dede'ye haber salar, senin için lokma döktürürüm. Müslüman isen Müslümanca, kâfir isen kâfirce. Kâfir isen Horoz Dede'nin üst yanındaki Manastırı unutma, Manastırdaki Rahibe bacıyı unutma. Yeter ki görün sabahaca!»

Allahtan ki yolu biliyorlardı; kömür karasında bir görünmezliğe koyulaşsa da gece, yine de gözlerini kapayıp bu yola at sürerler, bir yanı uçuruma eğilmiş dar geçitlerde gem kasmadan diz sahiplenmesinde atı bırakabilirler-

di. Yüz kere gidip beş yüz kere geldikleri yollardı; sahiplendikleri, malı bildikleri toprakların yollarıydı.

Gelgelelim Er Sinan, artık nal seslerini de duyamadığı, belki iki dağı birden aşmış Beğinin gidişine takmış aklını, bir yandan da atına yol verip kopmak istemediği arkadakilere çengellenmiş; Saruca Paşa'nın, hele Muslihiddin'in, Cebe Ali'nin gerilerde kalarak gecikmelerinden işkilli, ve dahi atının toynağına çarpıverecek bir kötü taşın herşeyi alt üst etmeğe yeteceğini bilmenin bungunluğunda, pırpırlanan yıldızdan gayrisini sağlama sayamıyordu. Tanrı bu yıldızda ışıyordu o sıra Er Sinan için. Tanrı bu yıldızda ışıdığı sürece de kâfiri Müslümanı düşünmeden, Er Sinan'ın gönlündekilerin tümü adanabilirdi... adıyordu. O da olmasa Er Sinan geceyle birlikte yok olup gidebilir, beklenilmemiş bir anda ters yüz olup giden gecenin alaborasında aklını yitirirdi.

Ne idi? Ne olmuştu? Bu deli gidişe sebep..?

Bilebildiği şu: iki ayrı ulak gelmişti yatsı sonuna doğru, birer saat ya aralıklı idi ya değil. Yalnız Mehmed Beğ ile görüşmüşler, bir daha da odadan ayrılmamışlar idi. Olacak iş değil; ulak geliyor toz toprak içinde, ayrı ayrı geliyordu; getirdiği bir haber vardı yüzde yüz, haberini ulaştırdı mı dinlenmeğe varması gerekirdi hemen. Birincisi gelmiş, girmiş Beğ katına, çıkmamış. İkincisi gelmiş, girmiş Beğ katına, çıkmamış..?

İkisinin arasında Mehmed Beğ odasından çıkmıştı bir aralık, Er Sinan'ın yüzüne alışılmamış bir yapışkanlıkta bakmış, baktığı yüzün her noktasını çizgi çizgi yarıp bir şeyler aramıştı. Er Sinan yüzünün derisinde nokta nokta delikler açıldığını, oradaki gizliliklerin arandığını sanmıştı. Tanrı'ya şükür hiç bir gizliliği yok; hemi yüzünün hemi yüreğinin hiç bir gizliliği yok. Lâkin yüzünü nokta nokta delen o bakışları bir daha da unutacağını sanmıyordu. Kırk yıllık karındaşı olsa kırk yıllık karındaşından kuşku

duyacak; kırk yıllık karındaşının varını yoğunu öğrenip kendisininkini saklayacak, kıskanırcasına saklayacak bir bakıştı. Öğrendiği her şeyi emiyor, öğrendiği her şey kendi bildikleri olup onları dahi o saatte gizliyordu, vermiyordu.

Er Sinan bu bakışın bir yıldan uzun sürdüğünü sandı ama bir kirpik inceliği kadar vakit almadığını da hissetti. O arada kendisi de Mehmed'in gözbebeklerini buğulandırıyordu. Burnun alınla birleştiği kemiğin iki yanında sürmelenmiş iki buğulu erik, pınarlarında vavlaşmıştı, burunu aşağı doğru itiyordu iterken de süzüyordu. Bir kartalın gagasına uçtan takılıvermiş de orada gagayla birlikte kartallaşmış bir Elifli Kirazın kavislenmesinde üst dudağa inen burun ağızı kilitleyiveriyor, ser verip sır vermez cinsinden bir sıkılıkta bıçaklaşıyordu. Çene, bütün bu yüze karşı ve dahi bakışı da içine alacak şekilde sokulmuş yerine, ko desinler ben de senin kulunum diyesiye bütünlüğü tamamlıyor, tamamladığı anda da padişahlar arasında belli bir padişah olup çıkıyordu. Bir iki saat öncesi, yatsı namazı boyunca gördüğü yüz bu yüz değildi Er Sinan'ın; odasına çekilirken beraberinde götürdüğü Mehmed Beğ yüzü de değildi bu şimdi görebildiği; ne olduysa ulağın gelişiyle olmuş, ulak bu yüzü bu bakışı bu padişahlığı getirmişti herhal.

«Ayrılma yerinden Er Sinan; ha dedim mi hazırda olmazsan Er Sinanlığını yok bellerim haberin ola!» demiş, bir çala Mehmed Beğ'in sesi iken ses de kayıplara karışarak padişah olmuş dönmüştü Er Sinan'ın kulaklarına.

Hava aldı herhal dışarıda; içerinin ciğerlerine dar gelen havasından dışarının sonsuz havasına koşmuş gibiydi. Bir iki solukta çekip aldığı sonsuzluğu ciğerlerine doldurmuşçasına geri döndü, odasına girdi, ulakla kaldı.

İkincisi o sıra gelmişti.

Üçüncü ulağın gelişi, artık Er Sinan'ı da yerinden ko-

pardı. Farkında olmadığı iç titreyişlerinde çekilen damarları, gerilen sinirleri gözlerini karartmıştı, o göz kararmasında birbirini tutmaz buyrukları saldı sağa sola. Kiminde yirmi otuz yüğrük atın hazır tutulması, kiminde yol azıklarının görülmesi, kiminde Beğ yiğitlerinin uykuyu haram bilip beklemeleri... vardı. Kiminde de kimsenin yerinden ayrılmaması, yarın erken uyanılması için hemen yatılması gibi acayiplikler daha ağzından çıktığında kendinin de malumu oluyor lâkin geri almıyordu. Ama ne olursa olsun Saruca Paşa'nın da Muslihiddin'in de nedense, Cebe Ali, Barak... onlar gibi çok yakın iki üç kapı yoldaşının da kesinkes hazır beklemeleri gerektiğini kendisi, yanlarına giderek, ağzıyla söyledi, kendi ağzıyla; başka ağıza güvenmeyip nedense.

Eh, onlar da geliyorlardı işte; kimi üç beş at boyu geriden yetişemediği için; kimi sekiz on at boyu gecikerek, bilerek gecikip gelmekteydi.

Mehmed Beğ ise kim bilir nerelerde? Belki üç dağ vardı aralarında, belki üç vadi daha geçmeliydiler ki yetişeler... belki de beş fersah uzakta, arayı gittikçe açarak sürüyor da sürüyordu.

Sanırım Padişahlığa!

Er Sinan, sanırım diyordu ama adından daha güvende bildiği idi bu. Padişahlığa gidiyorlardı, gitmekte değil, at sırtında uçmak idi.

Üçüncü ulağın geliş tozu dağılmamıştı daha, işte o vakit yani gece yarıya ya döndü ya dönüyorken Mehmed Beğ'in hazır atına atlaması: «Er Sinan duyasın bre! Beni seven ardımdan gelir!» deyip şahlanması bir olmuştu. Ondan sonra koy ki tutasın. Beni sevmeyen ardım sıra gelir, deseydi bile Er Sinan o gidişin ardına düşerdi, değil seven gelir sözüne. Böyle bir söze, buna benzer bir başka buyruğa hazırmış da gerili yayının bırakılmasını bekliyen oklar misalinde, beklemekten kasılmadık bir yanı kalma-

mıştı, giden Mehmed Beğ'inin tozuna erişebilmek için atına atladığında ötekilere de haberi yetiştirmişti, kaslarının çatırdısını uzun süre sırtında duymuştu. Bir ara: «Ha bre Mehmed ne olacak, padişahlık kaçmıyor ya; şimdiyece seni bekleyen şimden sonra haydi haydi senindir, ne çaparsın!» deyip bu gidişin anlamsızlığını dahi dillendirmişti ama yüreği Mehmed Beğ'in padişahlık kapmağa koşmasını kabul etmediğinden: «Ata ölümünün acısından koşmaktır bu» demekle Murad Beğ'e karşı bir kusur işlemiş olma korkusundan da kaçınıyordu.

Hey gidi Murad Beğ hey!.. Cihanı gerçekten sevmemişti, sevememişti; Er Sinan bunun böyle olduğunu öz adı gibi biliyordu. Bir hayli zaman yanında, pek yakınında hizmet görmüş olmanın kıvancı gönlünde höykürmüş bir rüzgâr gibi esti o günleri düşünürken. Bu şimdi bu gidişle Edirne'de attan ineceğe benzer bu Mehmed Beğ doğduğunda, haberini ulaştırdığı vakit Murad Beğ'in yerinden sıçrayışını bugün ki gibi hatırladı. Say ki gökten gönderilmiş bir armağan çıkınının geldiğini söylemişti Er Sinan bir oğulcuğu olduğunu değil de; Murad Beğ'de öylesine bir kaynayış, öylesine bir el açıp duaya dönüş, öylesine bir... nasıl dese bilemiyor hâlâ Er Sinan, öylesine işte bir öylesinelik vardı. O oğulcuk şimdi bir iki fersah önde koşturuyor da koşturuyordu. Sanki, atasının, doğduğu gün yaşadığı ânın kaynayışını Mehmed Beğ şimdi bu koşturmasında yaşıyordu. O an ile bu an arasında geçmiş bir zaman ipi, iki uç arasında titreyip durmuştu; o an ile bu anı bir vakitte düşünen Er Sinan o ipin üstünde koşturan cambazlar misali yere düşmekten korkarcasına gözlerini yumdu. Nasıl bir değişme idi Tanrı'm bu? Yirmi yıl önce el kadar bir et parçası, yirmi yıl sonra ata ölümüne bir ejderha üstünde koşturuyordu.

O vakit altındaki atı düşündü Er Sinan; Mehmed Beğ eğer kızıl dorusuna atladı ise bir korku olmayabilirdi. Ne

olur ne olmazına üç at hazırlatmıştı, üçü de hazırda tutuluyordu, lâkin en baştaki bu kızıl doru idi. Buna bindi ise, inşaallah buna binmiştir demekle ferahlıyordu ancak, sağ salim giderdi; bir kerçinelik olmadı mı da soluğu rahat rahat Edirne'de alırdı, atasının cenazesini bekletmiş olmazdı.

Oysa ki Mehmed Beğ'in ne bindiği atı düşündüğü, ne atasının nerde nasıl beklemekte olduğu, ne de nerelerden nasıl geçmekte bulunduğu düşüncelerinin arasında idi. Daha bindiği anda altındaki atın kimliğini bilmiş, korkusuzca salıvermişti; ondan sonra da altındakinin ne yapıp ne yapmayacağı umurunda dahi olmamıştı. Kantarmalardan geme, oradan dizginlere gelen gergin baş çekişlerin hevesi parmaklarından el ayasına yayılarak Mehmed Beğ'in göğsünü dolduruyordu; dizlerinin döş arkasından sımsıkı sarıp hükmedişine daha ilk adımında uysallığını vermiş olan kızıl doru, Mehmed Beğ'in göğsünü dolduran hevesi gerisin geriye alarak dinmek bilmez dörtnallara serpiyordu. Bu uyum, atı da binicisini de güvende götürüyordu.

Atasının cenazesi ise, nasıl olsa bekleyecekti. Ulakların gelişi süresince nasıl beklemişse üç beş gün; belki ondan önce geçmiş bir tedirginlik ânının verdiği ne yapılacağını bilememekten, ondan sonra yapılacağı hesaplayıp bu sefer başa geleceklerin derdine düşmekten nasıl bekletildiyse, öylecene, bekleyebilirdi; neden olmasın? Ölümdü bu; dirim kadar hak, doğum kadar gerçekti, ataya da oğula da, toruna da. Kimi seçip alacağı da bilinmediğine göre ölüme dertlenmek neden? Beni seçmedi deyip sevinmek de neden? Beni seçeydi yerinmesindeki göstermelik hüzün niçin? Nasıl olsa gelecek, kapını çalacak; evde olsan da olmasan da, saklanıp kaçsan görünmesen de el atıp alacak, götürecek... geldiğin yeri orası idi aslında geldiğin yere götürecek; bunun için ne yerinme, ne sevinme,

ne dertlenip ne de tasalanmak... olmamalı; yok zaten yok!

Var olan ölüm!

Var olan hayat olduğu gibi!

Mehmed Beğ her vakit hayata koşacaktı, ölüme koşanlar başkaları olsun. Padişahlığa giden yolu iki ölüm açtığına göre, şimdilik, pek de kötü bir nesne olmamalı bu ölüm. Evet öyle; ağabeği Alaeddin ölmeseydi ansızın, şimdi bu yolda koşan o olacaktı. Alaeddin'den sonra Murad Beğ ölmeseydi Mehmed Beğ koşmayacaktı, Manisa'da kalacak, şu saatlerde uyuyacaktı, uykularında bekleyecekti.

Kendinden saklasa da saklamasa da bekliyordu böyle bir koşuyu. Daha ilk dönüşünde, Molla Hüsrev'e dertlenirken beklediğinin farkına varmıştı. Ondan sonra, varla yokla küsülü dururcasına susmuşluğunu; kendi özüne kul olup içine kapanmasını dersleriyle, mollalarla, Ak Şemseddinler... sadece bunlarla karışıp verilen her şeyi alışını, verilmeyeni dahi kopartarak alışını... öğrenişini; her şeyi öğrenmek için durmadan didinişini düşünüyordu da şimdi bu şimşek gidişinde şimşek hızıyla düşünüyordu da bütün bunların birer beklemek olduğunu daha iyi anlıyordu. Yedi dili ayrı ayrı öğrenirken bekliyordu; gök ilimlerinden yer ilimlerine, hesaptan hendeseye, hatta biraz hekimliğe bir parça, Ak Şemseddin'in 'hastalıklara sebep küçücük hayvancıklardır' demeğe gelen sözlerini merak edip başladığından bu yana hastalıklara şifalı otlara da merak sarmıştı... bunları öğrenirken de bekliyordu. Sonra top dökümleri, sonra gülleleri görünmez uzaklıkların görünmez hedeflerine atışlarının hesaplarını, sonra Kostantiniyye'nin altını üstünü öğrenirken, düşünürken, sorarken de bekliyordu.

Padişahlığı!

Elinden apdalcasına kaçırdığından oyunlara gelip uçurduğu bir kuşun uçuşuna bakarcasına bakmıştı bunca yıl. Hemi de öyle bir kuş ki, kaçtıkça yakınlaşıyordu ya-

kınlaştıkça kaçıyordu, hep göz önünde uçuyordu, görünerekten.

Bu sefer kaçırmayacaktı. Pençesini atacak, kapacak, bırakmayacaktı. Hele bir varsın! Gecikmeden, bir başkasına kaptırmadan, yeni oyunlara gelmeden vardı mı bir..? Sonra?.. Belki derin bir soluk alacaktı, yatıp uyuyacak, üç gün dinlenecek...

Çocukçaydı. Dinlenecekti, yatıp uyuyacaktı, dışarılara çıkmayacaktı da neden koşturuyordu pekey? Manisa'nın suyu mu çıkmıştı yoksa Edirne'de bedavasına helva mı dağıtıyorlardı? Bu kopuş inmek olacaktı, varıp vurmak, kapıp koparmak, sıkıp avuçlamak... bırakmamak bir daha!

Ondan sonra da padişahlığın gereği ne ise onu yapmak... Murad Beğ'i devam ettirmek en azından; Murad Beğ'in varamadığı yere varmak, vuramadığı yeri vurmak, alamadığı yeri almak. Beş kere yüzbin Murad Beğ olup çıkmak yer yüzüne; dünya milletlerine karşı «Bre benim bu gelen benim!» demek ki asıl mesele de burda işte.

Şöyle bir yokladığında kendini, diyebileceğini hissetti. Öyle bir bağırtı geldi gırtlağını doldurdu hatta, orada da durmadı, taştı: «Bre benim heyy!.. Dağlar taşlar bre densiz dünya benim, benim, benim!»

Sabaha alacalanan Şubat gecesi, üşütecek derecede soğuyarak, Mehmed Beğ'in sesini yuttu gitti. Ses, altındaki kızıl doru için bir kırbaç olmuştu sanki...

Soma'da durdu ilk defa.

Sabah namazına uyanmış handa, at uşaklarından birine verdi atını:

«Terini al yormadan. Gezdir, dinlendir, yedir içir, yeniden dinlendir. İki saatin var iki saatin ikisinde de kızıl, dorumdan başkasıyla uğraşmak yok, anladın mı? Anlamadıysan kulaklarını yerinde yok belle şimdiden. İki saat sonra atı istediğimde kızıl doru yeni doğmuş gibi gelmeli; ustası değilsen ustasını çağır ki kulakların yerinde kala.»

Hanın at uşağından çok sabah keyfinden kurtulamamış hancı pirelendi sesten. Söyleniş sıradan bir söyleniş değildi; sesteki mengeneleşme ise şöyle böyle bir yolcuda değil binde bir rastlananında dahi pek duyulmaz bir mengeneleşmeydi, hancının susta durmasına sebep oldu. Bir yerine üç at uşağı koşturdu, elulaklarını geri koyup kendi baktı hizmete.

Mehmed Beğ'in isteği o kadar az idi ki, sanırsın atından gayrisini düşünmez bir celasundur. Üstelik namazında niyazında bir celasun, çünkü, atından sonra hemen su istemiş, abdest almış, kuytu bir köşede namaza durmuştu. Hasır, hancının hasırı. «Oda istemez» demişti sokranırcasına; «Kalıcı değil varıcıyız. Oda bizi yolumuzdan eğler.»

Bir tas çorbaydı içtiği, çöreğin ucundan bir kıymık koparmış, bir topak keçi peynirini kenarından kıyısından ufaltmıştı, o kadar. Yine de has odasını açmıştı hancı. Çekinmeyle birlikte bir yakınlık duymuş, uzaklarda yitip gitmiş öz oğlunun geliverdiğini, gitmek üzere yine geliverdiğini sanmıştı bir an. Öyle bir yürek ısınmasında, tutamayıp kendini bir ara, kapıyı açmış, bir isteği olup olmadığını soracak iken yolcuya, minderine dayalı bir güzel uykucuğa gidiverdiğini görünce, kapıyı da kapayamamıştı ki ses olup da uyanır yiğit diyerekten, ucun ucun geri çekmişti kendini, beklemişti.

Gün doğmasıyla birlikte yeni bir fırlayış. Mehmed Beğ çekilen kızıl dorusunu bir bakışta beğenmişti: bakım eyi bakım; at rahat, at gitmeğe can atmakta... at durduğuna pişman bre.

Sen misin durduğuna pişman deyip atladığında üç altını at uşaklarına savurmuş, bir o kadarını da hancının eline sıkıştırırken: «Helal olsun» demişti; bir düş olup gelen, bir düş olup hanlarında dinlenen bu düş padişahının geldiği dinlendiği gibi yine bir düş buğusunda gidişine bakakalmışlardı, hancı da at uşakları da. Mehmed Beğ ise,

bıraktığı yerden bıraktığı düşüncelerine sarılarak Soma'dan çıkmıştı, ovayı bölen yolu uçuyordu.

Aklını yitirmiş bir Şubat delilenmiş, kendini mayıs sanarak bir güne döküyordu güneşini; Soma ovasının ortasından uçan kızıl doru, delilenmiş şubatın güneşiyle yarışırcasınaydı, Mehmed Beğ gönlünde Edirne'ye varmış, tahtına oturmuş, Padişahlığının buyruklarını vermekteydi.

Öğle ekmeğini İvrindi'de yedi; kızıl dorusunu dinlendirirken namazına durdu, yem kestirirken bir parçacık kuş uykusunu denedi. Eskice bir hanı seçmişti bile bile; hanın eskiceliğinde güven duyan bir yalnızlık duygusuna yatıvermişti hoşlanarak, ve o vakit yorgunluğu eski bir gömlek gibi sırtına yerleşmişti, ilk defa.

Buna rağmen vakti kaçırmaktan korktu. Akbaş-Çakallar üstünden Pazarköyü kıymığından dolandı; ikindiyi atlatmıştı; akşam güneşi gölgelenirken Yenice'ye kırdı kızıl dorusunun yönünü.

Akşam güneşi de güneşti ha. Körolmayası şubat iyice dellenmişti. Almış başını mayısa vurmuş büsbütün, deliliğini kendine yakıştırmış eğim eğim eğiliyordu. Tanrı'nın onurlandırıcı bir lütfuydu bu, bütün ömrünce unutamayacaktı. Padişahlığının henüz duyulmamış bu ilk günleri için, özü ile Tanrı arasında kurulmuş kutsal bir köprü, yollarına ılık gül sularını andırır güneşler serpiyordu, bunun için de şubatı delilendirmişti. Tanrı, padişahlığını kutsamaktaydı, bu muhakkak; bundan o kadar emin idi ki aksini söyleyen çıksa karşısına o anda, güler geçerdi.

Daha bir şevk verdi düşünceleri. Kızıl dorusuna da geçmişti herhal bu şevk. Yol eğile büğüle dağa vurup tırmandığı halde, onca yolu gelmiş olan kızıl doru bana mısın demiyor, yeni açılmalarda döşünü köpüklendiriyordu.

Gün batarken, yolun çıkıntısındaki bir sivri kayaya tünemişcesine oturmuş bir derviş önünü kesti, durdurdu.

Kızıl doru ürkmemişti, aksine durması gerekmiş gibi durmuştu. Selam verip, at sürmek isteğindeydi Mehmed Beğ: «Baba yolum uzundur, gitmem gerektir, çağrılıyım» dediği halde Derviş: «Oğul, tezlenmek her vakit boşuna bir yorgunluğa olur» deyip dizginleri almağa uzandı: «Herkes çağrılır, herkes bir yere gider, her yol uzundur. Lâkin her yolcu da varacağı yere varmıştır, kimse yolundan kalmamıştır. Sen de varırsın varacağın yere, atını düşün. Beden sana emanet verilmedi mi?»

Ne çene yarıştırmağa niyeti ne hikmet dinlemeğe vakti vardı. Öyleyken dervişe bırakıvermişti dizginleri, bir başka el, kendinin olduğunu bildiği halde başkasınınmışcasına davranır bir el dizginleri dervişe aktarmıştı. Kızıl doru ise dervişin yedeğinde uysal.

«Baba nereye gideriz? İneyim dur da.»

«Yok oğul, yedekte götürmeliyim. Şeyhimin isteği budur, akşam ekmeğine konuk bekleriz, gelen sen oldun, gönderilen sen oldun.»

«Benim karnım tok... desem?»

«Demenle kalırsın. Bütün açlar kendini tok sansa idi ortalık güllük gülüstanlık olurdu oğul. Sen açlığını bilmeyecek kadar kendini unutmuş nereye gidersin ki?»

Utanmasa: «Padişahlığa!..» diyecekti; utanmasından da değil, aklındaki bu idi dilinde olandı sanki söyleyiverecekti, tuttu dilini. «Gidiyorum işte» dedi; «Çağrılı olduğumu söyledi idim, çağrılan saate varmak gerekiyor da.»

Derviş, az önce tünediği sivri kayadan sanki hiç kalkmamıştı, hep o kayada tünemekte idi, öylesine oturur gibi yürüyordu. Alışkını olduğu yapyap yürümeleri bırakmış, hızlıcana gitmekte. Mehmed Beğ ancak dikkat ettiğinde Dervişin, atı birdenbire yaya adımında durdurmamak niyetiyle böylesine hızlıca gittiğini farketti, Attan bilen bir dervişin var olabileceği, doğrusu aklının ucuna gelmezdi; lâkin attan anlar bir derviş çıkmıştı yoluna.

Çaresiz, yedeklemesine de uyacaktı.

Ana yoldan sapıp diklenen bir cılgaya vurmuşlardı. Güneş tutabildiği son kızıllığını da alıp götürmekte, sağılmış memeleri andırır rahatlamış bir akşam dağın belenin-den aşağı çöğmedeydi. Sağ yanında bir sarplık, göğün yangınlarından kıpkırmızıydı; sol yanında dağ doruklarının sıralanmasından oluşmuş akşam gölgelenmesi bu kıpkırmızılığa karşı mavi bir karanlığa çalmıştı. Mehmed Beğ'i dinlendirir gibi oldu. Derviş de adımlarını gitgide ağırlaştırıyordu, kızıl doruyu sanki alıştıra alıştıra durduracaktı. Nitekim, beleni yapyapından dolandıklarında sırtını tırmanan dağa vermiş bir ufacık zaviyenin tüten dumanı Mehmed Beğ'in gözünü doyururken Derviş de kızıl doruyu adam akıllı yavaşlatmıştı.

«Kimin zaviyesidir bura Baba?»

«Yalnızlar Zaviyesi derler bir yerceğiz oğul, yeter mi buncağızını bilmek?»

«Yeter. Artık ineyim.»

«Yok hayır, ben ineceğin yerde dururum zaten.»

Dervişin kurulu zenbereklere has davranışları hem hoşuna gitmiş hem canını sıkmıştı Mehmed Beğ'in. Yolundan alıkonulduğu için de ayrıca huzursuzdu. Sırf Derviş'e inat atladığı gibi indi. Derviş'in şaşırmasını beklemişti, şaşırmadı. Aksine, arkasına da dönmeden:

«Pek tez canlısın oğul» dedi mırıl mırıl; «Tez canlı olmak eyidir amma senin gibilere yaramaz. Ağır yongayı yel kaldırmaz demişler, he mi?»

Üstünün tozunu toprağını silkelerken Mehmed Beğ de sokranırcasına:

«Ağır yongayı yel kaldırmıyorsa işine yaramayacağını bildiğinden kaldırmaz; battal dibek de ne büyür ne küçülür demişler, niye? Küp gibi oturup kaldığından olmalı.»

Zaviyenin kapısında, Şeyhi olduğu belli bir nur yüzlü ihtiyar görünmüştü. Mehmed Beğ, söylediğini duymuş

olmasından üzgün bakıyordu. Kızıl doruyu zaviyenin öte yanına doğru çeken Derviş: «Tez canlılık sana göre değil dediysek küp gibi oturup kal kaldığın yerde, battal dibeklere dön demedik hay oğul; ikisi arası da vardır bunun, yeri geldi mi yeri geleni yapmalı. Şimdi karın doyurma, dinlenme vaktidir.» deyip gülümsedi herhal, yüzü görünmediğinden sesinden gülümsediğini hissetti Mehmed Beğ, o vakit de huzursuzluğunun dindiğini fark etti.

Birdenbire susuzluğunun da farkına vardı. Öğlen ekmeğinden bu yana ağzına bir yudum su koymadığını hatırladı. Acıkmağı düşünmediği gibi susamağı da akıl etmemişti. Daha doğrusu gideceği yere bir an önce varmaktan gayrisini unutmuştu. Susuzluğunun farkına varması, ağzının ansızın kurumasına da sebep oldu; ağız kuruması gırtlağına kadar yayıldı.

Zaviyenin Şeyhi olduğunu sandığı nur yüzlü ihtiyarın, öpmek için ellerine eğildiğinde, susuzluğun damarlarına kadar işlediğini hissetti, sanki çekiliyordu damarları susuzluktan.

İhtiyar Şeyh el öptürmedi, dua etti mırıltılarında, hoşluk diledi hoş gelmişsinliğine. «Gelmenle gönenmiş olduk oğul» dedi; «Yolundan alıkoduk ama lokmamız hayırlıdır, gecikmeni giderir kuşkun olmasın.»

İçeri doğru alıyordu Mehmed Beğ'i; elini tutmuş, bırakmıyordu. Şeyhin bir kerpeten sıkılığında tuttuğu eli, kerpeten acısı yerine tertemiz ak yünlerin ısınmış yumuşaklığına bıraktı var oluşunu. Hiç düşünmeden: «Açlıktan çok susuzluk Şeyhim» dedi; «Susuzluk bizi bunaltmış da farkında olmamışız. Tanrı sizden eksik olmasın.»

«Sizden hiç eksik olmasın oğul. Susuzluğun için sunulacak ayranımız vardır nasıl olsa. Yalnızlığımıza bakma, ayran tasımız da vardır, seni doyurur, buyur.»

Aş odasını gösteriyordu eli. Açık kapısından kurulu, beklemekte olan bir sofra görünüyordu. Birbirlerine yol

göstermekten neredeyse içeri girmiyeceklerdi ki Şeyh:

«Konuk olan sensin burada, emanet üstümüzden alınıncaya değin de burada konuk ağırlayan biz olacağız. Onun için saygı sanadır, önde girmek şânı sanadır, buyur. Saygıyı bekletme oğul, şânı bekletme. Her bekleyen ne de olsa yorulur.»

Hiçbir şey söylemek istemiyordu Şeyh; ne söylüyorsa, ağzından çıkan ne ise anlamı da o idi. Ne var ki Mehmed Beğ'in ilikleri titredi. Şeyh, ağzından çıkandan, söylemek istediğinden ötelerde bir şey söylüyor, gizli muştuları işmar ediyor sandı. Dönüp, gizli muştuların işmarını görmek için aç aç baktı Şeyhin yüzüne. Kapalı bir gül bahçesinin pırpırlanmış yeğni duvarlarıydı sanki, içindeki gülleri saklıyor da sadece kokusunu dışa veriyordu.

Sersemleyerek girdi içeri.

Şeyh, doğruca sofraya buyurladı. Bağdaş kurup oturduklarında, aşdan önce bir kız, elinde pırıl pırıl kalayı ışılayan bir tasta ayran ile girdi içeri. Mehmed Beğ'in susuzluğu daha bir arttığından gözü tastan gayrisine bakmadı. Sabırsız bir uzanışta, kızın incecik saygılarda sunduğu tasa uzandı, aldı, hemen ağzına götürdü; lâkin içemedi, durdu. Tastaki ak ayranın üstü kocaman bir saman çöpüyle uzunlamasına kirli bir sarılığı yüzdürüyordu. Ağzına kaldırdığı tas, elinde kalakaldı Mehmed Beğ'in. Canı sıkılmış, geri vermek yiğitlenmesini de pek duyamamış bir ayıplamada kıza baktı.

Baktığı anda da acayipleşti; acayipleşmesi apaçık bir garipleşme halini aldı. Çok gerilerde kalmış iken beklenmedik bir anda öne çıkıp fırlamış bir özlem gözlerinde alevlendi, yüreğine indi, gönlünde taştı. Kız, Mükrime'nin yüzünde bakmış, Mükrime'nin gözlerinde tebessümünü kaçırmamış, Mükrime'nin zülüflerinde gül tomurcuğu yüzünü daha bir yaklaştırmıştı Mehmed Beğ'e.

Onun için olmalı, Mehmed Beğ, Mükrimeye naz eden

bir yakınlıkta: «Saman çöpünü görmedin herhal?» deyiverdi.

Kız, Mükrime'nin tomurcuğunda açılan gülleri andırır gülüşünde güldü gizliden. Gülüşüyle birlikte, henüz bir yaşındaki oğlu Mustafa da anası Mükrime'nin kucağında geliverdi Mehmed Beğ'in gözlerine. Bir hoş resim çiziliyordu sanki havaya. Kızın çevresini saran Yalnızlar Zaviyesi'nin havasından mı nedir, belki de kızın akıl almaz bir benzerlikte Mükrime'yi andırması bütün bu resimlerin çizilmesine sebep oluyordu, kızın sesini kulağına Mükrime'nin sesi yerine getiriyordu:

«Gördüm. Bilerek koydum saman çöpünü.»

«Neden? Gerekli midir?»

«Koymasa idim birden içerdin.»

«Birden içsem ne zarar. Susuzluğum tez giderdi hay kız.»

«Beli, susuzluğun tez giderdi ama hastalığın da tez gelirdi.»

«Neden hasta olam?»

«Terliydin. Terliyken soğuk ayran zarardır.»

«Terli olduğum görünür mü ki?»

«Uzun yol geldiğin atından belli. Atını gördüm, soylu olmasa atlıktan çoktan çıkardı. Atı öyle olanın kendisi kimbilir ne haldedir?»

«Hasta olmamdan neden korkarsın?»

«Bizim hastalığımıza benzemez de ondan.»

«Benim ne ayrıcalığım var?»

«Sen padişahsın. Padişahın hasta olması bizim ölmemiz olur.»

Fırladı kalktı yerinden Mehmed Beğ. Yüreğinden dahi sakladığını duymuş olmanın korkusuydu gözlerindeki, açıkçası. Az kalsın kızı bileğinden tuttuğu gibi çekip yere çalacak: «Nerden bildin?» diye haykıracaktı suratına.

Ama Kız, birdenbire Mükrime'nin uysal, dinlendirici,

hastaysan eyi edici bakışlarında baktı yine. «Gizli mi idi?» diye sordu. «Bilsem susardım. Atam da bilir sandım. Ben seni giden yılların birinde aşağı yoldan geçerken gördüydüm. Manisa'ya döner, dediler idi. Atını böyle hırpaladığına göre...»

Mehmed Beğ, sofraya bıraktığı tasa döndü ağır ağır; verecek cevabı yok idi. Çok şeyler duymuş, çok şeyler öğrenmiş, bir anda yılların veremediğini almış gibiydi, yorgunluğu da bin yıllık ağırlığıyla çökmüştü omuzlarına. Suskunluğunda oturdu, ayran tasını aldı, uykudaymışçasına ağır, içti. Saman çöpünü süze süze içiyor, ayranın daha bir tadlanmışlığını damaklarında duyuyordu.

Boşalan tası geri verirken Kıza bir daha baktı. Mükrime değildi muhakkak ki, ama onun ayırdedilmesi zor bir eşi idi; değilse bile şu an, şu yorgunluk, şu özlem Kızı Mükrime yapmıştı bir anda, bu da Mehmed Beğ'e yetiyordu.

Yüreğinden gelme bir dolulukta teşekkür etti Kıza.

«Seni unutmamın mümkünü olmayacak hay kız» dedi; «Senin var olduğunu bildiğim bir ülke benim gücüm, olacak. Tanrı'ya bin şükür.»

Bulgur aşıydı kaşıkladıkları, başka bir aş da yok idi; yufka ekmeğinin taze ıslatılmışlığında kokmakta olan nefis bir tandırbaşı tütünü burun kökünde karıncalanarak yüreğindeki özlemi artırdıkça artırdı. Şeyhin sofra duası, Allahtan ki kısa idi de Mehmed Beğ bir an için ayrıldığı kendine dönmek imkânına yeniden kavuştu.

Ya tekliğiyle hayli yalnız bir mumun ışığı, ya yüreğini dolduran özlem, yahud da Kızın bir daha hiç görünmemiş olması akşamın gitgide esmerliği artan gölgelerine uyku doldurur hale gelmiş, bu da ayrıca Mehmed Beğ'i ağırlaştırmıştı. Şeyh usul yavaş sesini, yemekten önce duyduklarını çoktan unutmuş bir eskimede iyice yavaşlatıp:

«Dilersen oğul biraz uyu. Sanırım duruculardan değilsen, dinlen» dedi.

Mehmed Beğ, böylesi bir sesi ömrü boyunca kırmak istemezdi; hatta bir an bu sese uyup burada temelli kalmaktan bile korkmuştu. Az önce, bir an için de olsa, ağırlaşıvermesi, umulmadık bir dinlenme haline gelmiş, eskilerinden kurtulup yeniler giyinmiş bir bedenin yeğnilmesinde canlanmıştı. «Vaktim olsa kalırdım Şeyhim» dedi tedirginliğiyle yine de; padişahlığının açığa çıkmış olması, bundan da Şeyhin hiç söz etmemesi tedirginliğinin sebebi idi. «İkindiyi kılmadım, akşamı kaçırdık, ikisini bir edip... bilmem ki...»

«Hele yatsıyı oğul, hele yatsıyı. Bakalım o vaktece bir ayrı dirilik de gelir.»

Artık hayır, diyemezdi, diyemedi.

Yatsı sonunda, vaktinde ödeyemediği borçlarından da kurtulmuş olmanın ayrı dirilişinde, herhal Şeyhin dediği diriliş bu olmalıydı, yola düştüğünde gece çoktan kararmıştı; kapkara bir yalnızlığa at binmenin sıkıntısı çöküverdi eğnine. Manisa'dan ayrılırken düşünmediği Mükrime Hatunu ile küçücük Mustafasından şimdi, şu yalnız zaviyede ayrılıyormuş gibiydi. Gönül kökçüklerinden bir büyük demet, ana kökten koparken cayırdamış, koptuğu yerde acılı bir iz halinde sızıltısını bırakmıştı. Elinde olmadan gözleri Şeyhin kızını aradı. Zaviyenin pek de bakımlı görünmeyen duvar aralıklarının birinden, yahut bir pencere bozuntusundan, yahut dosdoğru yürüyüp gelerek görünüp el eylemesini, uğurlar dilemesini bekliyordu.

Kız görünmedi.

Tıpkı Manisa'dan ayrılırken görünmeyen Mükrime Hatun gibi, kucağındaki küçücük Mustafası gibi, Kız da, burada görünmedi.

Ne var ki görünmesi görünmemesinden daha kötü. Görünseydi bir o görünüşü ile kalacaktı, bir o görünüşten ayrılacaktı Mehmed Beğ de. Şimdi her yan o Kız idi; Manisa'dan ayrılırken her yanın Mükrime Hatun gözlerinde

bakması gibi bakıyordu. Ve dahi şimdi, karardıkça kararmış gecenin derinliklerinden, gökyüzünden aşağı doğru Kızın gözleri bakıyor, görüyor; her bir yerde kız nefes alıyordu. Tıpkı Manisa'dan ayrıldığı gecenin yarısında uysal nefesleri yer ile gök yüzü arasını dolduran Mükrime Hatun gibi.

Böyle geçti gitti gecenin içinden; zorlandığının da farkında olmadı. Dağ, dolanıyordu. Ya dolana dolana çıkıyor ya da dolana dolana iniyordu. Biga Dağlarını söküyordu, kızıl dorusunda ter siyim siyim; ne var ki bir garip doluluk, say ki büyülenmişlik, eski zaman büyücülerinin, taa nice zaman önceki şamanların baksıların kamların daha da eskilerinin görünmez elleri nefesleri gönülleri kızıl dorunun atlığını doldurmuş, tökezlemeğe kalksa tökezleyeceği yerden kanatlanıp uçmacasına atlayacak hale getirmişler atı, o durumda at değil at kılığında bir bilinmez canlı, bir ejderha, kızıl doru güzelliğinde bir dev almıştı sırtına Mehmed Beğ'i, Kaf Dağı'nın ardına uçuruyordu. Orada ya cinlere tutsak bir peri kızı, ya sesi yedi derde ayrı deva bir altın bülbül yahut da durmadan türkü çığırır bir elmas kuş vardı; devin sırtında uçup gitmekte olan Mehmed Beğ, Kaf Dağı'na vardığında bunlardan birini alacaktı, dönecekti, getirecekti Şeyhin Kızına verecekti, Şeyhin Kızı Mükrime Hatun. Alıp getireceği nesne, Padişahlık.

Düş mü idi hayal mi? Uykuda mı uyanık mı?

Yorgunluk köhne bir kaftan gibi sırtındaydı, omuzlarından aşağı iniyor, biniş yerine geçmiş, bütün bedenini sarıyordu. Masal devlerinin yahut ejderlerinin yerini almış kızıl dorusuna güvendikçe bırakıyordu kendini; güvenmedikçe de bırakıyordu ya, o da ayrı mesel; dağ yolu ise yılan biçiminde kıvrılıp yürüyor zıkkım; bir yanı uçurumlaşıp yürüyor soyha; en umulmadık yerde hendekleşip yarılıyor meret!

Derken... Biga'yı sağdan gerilerde bırakıp sabaha kar-

şı Beyçayırı yaylasını tuttuğunda çipil bir yağmur sarıverdi. Gayri sis gayri yağmur; vakti olsa san deyip geçerdi. Vakti olsa hani, şubatın aklını yitirip kendini mayıs sanması gibi bu çipil yağmur da temmuzun ağustosun san vurmasına özenmiş olmalı. Eh, akıl bir yitti mi ötesinden ne beklenir ki?

Ama sürüyordu atını, durmak yok!

Sabah ışıklarını Beyçayırı'nda karşıladı; çipilliğinden kurtulamamış kötü yağmur ata açıkça sıkıntı veriyordu. Soluğu fışır fışır öfke dolmuş çipil yağmura vuruyor, döşü köpük terini buğulandırmış çipil yağmuru doğuyordu. Mehmed Beğ'in iki günlük sakalını yüzüne duman islerinin çamurunda yapıştırıyordu. Şeyhin Kızı görse tanır mıydı şimdi de? Mükrime göre tanır mıydı?

Beyçayırı'nda durup dinlenmek zorunda kaldı. Kendinden çok kızıl dorusunu düşünmüştü.

Uyudu.

Düş de gördü.

Sıcacık hamamlarda yunuyor, tas tas su dökünüyor; terleri keselerde kir olup dökülüyordu. Sonra yemyeşil çayırlar, sonra sular dereler çağlayanlar, sonra..?

Uyanıvermek!

Uyanır uyanmaz da kızıl dorusuna atlamak, Lâpseki yoluna inmek hiç durmaksızın; molasız artık, vaktin cimriliğine tutsaklanıp vakitten beter cimrileşerek, cimrileştikçe de hırsı artarak sürmek, sürmek, sürmek. Yerine vardığından nice gün sonra dahi oturduğu yerde kendini at üstünde binip gitmekte sanıp durdu.

Lâpseki de karşıya geçecek bir araç aramak, bulmak; binmek, geçmek... hem kolay hem zor oldu. Gel gör ki Mehmed Beğ işin ne kolaylığını düşünüyordu ne zorluğunu. Ardı sıra gelmekte olanları bekleseydi, Lâpseki'de buluşsalardı... onlar arar bulurdu geçilecek aracı, onlar yorulurdu bu işler için, onlar gereğine koşardı; Mehmed Beğ

Beğliğinde dinlenirdi. Beğlik bu mu idi pekey? Padişahlık bu mu? Yeri geldi mi kendin için kendin yorulmazsan Beğliğin yararı ne?

Lâpseki'de, biraz da araç ararken aklına geliveren ardı sıra at sürenler, denizi karşıya geçme süresinde hiç aklından çıkmadı. Er Sinan'a güveni tam idi; ne yarı yolda kalır ne zorluk çekerdi. Saruca Paşa'dan da emin. Bir zorluk Musluhiddin'de; atın adamı değil o, hesabın kitabın adamı olanların at binip bunca yolu gelmesi zordur bre, Tanrı yardımcısı ola Er Sinan'ın.

Lâpseki'ye vardığında: «İnşaallah Er Sinan'ın yanındakiler zorluk vericilerden değildir» deyip işkilini açığa vurdu ilk defa. Yüz yirmi fersahlık yol gelmişti. Saydı: vakit iki günü geçmemişti daha. Kızıl dorusuna baktı: belli etmiyordu soyluluğu ama dizlerindeki boğum titremekte. Kendisi de öyleydi; soylu bir at gibi hissetti özünü, o sıra.

Deniz, yeniden düzelmiş şubat güneşinin altında yayılmış ki yayılma dediğin bunca olur; bir de laciverd, bir de lavicerd, bir de laciverd... bre heyyy!

Gelibolu'ya adımını ilk defa padişahlığının güveniyle attı, «Er Sinan gecikmese, gecikmese! Bre benden önce varmalıydın buraya ki Er Sinanlığını bilmeliydim!»

Elinden gelse Er Sinan'ın da yapacağı bu idi aslında; hiç değilse bu kadarını bilebilse idi Beğ'i gam yemiyecekti. Nasıl canını dişine taktığını, nerelerde ne biçim dinlenmeleri geçiştirdiğini, kaç atı kaç yerde değiştirip, huyunu suyunu bilmediği atları eğri büğrü yollara sürmenin hırçınlığını da çeke çeke Cebe Ali gibi akıldan çok gönül, Musluhiddin gibi gönülden çok akıl, Saruca gibi hem akıl hem yürek, Barak gibi yürekle gönül, velhasıl karmakarışık adamlarla karmakarışık yolları Mehmed Beğ'den çok geçlerde kalmamak için didindiğini, didindiğini, didindiğini ahhh bilebilse idi. Bileceğini sanmıyordu ama bilse ne çıkar bilmese ne çıkar, Tanrı bizim yüreğimizde oldukça

ötesi... hiç, diyerekten sürüp geliyordu. Yine de dördüncü gününde bulabildi Beğ'ini. Başlangıcında korkmuştu, yanlış yollara at sürmenin çırpıntısında gözünü dört açmıştı. İzler doğru yolda olduğunu gösterdiğinde yolun varıp Gelibolu'yu bulacağını anlamış, ondan sonra da hiç değilse bu sebepten yorulma derdinden kurtulmuştu.

Gelibolu'ya geldiklerinde Mehmed Beğ'in, iki gündür beklediğini; dinlendiği iyice bu iki gün içinde, kızıl dorusu kadar dinlenip kendine geldiğini, ayrıca bu iki gün içinde Mehmed Beğ'in unutulup Sultan Mehmed adıyla padişahlığının bilinip şimdiden burada, Gelibolu'da kabullenildiğini, çevreden durmayıp gelen âdemlerin, Beğlerin paşaların el öpüp baş eğmekle dizi dizi, daha burada, padişahlığını kutladıklarını görmüş, öğrenmiş oldular. Gelgelelim dinlenme fırsatını bulamadılar. Buldukları yarım günlük bir fırsat, o da, Edirne'ye hareket için derlenip toplanmağa dahi yetmedi. Muslihiddin ise kendine gelemez halde; hekime bırakıldı. Oturmaktan eyere gelen kaba etleri ezilmişti, eğilmekten beli tutulmuş, dizgin tutmaktan parmakları kasılmıştı; sözün kısası Muslihiddin'e hesap kitap adamı oluşunun cezasını çektirmişti at sanki. Bir haftadan önce kendine gelebilirse iyi. Sultan Mehmed:

«Üç gün» dedi; «Dördüncü gün seni Edirne'de görmek isterim Muslihiddin. Düşüncelerimde bir top döktüm, eşi benzeri bulunmaz... ama düşüncelerimde; gerçekte ne olur, gözden geçirelim. Gecikirsen..?»

Muslihiddin'in çenesi de tutulmuştu beli gibi, boynu gibi. Yine de Padişahı cevapsız bırakmadı. Sesi kemik kırıntılarında dökülerek: «Buyurursan seninle de gelirim» dedi ama: «Ne olur buyurma, bırak dördüncü gün geleyim» dedi aslında.

Sultan Mehmed, gözleri bambaşka düşüncelerde kaymış, gülümsedi: «Dinlen Muslihiddin» dedi; «Dinlen. Birimizden birinin dinlenmiş olması gerek, iki yorgun bir fiti-

li yakamaz, dinlen.»

Er Sinan, bu sefer Muslihiddinsiz amma bir bölük, iki bölük, üç bölük... yolda daha bir artan bölüklerle süslenerek, zenginlenerek; molalar, duraklar, yeri olmadığı halde gerekli kılınan dinlenmelerle Edirne yoluna Bismillah çekti. İlk molada elini alnına vurdu, unutuşuna yazıklandı. Aynı anda koynunu bulmuştu alnına vuran el kendiliğinden, bir oyalı yazma çıkarmıştı ki gören göz nice yorgun olursa olsun bir bakışta dinlenirdi. Yorgun hasta bedene sürülse ol yemeninin her bir oyası, bir ayrı deva ayrı şifalarda yorgunu dinlendirir hastayı eyiliğe döndürür idi. Vardı götürdü Sultan Mehmed Padişaha sundu ki:

«Bu oyalı yazma sana yolda verilmiştir Padişah'ım» diyerekten; «Yalnızlar Zaviyesi denilir bir zaviyede dinlenmişsin, biz de orada karın doyurduk. Oradaki Şeyhin Kızı, bunu sana vermemi istedi. Hoş kız, dünya ahiret bacım ola yüreği kötülüksüz bir kız. Kendisi vermek istemiş, verememiş, vakit bulamamış, gayrı utanmış da olabilir, bilemem ki padişahım. Yemin içtirdi ki vereyim diye. Padişahlık armağanı bilirse yüreğimdeki dualar onu bırakmaz, dedi. Aynını diyorum, diyerekten de sana sunuyorum, al Padişah'ım.»

Sultan Mehmed oyalı yazmaya bir başka türlü baktı. Er Sinan, o günece Mehmed Beğ'in hiç bir bakışında bu şimdiki bakışı görmemişti. Şam eriklerinin akşam akşam buğulanması, yaban yerlerden gayrisin bilmez dağ keçilerinin vurulduğunda gözlerinin o şaşkın dönüşü, soylu atların ağrılı açlıklarında gözlerinin ıslak bir karalığa eğilivermesi gibi bir bakıştı. «Padişahlığımın ilk armağanı Er Sinan» dedi; «Bende bir ayrı yeri olacak. O kız bunu bilir mi acep? Lâkin senin söyleyişin de bir türkü gibiydi, gönlümde tüttü bre. Yollar seni ozan mı yapmış ne?»

Aslında ozan olanın kendi gönlü olduğunu seziyordu. Oyalı yazmanın püsküllerinde bin gönlü ardı sıra sürün-

dürecek kadar albenili sevda, yine Mükrimesini getirmişti gözlerine. Yazma, Mükrime'nin elinden gelme; yazmanın oyaları Mükrime'nin sürmeli gözleri, yazmanın her bir rengi Mükrime'nin bir ayrı gülüşü. Buğulandı, buğulandı, buğulandı beyni Mehmed Beğ'in; buğular arasında sesler yağdı kendiliğinden; kendi sesiydi Mehmed Beğ'in, kendi sezgileri kendi söylenişi kendi söyleyişi idi. Gönlü, Mükrime ile el ele vermiş dönüyor dönüyor dönüyordu:

> Zülfünün zencirine bend eyledi şahım beni
> Kulluğundan etmesin âzâd Allah'ım beni
> Yakmağa hem yıkmağa çok söyleşip seyrettiler
> Sûz-i sine, eşk-i dîde, âteş-i ahım beni
> Cevr-i dilber, ta'n-ı düşmen, sûz-i firkat, za'f-ı dil
> Türlü türlü derd için halk etmiş Allah'ım beni.

Öylesine dönmekteydi ki beyninde kendi sesi, nerdeyse, dayanılmaz bir baş dönmesi halini alacak, şubata mayısa delilenmesi gibi Sultan Mehmed de oracıkta bu baş dönmesine uyup raksa kalkışacaktı; acayip bir raksa ki döne döne bir hal olup ağız köpürmecesine kendinden geçecek, bir çırpıda sürüp atını, geldiği onca yolun baş dönmesini böylece dönecekti.

Avucundaki oyalı yazmayı, beyninde şiirlenen kendi sesine uygun bir biçimde sıktığını anladığında Er Sinan başını önüne eğmiş, Padişah'ın kendi iç dünyasında kim bilir nasıl bir düşünceye daldığını, bu yüzden de yüzünün sarardığını görmek istememişti.

O oldu, o kadar oldu. Ondan sonra Er Sinan, Sultan Mehmed'i bir daha ne o durumda görebildi ne de o durumu yaşayacak bir an bulabildiler. Manisa'dan yola düşüp gelişleri gibi bir durup dinlenme bilmez padişahlık başlamıştı hemen, Edirne'ye girer girmez, ondan sonra da kimsenin kendi gönlünü düşünmek kendi sesine dalmak imkânı kalmamıştı.

Edirne'ye vardıklarının akşamında, ayaklarının tozu

silinmeden daha Padişah Sultan Mehmed vezirlerini, önde gelen Beğlerini çağırmış, ilk görüşmede tanışıklık istemişti. Gelenler, bundan önceki gibi, Murad Beğ'in yanında nasıl duruyorlar ise öyle durup yerlerini alıyorlar idi. Yalınız İshak Paşa ile Çandarlı Halil Paşa gerilerde kalmıştı, çekingen duruyorlardı, adımlarında apaçık bir ikinciklenme görenin gözünden kaçmıyordu.

Sultan Mehmed Er Sinan'a, görünüşte çok sakin:

«Er Sinan, vezirlerim neden ırak dururlar?» diye sordu; «Beklemek töre midir? Çağırılmak mı gerekir? Çağırılmak ise gerek olan çağıralım. Halil'e söyle, yeri eski yeridir yanımızda. Atamız vaktinde nerede ise, ne yapıyordu ise, onu yapmalı. İshak Paşa, görevine ek olarak, bundan böyle Anadolu Beğlerbeği olacak. Atamın kutsal cenazesini Bursa'ya götürüp ona yakışan töreni yapmakla da İshak Paşa'yı görevlendirdim. Atamın has yakınıydı, öyle kalacak yine. Kostantiniyye'ye varıncaya değin biriz, ayrıcalıksız olacağız, bölünmeyeceğiz. Dertlerimiz Kostantiniyye'nin fethinden sonrayadır, o vaktece yanyana...»

Belki de o vaktin hiç gelmeyeceğini hesapladığından, iyiliğine düşünülürse o vaktin geleceğini görmenin umuduyla Çandarlı Halil Paşa o gün, yeni gerdeğe girecek damatların dinçleşmesindeki adımlarla yürümüş, el öpmüş, başvezirliğinin dikleşmesinde her zamanki yerini almıştı.

Er Sinan az önceki ikincikli, çekingen Halil Paşa'nın bu ansızın dirilmiş Halil Paşa oluşuna şaşmıştı pek; o gün olağan gelmişti. Ama bu gün, meşveret için çağırılanların birer birer geldiği bu gün, iç kapıdan içeri Molla Hüsrev ile birlikte girerlerken Halil Paşa'nın, başvezirlerden çok mevki kapma peşinde yeniyetme memurların davranışıyla Molla Hüsrev'den hep geride kalmağa çalışan adımlarını, Molla Hüsrev'e öncelik tanımak için çırpınan beden hareketlerini görünce üzüldü. Dünya niğmeti mi idi bu yoksa insanın yaşlanmışlık hırsı mı? Bilemedi. Ne birini

tanıyacak kadar dünyaya bırakmıştı kendini ne de ötekini öğrenecek kadar yaşlanmıştı; hele öylesine yüksek bir makamda yaşlanmıştı... «Belki de Halil Paşa'nın yaradılışı böyledir Er Sinan» dedi kendi kendine; «Herkes yaradılışınca davranır, sen kendine bak.»

Birden gözleri ışıdı. Aslında beklediğini görmüştü; gelip geçen, her biri kendi düşüncesinde içeri giren Beği Paşası veziri vüzerası Er Sinan'ı pek ilgilendirmiyordu. Onu ilgilendiren Bahadır Yüzbaşı idi. Şunca yıldır görmediği, yüzüne hasret kaldığı, gördüğünde Sefil Ali'yi, gördüğünde Çerçi'yi görmüş gibi olacağı Bahadır Yüzbaşı'daydı gözleri hep. Sanki onunla birlikte Horoz Dede içeri girecek Ulubatlı Hasan denilen delikanlı içeri girecek... kısacası birlikte yaşanmış ama şimdi artık bir daha ele geçmez olmuş o yıllar ansızın açılan güller misali içeri girecekti.

Öyle de olmuştu.

Hemen hemen en sona kalan, nedense geciken Bahadır Yüzbaşı soluk soluğa idi. Kucaklaşmaları, birbirine sarılmış birbirini öylece tutmaları, Bahadır Yüzbaşı'nın soluk soluğalığı ile Er Sinan'ın özlemleri arasında oldu.

Er Sinan özlediklerinin hepsine birden sarılmışçasınaydı. Bahadır Yüzbaşı ise dinlenmişliğe.

Er Sinan Bizans'ı sordu; Horoz Dede'yi soracaktı aslında.

Bahadır Yüzbaşı: «Benim gibi» dedi. «Ben nasıl görünüyorsam.»

Er Sinan: «Soluk soluğa öyleyse» dedi; «Yorgun öyleyse. Üstelik gecikmiş. Sen böyle görünmektesin.»

Bahadır Yüzbaşı daha bir yorgun güldü: «Eh, Bizans da böyledir, yüzde yüz böyledir. Edirne'ye gelmek için çağrılmağı bekler ancak.»

«İçeri gir öyleyse, lâkin meşveretten sonra bir yere kaybolma, bendesin» dedi Er Sinan; «Seni bir süre bırakmayacağım.»

Bahadır Yüzbaşı Er Sinan'ın Edirne'den Bizans'a bir daha geri dönmeyeceğini, geri gönderilmeyeceğini bilse, belki ona göre tedbirini alırdı ama, aslında göndermemek için elinden geleni ardına komazdı. Dahası, Bizans'ta olduğuna göre Edirne'den gelecek buyrukların Er Sinan'la ilgili olanlarını duymazlıktan gelir, geciktirmenin her türlü yolunu arardı. Gelgör ki Çandarlı'nın Halil'i, Bizans'tan geri çağrıldığında gönderirim sözüyle almış götürmüş Er Sinan'ı, bir daha da geri göndermemişti. Ola ki elinden gelen o kadarcıktı, Murad Beğ Er Sinan'ı yanında alakomuştu. Nitekim kulağına gelenler, Murad Beğ'in Er Sinan'ı, yeni doğan Mehmed şehzadesi için yanında alakoduğu idi ki onun da sonu, şehzadenin büyümesi ile birlikte varıp Manisa'ya gönderilmek, Bizans'a Bahadır Yüzbaşı'ya geri verilmek umudunu da böylece yok etmek olmuştu.

Eyi mi idi kötü mü, onun orasını Bahadır Yüzbaşı pek kestiremiyordu. Bizans'ta tek başına bırakılması, güvenilir adam olarak bırakılmak anlamında sayılacağından iyi idi; gelgelelim, güvenilecek adamlardan iş istenir idi, bu da, Bizans gibi bir gâvurun içinde üç beş adam ile başarılacak bir iş olamazdı. Er Sinan akıllı becerikli, ağzı lâf yapmasını bilir, vardığı yerde hatırını saydırır cinsten biri, at biniyor, kılıç sallıyor ki en birinciye; güreşin ustası, Çin döğüşünün nerden öğrendiyse daniskasını bilmekte, üstelik yaban dillerden birkaçını da konuşuyor soyha. Burada, bu Bizans'ta Bahadır Yüzbaşı Er Sinan'ı bir geydirip

kuşattı mı yüz kişinin yapamayacağını yapar biri olacaktı olmasına ama ne fayda... gitti!

Bahadır Yüzbaşı da, ne yapsın, kalanlarla idare etmenin, hiç değilinden kalanları bir yerine beş işte kullanmanın çarelerini arayıp bulmak zorunda kaldı. Bir yandan da yerlilerden adam satın alıyordu; üniversitenin içinden, hoca olarak öğrenci olarak, öğretici olarak... kiliselerden adam satın alıyordu: keşiş olarak, rahip olarak, papaz olarak; tüccardan, sarayın içinden, kolluk görevlilerinden, esnaftan, mahalle karılarından bre aklına nerede kimler geliyorsa onlardan adam satın alıyordu. Kimini aylığa, kimini haftalığa kimini armağanlara bağlıyordu; kimini korkutup kiminin sözüm ona hayatını kurtarma gibi oyunlu düzenli göstermeliklerle kendine bağlayıp çevre yaratıyordu. Bu çevre, bile bilmeye kendi çevresini doğuruyor, elden ele dilden dile, fısıltılar gevezelikler doğan çevrelerden doğmağa hazır çevreleri buluyor, oralarda canlanıyordu. Ama, bunlar için de adam gerekirdi. Satın alınmış adamların başkasına satılmayacağını kim söyleyebilirdi ki? Bahadır Yüzbaşı, her geçen yılının birikmiş denemelerinden bir kere satılmış adamın bir kaç kere satılabileceğini öğrenmişti, değişen sadece paranın miktarı. Onun için, öz adamın yoksa yeterince, bu işlerde bir yanın her zaman sakat kalmış bilinmeliydi.

Er Sinan'ın gelmeyişi en çok bu yüzden canını sıkıyordu.

Ama o kadarla da kalmadı. O kadarla kalsa canına minnet bilecekti demek ki. Çerçi bunalmıştı en önce; siftinip durmaktaydı, siftinip durması da çekilmez olabilecek gibi görünüyordu, iyice yaşlanmış, ömrü küçücük çerçiliklerde geçerken her nasılsa Sefil Ali'ye rastlamakla ömrünün küçücüklüğünü değiştireceğini sanmış, gele gele gelip Bizans denilen gayya kuyusunda unutulmanın çukuruna düşme korkularıyla neredeyse kendisinden dahi uzakla-

şacak bir kişi olup çıkmıştı. Bahadır Yüzbaşı, Çerçi'ye verdiği işlerin, yeterince başarılı sonuçlarını görüp bilmesine rağmen, Çerçi'yi hiç mi hiç memnun etmediğini, hatta bu işlerin birini bile sevmediğini biliyordu. Ne var ki, adam yerine taş kırığına muhtaç olduğu günler yaşamaktaydı Bizans'ta. Kendisine verilen görevi başaramazsa, Bahadır Yüzbaşılığına yazık etmekle kalmayacak kişiliğini taşıyamaz durumlara düşüp yersiz yurtsuz da kalabilecekti bu dünyada. Ama bunları düşündüğü yoktu; Murad Beğ'in güvenini kazanmış biri olarak onun verdiği görevi başarmak; alınacaksa şu yosma Bizans, alınmasında elinden gelen her şeyi yapmış biri olmak!

Var gücünü harcıyordu bunun için de, yok gücünü vara çevirmenin çabasında yırtınıyordu. Öyleyse yanındakiler de yırtınmalıydı.

Gel gör ki Çerçi dayanamadı. Geldi bir gün: «Ben gidiyorum Bahadır Yüzbaşı» dedi; «Benim işim burda çoktan bitti, biliyorsun. Kaldıysam, sana kıyamadığımdan idi; yırtınmanı görüyordum, seni yalnız bırakmaktan çekiniyordum. Şimdi işler kolaylaştı sayılır. Ben... yaşlandım. Sen bile yaşlandın hay Yüzbaşı şu gâvur elinde ben yaşlanmışım çok mu?»

«Nereye gideceksin pekey? Gideceğin bir yerin yok, bir kimsen yok; evin barkın? O da yok. Bizans'ı alıncaya kadar kalsana burda. İstersen bir kızı Müslüman edip sana alayım; dayalı döşeli bir konak tutayım. Benim işim için de eyidir bu. Evlenip döl döş sahibi ol. Burası bizim, yurdumuz olacak bir gün, olacak; olmadan önce burda yurdlanman kötü müdür? Az onur mudur herif?»

Çerçi kaz tıslamalarında gülmüştü; gayri keyfinden gayri burunsamasından. İçi çoktan göğnümüş dışı buruşuk ama alımlı bir armut sallanmasında: «Benim varım yoğum olmadı Yüzbaşı» dedi; «inan ki nerede doğdum, bir vakitler benim de anam babam var mıydı? Varsa karın-

daşlarım hâlâ sağ mıdırlar, sağ iseler nerededirler..? bilemedim, bilemedim hiç bir vakit. Karındaşım deyip bir Sefil Ali'yi belledim, öz karındaşımdan yeğ saydım. Öyledir de. Gidersem onun yanına gideceğim belki. Onun yanına varmazsam... Manisa'da imiş o da, Ak Şemseddin Şeyhe; Sefil Ali'den sonra onu bildim yakın olarak, o beni bildi mi bilemem. Oralara varamazsam, Manisa uzak ben yorgun yaşlı bir kişiyim, dersem, şuracıkta, surun dışında Horoz Dede var ya... eh, biz bu yaşımızda derviş oluruz gayri ne olacağız ki.»

Uzatmış, uzatmış, uzatmıştı yakınmayı. Öyle bir içi göğnümüş armut ki, hani bir benzeyenini görse ol saatte onunla birlikte çürür giderdi.

Bahadır Yüzbaşı bunun üzerine Çerçi'ye, hayırlı yolculuklar, diledi; bundan sonra burada Çerçi'nin hiç bir işe yaramayacağını, daha kötüsü bir ayak bağı olup çıkacağını anlamıştı. Çerçi'yi Bizans'ta tutmak, bundan kelli, kaş yapayım derken göz çıkarmak olurdu. «Git» dedi; «Hakkını helâl et; varsa, benimkiler helâl olsun!»

Geriye Cebe Ali kalmıştı yine, Barak kalmıştı, Zindan Çavuşu kalmıştı: bir de Hasan. Her yıl bir karış büyüyordu, incedalan bir yeniyetme idi artık; Horoz Dede'ye gereken haberi götürüp getirmekte ustalaşmıştı... bir de çapkınlıkta ustalaşmıştı. Daha şuncacık iken Bizans'ın haspalarına başka gözlerde baktığını görmüştü de o vakitler gülmüştü Bahadır Yüzbaşı; şimdi gülemiyordu aksine korkuyordu. Hasan'daki bu huy, sonunda bir terslik doğurursa..? diye işkillenmekteydi.

Hasan, bıyıkları dumansı terlemelerde bir pırpır yeniyetme. Horoz Dede'de, bir iki yıl öncesine kadar gitti mi kalmak, hatta hiç gelmemek isteyen çocuk değildi sanki; elinden gelse Horoz Dedesine hiç gitmeyecek. Bahadır Yüzbaşı da o sıralar dönmesini istememekteydi.

Nitekim bir gün korktuğu oldu, Hasan, Bizans'ın ko-

puklarından en kötüsüyle dalaştı. Varıp o kopuğun bacısına çatmış çapkınlığı soyhanın, Hipodramın oralarda. Dalaştığı yer de nere? Sır Kâtibinin konağının önü, az ilerisi. Sır Kâtibinin koruyucuları dalaşmaya katılmışlar da ne olduğunu pek bilmeden Hasan yakayı kurtarmış.

Bahadır Yüzbaşı'nın suratı karmakarışık oldu o gün, kapkara. «Cebe Ali al götür bunu» dedi; «Elinle teslim et Horoz Dede'ye. Bu uşağın Bizans'a dönmesi yok artık. Adamım kıt, biliyorum; Hasan da giderse ne olur?., biliyorum. Ama kalması başıma dert olacak. Sır Kâtibine karşı boynum kıldan ince olacak. Götür bunu!»

Hasan, yüzü yerde, gözleri dolu dolu; alnında kabarmış bir al öfke bütün yüzünü tutmuş, hâlâ: «Bıraksalardı yok etmez miydim onları Bahadır emmi? Haberiniz bile olmazdı. Sır Kâtibinin adamları beni değil Bizanslı kopuğu kurtardı.» diyor, dönmüyordu.

Gel de gülme.

Bahadır Yüzbaşı'nın korkusu da bu zaten. Hasan, Ulubat'ın köyü sanır herhal Bizans'ı; üstelik dalaştığı kopuğun da Bahadır'dan üç beş altın alıp el altı yararlanmalarında çalışmaya katılmışlardan olduğunu bilmiyor daha. Bilsin bilmesin, o ayrı; Hasan o kopuğu temizlese idi sonu daha da kötü olacaktı ya... artık bütün yer altı takımı Bizans'ın, köşe bucak Hasan'ı arayacaktı, ayağa kalkmış bir yeraltı takımının da Bahadır Yüzbaşı için nasıl bir tehlike olacağını sadece Tanrı bilecekti.

Hasan'ın gidişi de bu oldu.

Sonra Cebe Ali, sonra Barak.

İkisini de Çandarlı Halil Paşa çağırtmıştı ulak salıp. Bahadır Yüzbaşı Cebe Ali'nin Bursa'ya subaşı gönderildiğini, Barak'ın da onun yanında bir işe verildiğini duymuş, inanmak istememişti. Cebe Ali kiim, Bursa'ya subaşı olmak kim idi bre? Cebe Ali has ekmeklerin piştiği has fırınların sıcağında bir yufka yürek idi ki bağışlamayacağı

kötülük yok sayılırdı yer yüzünde. Has unların aklığını has suların yumuşağında hamur yapıp has ateşlerde pişirmekti hüneri, hemi de gönlü bir kocaman fırın ki sadece sevgi yanardı sıcağında, has ekmekler gibi bir sevgi pişer sokağa dökülürdü; al alabildiğince.

Cebe Ali'nin Bursa subaşılığına, Barak'ın da onun yanına verilişi Bahadır Yüzbaşı'nın gözünü açar gibi olmuş fakat imkân ihtimal vermemişti; vermek istememişti daha doğrusu. Zindan Çavuşu ile başbaşa kalınca, kaldıkları günün gecesindeki o kapkara kararmış Bizans gecesinin bir türlü ışıklanma bilmeyen göğüne baka düşününce Çandarlı Halil Paşa'nın oyununu hisseder gibi olmuştu. Yanından alınanlar Osmanlı idiler; Osmanlı olarak doğmuş, Osmanlı olarak büyümüş, Osmanlı olarak ölecek kişiler. Hâlbuki Bahadır Yüzbaşılığı ne idi? Karamanoğlundan kaçıp gelmiş bir kişi... sığıntı, dememek için kişi diyordu yüce gönlü, evet öyleydi başka türlü değil. Yanında kalan, bırakılan, yani alınmayan kişi de Zindan Çavuşu: kim? Kendisi gibi o da Konya'dan, Karamanoğlundan kaçıp gelmiş bir sığıntı... dönse dönemez, git dense duramaz bir kişi. Bu durumu yaratanın Murad Beğ olduğunu sanmıyordu Bahadır Yüzbaşı çünkü onları buraya bu görevleriyle gönderen Murad Beğ, niyeti de belli bir Osmanlı Padişahı olarak niyetinden cayıp, Bizans kuyusunda iki adamını yapayalnız komazdı.

Bu, Çandarlı işiydi başkası olamaz.

En son gönderdiği haberi hatırlayıverdi o an. Kapkara kararmış, bir türlü ışımak bilmez Bizans'ın göğü alabildiğine çullanmışken üstüne, soluğu kapkara bir göğ olmuş hançerleniyorken Bahadır Yüzbaşı, yanında kötü kötü düşünen Zindan Çavuşu'na dönmüş: «Bre Çavuş, biz iki ay öncesi Murad Beğ'imize Çandarlı Halil'in Bizans denilen bu yerde hangi işlere sermaye yatırıp parasını işlettiğini bildirir bir haber göndermemiş mi idik?» diye sormuştu.

Sanki: «Hayır, göndermemiş idik» demesini beklemişti Çavuş'un. Böyle derse düşüncelerinin baştan sona yanlış olduğuna inanıp sevinecekti, yüreği genişleyecekti.

Gel gör ki Çavuş: «Öyle oldu Yüzbaşım, öyle oldu» demişti. «Göndermemiş olaydık keşki» dercesine bir yazıklanmış ses, ışımak bilmez gecenin bir eşi olmuş Bahadır Yüzbaşı'yı daha bir korkutmuştu.

Korkması can korkması değil, başı gitmiş gitmemiş umursamazdı. Başının, pek güvendiği Murad Beğ'in, dili varmıyordu ama gerçek bu ise eğer, Osmanlı oyununa pisi pisine gitmiş olması ağırına gidecekti. Konya'da Karamanoğlu her ağız açışta ne der idi? «Bre bu kaltaban Osmanlı'ya güvenilmez!.»

Ama Bahadır Yüzbaşı yine de güveniyordu Osmanlı'ya; Bizans'ın ışımak bilmez gecesi nice kararırsa kararsın, yüreğine ne biçim otururşa otursun bu oyunun Murad Beğ Osmanlısının oyunu olmadığını, bu oyunda asıl Çandarlı parmağı olduğunu adı gibi biliyordu.

Öğrendiğini duyurmamak mı idi yani?

Çandarlı'nın Bizans'ta, cam işinden çini işine, kumaşından mücevherciliğe bir sürü yatırımda bir sürü parasını işletmekte olduğunu bir çala öğrenmişti. Buna bir çala demek doğru mu değil mi onun orası azcık kuşku taşır açıkçası, bunu Bahadır da biliyordu. Çünkü haberin duyulmasını imparatorun çevresi istemişti sanki de o yoldan gönderilmişti kulağına. Aksiliğe bakın ki bu duyurulmanın zamanı da Edirne'de Murad Beğ'in gidip Mehmed Beğ'in geldiği o umulmadık padişah değişikliği vaktine denk düşürülmüştü.

Bahadır işte burada tezlendiğine yazıklanıyordu; onca yılın yüzbaşısı bunca zamanın gizli işlerinde pişmiş adamı yeniyetme Ulubatlı Hasan'ın çapkınlığa tezlenmesini andırır bir evmede geciktirmeden haberi Edirne'ye aktarmış, yeni Padişah'ın kulağına kondurmuştu.

Er Sinan'ın da yeni Padişah'ın yanında oluşundan mı heveslere düştü nedir? Belki de bir köşe kapma, yeninin yanında yer edinme çabasıydı bu, neden olmasın? Eni sonu Bahadır da insan idi, onun da yaşamak, yerinde kalmak, daha ilerilere ulaşmak hakkı idi.

Aldandığı nokta da burası oldu zaten.

Ne oyunlar döndüyse Edirne'de, artık onun orasını Bahadır Yüzbaşı bilemiyordu, Murad Beğ anlı şanlı görkemiyle gelip yeniden padişah olmuş, Mehmed Beğ yeniden Manisasına çekilmiş... en kötüsü, Sefil Ali ile Çerçi aynı anda say ki bir Kerem Aslı destanı mübarek, öyle işte öylece, ölmüşlerdi. Hangi birine yanacağını bilemiyor iken Bahadır Yüzbaşı, Edirne'den gelen ulak, tez elden Barak'ın ve dahi Cebe Ali'nin çağırıldığını söylemez mi?

Kalış o kalış, yalnızlık o yalnızlık, Bahadır Yüzbaşı'nın gönül karanlığı o karanlık, çık aydınlığa çıkabilirsen bakalım.

Çıkamıyordu.

Uzun süre eli böğründe kalakaldı; hiç bir iş yapmak istemiyordu, hiç bir işe el atmak isteği gelmiyordu içinden.

Durumunu bitmişçesine, en bungun gününde, Horoz Dede çıkageldi yine.

Bir kurban bayramı arefesindeydi. Ummuyor, beklemiyordu. Daha kötüsü, bir görünmez yerden uzanmış bir görünmez elin Bahadır Yüzbaşılığını yok etmek üzere her an uzanacağı düşünde işkilli bir gönülün tutsağı olup çıkmıştı. Sürüp giderse başını alacak gidecekti. Galiba Konya'ydı özlediği uğrun uğrun.

Horoz Dede gencelmiş mi ne? Boynalaklığı gitmiş, eğri büğrülüğü düzelmiş mi görünmekte? Yoksa, umulmadık çıkagelişiyle Bahadır Yüzbaşı'ya Hızır gibi göründüğünden mi böylesine kabuk değiştirmiş bir kavak pırıl pırıllığında aynalanıyordu? Belki sakalın derli toplu uza-

ması, belki saçların o eski püsküllenmesinden kurtarılıp bir hoşça taranmışlığa verilişi, belki de gülüşü gözlerindeki eğik bademliğin... bunlar değilse bir başka şey ki onu bulup çıkarması zor idi, işte o nesne, Horoz Dede'nin değişmesi olmuştu.

Yaşlanmıştık belki?

Yakışmıştı herhal o yaşlanma.

Lâkin, Horoz Dede'nin gelişindeki ansızınlık geçip, beklenmeyişliğin etkisi de ortadan kalkınca az sonra yine öyle tıkırdayan bir gırtlak sesi, gitgide Bahadır Yüzbaşı'ya, Horoz Dedeyi eski görünüşünde gösterir oldu. Alıştığı Horoz Dede bu; yıllar yormuş biraz daha, yakışan da bu yorgunluk idi herhal.

«Kalkın gideceğiz» dedi; «Bu yeni geyimler buraya gelişim yüzünden idi, çıkarmalıyım yerime dönüp, eskilerimi geymeliyim, zorlanıyorum yoksa. Bu sakal bakımı saç taraması börke çekidüzen verilmesi buraya, yanınıza gelebilmem içindir, bunlar da benim özümdeki başına buyrukluğu alıp götürüyor; dönmeliyim, bunları da çıkarmalıyım, eskiliğime kavuşmalıyım. Hadi, kalkın, gideceğiz.»

«Dur bre Horoz Dede, gelmeden gitmeği düşünürsün bu nasıl özlemedir?»

«Sizi özlemektir. Sizi burada kutsal bayram günümüzde yalnız başınıza bırakmayıp götürmektir. Bayramı bile geçirelim. Gâvur içinde yalnızlık en çok bayram günü duyulur, bilmez miyim? Hele bir onların da kutsal günlerine denk düşmüş iseniz? Büyük Perhizleri değil mi? Bizim Kurban Bayramı'na rastladı bre... öyleyse hadi... bekletmeyin beni.»

Bahadır Yüzbaşı Horoz Dede'nin lıkır lıkır lıkırdayan gırtlağında o bir inip bir çıkan yumruya dalmış gözlerini alamadan, bakıyordu. Bunu özlemişti sanki; bu yumrunun sıkıp gevşettiği ses, başın az sonra düşüp düşmemek arasında kendini zor tutar hale gelişi eskisi gibi, gözlerin

erikle badem arasında sıkışıp kalmış eğilişi, ezilişi... Horoz Dede kendinin olan bu eğri büğrülüğü değil sadece, bir vakitler bu eğri büğrülüğe güvenmiş, şimdi artık çoğu ölümlerde dost yürekleri, yiğit gönülleri; özlemleri, özlemleri sürükleyip getirmişti. Getirirken de Bahadır Yüzbaşı ile Zindan Çavuşu'nun şu sırada yalnız kalışlarındaki karmakarışık duyguların sıkılmasında bunalmasından çekinmiş, sırf o bunalmalardan kurtarmak için kalkıp gelmişti... her davranışından belliydi bu, bunun için bayramı birlikte geçirmek üzere sur dışına çağırıyordu. Orada o eciş bücüş tekkesi, tekkeye benzer damı daha doğrusu, çalı çırpıcıktandı. Kendine benzer bir deli derviş, aklı yitik dervişler, onlara benzeyenler...

Çandarlı Halil Paşa'nın oyununu ya anlamış ya sezmişti bu Horoz Dede; bunu Bahadır Yüzbaşı'yla Zindan Çavuşu'na duyurmamak, duydu iseler bile duyuşlarını yoğa çevirmek üzere... başka türlüsü nasıl düşünülür, bunun için işte, gelmişti.

Bahadır Yüzbaşı Zindan Çavuşu'nun yüzüne baktığında, onun da, üç aşağı beş yukarı aynı şeyleri düşünmekte olduğunu gördü. Zindan Çavuşu'nun kayışlanıp asılı kalmış kara uzun yüzü cilalanmışa benzemişti.

Bahadır Yüzbaşı, bir ara, «Fırsat bilip Edirne'ye kadar da uzanırsam..?» deyip düşünmekte ki; ki Horoz Dede: «Hadi» dedi bir daha; «Oğul ben sizin gibi değilim, buralı olamadım hiç, olamam da, olamayacağım da. Sevmiyorum canım Bizans'ınızı sizin... bizim olsa da sever miyim bilemem, sevmem herhal, bana hep dağdağalı gelir. Peygamberimiz alın demiş, almalıyız, onu bilirim, o kadar. Çok konuştum, hadi. Bayramı bizde geçirin, dönün hemen. Çünkü Padişah izni olmadan alıp götürmekteyim, kaçamak götürmekteyim, bilirim. Hadi.»

Biraz soluk almalarına sebep olduysa işte bu gidiş, geliş oldu.

Horoz Dede'nin tekkesini gördüğünde daha, yüreğindeki bungun sisler dağıldı Bahadır Yüzbaşı'nın. Değişmişti, tanınmamacasına; eski tekke demeğe bin tanık ister.

Eciş bücüş düşündüğü, çalı çırpıdan, dokunsan eriyip dökülecek kerpiç bozuntularından sandığı tekke genişleyip, yayılmış, taş örmelerinde yarım duvarların üstü sağlam kerpiç, onun üstü çatı dam kiremit... uzak bir bakış, Likos Deresi'nin kıymığında kaba söğütlerin gölgesine yukardan yassılarak kurulmuş genişçe bir su değirmeni görünüşünün huzuruna gözünü açardı, açıyordu da. Bir an Bahadır Yüzbaşı, Konya'nın Meram Bağları'ndan kopup gelmiş üç beş yaprak yel ile bir kaç avuç güneş kokusunun burnuna çalındığını duydu. Derin bir soluk aldı, say ki Meram Bağlarının soluğudur, burnunda yaz güneşlerinin serinleyerek ısınmışlığı giderek bir esrüklük olup mıncıklandı... hapşurttu.

«Çok yaşa.»

«Sen de gör Horoz Dede.»

«Görmek?. Neyi? Senin yaşlanmışlığını mı? Senin yaşlanmışlığını görmek benim bir işime yaramaz. Şimdikinden iki üç misli cinleşmiş bir yaşlı Bahadır Yüzbaşı'yı görmekten Tanrı saklasın beni. Ben, Kostantiniyye'nin alındığı günden sonrasını yaşamak istemem. Zaman, orda durmalı benim için. Ondan sonrasını düşünmek de istemem. Zaten...»

«İzinim buncasınadır» diyecekti, söylemedi. Beyni buğulanıvermişti oraya geldiğinde; buğuları bir el ısıtıyordu. Gözlerini yumup beyninin içindeki sisleri, o sislerin arasında var sandığı eli görmek istedi. Şeyhinin eli sanıyordu, o eli her vakit omuz başında, ense kökünde, olmazsa şah damarının çeperinde sezerdi hep ilk defa beyninin orta yerinde hissettiğine göre zaman..? Yakınlaştı mı yoksa?

Havayı koklarcasına zamanı kokladı: gizli ayan, açık

kapalı, görünürde görünmezde bir şey yok, ırağı yakını tenha... kokularda bir haber bulunsa böyle mi olurdu? Gırtlağı kopardı yerinden hiç değilse, horozlanması bin çığırışa dökülürdü.

Nerdeee?

«Tekken maşallah Horoz Dede, yoktan kurduğun, çalı çırpıdan ördüğün bu mu diyeceğim ama sana yakışanı bu olduğundan diyemiyorum...»

Avluya girdiklerinde gördüğünün şaşkınlığında kalmış Bahadır Yüzbaşı'yı böyle konuşturan aynı zamanda ortalıktaki kaynaşma idi de. Eski yalnızlık gitmiş yerine, açıkçası, o yalnızlığı aratır bir çoğalma gelmişti. Çoğunluğunun görünüşü yarım yırtık bedenlerdeydi, eski püskü geyinmelerdeydi; Tanrı'nın yok bırakışıyla kulun yok bırakışının bir araya gelmişliği dolaşıyordu sağda solda.

Horoz Dede daha çok bunları kabullendi:

«Bana yakışan bundan gayrisi olmazdı he mi Bahadır Yüzbaşı? Bana yakışan..? Bencileyin., olan mı? Kör topal, çarpık; elden ayaktan noksanlı yahut fazlalısı. Eh bre, Likos Deresi'nin bu yanındaki Horoz Dede Tekkesine de Sultan Mehmed sığınacak değil ya.» dedi ama dediğine de pişman oldu gayri nedense. Sultan Mehmed'i kabullendiğinden yahut burunsadığından söylenmiş de sanılırdı, sanana göre tabii. O sırada yeniden padişah olan «Murad Beği hiç yerine komak gibi de bilinebilirdi. Üstünde durulmasını önleyecek biri çıktı da annaçlarına Horoz Dede'ye huh dedirtti: «Döne Bacı'yı tanıdın mı Bahadır? Hele bir eyi bak, eyi eyi. Tanırsın sanırım.»

Tanımıştı Bahadır Yüzbaşı, tanıması Şaşmasını beşe ona çıkartmıştı. «Bre Horoz Dede bu..? Yukarı Manastırın rahibesi değil midir? O olmasına o da, Döne Bacılığı nedir ki?»

Döne Bacı gülüyordu kesikçe. Üstünde bir aşçı geyeceği; lâkin buranın temellisi gibi görünmüyordu. Türk-

men bacılarından daha rahat, kaç göçü de hiç bilmez bir yakınlıkta konukları buyur etti.

«Bayramdır deyi geldi» dedi Horoz Dede; «Bizans'tan sen konuğumuzsun, Çavuş konuğumuz olacak deyi geldi. Eksik olmasın nice yıldır bizi yaban bilmediydi zaten, şu vakitlerde eyice ısındık birbirimize. Yukarı Manastırı bildin sen, oranın keşişlerinden bir kaçı say ki bizim burda yerleşik, akşama çoğu aşa bize gelecekti, kurban etimiz bizim bugünden hazır.»

«Onların Büyük Perhizleridir, nasıl et yerler ki?»

«Döne Bacı deyişim de bundan ya hay Bahadır. Döne? İstek var bunun içinde biraz tam dönüş yok yarım var tam olsun diyesiye bir söz. Manastırı manastırı bilir, tekkemizi tekkesi.»

Yalnız kaldıklarında sesini de alçaltarak: «Bize alıştılar eyice» dedi; «Hani şu Katolik Ortodoks birleşmesi var ya, bunlar Katolik olup onlarla kaynaşmaktan ise Müslüman olup bizimle kaynaşmağa çoktan hazırlar, hele bizim dinlerine karışmadığımızı, dilediklerince davranmalarına ses çıkarmadığımızı gördükçe yürüyüp geliyorlar, gelecekler, gelirler de. Bizans'ın içinde yok mu?»

Vardı vardı da buradaki gibi açıktan değildi tabii; surun dışı, baştan sona Osmanlı'nın olmuş öyle bilinmekteydi artık, gelgelelim Manastırın da Tekkeyle haşır neşir hâle geleceğini aklına getirmemişti hiç Bahadır Yüzbaşı, onu görüyordu ona şaşıyordu.

«Şaşma!» dedi Horoz Dede bayram sofrasına oturduklarında. Sofrada yukarı manastırdan iki üç keşiş de vardı. «Dün sorduydun, Büyük Perhiz'de et yerler mi dediydin. Yiyeni oluyor hem de keşişlerinin. Rahibelerden, bir kısmının bizim Türkmen giyeceklerini andırır nesneler geydiğini gördüm, başta bu bizim Döne Bacı geydi. O da Bizans'ın içinden görmüş, öyle der. Bizim bir Akbıyık Şeyh vardı ya, hani canım az konuşur çok susar benden

beter bir yarım akıllı görünüşünde, tamam, o işte şimdi yukarı manastırda olmalı, üç gündür orada konuk. Başlangıçta manastırın kitaplığına gidip geliyordu, gide gele alışkanı oldu, alışkanı oldukça da oralı sayılır biri olup çıktı. Kimse yadırgamaz, gitmese aranır, çağırılır; giden hafta çağırıldı. Haber salmış, 'on gün burdayım aramasın beni' demiş. Biz de bayram için manastırdan konuk çağırdık, kadınlı erkekli geldiler eksik olmasınlar. Buyur, kurban etine buyur Bahadır. Bre Çavuş sen de yoksul kolu gibi kısa durmasana, uzan uzan; hadi, durma, uzan, Bismillah huu!»

Horoz Dede'nin böyle uzun, böyle şavklı şakrakça konuştuğunu sofradakiler duymamışlardı ya Bahadır Yüzbaşı, oradaki en eski tanıyanı olduğu halde o da, hiç duymamıştı. Gelgelelim hoşuna gittiğinden susup hep onun konuşmasını dinlemek dururken ötesini umursamıyordu. Bizans'ta kala kala, hele son günlerin yalnızlık kurdunun da kemirişinden özlemişti açıkçası, susamıştı böylesi konuşmalara; susuzluğunu gideriyordu.

Zindan Çavuşu'nun ete ekmeğe uzanmaktan çok sese, seslere, sofranın sessiz çıtırtılarına kulak verişi de bundandı. Bunu Horoz Dede bilmez sanıyorlardı sözüm ona üstelik, bilmez sandıklarından da, hep onun konuşmasına fırsat veriyorlardı. Gel gör ki Horoz Dede'ye fırsat veren olmasa da konuşacaktı; yüreği taşıyordu. Bizans'a gidip Bahadır Yüzbaşı'yı, içine düştüğünü sandığı yalnızlıktan bayramı fırsat belleyip çekip almağı düşündüğünde daha, burun kökünde bir sızlamadır başlamıştı. Görevin seni yalnızlıklara sürüse de, sen, yalnızlığını görevin gereği tasman bellesen de, yücelmenin bu olduğuna ne denli inanırsan inanmış ol, yeri geldiğinde dünya insanlarının hepisi gibi etten kemikten bir insan olduğun aklına geliyor; nice getirmek istemezsen isteme o kendisi gelmeğe zorluyor seni... burun direğini sızlataraktan, yüreğini

üzerekten, günlünde su halkacıklarını anıştırır değirmileşmelerde özlem denen inciyi pırıldatıyordu.

Öyle olmuştu sonunda, Horoz Dede de, geçmişin yokluğuna karışmış o artık erişilmez gönülleri anmıştı arefelerde; Kur'an-ı Kerîm okumuş, dualar etmiş, zikirlerde unutmağa çalışmış kendini, en sonunda Buhara'da el aldığı Şeyhinden medet ummuş... olmamıştı, olmamıştı, olmamıştı; özlem burcu burcu insanlaşarak gönlünden fışkırmış, Bahadır Yüzbaşı'nın Bizans içinde yalnız bırakılışını özünde yaşamanın çaresizliğinde, kalkıp Bizans'a varmıştı, alıp getirmişti. Şimdi eskilerden, o erişilmez gönüllerin sıcacıklığından kalmış iki kişi; onların yerlerini tutmasalar da şu Bahadır Yüzbaşı, şu Zindan Çavuşu... Horoz Dede'yi, konuştukça konuşur bir çenesi düşük yaşlı derviş durumuna sokmuştu. Ne var ki aldırmıyordu, o da umursamıyordu. Şu Bahadır'la şu Çavuş, Buhara'dan kalkıp gelende Anadolu toprağına ayak basınca sahiplenir olduğu geçmişin ışıkları olarak bazan Mustafa Beğ, çokçasına bazanlığı, arada Sefil Ali Çerçi falan, arada Ulubatlı Hasan yeniyetmesinin çapkınlaşmış yüzü gibi görünerekten bir güzel ömür olmuş idiler, bayramlığına. Doymak istese de doyamıyordu, istemeğe niyetlenmiyordu ki.

Bayram böyle geçti; beşinci günün akşamını da birlikte devirdiler. Ertesine döneceklerdi artık.

Yatağa hazırlandığında Horoz Dede keçemsi bir sessizliği sıyırarak geldi, Bahadır Yüzbaşı'nın iki elini avucuna aldı, bir süre ses etmeden baktı. Sanki elin derisini yokladı, kemiklerini ısıtmak istedi; kendi kütleşmiş parmakları Bahadır Yüzbaşı'nın parmaklarından güç alıp güç vermecesine eli dolandı.

«Sen de yaşlanmışsın hay Bahadır; eskiden, seni gören, yüzüne bakan yaşlanacağını hiç ummazdı. Ben senden de yaşlıyım, lâkin, göreceğiz, ikimizin de içinde olanın dışımızdan da bizim olduğunu göreceğiz, buna ömrümüz

yetecek. Sefil Ali dayanamadı; Çerçi dayanamadı... isteselerdi, dayanırlardı, istemediler gibi geliyor bana, isteklerinin yönü de değişmiş olabilir, dünya hâli bu, belli olmaz ki. Bak az önce aklıma ne geldi. Benim Buhara'da bir Şeyhim var idi, hiç sözünü etmiş mi idim sana... etmemiştim herhal. Çünkü seninle tanışıklığımız ötekilerden azdır, bir; bir de az konuşur bir yaratığım, lıkırdar dururum, bir vakitler öterdim de. Ne ise, gerilerde kaldı, yahut ilerilerde yine olur, uzatmak iyi değil. Şeyhimi andım şu yakınlarda, dün, belki ondan önce, her ne ise.»

Gözlerini kaldırıp Bahadır Yüzbaşı'nın yüzüne baktı. Kalınca bir ak mumun inip çıkan ışımasında Bahadır Yüzbaşı, Horoz Dede'nin sallabaşlığının belirlenmeğe başladığını yine, lıkırdayan sesinin gizli hırıltılarını görüp duydu; bir de gözleri, acayip eriklerin bademleşmesine takılıp kalmış, eğilmişlerdi. Bahadır Yüzbaşı'nın içinde ürpertileri andırır kıpırdanmalara sebep oldular. Gecenin mumu da, kurban bayramlarının ertesine nemlenmiş mi ne? Öyle geldi. Horoz Dede'nin sesini, artık, sislerde duydu:

«Şeyhim, ben Buhara'dan ayrılırken bir deme dediydi bana. Şu idi: Bir yaşlı demirci, yorgun bir akşamında, ocağını söyündürmüş gideceği sıra, bir kıyıda yığılı duran demir öteberinin arasında irice bir yılanın başını çıkartıp ıslıklandığını görür. Uğursuz sayar, eline geçirdiği bir törpüyü, ne yaptığını düşünmeden yılana vurur. Yılan o sıra kaçacaktır hâlbuki kaçarken törpü yılanın kuyruğuna çarpar, kuyruğu kopartır. Kuyruğu kopuk yılan kaçar, bir köşeye gizlenir, gece olunca da çıkıp Demirciyi arar. Niyeti öcünü almaktır, kuyruğunun acısını çıkarmaktır ondan. Lâkin bulamaz. Dükkândan çıkacağı sırada törpüyü görür, kinlenir hemen, «Benim kuyruğumu kopartan bu idi, bunu yok edersem Demirci'den de öcümü almış olurum» diyerek başlar törpüyü dişlemeğe. Törpüyü dişledikçe dişleri gıcırdar, kemirdikçe gıcırtı artar, arttıkça yılan

törpüyü yaralıyorum sanıp daha bir abanır. Az sonra da törpülenen dişlerden kan gelir. Kanı gören yılan keyfinden her şeyi unutup: «Törpünün canı çıkıyor, kanı akıyor» düşüncesinde öcünü almaktan öte ne varsa aklından çıkarır, gelgelelim, törpü diş etlerine değip de acıtınca aklı başına gelir. Akan kanın kendi kanı, giden dişlerin kendi dişi olduğunu fark eder ama iş işten geçmiş yılan dişlerinden de olmuştur; kuyruk gitmiş, dişler bitmiş, diş etleri yaralı... tamam mı? Şeyhim bunu bana neden anlattı, bilemem; ben bunu sana niçin anlattım, onu da bilemem. Düşün. Düşünmek her vakit eyidir Bahadır Yüzbaşı. Törpü mü asildir Demirci mi? Hadi Allah rahatlık versin sana.»

Bütün gece uyumamıştı Bahadır Yüzbaşı, Horoz Dede'nin anlattıklarını ölçüp biçmişti. Sabaha doğru, gözleri uykusuzluktan ağrır bir halde iken, Horoz Dede'nin bayramı bahane ederek Bizans'a gelişinin, alıp onu buraya getirişinin, birlikte bayram geçirişlerinin pek de boşuna olmadığını, hepsinin birden, Bahadır Yüzbaşı'ya bu meseli anlatmak için bir yol bilindiğini anladı. Muhakkak ki Horoz Dede Bizans'ta Bahadır Yüzbaşı ile Zindan Çavuşu'nun bir başlarına bırakıldığını duymuştu; bunu yapanın da Çandarlı Halil Paşa olduğunu anlamıştı... belki sebebini bile biliyordu. Çünkü Horoz Dede'nin, oldum bittim, gizlilikleri bilir bir acayip derviş olduğuna Bahadır Yüzbaşı kalıbını basmıştı bir kere. Yoksa bu bayram konukluğu, bu mesel neyin nesidir?

Buna karar verince meselin ne demeğe gelebileceğini sökmeğe çalıştı bir süre de. Horoz Dede, Bahadır Yüzbaşı'ya: «Çandarlı'nın oyununa kapılıp öç alma gibi, yanlış yola sapma gibi olmazlıkların ardına düşme» demek istemekteydi yüzde yüz.

Acaba o da Buhara'dan ayrılırken Bahadır Yüzbaşı'nın son günlerde hissettiklerini mi hissediyordu ki Şeyhi

bunu anlattı, bu meseli?

Belki, yahut değil.

Değil ise olan şu: Horoz Dede yalnızlığa salınıyordu, yalnızlığa salınan da olmadık şeyler düşünüp olmadık sezgilerin itişinde yüzüp giderdi. Sonra?.

Ezan, derken namaz, derken dervişlerin sabah zikirleri, derken sabah ekmeğinin gel gel edişi, derken yol hazırlığı. Bahadır Yüzbaşı onca derkeni bir edip yola koyulacağı sıra Zindan Çavuşu'nun tutarağı tuttu.

«Bana izin Yüzbaşım!»

Aman bre o da nesi? A Çavuş neyin nesi bu izin, neyin nerenin izini?

Sormadı böylesine ama sormadan beter bakmış olmalı ki Zindan Çavuşu neredeyse iki büklümde eğildi kaldı:

«Yüzbaşım benim gözümde Konya tüter oldu. Geçtiğimiz bayramdan sonra, nasıl desem, bilemem ki, Konya bir salkım üzüm sanki, gözümde şıp şıp şırası damlar, yüreğime akar, gönlümde ezilir. Ben Konya'ya döneceğim.»

«Ya Karamanoğlu? Haber alanda kemiklerini kırmaz mı?»

«Haber alırsa..?»

«Alır. Uçan kuştan çaşıtı vardır onun.»

«Yüzbaşım beni çoktan unutmuştur, adımı sanımı bilen var ise eğer başım helal ola, kanımı sormam.»

«Adını sanını unuttularsa neyi özlersin, neden özlersin, niçin özlersin herif?»

Buruk buruk güldü Zindan Çavuşu; asık uzun yüzünde ayrıca kararmış bir kayışlık sarktı:

«Özlem ateşi yandı mı alevin sebebi mi aranır hay Bahadır Yüzbaşı? Gideceğim, izin versen de vermesen de gideceğim. Bizans bensiz de alınır lâkin ben Konyasız burada duramam gayri, şu geçen bayram ekmeğinden kur-

ban etinden sonra hiç duramam, izin, Tanrı aşkına bana izin Yüzbaşım.»

Zindan Çavuşu da böyle gitti işte. Bahadır Yüzbaşı'nın yüreğinin tam da ortasına öyle bir köz düşürerek gitti ki gayri kimse sormaya. Horoz Dede ister istemez: «Bir gün daha kal sen» dedi; «Çavuşu yolcu etmek için kalmış ol, öyle say kendini. Kal.»

Bir gün daha kaldı.

İyi mi etti kötü mü, farkında değildi. Zindan Çavuşu da gittikten sonra büsbütün boşaldığını sandığı bir Bizans'a tek başına dönmek hem huzur veriyordu hem tedirginlik. Giden gitmişti, çağırılan çağırılmıştı; tek başınaydı... bütün ömründe ilk defa, bir yere bağlı, olduğu halde hiç bir yere bağlı olduğunu hissetmeden, bildiğince ve dahi başının buyruğu olaraktan keyfince, Bizans gibi bir yosma şehirin koynunda kucağında yaşayacak, yaşayacak, yaşayacaktı. Hiçbir şeyi umursamadan, hiç bir sorumluluk duymadan; dilediğinde çok parası pulu var iken hemi de... yaşayacaktı; ömrünün son günlerini doya doya, bre bütün alaalaheyiyle yaşayacak, gözlerini yumduğunda dünyada bıraktığı hiçbir şeyi kalmadığını bilmenin doluluğu ile yaşayacaktı.

Fakat bu Horoz Dede! Bu bir şey saklanmayan eğri gözlerinden; fırıltılardan haberli kepçe kulaklarıyla bu Horoz Dede ah!.. Tam ayrılacağı sırada akıttı erimiş kurşununu:

«Bre Bahadır Yüzbaşı yalnızım, tek başımayım diye sakın olup da arıklandım sanma ha! İnsan tek başına iken güçlüdür. Düşünsene. Doğarken yalnızız ölürken yalnız. Doğarken yalnızlığımızı getiriyoruz bu dünyaya, ölürken bu dünyadan götürebildiğimiz tek şey yalnızlığımızdır. Demek ki insanın tek sahip olduğu mal bu yalnızlığıdır; güçlü oluşu da bundan işte. Bizans'ta, şimdiye kadar yapamadığını şimdi yapabileceksin. Sakın sen de Çavuş gibi,

Bizans bensiz de alınır deyip düşünme; Bizans ne sensiz ne bensiz alınır... sen olmazsan, ben olmazsam... biz, bütün Türkmen, oradaki buradaki Türkmen, her yerdeki... olmazsak eğer Bizans alınmaz, alınamaz, bilesin. Elele, kollarımız birbirine eklenmiş olaraktan, koca bir çınarı kucaklar gibi, kucaklayacağız Bizans'ı, he mi?»

Pırıl pırıl gülüyordu eğri gözleri hele şuna bak; çarpık ağzı, düşecek gibi eğreti burnu pırıl pırıl ışımış idi:

«Yalnızsın şimdi, güçlüsün. Paran pulun var, yok ise gönderilmesi kolay. İstersen yanına derviş merviş cinsinden adam vereyim...»

«Hayır» dedi Bahadır Yüzbaşı, istemedi.

«İstemezsin, haklısın, ben olsam ben de istemem.

«Sen şimdi gidince tek başına iş görmelisin bence. Çaşıt ağını bırak kendi halinde kalsın, arada bir yokla, yeter. Sen şimdi ağacın üst dallarıyla uğraş.»

«Ağaç mı? Ne ağacı? Hangi ağaç?»

«Ağaç dediysem, Bizans'ın insanlarını demek istedim. Bir ülke bir ağaca benzer Bahadır Yüzbaşı, bana sorarsan böyle benzetirim. Ağacın kökleri, göğdesi, dalları budakları vardır ya ülkelerin de vardır. Ülkeyi ülke yapan insanlar köklerdir, besler, hem görünürdedir hem görünmezdedir. Bir ülkeyi yıkmak için bunları kurulmalı ki ağaç çöksün, yani ülke çöksün. Sonra göğde gelir, göğdeyi yaralamak ağacı yıpratmak, ömrünü kısaltmaktır; göğde, halk dediğimiz kalabalığın tümüdür. Alt dallar vardır, orta dallar vardır, üst dallar vardır ağaçta. Ülkede de öyledir. Üst dallar, zenginler yani, sen şimdi onlara vereceksin ağırlığını. Siz şimdiyece aşağılarda çalıştınız, kökü, göğdeyi, alt dalları kurutmağa, yaralamağa, dökmeğe verdiniz aklınızı da gücünüzü de. Şunu unutma, kök çok dallı budaklıdır, ağacın kendine benzer. Kök sağlam ise, dalını budağını eyi salmış ise ağacı kessen de sürer çıkar yenisi. Göğde de öyle. Alt dalları kesmen çürütmen neye yarar?

Üst dalları güçlendirmiş olursun. Alt dalları öfkelendirip üst dallara çullandırma sevdasına kapılmanız bir işe yarar muhakkak, ama alt dallar üst dalların elindekilere sahip olunca ne yapacaksınız? Bu sefer onlar üste çıkacak, alt başkasından oluşacaktır, he mi? Al sana yeni baştan ağaç bütünlendi, yer değiştirdi dallar ama bütünlendi. Halbukiii.»

Yorulmuştu sanki, sesi kurumuştu boğazındaki lıkırdıdan, dudakları hayli büzülmüş, sallabaşlığı iyice artmıştı; eskilerin Horoz Dedesi idi, sadece ötmüyordu, hırıldıyordu, o kadar. Soluklanıp sözünü bırakmadı:

«Hâlbuki üst dalları, yaprakları ürküt, çürüt, yok et bana kalırsa, zenginleri yani, zenginliği yok et. Korkut, kaçırt, tedirgin et, işkillensinler durmadan, diken üstü yaşasınlar, kaçsınlar. Ülke soluk alamaz olsun. Para gidince, zenginlik yok olunca alt dallar, yoksul halk ne bekleyecek? Varlık. Biri gelsin, zenginliğini getirsin, bize dağıtsın, bize iş açsın... isteyecek. Yitirecek hiç bir şeyi kalmadığı için halk, gelecek olanın getireceğini umduğu zırnığı dahi zenginlik sayacak, bekleyecek, gelmesine yardımcı olacak. Zenginleri soysuzluğa alıştır sen, zenginleri ahlaksızlığa çağır çabuk gelirler; yoksul gelmeyebilir çünkü yoksulun zenginliği parası? değil sahip olduğu ruhtur; para şımarıklık olarak gelmiş, o ruhu alıp götürmüştür çoğundan. Bunun için vur patlasın çal oynasına çabuk gelirler, çalıp çığırmağa tez koşarlar. Çok mal haramsız olmadığından Bahadır Yüzbaşı, haydan gelen de huya gideceğinden zengin çürümeğe hazırdır, yeter ki özünü boyayıp yüreğini sele verecek oyunlar yarat sen. Lâkin her zengin de bir olmaz, parası çok ruhu sağ kalmış nice zenginler de vardır, var oluşlarını ülkelerinin var oluşları ile bir sayarlar, öylelerine çatarsan gayri sen düşün ne yapacağını ama ben olsam ürkmem yine de; üzüm üzüme baka baka kararır demişler mi? Demişler... öyleyse kara üzümleri ço-

ğalt zenginler arasında bir ülkeyi çökertmek istiyorsan; aksini istiyorsan aksini yaparsın tabii sorulur mu?»

Varını yoğunu dökmüş ortaya, ömründe konuşabileceği ne varsa hepsini konuşmuş ya rahatlamıştı bunun için yahut da bomboş kalmıştı, üflesen çuval boşluğu ile yığılıp çökecekti ortalığa. Bahadır Yüzbaşı soluk almadı ki Horoz Dede devrilmeye...

Bir süre ikisi de sustu; ayrı yorgunluklarda dinlenircesine gözlerini de yumdular. O sırada Bahadır Yüzbaşı Meram Bağlarının alına moruna gitti geldi; yeşilini sarısını kokladı, dinlenir oldu.

Horoz Dede de, hiç yapmadığını yapıyordu zaten o günlerde, Buhara'ya uçtu gözlerinin kapalılığında, Şeyhi ile halleşti; yerinden kıpırdayamayacak derecede yorgun ve yaşlı idi, Şeyhi, gelgelelim gözlerinde öyle bir canlılık kalmış idi ki o canlılığın ışığı dahi titreştikçe Horoz Dede'ye ayrı bir can veriyordu. Ayrıldığı günkü sesini duydu Şeyhinin aynı derinliklerde; karanlığın içinde büyümüş tebessümünü gördü. Şeyhi, Horoz Dede'den memnun görünmüştü. Bu da Horoz Dedenin dinlenmesi oldu. Gözlerini açtığında eğri badem ile ekşi erik arasında bocalayan gözleri dünyadan elini eteğini çekmiş bir yoksul derviş gönlü oldu çıktı ortaya; dünya yorgunluklarından tek bir iz dahi taşımıyordu.

Ondan sonra Horoz Dede'yi bir daha görmedi Bahadır Yüzbaşı dense yeridir; ne var ki Horoz Dede'nin bir lafı bile kulaklarından gitmedi. Bizans, bir başına yaşamanın yeriydi zaten; bir de yabancı oldun mu iki her vakit fazlalık olur çıkardı. Gerçi Bahadır Yüzbaşı'nın Bizans'ta yabancılığı kalmış değildi; nice gündür yerlinin yerlisi olup çıkmıştı hemi de Konya'dakine yakın, Edirne'dekinden çok fazla eşi dostu, tanışı bilişi, selâmlaşıp sabahlaştığı olmuştu. Geldi geleli gözünden kaçmamıştı; bu şehirde, adına imparatorluk diyorlardı haspanın, varlıklının

varlığı göze batıyordu da kimse çıkıp nereden buldun, nereden sahip oldun? diye sormuyordu. Bir gün olur soran çıkar, korkusu da yoktu kimsede. 0 yüzden Bahadır Yüzbaşı varlıklılar arasında, üstelik bir Türk olarak Karamanoğlu'ndan gelme kişiliği de eklenince varlığına, aranır sayılır biri olmuş, öyle tanınmıştı.

O da şölenler vermeğe başladı, sık sık; öyle ki, günlerce anlatılır şölenler, dillerden düşmez, duyanı çağırılmağa zorlar heves körükleyicisi idiler. Orada o günece görmediği bir yüzünü gördü Bizans'ın. Horoz Dede'nin söyleyişi bu yüzü görmesine sebep oldu belki de. Bizans'ın zengini eski geyim kuşamını değiştirmişe benziyordu. Çoğu genç kızlarla oğlancıkları Osmanlı geyim kuşamına yakın bir özenişe yatkın geyiniyorlardı. Rahibelerden baş bağlayanlar, hani nerdeyse yemeni sarınacak hale gelenler çarpıyordu gözüne. O büyük perhizde, kurban bayramına rastladı diye, bırakın et yemezliği bir çoğunun Türk Tanrısına yaranmak kaygusu ile kurban kestiği söylenmekteydi. Az da değildi böyleleri, çokluktaydı. Eskiden olsa yerin göğün birbirine katılacağı kuşkusuz iken şimdilerde sesini soluğunu çıkaran olmuyordu.

Herkes bildiğince yaşıyor, herkes kendinden ötesini düşünmüyordu.

O günlerin birinde, sabah sabah, kapısı çalındı. Açtığında karşısında Sır Kâtibini buldu, İmparatorun Sır Kâtibi, ilk defa üstündeki sırmalı süsleri göz kamaştırır urbasını çıkarmış, sokaktaki adam gibi giyinmişti. Yüzünden pek bir şey sezilmiyor ise de heyecanlı olduğu belli idi. Bahadır Yüzbaşı kapıyı aralar aralamaz içeri dalmış:

«Kapa kapıyı Bahadır» demişti; «Gören görsün umurumda değil ama görülmek de istemem doğrusu, kapa da yukarı çıkalım, diyeceklerim var.»

Sofaya çıktıklarında: «İmparator döndü» dedi dillerken, anlatılanlardan nasıl yararlanacağını düşünmek ister

cesine baktı: «İmparator, döndü.»

«Eh, dönecekti ya. Bizans'ın imparatoru sittin sene Avrupa'da kalacak değildi herhal, dönecekti, dönmüş.»

Dönmesine dönmüştü de, Sır Kâtibi bu dönüşün umutsuz bir dönüş olduğunu, sonu olmayan bir dönüş de denilebileceğini buna, öyle, söylemişti. «Gece yarısı, hırsız gibi Bahadır, anlatabiliyor muyum hırsız gibi döndü. Bir İmparator ülkesine böyle mi döner? Bir İmparator sarayına böyle mi girer? Görünmekten korkuyordu sanki. Karşılanmaktan korkuyordu. Soyunmadan beni çağırttı, varıp eteğini öptüm, ayağına kapandım. Özlemişim bre Bahadır Beğ, o vakit anladım. Gelgelelim bir şey battı bana o sıra, yüreğime batar oldu sandım: imparator taş gibiydi. Sanki geldiğine bin pişman idi. Oralarda kalmadığına, oturup kitaplarıyla yazılarıyla uğraşmadığına bin pişman, dönüp imparatorluğuna geri gelişine on bin pişman. Taş gibiliği o yüzden olmak, dedim, içimden. Uzun süre konuşmadı. Yüzüme bakıp durdu. Sonra: «Bomboş» dedi: «Elim bomboş. Güven dahi yok. Dış yardım... yok. Özünden başkasına güvenen adama imparator derlerse o benim işte; kendi ürettiklerinden başkasına güvenen ülkenin durumu da bu bizim Kostantiniyye gibi olur herhal.»

Tıknefes olmuştu sanırım, belki de yelpük idi; soluk alışı yorgun, halsiz, güvencesiz geldi bana. «Çok şeyler istiyorlar, çok» dedi; dertleniyor mu idi, benimle gecenin bu vaktinde ve dahi gelir gelmez dertleşirse ertesi güne daha dayanıklı çıkacağını mı sanıyordu, bilemem, herhal ondandı konuşması: «Sen kendini satılığa çıkarttın mı, yahut çıkarttığını anladılar mı, Avrupa'da değerini düşürüyorsun hemen; Papa'nın yanında kolay satın alınır adam durumuna düşüyorsun. El açmışsın bir kere, açtığın elin doldurulması için, karşılık istiyorlar. En ucuz karşılık, ülkenin geleceğinin tapusunu avuç açtığına vermek... öyle oldu bize de. Papa, Ortadoksluk davasını bırakmamız gerek-

tiğini, iki kilisenin birleşmesi zorunluluğunu şart koştu. İki kilise birleşirse yardım gelecek... ne dersin?»

«Haşmetmeab» dedim hiç düşünmeden, acısını hissedip saygı duymam gerekiyordu halbuki, yapamadım: «Haşmetmeab efendimiz» deyip üsteledim. «İki kilisenin birleşmesi, Lâtinlerin Kostantiniyyemize gelişi bizim yok oluşumuz değil midir? Halk ayaklanır, kimse istemez.»

«Biliyorum» dedi; üzgündü, çaresizdi, umutsuzdu; «Halk ayaklansın, Müslüman Türk gelirse daha mı iyi? İki kötüden birinin seçilmesi gerekir ben de bizim kötümüzü, Lâtinleri seçtim.»

«Haşmetmeab efendim izin verirlerse şunu hatırlatmak isterim ki...»

«Biliyorum Lâtinler daha önce de geldiler, soyup soğana çevirdiler şehri; karılarımızı kızlarımızı kirlettiler, evlerimizi yağmaladılar... ben bilmezsem kimse bilmez bunları. Ama ne oldu sonları? Geçip gittiler, Bizans bu günece yaşadı. Lâkin Osmanlı geldi mi gitmez bir daha; aldı mı vermez şehri geriye, aldığını verdi mi? Kalır Bizans'ta, Bizans adı yok olur, silinir, kazınır; Osmanlı kalır sonunaca. Daha mı iyi?»

O vakit İmparatorun çok ağır bir anlaşma yaptığını anladım. Papa'ya teslim olmuştu, Frenk'e teslim olmuştu, daha ötede İngiliz'e teslim olmuştu. Bu başta Papa, sonra ötekiler, yardım diye gönderecekleri altını gümüşü karşılığında bizi satın almışlardı, yöneteceklerdi. Bizans'ına döndüğünde ağır geldi İmparatora bu, yönettiği insanların yüzüne nasıl bakacağını bilemedi. Konuşmasından öyle anladım.»

Bahadır Yüzbaşı, Sır Kâtibinin anlattıklarını dinlerken, anlatılanlardan nasıl yararlanacağını düşünüyordu. Duydukları önemliydi, vakit geçirilmeden Edirne'ye aktarılmalıydı, burada kaldığı sürece de bunlar elinde birer koz olabilir mi idi? deyip düşünmeğe fazla vakit bulamadı.

Çünkü Sır Kâtibi, Bahadır Yüzbaşıyı yerinden hoplatacak bir laf etti ansızın:

«Ben şimdi Edirne'ye gidiyorum Bahadır Beğ» dedi.

«Neye? Nereye? Nereye gidiyorum dedin?»

«Edirne'ye. Oradan belki Manisa'ya. Biliyorsun Çerçi denilen kişi beni üç kuruş akçe için arayıp durduydu. Gitmişken oralara ben de Çerçi'yi arayayım, diyorum.»

Bahadır Yüzbaşı Çerçi'nin artık bu dünyada olmadığını söyleyecekti bir ara, gerek görmedi. Gidiyorsa arayacaktı, arayacaksa öğrenecekti nasıl olsa.

«Ne işin var senin Edirne'de? Görev mi?»

«Eh, öyle bir şey. Senin bilmeni istedim. Biliyorsun, anlaşmamız var seninle. Edirne'de Çandarlı Halil Paşa'yı göreceğim.»

«Neden göreceğini de söyleyebilir misin?»

«Söyleyebilirim, imparatorum adına rica edeceğim, Osmanlı'yı, Bizans'tan uzak tutabildiği sürece uzak tutsun. O vakit Papa'ya teslim olmaktan kurtuluruz, diye düşünüyor sanırım benim İmparatorum; Osmanlı bizi sıkıştırmazsa, herhal, Avrupa gezisi süresinde verdiği sözlerle yaptığı anlaşmaları geciktireceğini sanıyor.»

«Ya Çandarlı kabul etmezse?»

«Eder. Şimdiyece etti ya, yine eder. Çünkü Bizans'ta işlettiği sermayesi var, çok sermayesi.»

«Olsun. Birçok Osmanlı zengini de aynı şeyi yapıyor. Çok parası olan sizinle ticaret yapıyor, parasını burada işletiyor, kazancı alıp götürüyor, kötü mü? Sizde kazanıp kaymağını almak, kendi ülkesine götürmek götüren için yurdunu sevmektir... siz düşünün, sizin için kötü.»

«Karışık konuşma Bahadır Beğ, dediğin doğru. Aklı başında düşünen için dediğin doğru, bir de bu doğruyu eğip büğerek, kötüleme karalama işi yaparak yayarsan ortalığa ne olur? Hele bu kişi Çandarlı Halil Paşa olursa, Mehmed Beğ ile arasının açık olduğu da bilinmekteyse,

bizim Bizans'ın ağzından allanmış pullanmış uyduruk laflar sonunu nereye götürür Çandarlı'nın düşünsene...»

Bahadır Yüzbaşı bu sonu çoktandır biliyordu zaten. Haberi öğrenip gönderen Edirne'ye, Murad Beğ'in kulağına duyuran kendisiydi. Hâlâ iyi mi yaptı kötü mü yaptı bilemiyordu, düşünüp duruyordu bu yüzden de. Şimdi Sır Kâtibinin ağzından Bizans'ın asıl niyetini öğreniyordu, hem de Çandarlı'yı nasıl bir korkutmada kullanma çabasına düşüleceğini görür gibi oluyordu, bundan da korkan kendisi oluyordu. Ama bir tek söz söylemedi Sır Kâtibine, ne beğendiğini ne beğenmediğini. Zaten o da soruculardan görünmedi.

«Çandarlı Halil Murad Beği oyalar Bahadır Beğ,» dedi; «Bundan ben de eminim, imparatorumun da güveni tamdır. Ama Murad Beğ'den sonra ne olur? İşte orası önemli. Orhan Beğ bizim sarayda imparatorumun tutsağı ve dahi konuğu biliyorsun... Orhan Beğ'i Mehmed Beğ'e karşı kullanırsak...»

Kıpkırmızı oldu Bahadır Yüzbaşı ansızın, sonra kararda yüzü:

«Delirdiniz mi siz?» dedi bağırdı ama Sır Kâtibinin gözlerine takılınca gözleri tuttu kendini, yavaş yavaş düzeldi eli yüzü: «Yapın, demem size; böyle bir korkutmaca size pahalıya oturur, Çandarlı da tersler o vakit sizi, Osmanlı'da kimse elinizden tutmaz.»

Kendini tutabilmişti ama yine de kaba soluklardaydı:

«Onun yerine ben sana bir şey teklif edeyim» dedi sertçe; «Orhan Beğ'i sen yok et, burada yok et; Osmanlı ülkesinde dilediğin yerin Beğliğini sana verdirteyim, ölünceyece... ha?»

Çok istiyormuş ama yapamıyormuş gibi göründü Sır Kâtibi; çok isteyip de elde edemeyeceği bir şeyi duymuş olmanın sıkıntısında:

«Onu da ben yapamam Bahadır Beğ» dedi; «Ona be-

nim gücüm yetmez. Sanırım imparatorun gücü de yetmez. Hani Bizans'ta, nasıl derler, herşeyi satabilirsin herşeyi satmayabilirsin, ama Orhan Beğ'i... ı-ık, hayır. Orhan Beğ, Osmanlı tahtının sahibi olarak sağ kalabildikçe Bizans'ın tek güvencesidir. Papa'dan da önce gelir, sanırım imparatordan da. Sen onu bunu bırak şimdi, bana yol göster, kimlerle görüşmeliyim onları anlat, neyi neleri görmeliyim ülkenizde? Benim yerime Spridon bakacak, şu genç saraylı, tanırsın. Gerekiyorsa sana hoş davranmasını söyleyebilirim.»

Bahadır Yüzbaşı, elinde adamı olmadığından haber salamıyacağını bildiği için Edirne'de gereken isimleri verdi Sır Kâtibine:

«Er Sinanı gör mutlaka» dedi; «Er Sinan benim yoldaşımdır senin her sıkıntını giderir. Ayrıca Murad Beğ'in oğlu Mehmed'in has adamıdır, seni ona tanış eder. Sevindin, neden?»

Elinden gelse kalkacak, Bahadır Yüzbaşı'ya sarılıp öpecekti Sır Kâtibi. Mehmed Beğ'e tanış birini öğrenmek yetip de artmıştı ona.

«Ben sana bir ad veremiyorum Bahadır Beğ, sen benden çoğunu biliyorsun nasıl olsa» dedi.

Her bildiğini söylemiş bir geveze, yahut görevi gereğini yerine getirmiş sıradan bir satılmış adam, bunlar değilse yüzde yüz bir satılık kişi görünümünde Bahadır Yüzbaşı ile kucaklaştı ayrıldı. Yine de Bahadır Yüzbaşı, Sır Kâtibinin her bildiğini söylediğini sanmıyordu; Edirne'ye gidişi yahut gönderilişi bütün bütüne anlattığı gibi değil de, daha başka sebepler yüzündenmiş gibi geliyordu, içinde bir sezgi, öyle diyordu Bahadır Yüzbaşı'nın.

Sokak kapısını Sır Kâtibinin ardı sıra kapatırken: «Ötesini Er Sinan düşünsün» diye mırıldandı; «Edirne'dekiler düşünsün. Adını verdiklerim, bildiğim kadarı uçan kuştan haber kapar türdendir.»

Hem Bizans'ta olacak hem de Edirne'ye giden bir herifin oralarda ne yaptığını ne yapacağmı düşünecek değildi. Bizans'ta, Bizanslı ile idi onun işi.

O da, arada bir sarpa sararak sürdü. Çoğu toylarda düğünlerde, çoğu şölenlerde; zengin üzümü zengin üzümüne bakarak kararıyordu madem ki Horoz Dede'ye göre, karalığın artması için ne gerekse o yapılacaktı, yapıyordu da.

Gelgelelim Sır Kâtibinin gidişinin ayına kalmadı Bizans'ta imparator değişti; biri öldü, öteki bilmem nerelerden geldi. Burasını umursamıyordu Bahadır Yüzbaşı. Sır Kâtibinin salık verdiği Spridon, gelenin yanında yerini koruduğuna göre Bahadır Yüzbaşı için imparator değişmesinin ilk günlerinde doğurduğu işkillerden çabuk sıyrıldı. Spridon onuruna verilmiş bir şölende de, yolunu bulup, göz alıcı bir gerdanlığı Spridon'un gencecik karısının boynuna takıverince, kapılar kapanmak bilmedi bir daha; tıpkı bundan önceki imparatorun vaktinde olduğu gibi, tıpkı Sır Kâtibi Bizans'ta imişcesine.

Ne var ki uzun sürmedi düşlediği kolaylıklar; düş gibi görünen gerçekler düşlüğünden kopup sırıttılar.

Yeni imparator, Kostantin idi bunun adı da, güçlü görünmek niyetinde bir takım önlemlere gerek gördüğünü açıkladı. Gösterişli şölenlere son verilecekti bundan böyle; altına gümüşe değeri verilecek; altın altın, gümüş gümüş olarak yerinde kalacaktı olura olmaza harcanmayacaktı. «Kemerleri sıkacaksınız» diyordu saraya da sarayın dışına da Kostantin. Başta kendisi olmak üzere kemer sıkma oyununa çıkmış bir sürü oyuncu, kimi gerçek kimi gösterişine, bu oyunu oynadı epeyce.

Aslında altınlar da gümüşler de ya toprağa gömülüyordu, ya yurt dışına kaçırılıyordu ya da uzun süre saklanabilecek mala yatırılıyordu ki bu da ana malların yokluğuna sebep oluyordu. Yiyecek içecek giyecek fiyatla-

rı arttıkça arttı bunun üzerine.

Bahadır Yüzbaşı için kaçırılacak fırsat değildi. El altından, Bizans'taki aylıkçı adamlarını topladı, neler yapmaları gerektiğini nasıl yapmaları gerektiğini anlatıp çekti kendini geriye. Adamlar, kurulu zenberekler misaliydiler artık; kimi: «imparator evinizdeki bir tek tel gümüşe de göz dikti, yakında ev ev aranacak altın gümüş toplanacak» lafını çıkardı; kimi: «Türkler deniz yollarını çevirdi, bundan böyle ne buğday gelir Bizans'a artık ne yağ gelir ne şarap; yokluğa alışma devri başlıyor, açlıktır bunun arkası» fısıltısını yaydı. Daha ileri gidip: «imparator bizi sattı, Papa'nın kuluyuz bundan böyle, efendimiz lâtinler olacaktır» yaygarasıyla ortalığı telaşa verdi; teleştan da öte kin, öfke, kızgınlık tohumlarını ezip birbirine karıştırarak gönülleri bulandırdı.

Yanına kâr komayacaklardı tabii bunları da Bahadır Yüzbaşı'nın; açıktan olmasa da kapalı tarafından, biraz, kulağı çekildi, İmparator Kostantin, bundan önceki gibi olmamağa yemin mi etmişti nedir, buyruğu verdi mi ardını bırakmıyordu. Eh, ne de olsa gençlik var idi serde eskisine ölçüldüğünde, imparatorlukta yeni olma vardı; her yeninin heveslenmesi gibi bozuk düzen işleri düzelten adam olma düşü muhakkak ki gözünde tütüyordu. Daha sonra bir görüşmelerinde Bahadır Yüzbaşı, bu Kostantin'in ülkesini Bizans olarak, gerçekten seven bir adam olduğunu görmüş, sevinsin mi üzülsün mü kestirememişti.

Kulağını çeken imparator olmadı ilkin Yüzbaşı'nın, onun adına Lukas Notaras oldu, imparatorluğun bu anlı şanlı Büyük Amirali ile pek bir yakınlığı olmayan Bahadır Yüzbaşı, bir sabah hani neredeyse kahvaltıya çağırılıyormuşçasına Konağa çağırıldığında, korkmadı desem, yalan olur. Gerçi korkulara kabuk bağlamıştı yüreği, korkuları da daha beterlerini de çoktan kanıksamıştı. Amma bu

çağırılış, hele böyle sabahın köründe sayılır bir saatte Bizans için, iyiliğine olmayabilirdi, bunun düşüncesi de yüreğini ansızın burkmuştu,

Konağa varıncayaca da burkma arttı eksilmedi.

Konağa vardığında da aklın alamayacağı kadar donanmış bir sabah sofrasına buyur edildi. Bir uzun masaydı, örtüsü Çin'den gelme bir ipeğin Bursa'da dokunup Alboyacılar Çarşısı'nda işlenmesiyle döklüm döklüm dökülen bir ilkyaz çiçeklenmesi; püskülleri yeterdi sadece seyretmeğe; say ki, binlerce kır, kızıl doru, kestane, zencefil karasından ışıklanmış at yelesi kabarmış da döşü döğerek aşağılara sarkıyordu.

Ya üstündeki altını sapsarı, kehribarı ballanmış, gümüşü aklığında yanar sahanlar, sahan kapakları? Billurlar ki altının sarısını kehribarın ballanmasını gümüşün aklığında yanışını içerek sarhoşlamış da doyumsuz bir yaşama arzusuna zil takıp oynayarak gören göze geri gönderiyordu. Her birinin içindekini yemek yerine düşlemek güzeldi, düşü seyreylemek güzeldi.

Bahadır Yüzbaşı durup dururken imparatorun kemerleri sıkma buyruğunu hatırladı. Bizans bu idi işte. Yüz iki yüz adım ötede, İmparatorun Sarayında bir kişi; altına gümüşe billura dönmüş sırtını, ülkesinin üç kuruşluk geleceği için cimrileştikçe cimrileşme derdine düşmüş iken bırak yüz iki yüz adım bu yandaki Lukas Notaras'ın Konağını, daha o sarayın içinde bir adım dönünce İmparator sütununu, servet başlıyordu, servetin sebillenmesi başlıyordu. Ne var ki Bahadır Yüzbaşı'nın Lukas Notaras'ın şu sabah sofrasında gördükleri ne derece has ve dahi gerçek iseler İmparator Sarayında dışdan görünenlerin hemen hepsi de o ölçüde uyduruk, yapma ve dahi yalan idiler. Aslıları el altından satılıp gidiyor, yerlerine uydurukları aynısıyla benzetilerek konuyordu. Yahut da, ancak gömenin bilebileceği bir yere gömülüyordu aslı.

Bizans bu idi; şu safra ve ötekiler.

Liman idi biraz, limandaki haytalar, itler, kopuklar idi; işsizler, ayak takımından bıçkınlar idi; daha?, gencecik yaşında sokağa dökülmüş bacağı açıkta kadıncıklar idi: acemi, yarı acemi, çaylak, itleşmiş, kancık köpek kaynaşmasında ısıracak adam arar kadıncıklar, kadınlar, anaçlaşmışlar idi. Sonra düşkünler, sonra iki yakası hiç bir vakit bir araya gelememişler lâkin gelmişlerden daha iyi ömür sürmesini bilmişler idi. Sonra..? Bizans idi bre bunun burası, biri bitse ulanıp öteki başlayacak bir türkü.

Lukas Notaras'la ikisi idi o koca sofraya çöken, gülmek gelmişti Bahadır Yüzbaşı'ya. Bir tas sabah çorbasına alışık bir insan için bunca yeme içme beş parasını harcetmesini bilmez bir yoksul kişiye sunulmuş bir torba altın gibi görünmüştü. Dudağının hemen ucunda bir uçuk tebessüm, saklanamadı, duygularını belli etti. Lukas Notaras'ın da gözünden kaçmadı. Bakmaz görünüyordu hâlbuki neredeyse uykudan kalkamamış gözkapaklarının ağırlığından, gözleri, sıkıntıda görünüyordu. Oysa o kapaklar gözün üstünde görmeği artırır bir zar olmuş demek ki; adamın, görünmeyeni göreceği gibi bir duygu dolanıyor yüzünde, o duygu, burnundan aşağıya, etli çeneye sarkıyordu:

«Bizans bu işte Bahadır Yüzbaşı, bunca vakittir buradasın, bizden oldun sayılır, bilirsin, Bizans bu. Kemerleri sıkın demek, Bizans'ta, bize daha çok verin demektir, biz daha çok yiyelime gelir. Buna güldüğüne yemin ederim.»

«Hayır» diyemediği gibi, «Gülmedim» de diyemedi. Sofranın şatafatını öğücü üç beş söz ile geçiştirdi.

Lukas Notaras da üstünde durmadı; geldiği anda sezinlediği Bahadır Yüzbaşı'nın gerginliğini giderme düşüncesiyle laf açmıştı zaten.

Asıl söyleyeceğine, ancak, yeyim içimin ortalarına

doğru girdi. Girerken de uzun uzun dolandırmadı lâfı:

«Bizden oldun dedik ya az önce, bizden olduğuna göre, Bizans'ta hem herşeyin gizli olduğunu hem de hiçbir şeyin gizlenemediğini bilirsin. Bin yıl, dile kolay, bin yıl..?»

Lukas Notaras, o bin yılı kendisi yaşamışçasına yorgun görünüverdi; dağınık, bin yıllık bir bedeni taşımaktan çürümüş bir iskeletin kireçlenmişliğinde gerinmekten korkmuş göründü; eğer gerinirse o kireçlenmiş bin yıllık iskeletin bedenini saran etler de parça parça düşecekti çürümüşlüklerinde.

«Bin yıl Bahadır Yüzbaşı; sen de bin yılı doldurmuş olsan senin de her şeyin meydanda olurdu, yahut her şeyini saklama derdine düşerdin, çok görme. Sizin Osmanlı genç şimdilik, açıkta oynuyorsunuz, saklısız gizlisiz oynuyorsunuz. Bizim barbut oyunumuz açıkta oynandı mı ayıplanır; sizin cirit oyununuz da gizliliklerde oynanmaz, dar yerlere sığmadığından. Bu sözüm aklında kalsın. Çünkü, bir gün gelecek siz de bize benzeyeceksiniz, bizim gibi olacaksınız, hem de bizden öğrenerek bize benzeyen bir Osmanlı.»

Duyduklarını yanlış anlayıp anlamadığını bilemedi Bahadır Yüzbaşı. Lukas Notaras, Bizans'ın sonunun geldiğini anlatıyordu herhal, onu demek istiyordu. Gerçi, düşünceleri öteden beri bilinir bir kişiydi Bizans'ta ama, bunu, böylesine açık söyleyeceğini hiç mi hiç sanmamıştı Bahadır.

«Bizans'ın bizim elimize geçeceğini söylemek istiyorsunuz herhal, ben, yediklerimin çokluğundan yanlış anlamadıysam.?

«Yok yok yoook, hayır, aksine ne dediysem onu anladın Yüzbaşı onu anladın. Bizans, eri geçi sizin olacak. Bunu ben de biliyorum, sizin Halil Paşa da. Ben de bildiğim, Halil Paşa da bildiği için, o gelecek zaman gelinceye kadar barışın bozulmasını istemiyoruz. Barış iyi şeydir,

hoş uykudur barış, hoş düştür. Neden terli, yorgun, kötü uyanışlara saplanıp kalalım? Bir gün nasıl olsa sizin olacak olan bir yeri karıştırıp durmanın anlamı nedir?»

Cin gibi bakmıştı o kapaklı gözler Bahadır'a; kızılımsı tel sakal, çenede cin çarpmasına uğramışçasına karışık görünmüştü Yüzbaşı'nın gözüne:

«Sen akıllı adamsın yüzbaşı. İmparator ise yeni. Eğer Katoliklere satmazsa Bizans'ı yeniliğine bütün gücümle yardımcı olurum, imparatorluğuna destek olurum. O zaman, Bizans'ı karıştırmanızı ben de sevemem tabii. Bırakın, size gelinceyedeğin kızımız bizde kalsın, orası burası yıpranmadan kalsın. Akıllı adamsın sen Yüzbaşı, ne dediğimi iyi anlamışsındır.»

Anlamıştı tabii; anladığı için de ötesini karıştırmak istemezdi ama laf iki yerde gel beni karıştır dercesine adamın aklını tırnaklıyordu. Lukas Notaras'ı da kızdırıp gücendirmek aklının ucundan geçmezdi. Hesaplı kitaplı bir ölçüyü taşırmamağa gayret ederek:

«Anlıyorum» dedi! «Odun kafalardan da olsa bir kişi seni dinledi mi zihni açılır, sofranın iştah açması biçimi. Bir tas çorbaya alışık kursağıma, altın gümüş billur kehribar, bunca çanak çömleğin ıvır zıvırı nasıl doldu? Herhal, doğru, üç sabah seninle oturup yesem, kursağım Bizanslı olacak. Bu mu acep sizden öğrenerek size benzemek?»

Kızıl tel sakalından kapaklı gözkapaklarının sarışın kızıllığınaca güldü Lukas Notaras, tosbağamsı:

«Akıllısın akıllı!» dedi; «Osmanlı bunun için güçlü. Yeniyim demiyor, henüz deneme vaktindeyim demiyor adam seçiyor adam, akıllı adam seçiyor. Bak sana ne diyeceğim? Biz, Bizans, örümcek ağı olmuşuz artık bu şehirde. Bizi böyle yapan da sizsiniz. Kıstırdıkça kıstırdınız, kıstırdıkça kıstırdınız; biz kıstırıldıkça sıkıştık, örümcek ağı olduk, şehrin en görünmez zerresinece sindik. İyi yanlarımız bizimle gidecek, o görünmez zerrelere sinen bizim

kötü yanlarımızdır. Siz geleceksiniz, çullanacaksınız, alacaksınız. O görünmez zerrelere sinen kötü yanlarımız dirilecek, bizim öcümüz olacak da dirilecek bir bakıma, siz onları bizim yeniliğimiz diye, bizi ayakta tutan direkler onlar sanarak alacaksınız, benimseyeceksiniz ve dahi... onlar yüzünden öleceksiniz. Bu mu idi öğrenmek istediğin? Bu ise, düşündüğümü saklamadım. Zamanı hızlandırmanın ne anlamı var? Hızlanan zamanın nereye çarpacağını kestiremezsin.. Halil Paşa böyle düşünüyor. Ben de böyle düşünüyorum. Sen, Çandarlı Halil Paşa'nın Bizans'ta işlettiği parasını öğrenince, daha doğrusu kulağına fısıldattılar bilerek de öyle öğrendin, o vakit, haberi Edirne'ye koşturdun? Neye yaradı? Murad Beğ'in gönlünü bulandırmağa yahut oğlu Mehmed Beğ'in, duyduğunda, daha kinlenmesine. Halil Paşa'yı çürütmek ne kazandıracak? Kostantiniyye'nin bir an önce alınmasını mı? Alacaksınız çünkü çevremiz yok oluyor gitgide; soluk borularımızı kesiyorsunuz, damarlarımızı tıkıyorsunuz, yemek borumuza çomak sokuyorsunuz. Bu durumda ne kadar dayanırız?»

«Dış yardımlar? Durmadan gidiyorsunuz, kapı kapı dolanıyorsunuz..?»

«Doğruuu. Kendimizden uzaklaşarak, kendi gücümüzü tazelendirmenin yollarını aramağı unutarak gidiyoruz. El açıyoruz, haklısın; dileniyoruz dahası var mı? Bin yıllık geçmişimizi unutmuş, soyluluğumuzu unutmuş dileniyoruz? Elimizdekini akıllıca kullanmak var iken, kendi gücümüzü değerlendirmek imkânlarını aramak dururken ele koşuyoruz. Kim, ne verir? Kim, niçin verir? Vermiyorlar işte. Bir yanımızı satmazsak, bir yanımızı teslim etmezsek vermiyorlar...»

«Ölen imparator Avrupa'da çok büyük yardım teklifleri almış diye duydum.»

«Duydun, var duy, biz de duyduk. Duyuruldu desek

daha iyi. Doğrusunu bilmiyor musun sanki? Pöh, herkes bilmekte. Dinimizden olacağız Bahadır Bey dinimizden; bin yıllık inancımızı vereceğiz Papa'ya, karşılığında üç beş kuruş ile savunmamızı gerektirecek üç beş donanım... verecekler... miş! Dilenmeğe çıktın mı avucuna kırık mangır atan bulunur elbet, satılığa çıktın mı da değerine yakın bir fiyat biçen olur. Bizans devam mı edecek böyle? Sen de gülersin devam edecek dersem?»

«Madem öyle» dedi birdenbire Bahadır Bey; «Siz ikiniz, Çandarlı ile siz... nasıl bir oyun oynamaktasınız. Neyin hesabında oynamaktasınız?»

Lukas Notaras'tan çok Bahadır Yüzbaşı böyle bir soru sorabileceğini ummamıştı, sormaktan çekinmişti geldiğinden beri en azından. Sorar sormaz, çekingenliği, tuhaf bir utanç oldu; kızarmadı ise de yüzü de eski yüzünde kalmadı. Gelgelelim Lukas Notaras hiç tınmadı:

«Zavallı» dedi eğlenircesine; «Zavallılar» dedi; açıktan açığa küçümsüyordu her kim ise o zavallılar dediği, hor görüyordu onları, hatta akılsızlıklarını açığa vuruyordu: «Geleceğin şuncacığını göremeyenler ne kadar budaladır Bahadır Beğ, bilir misin? Senin de bunların arasında bulunman, yok hayır, olmaz, aklım almaz; sen değişiksin. Ama yine de onlar gibi olabiliyorsun. Ben Bizans'ın kendisiyim Bahadır Beğ kendisi. Ağacın özü gibi, havucun kökü gibi kendisiyim, say ki şu çiğnediğin Bizans toprağı benim, aldığın soluktaki Bizans havası benim; imparator benim kadar Bizans değildir. Bizans'ın Türkün eline geçmesi benim bedenimin Türkün eline geçmesi demektir, benim çiğnenmem, benim yaban ciğerlere dolmam ve dahi orada bunalmam demektir; ben, Bizanslı ciğerlere alışık Bizans havasıyım dedim çünkü. Ben ne isem Halil Paşa da odur, sizin için odur yani, has Osmanlı'dır, bozulmamış Türkmendir. Osmanlı ülkesinin toprağıdır, havasıdır, suyudur. Herhal yabanın çizmesini gördü mü

Halil Paşa'nın Türkmenliğini tutamazsın gayri. Savaşsa kaçınılmaz olan savaş; ben de Halil Paşa da ülkemiz için gözümüzü kırpmayız. Laaaakiiiin barış var iken, bu barışın sonu her iki ülkenin de yararına iken savaşı körüklemenin de delilik olduğunu biliriz. Çünkü insanız, ben de Halil Paşa da, akıllıyız; bunca yılın denemelerinden geçmişiz ve dahi geleceğin neler getirmekte olduğunu gözümüz kapalı bilenlerdeniz. Benim gibi, Halil Paşa gibi üç kişi daha bulsak acı çekmekten kurtuluruz sanırız. Biz Halil Paşa'ya satılmış demek istiyorsunuz, o gözle bakıyorsunuz yurdseverliğine, benim şimdiki imparatorum bana aynı gözle bakıyor; Türk taraftarıdır diyorlar benim için, Türk'e satılık diyorlar. Yalan! Aklın adamıyız biz, ben de Halil Paşa da; akıl ne diyorsa ona uyarız. Siz bunu anlamazsınız. Sultan Mehmed, Padişah olduğu gün Tanrı bana da Halil Paşa'ya da yardımcı olsun.»

Bunu Halil Paşa da böyle düşünüyor mu idi acaba? O gün, o sabah, Bahadır Yüzbaşı onca yediklerinin kursak uyumasında gevşemiş gözleriyle Lukas Notaras'ın beklenmeyecek ölçülerde canlanmış akıllı gözlerinin kapaklarından taşmasına bakarken de bunu düşünmüştü, ondan sonra da. Şimdi, Sultan Mehmed'in padişahlığının bu ilk büyük meşveretine taa Bizans'tan çağırıldığında da, kalkıp geldiği yol boyunda da aynı soruya cevap arıyordu.

Halil Paşa hakkında yanlış mı düşünmüştü acaba? Bir de bu soru, bir de bu işkil, bir de bu kuşku. Lukas Notaras'ın o sabahki akıllı gözleri Bahadır Yüzbaşı'ya hayatta ilk defa bir kişi hakkında yanıldığını bar bar bağırmıştı.

O sabahtan bu yana Halil Paşa aklında, uyuduğu vakit aklının uyumuşluğunda hatta bir kara çalı olmuş, esmiş de esmişti çalılığıyla. Yüz yüze geldiklerinde, herhal yüzüne bakamayacağını sanmıştı hep.

Meşveretin toplandığı sofaya, herkesin yürüdüğü yoldan değil de, uzanıp dolanarak geleninden bunun için gitti. Öyleyken bile, tanıdığını sandığı bir iki yüze rastladı. Hayırlısıyla sofaya girebilse, bir kıyıya çekilse, kalabalıkça olacağını sandığı börklerin kavukların, külahların, başdolamalarının kalabalığında varlığını unutturabilse idi bir... gerisi kolaydı.

Meşveret sofasının kapısını gördüğü anda Er Sinan'ı da gördü. Biraz rahatladı. Hele: «Bre karındaşım seni aramakta gözlerim» deyişi Er Sinan'ın; «Gelmezsen kor-

kusundayım, neden bilemem, gelmemen yürek çöküntüm olacaktı» deyip bulundukları yeri unutarak sarılması Bahadır Yüzbaşı'ya yabancılığını unuturdu.

O zaman anladı içindeki işkilin ne olduğunu da; onca yıldır Bizans'ta kalmanın yabancılaşması idi, Er Sinan'ın sarılışı çekip atmıştı, Halil Paşa'yı dahi unutturmuştu.

Ne var ki daha kucaklaşmaları bitmeden, nerdeyse kaftanının uçan eteği ya Er Sinan'a ya Bahadır'a takılmacasına salınmış, görünür bir evmecede Halil Paşa geçip gidince Bahadır Yüzbaşı topladı kendini. Elinde olmadan Halil Paşa'nın o gidişine baktı.

Er Sinan da şaşmıştı. «Nereye gider bu böyle?» diye mırıldandı. «Sultan Mehmed çağırmasına koşmakta desem..? Eyi amma az sonra kendisi gelecek buraya ne oldu ki? Değişen bir şey var Bahadır, değişen bir şey var... sanırım bu meşveret Halil Paşa'ya göre değil, olmasa gerek.»

«Neden?» diye sordu Bahadır Yüzbaşı, ama sorusunu kendi de beğenmedi; acı bir sakızın suyunu yutkundu, Er Sinan'ın kolunu sıktı bir süre:

«Bakalım, göreceğiz, yakındır» deyip içeri girdi.

Cebe Aliyle burun buruna gelişi de az sonra oldu.

Zaman bir tokmaktı sanki, Cebe Ali'nin yeni fırınlanmış has ekmeklerin bereketiyle gülümseyen yüzünde yumuşakça bakıyordu ama, dost yüreğiyle... yine de zaman, tokmaklığından soyunmuyordu...

MEŞVERET ÇAĞRISINA VARILDIĞINDA.

Çandarlı Halil Paşa, toplanmadan önce dahi sözü edilen meşverette bulunmağı hem pek ziyade istiyor hem de pek çok kuşkular, katılmağa giden adımlarına ayakbağı oluyordu. Molla Hüsrev'e rastlaması, birlikte yürürken, yapmacığı olmayan içtenliklerde Molla Hüsrev'e bir adım önde yol verme davranışları, sebebini pek iyi bildiği kuşkuları yüzündendi biraz da. Böylelikle gecikecekti sanki meşveret sofasına; Molla Hüsrev'le birlikte içeri girerlerken gösterilecek saygının kime olduğu ikincikli anlamlarda kaynayıp gidecekti; Molla Hüsrev'e mi, başvezir Çandarlı'ya mı?

Yüzde yüz Molla Hüsrev için belirtilecek olan saygılardan pay kapacak kadar düşkünleşmiş bir gönül taşır durumuna düştüğünü seziyor, bu sezgi ağırına gidiyordu. Osmanlı'nın devletine sayısı unutulmuş yıllar boyunca hizmet etmiş bir Çandarlı soyunun, yaşayan en güçlü dölü olduğu halde uğrun korkuların işkiline kapılıp yüzü yerde olmak gibi bir olmazlığa razı gelecek miydi? Gönlüyle yüreği arasına gerili yüzlerce telin inceli kalınlı sesi, bu durumu bir yaşama biçimi olarak, Çandarlı Halil'e yakıştıramıyordu. Çoğu hüzünlü bir takım ezgilerde sızılayan bu teller aklını da darmadağınık etmiyor değildi, ediyordu; hem de en insafsızından. Geçmiş günlerinde bir günah bile arıyordu böyle anlarında; Murad Beğ gibi eşi menendi bulunmaz bir kişiliğe karşı işlenmiş, bağışlanabilir türünden de olsa, bir günah düşünüyordu. Ne Murad Beğ'in

kişiliğine, ne padişahlığına ne de Osmanlı Soyuna karşı..? İşlemiş, işlemeği düşünmüş, düşünmeği aklından geçirmiş bir günahını hatırlamıyordu. Kökünün kökeninin geldiği Çandar'ın koyu Türkmen milletinin genişlemesi olan Anadolu ile Urumeli topraklarında doğup büyümüş milletine, o milleti özü sayardı her aklına getirişinde, ona, karşı da işlenmiş bir günahı olduğunu sanmıyordu. Taaa o Varna'da, Murad Beğ'in genç kâfir ölüleri arasında dolaşmaktan üzgün gözlerinden taşıyormuşçasına sorduğu: «içlerinde neden yaşlı bir kişi yok?» gibi bir soruya verdiği cevabı düşünmüştü hep; bir tek o cevap, o cevap işte, yaptığı yapacağı tek dalkavukluğu gibi geliyordu. Murad Beğ gibi nice denemelerden geçmiş bir aklı başında adamın, en dağdağalı günlerde, gönlü böyle istedi diyesiye padişahlığı bir yeniyetme oğula bırakıp gitmesini ne o vakit, ne ondan sonra, ne de şimdi; hatta yeryüzüne gelmenin mümkünü olsa da gelebilseler o gelişlerinde de aklı almamıştı, alamazdı, alamayacaktı. Mehmed'i sevmediğinden mi? Belki. Fakat sevdiği, gönlünün padişah olması için dualar ettiği Şehzade Alaeddin öldüğüne göre günü geldiğinde padişah olan çocuk Mehmed; sevse de sevmese de Mehmed. Ondan sonrakiler çok küçük olduklarına göre, Mehmed'i istememek sevemedim diye padişahlığını engellemek ne kolaydı ne de Halil Paşalığı yeterdi böyle bir engellemeye. Ama Murad Beğ'in sağlığında..? O başka. Murad Beğ sağ iken Osmanlı'ya başka padişah düşünmek akıl yitirmekle bir olurdu.

Nitekim olaylar, Batı'nın her vakit Osmanlı'nın düşkün ve dahi arık günlerini kollayan aç kurtluğu ile kabaran kin denizinde gelmiş çatmış, Çandarlı Halil'in haklılığını bir kere daha göstermişti o zaman.

Bu yüzden düşüncelerinin, bu yüzden davranışlarının, bu yüzden yaptıklarının Tanrı katında da kul yanında da günah olacağını sanmıyordu. Şimdi Padişah Mehmed

idi işte; gecikmeyip tezelden gelmesi için dört ayrı ulağı dört ayrı yoldan Manisa'ya salan kendisi değil miydi? Sevmiş, sevememiş; ısınmış ısınamamış... o başka; Osmanlı'ya padişah olma hakkı daha başka; Osmanlı'ya padişah olma hakkına saygı duymak ise Çandarlı soyunun defterinde en başta yazılıdır.

Boynunu eğiyordu, yaptıklarının şimdiyece yanlış anlaşılmış olmasının şimden sonra da yanlış anlaşmalara varacağını biliyor, alışmağa çabalıyordu. Gelgelelim zor idi; alışmağa çalışan olmamıştı hiç.

Onun için meşverette, o günece ne düşündü ise ve düşündüklerini de o günece Tanrı'nın dışında hiç bir güçten çekinmeden nasıl açıkça söyledi ise, yine öyle, söyleyecekti. Kostantiniyye üzerine bir meşveret olacağını bilmemek için insanın abdal budala cinsinden biri olması gerekirdi. Sultan Mehmed'in, hiç değilse son beş yılını Kostantiniyye düşü görmekten başka bir işle geçirmediğini, herhal, Bizans'ın kralları da biliyordu. Padişahlığına geldiği günün ayak tozuyla çağırdığı bu meşveret tazeliğine bakılırsa, Sultan Mehmed, gün değil saatini ziyana vermeyecekti.

Yazık!

Yine boşuna akacaktı kanlar; yine Osmanlı'nın gücü boşuna bir sıra taş duvarın önünde çakılıp kalacaktı, bekleyecekti, dönecekti. Her çakılıp kalış, her bekleyiş, ardından da Kostantiniyye'yi alamadan her geri dönüş Osmanlı'nın ayıplanması Bizans'ın ise gizliden güçlenmesi demek değil mi idi bre? Bunu kimse görmez, kimse düşünmez mi? Bizans bir göğnümüş armud, Bizans'ın kolunu budunu kesmişsin sen, hava alacak deliklerini tıkamışsın, yiyecek borularına taş doldurmuşsun, hani böyle sözün gelimi; bu durumda kaç yıl daha yaşar? Senin akıncın, senin serdengeçtilerin, senin yer götürmez ordun daha ötelere, Belgradlara falan, ondan da ötelere gitmeli,

Akdenizi çevirmeli her yanından... bunun gibi işler görmeli, Batı'yı vurmalı asıl yüreğinden Batı'yı... o arada bu Anadolu'da yolun en hasını yapmalı ki gitmedik köy kent komayasm. Şu medreselerini, olmazsa medrese altı mekteplerini kasabalara kadar indirmeli ki okuyanı yazanı çoğaltasın, aklı ereni artırasın... kolay mıdır sanırsın hay Mehmed Beğ'im Sultan'ım? Sonra..?

Bak, öteberi yapılıyor, şu bu dokunuyor, tuğla muğla, ağaç işleri altın işleri, demir işleri, çiniler bre... bunların mektebi olur mu olmaz mı bilemem, olur herhalde bunu düşünen adamlar bulunmalı, yetiştirilmeli, bu işleri yapacak iş yerleri çoğaltılmalı şu Anadolu ile Urumeli toprağında. Bizans nasıl olsa çökecek hemi de senin ayaklarına kapanarak çökecek çünkü Bizans'ın içi kurudu, göğnüdü, yok artık! Görünüşü bir taş duvar dizisi, ardı köhnedir, bilmez misin?

Bunları, daha ötesini, olduğunca söyleyecekti meşverette. Bunlar, her Çandarlı'da yaşadığı güne uygun gelişmelerle gelişerek bir bakıma vasiyet olmuş, başvezirden başvezire aktarılmıştı. Başvezirler de yıllar yılı Çandarlı soyundan geldiğinden vasiyet, bir Çandarlı vasiyeti olup çıkmıştı, Çandarlı'nın yönetim vasiyeti ki bozulmaya! Bozulduğunda devlet çarkının dişleri kırılacak sanırsın!

Bunu da belirtmeliydi söyleyeceklerinde. Çünkü kendinden sonra..?

Halil Paşa kendinden sonrayı yalnız şimdi, şu meşveret kapısında düşünmüyordu; öteden beri düşündüğü bir şeydi, günü geldiğinden Tanrı katına özünün de ulaşacağını, başvezirliğin boşalacağını hüzünle düşünürdü; özleyerek hatta, gönlünün yapışık kaldığı, ayrılamadığı bir türlü, bir makam olarak hatırlar, çoğuncası taş yapısında katı sandığı yüreğinin bir bu düşüncelerde tapıladığını fark ederdi. Ama ne yapılırsa yapılsın bir gün boş kalacaktı başvezirlik de; kim gelecekti pekey?.

Bir korkusu da bu idi?

Herhal Çandarlı soyu değil. Murad Beğ zamanında boş olsaydı belki, sözüne uyulur, Çandarlı soyunun uzak yakın bir akrabası getirilirdi ama Mehmed, bu Sultan Mehmed... ı-ınk! Elinden gelse Çandarlı soyunu kuruturdu.

Neden ama?

Bu soruya ancak yatarken geceleri, ışığını da söndürdüğünde cevap bulur verirdi Halil Paşa:

«Çocuk Çandarlı soyunu, padişahlığına ortak görür bre, öyle sanır !»

Kesin padişahlığı söz konusu olduğunda Mehmed, eri geçi olacaktı bu da. Çandarlı defterini dürecekti. Varsın dürsün; yanmıyordu Halil Paşa, üzülmüyordu da. Biraz kıskanma, biraz hased vardı yüreğinde ama, ne yaparsa yapsın, demesi bıkmasındandı biraz da. Sözünü dinletmeyeceği bir padişahla çalışmak kolay mı? Lâkin kim gelecek kim?.

İshak Paşa'ya bakılırsa, onunla konuşmuştu bir keresinde çünkü, ilim âleminden gelecekti baş vezir: Molla Gürânî yahut Molla Hüsrev. Ak Şemseddin olmazdı çünkü onun ak giyecekleri hep tiril tiril kalmıştı, bu dünyadan çok öte dünyanın aklığı... istemezdi.

Mollalar saltanatı mı yani bundan sonra? İyi ama ne bilir molla devletin yönetiminden kitap mıdır bu ki okuya da öğrene, yaza da öğrene? Demesi kaç para, demeleri kendinde kalıyordu Halil Paşa'nın. Hemi de biliyordu ki mollalar, ömürlerinde devlet çarkı döndürmediklerinden varıp başkasına danışacaklar, bu başkaları da tabii Çandarlı soyundan olmayacak, tabii Anadolu toprağından yahut Urumeli havasından gelmeyecek; ya..? Devşirme Yeniçerinin içinde de sivrilmiş adam var artık; akınlarda adını duyurmuş, ordu yönetiminde an şan kazanmış, ünü tünü yaygın kişiler var, onlar, Mollalardan tez kapar zaten

başvezirliği, ya kapacak yahut asıl yönetenler olup mollaları göstermeliğe getirecekler. O vakit de..?

Bir kere daha yazık!

Osmanlı'nın bahtı kararacak belki de; Türkmenin içinden gelmeler mi daha iyi bilir Türkmeni, yoksa devşirmenin bıçkın Yeniçerisi mi?

Bıçkın diyordu ama Yeniçeri'yi hor gördüğünden değil, öfkelendiğinden. Yeniçeri, sıkıdüzende ordu olarak kalmalıydı, başından yumruk eksik edilmeyen olarak kalmalıydı; yine de Türkmenin yüzbaşılığında binbaşılığında gitmeliydi gideceğe yere.

Çandarlı'dan sonrası devşirmenin yeniçerisinden gelme sivrilmişler olacaksa..? işte buna varsın olsun diyemiyordu. Diyemediği için de sonunaca dik duracak, doğru bildiğinden şaşmadan, inandığından kıl payı ayrılmadan gidecekti. Varsın Sultan Mehmed Çandarlı soyunu kurutmanın düşüne dalsın... bildiğinden şaşmayacaktı Halil Paşa... eğer, Halil Paşa ise; eğer, Çandarlı soyundan gelme ise...

«Şüphe mi var bre bundan!» dedi kabardı yüreği; öyle bir anda idi ki, aşağı yukarı meşveretin toplanacağı sofa kapısından beş on adım uzaklıkta; orada iken yüreğinin kabarışı, epeydir yanında gidip geri kalma saygısında kolladığı Molla Hüsrev'i de unutturdu, adımını açtı, ondan önce girecekti içeri. Saygı kıpırtıları kime olacak, görecekti?

Göremedi.

Çavuşbaşı, kapıya yakın bir yerde Padişah'ın buyruğunu getirip iletti, ağızdan; yalnız Halil Paşa'nın duyacağı seslerde. Padişah'ın buyruğu, meşveretten önce Halil Paşa'nın Padişah'ı görmesini buyuruyordu, diyecekleri var idi.

Dolandı ayakları birbirine Halil Paşa'nın; bir sevinme, bir gönenme, bir heyhey ki sorma gitsin! Meşveretten

önce Padişahın çağrısı, yüzde yüz, akıl danışmak içindir başka ne ola? Bunu, dünden bu yana bekliyordu aslında; başvezirin meşveret ile ilgili ne düşündükleri olduğunun sorulması töreden idi zaten, hatta asıl meşveret bu idi, bunda bir ikinciklenme olursa genişletilirdi, savaş vakti ise bile sıranın bozulduğu görülmemişti. Demek, geç geldi aklına. Olsun; geldi ya sen ona bak. Sultan Mehmed Hân'ın son anda baş vezirliğini düşünmüş olması bile yoksul bir ömür için unutulmaz zenginliklerden sayılmalıydı.

Yeldir yepelek döndü dense abartılmış sayılmaz, daha ötesinde seğirtti; baş vezirliğini, Çandarlılığını unutmuşçasına. Herhal Bizans'tan gelmişti Bahadır Yüzbaşı, beri yanda Er Sinan ile kucaklaşmada iken hemen yanlarından kaftanının eteğini rüzgârlandırıp döndü.

Padişah'a gidiyordu; Sultan Mehmed Hân'a, danışma için çağırılmak gibi bir alçakgönüllülük göstermişti Padişah; Çandarlı da bu alçakgönüllülüğün kulluğunu gösterecekti, sevine sevine hemi de.

Gel gör ki sevinci kursağında kaldı, dondu da kaldı. Bir buzdan taş oldu oturdu kursağına hem de sevinçliği bir kara kedere dönüşerek. Padişah ile, Harem'e sapan dönemecin beri yanındaki çıkıntıda burun buruna gelivermişti. Birdenbire karşısına çıkan genç bir padişahlanma, tüylerini diken diken etti. Hani nerdeyse tanıyamayacağı bir boy posa sarınmış tıknazına bir bedenin diriliği; öylesine bir göğsün gerilmişliğine kopmamacasına oturmuş bir boyun, her vakit bir aksiliği düşünen gözleri, keskin bir çeneye çekip süzen kılıcına bir burun; bütün bunları bir araya getirmesini bilmiş korkulsun mu acımasına mı sığınılsın duygusunu aynı anda düşündürtür bir dehşetli yüz, yaman bir delikanlı çalımıyla Halil Paşa'nın seğirtişine çarpmıştı. Durmadı da sormadı da:

«Elçiler lala!» dedi; «Bizans'tan gelmişler, Uygunsuz bir vakittir amma dinlenilmeleri eyi olur, bekletilmeden.

Seni uygun gördük. Bizim yerimize dinle, meşverette seni yormak istemem zaten, düşüncelerin bilgimizin içindedir, sonra tartışsak da olur, ben ötekileri dinlemeliyim. Meşveretten sonra çağırtsam gerek seni.»

Gitti.

Nasıl karşısına çıktı ise öyle, tıpkı öyle, gitti.

Orada bir serin soğuma bıraktı; orada, Çandarlı Halil Paşa'nın bulunduğu yerde. O serin soğuma sonra, giderek Halil Paşa'nın kılığında canlandı; garibi şu ki terliyordu. Ter damlaları birbirine ulanıp bedende örüldükçe üşüme oluyordu, ayaklarına doğru akıyordu, Padişah'ın gittiği yönde, Meşveretin toplandığı sofaya sanki, uçuşuyordu soğuk buğulanmalarda. Orada, onsuz, başvezirsiz bir meşveret; yüzyıldan bu yana ilk defa, yazık ilk defa Çandarlısız bir meşveret...

Çıkıntının taş direğine dayandı ki düşmeye! Başı dönmüştü.

Bir son idi bu ama neyin sonuydu, bilemiyordu.

Bizans elçileri aklına geldi de toparlanabildi. Ağır aksak elçilerin bekletildiği odaya yöneldi. Bizans elçilerine mi gidiyordu, Bizans'a mı gidiyordu, sonuna mı? Neyin sonu diyesiye yırtınıp bağırmak geliyordu içinden kendine karşı... bağıramıyordu.

İçerde, Bizans'tan gelme iki elçi ile karşı karşıya geldiğinde, yüzlerine bakıp durdu. Elçiler de gözlerini Çandarlı'dan alamadılar. Çandarlı'nın ne düşündüğü belli olmayan gözleri, sakalının tellerinde kabarmış bir boyanma karalığı elçilerin yüreğine serpti bir vakit.

Bir vakit de Çandarlı, elçilerin gözbebeklerine bakarken, gittikçe söyünen yıldızların yok olup gittiğini görür gibi oldu, söyünerek giden yıldızlar kendi gözlerini de götürüyordu; Bizans'ın gidişine benzetti bilemeden sebebini, Bizans'ın gidişine takılmış gözleri..?

Silkindi.

Meşveret içerde başlamış olmalıydı.

«Ne istersiniz? Derdiniz nedir? Kralınız ne der?»

Herhal padişah olsaydı böylesine paylardı o da; meşverette bulunamamanın, orada söylemek istediklerini söyleyememenin öfkesini döküyordu.

Elçilerden biri, ötekinden azcık kaba görüneni boyca bosça:

«Haşmetli imparatorum ister ki...» deyip başladı ama haşmetli imparatorunun ne istediği, herifin ne söylediği şu anda yaz günlerinin arı vızıltılarını andırır bir vızvızlanma halini aldı. Sesi de boyuna bosuna göre zaten cılızdı, adama duyduğunda gülmek getiriyordu.

Gelgelelim Çandarlı Halil Paşa'sız bir meşveretin az ötesinde yapıldığını bilmek Halil Paşa'ya acı geldiğinden gülmek şöyle dursun gülücüğü arıyor bulamıyordu.. Elçi konuşuyordu, meşverette konuşuluyordu, Padişah dinliyordu söylenilenleri bir bir, Halil Paşa elçiyi dinler görünüyordu, elçi haşmetli imparatorundan söz ediyor, meşveret..?

Birden battı bir söz kulağının zarına diken gibi; zehirli, yılan dilli, pis bir istek idi dillenişinde Çandarlı'nın kulağını delmişti:

«Nee? Ne dedin? Bir daha söyle onu, yanlış mı duydum?»

Yanlış duymamıştı. Elçi diyordu ki:

«Sultan Orhan...?»

Çandarlı Halil Paşa'nın gözleri, göz oldu olalı böylesine irileşmiş, böylesine delileşmiş mi idi acaba? O irileşme ile o devleşme, boyca bosça ötekinden az kabaca olanının üstüne yükleniverdi, konuşan da o idi zaten:

«Hangi Sultan bre densiz? Yeryüzünde bir tek sultan vardır o da Beğ'imdir, gayrisin sultan çağırmak senin ne haddine? Orhan dediğin kimesne bir zavallı kişidir, size sığınmakla da yoksulluğu bir kötü kader olmuştur, andığı-

nız eğer o ise, bir daha duymayım.»

Öteden beri asıl adı yerine sanının kara vezir olup Bizans'a da yayıldığı Çandarlı'nın yüzü, bakışlarını da içine alan bir gerçek karalığın korkutuculuğunda idi. Ötekinden az daha kabaca görünen Bizans Elçisini değirmileştirircesine toparladı ama üst perdeden konuşma tarzında bir değişikliğe sebep olamadı. Elçi, herhal öyle konuşması için, neyle ve nasıl karşılaşırlarsa karşılaşsınlar öyle konuşmaları için, buyruk almış olmalıydı. Belki de, sözleri arada bir yerli yerine koyamadığı Türkçesi ona öyle bir hava veriyordu. Her ne olursa olsun, Çandarlı için önemli olan o değildi, edep dışına çıkar bir havada da konuşan bunlar; altı üstü Bizans elçileri idi, höt dedin mi pısarlar, pısmasını bilirlerdi en azından. Çandarlı, Bizans'ta sığıntı yaşayan Orhan Çelebi'den Sultan olarak söz edilmesine kudurmuştu. Elçi, bunu anladığı için bir an üstüne üstüne gitmeği kafasından geçirdi, lâkin, yüreği elvermedi:

«Şehzade Orhan Beğin...» dediği anda bile dediğine bin pişman olup pıstı.

Çandarlı sözü ağzında tıkamıştı:

«Hangi Şehzade? Neyin, kimin şehzadesi? Hangi Beğ? Neyin kimin Beğ'i? Elçi, elçi, elçi! Bana bakasın elçi, sözünü tartarak konuş, sesini ayarla da konuş. Senin haşmetli dediğin imparatorun bizim gözümüzde ne ise, Orhan da odur. Sen öyle birine saygı duyabilirsin, duyarsın; Oğuz soyudur ne de olsa duymalısın da. Gelgelelim adını anarken çelebi demen yetişir. Ya bil ya sus!.»

İki elçi birbirine baktı belli bir boyun büküşte; ikisinin de susmak yahud devam etmek konusunda ikincikli olduklarını görmemenin mümkünü yoktu. Birinin yüzü kızardı birdenbire, terlemişti de. Az kabaca, olanı, bir iki yutkunup:

«Devletlim...» dedi kısık seslerde, edeplice öksürdü, sözüm ona sesinin gıcığını alıyordu, rahatlamış: «Bizans'-

ta Devletlim, biliyorsunuz Orhan Çelebi var. Kendisini her gün yüzlerce kişi ziyaret eder..»

«Neden o?»

«Bilemem ki Devletlim, sizin Türkmen milletinin neyi niçin yaptığına akıl erdirmişlerden değilim henüz... bağışlayın beni, Osmanlı soyundan gelme bir... çelebi olarak saygılarını sunarlar herhal.»

Çandarlı Halil Paşa Elçi'nin dilinin altında gezdirdiğini, açıklamağa da artık cesaretinin kalmadığını anlamıştı. Anlamasına anlamıştı da, içeride, meşverette, onsuz nelerin nasıl konuşulduğunu sindiremediğinden hıncını Elçi'den çıkarma duygusundan kurtaramıyordu kendini:

«Bak a elçibaşı, bilesin ki, Bizans'ta Orhan çelebi yoksulunu Türkmenin ziyaret etmesi bizi ilgilendirmez. Kralınızda akıl varsa eğer onu da ilgilendirmemeli!»

«Fakat Devletlim Şehzade Orhan Çelebi Hazretleri... evet, kendileri Devletlim, kendisini ziyaret edenlere ihsanlarda bulunmak istiyorlar. Bu da yüce Osmanlı soyunun, sizin sözünüzle dersek yüce Oğuz soyunun şanındandır.»

«Eveeeet...» dedi düşündü Çandarlı Halil Paşa bu sefer. Sakalını da kavramıştı avucu. Gerçekte Elçi'nin sözlerini mi düşünüyordu, söylemek isteyip de söyleyemediklerini mi yoksa içeride, meşverette neler olup bittiğini onsuz, öyle bir toplantıda varlığına gerek duyulmayan bir başvezirin elçilere ne söylemeğe hakkı olup olmadığını... belki de daha ötesini, dipdedelerinin böyle bir duruma düştüklerinde davranışlarının nasıl olacağını, kısası, herbir şeyi bir arada, düşünüyordu.

Elçiler susmuş.

Biri terini siliyordu belli etmeden.

Öteki onu da yapamıyor, konuşmanın verdiği ısınmayı da üstünden atamadığından ıslanmış avuç içlerini kol yenlerinde kurulayıp kurulayamayacağını deniyordu.

Halil Paşa düşüncelerinde konuştu:

«Sözü nereye getirmek istediğini anlıyorum elçibaşı, pek eyi anlıyorum» dedi; «Bizans'ın kralında bir alışkanlık oldu artık. Her yeni Padişahı, bir kere yoklamak, tebrik etme bahanesinde yoklamak. Dişine göre ise koparabildiğini koparmak, değil ise olana razı olmak. Şimdi siz, bu alışkanlıktan geldiniz, yok hayır gönderildiniz. Sizin suçunuz ne? İmparator dediğiniz, başına da haşmetli unvanını taktığınız kralınızın, bir öncekinden söz ediyorum, aman dileyip mühürlediği anlaşmanın mürekkebi kurumadı daha; kurudu mu? Öyleyse derdiniz nedir? Orhan'ın ödeneğini artırmadığımızı düşünün. Artırmıyoruz. Ne yapacaksınız? Orhan'ı, hâşâ, padişah mı yapmak niyetiniz? Bizde, çocuklar güler buna artık sizde kim inanır bilemem. Şimdi açık konuşuyorum, kesin konuşuyorum, daha diyeceğiniz var ise onları da dinlemek istemiyorum. Orhan'ın ödeneği artırılmayacak, Orhan'ın ödeneği kesilecek kesilecek, bu kadar. Gücünüz yetiyorsa varın Papa'ya ağlayın, Macar'a ağlayın ne yaparsanız yapın, Orhan'ı tutup padişah yapın, gücünüz yetiyorsa lâkin, yetmiyorsa, dilinizi tutmağı bilin, üst perdeden konuşmak neyinizedir? Sultan Mehmed Hân'ın padişahlığı sizin sonunuzdur, oturup sonunuzu düşünün derim size...»

«Siz de düşünün Devletlim. Bizans'ın sonu sizin çıkarlarınıza ters düşmez mi? Bizans'ın sonu...»

Sözüm ona Halil Paşa'nın mal mülk düşkünlüğünden yararlanacaktı, o damarına getirip sözü Çandarlı'yı, hiç değilse yardımcı olacak bir duruma getirecekti; elçi bu düşüncelerde, biraz da sözün ters bir sonuçta Paşa'yı büsbütün deli edeceğini aklına getirmeden konuşmuştu. Laf da ağzından çıkmıştı bir kere, geri alamayacağına göre tamamlayacaktı.

Ama Halil Paşa susturdu. Az önce düşünen bir kesinliği konuşuyordu, korkusuzluğun açıklığında diyordu di-

yeceğini, gözleri de iki elçinin ikisini, kalın kaşların arasına almış bırakmadan konuşuyordu. Bu sefer, ne dediğini bilmez Elçi'ye dönmüştü iki kaşı da; kabarmış, dikleşmiş, döğüş horozlarının ibiğine özenmişti; gözlerinin içinde yapıştığını bırakmaz bir tutkal bulamaçlaştı, öyle bir seste:

«Orda dur» deyip buruldu; «Şimdi anlıyorum ki sizin böyle üstten konuşmanızın sebebi budur, benim Bizans'taki mal varlığımdır, o mal varlığının getirdiği kârdır. Gizli bir iş yaptığım mı sanılır? Şunu bilesiniz ki bizim için dünya malı sahiplenilen mallardan değildir, bugün vardır, yarın yoktur. Üstelik bizde emanettir o. Günü gelince asıl sahibine teslim olunur, malımızın asıl sahibi de devletimizdir, devletimizden bir gizlimiz olmamıştır şimdiyece, olamaz da. Bizans'ın sonu geldiği günü bana Tanrı gösterirse, göstermek lütfunda bulunursa eğer, şunu iyice bilmenizi istiyorum, malımın mülkümün tamamının elimden alınmasına değil yalnız, başımın dahi alınmasına sevinerek katlanırım, razıyım. Yeter ki o günü görebileyim, yeter ki sizin anlayamayacağınız kadar ulu bir muştunun Emiri'ne başvezirlik yapmış, Kostantiniyye'yi almış ordunun yöneticileri arasında bulunmuş bir kişi olayım, öyle öleyim, bundan büyük zenginlik mi olur? Gidin? Ağzınızdan çıkanı bilinceye kadar gözüme görünmeyin... çok da uzağa kaybolmayın. Yüce Padişah'ım her ân sizi görmek isteyebilir. Dilerim, onun katında ağzınızdan çıkanı bilecek kadar aklınız başınıza gelir. Çıkın şimdi!»

Elçiler haşlanmış kelem yapraklarına dönmüştü de dökülmemek için direniyorlardı sanki, eteklerini toplayışları, belki toplamağa çalışırları, eğilip kendilerine göre selam verişleri, o arada ne yaptıkları bellisiz bir takım kımıldanışlar ki acayipçe idi hepsi birden, çıkışlarını gülünçleştirmeğe yetiyordu.

Ne var ki Halil Paşa Elçilerin çıkışlarını görmeği aklı-

na bile getirmedi. Aslında onları o odada bırakıp kendisinin çıkıp gitmesi gerekiyordu, gerekiyordu ama, çıkınca nereye gidecekti. Meşverete..? gidemezdi.

Eğer konuşmalar uzayıp gitti ise katılması yersiz olurdu, yok değil de Hünkâr konuşuyor ise, o vakit de konuşmayı kesmeğe cesaret edemezdi. Bir bakıma toplantıya katılması istenmemişti, doğrusu bu; istenilse idi, Elçiler bekletilir, meşveret sonunda, başvezirin dinlemesi gerekiyorsa başvezir, Hünkâr'ın dinlemesi gerekiyorsa Hünkâr dinler olur biterdi; Böyle yapılmadığına göre..? Üstelik ne düşündüğünü de biliyormuş Hünkâr, öyle buyurdu ya; dahası, meşveretten sonra çağırtırım seni, buyurmadı mı? Demek, meşveretten uzak tutulması gerekliydi, Elçiler bahane ediliyordu.

Eh, öyleyse, öyle ola; varsın Sultan Mehmed de Sultanlığını böyle sürdürsün; Çandarlı soyundan ise eğer Halil Paşalığı, boyun eğecekti, eğdi düşünmeden.

Eğdi de, vaktin geçmek bilmeyişi bedenindeki her bir sinir telini bir ayrı gerdi, beynine beynine çekti; damarlarını kuruttu.

Meşveret ikindiye yakın sona erdiğinde artık umuyordu. Padişah'ın ne kendisini çağırtacağını ne de Bizans'ın Elçilerini görmek isteyeceğini düşünüyordu. İçten içe de Hünkâr'ın katına varabilmek ateşinde yanıp; kuşkularıyla, işkilleriyle birlikte ancak orada bir şeyler sezebilirse rahatlayacağını aklından çıkarmıyordu.

Ne idi sezeceği?

Ah bir bilebilse?

Belki de şu kâfir elçilerin uğrun uğrun sokuşturmağa çalıştığı son? Bizans'ın sonuna bağlı gibi görünen kendi sonu? Elçilere gereken cevabı vermişti vermesine gel gör ki gönlüne veremiyordu. Kostantiniyye alınacak ise eğer, şart ise, alındıktan bir süre sonra daha yaşamak, Bizans'ta yaşamak; Kostantiniyye'yi duyarak, o bitmez tükenmez

maviliği, o nefis güneşi doyasıya yaşayıp ölmek, Kostantiniyye'de adını nice sonralara bırakacak yapılar yaptırarak yaşamasına devam etmek... en gizli arzuları idi bunlar; Hünkâr'ın çağrışını beklerken kendi gizliliğine açıklıyor, açıklıyorken de gerçekleşmişçesine ürperiyordu.

Ama ne çağıran var ne de çağırma umudu. Vakit geçti gitti bile, vaktin bu akşama yakın saatinde Hünkâr gönlü neden çağırsın..?

Dediği, kesinkes umudunu yitirdiği anda idi, çağırıldı.

Al bir seğirtiş daha; daha öncekinden hem utandığı hem korktuğu için bu sefer seğirtiş sadece içindeydi. Yüreğinde binlerce adım arka arkaya sıralanıp ayaklarını istiyordu, sabırsızlık diz boyuna çıkmış soluğunu kesiyordu.

Er Sinan, Hünkâr katına buyur ederken, bir durdu Halil Paşa; içerdekinin yüzünün nasıl olduğunu Er Sinan'ın yüzünden anlayacaktı sanki, öyle baktı; o anda da utandı en koyusundan: yaşlanıyordu besbelli, bu kötü bir yaşlılık belirtisiydi; bu, bundan öncekiler, daha önceki davranışları, hepsi. İçeri girdiğinde, ne olacaksa olduktan sonra, saygıda kusur etmeden, görevinden bağışlanması için niyaz etse mi idi? Yaşlılığını sebep gösterip, Sultan Mehmed Han'ın gençliğine kendi yaşlılığının adım uyduramayacağını açıkça söyleyip..?

Er Sinan da ona bakıyordu, ne diyeceğini bilemeden bakıyordu; bir kusur işleyip işlemediğini bilememiş gibi. O bakışına gülümsedi acemice Halil Paşa, sıyrıldı içeri girdi, etek öpmeğe eğildi.

Sultan Mehmed öptürtmedi hoşça davranıp, bu, bir parça ferahlattı yüreğini.

Yalnız değil idiler. Ak Şemseddin'in aklığını girer girmez fark etmişti gözleri; Molla Gürânî'nin kara kirpi dikeni sakalı gözüne batmıştı hemen; Molla Hüsrev'in her

zaman düşünceli sessiz, varla yok arası sessiz duruşu... sonradan gözüne çalınmıştı. Bunlar, o bir parçacık ferahlamasının üstüne tuhaf birer ağırlık olup oturdular nedense, ağırlık oluşları gide gide burukluk haline geldi; birer rakip idiler, öyle göründüler en sonunda da gözüne. Yine de Ak Şemseddin'i ayırıyordu gönlü.

Böyle iken Hünkâr'ın eğleniyor mu eğlenmiyor mu belli olmaz sesi:

«Lala şu senin Bizans'ının Elçilerini de çağırttık, birlikte dinlesek bir kere de» dedi; «Duyduk ki terslemişsin, seni kızdırmışlar.»

Padişah'ın oncacık gizlilikleri duymuş olmasını düşünüp çekinmesi gerekir iken onun üzerinde şuncacık olsun durmadı da, sesteki «senin» deyişin; «senin Bizans'ının...» diyerek kengeline gizlenişin acısına bandı Halil Paşa'nın gönülcüğü. Demek Hünkâr Halil'i kendinden değil Bizans'tan sayıyordu, saydığını da saklamıyordu. Öyleyse tam sırasıydı, bağışlanması için niyazda bulunmazsa şimdi, sonra yanar pek çok yanardı, vakit de geçip gitmiş olurdu zaten. Acısı belli sesi:

«Efendimiz..?» dedi, iniliyordu apaçık.

Sultan Mehmed'in sesi perdelerini attı bu sefer, ışıklandı:

«Bre lala neden gücenirsin? Meşveret yorgunluğu üstüne, yakın bildiğimiz birine takılalım dediysek çok mu görürsün?» deyip gönül aldı. «Günümüz öyle yorgun geçer ki, Öyle dolu geçer ki, vallah kötüyü düşünme zamanı bulamayız. Sözlerim kimseye batmasın, alınmak düşünülmeyecek bir zamandayız. Hele elçileri dinleyelim de...»

Dinledikten sonra ne olacaktı?

Orasını söyleme vakti olmadı. Elçiler içeri alınmıştı. Demek buyruk böylesine, fazla beklenilmeyecek, Başvezirin girişinin ardına Elçilere buyur edilecekti.

Bu da bir ırak duruş: Hünkârın başvezirinden…

Uzak duruşu başka nasıl gösterilir ki? Ama alınma zamanı değil imiş... «Bakalım, göreceğiz» dedi içinden; «Elçilere davranış tarzından belli olur.»

Sultan Mehmed'in Elçilere: «Hoş geldiniz. Söyleyin bakalım, sizi dinliyoruz» deyişi Halil Paşa'ya cesaret kırıcı geldi ise de Elçilere umut verici görünmüştü. Her ne kadar, sabahleyin kendilerini tersleyen kara vezirin, hemen Padişah'ın yanı başında kapkara durup heykelleşmecesine kendilerini süzmesi soluklarını kesiyor ise de, Padişah'ın yumuşak, çağıran sesi, umutlarına nefes aldırıyordu.

Bu yüzden, bu sefer küçümencik görüneni söze girdi, kurulu bir zemberek gibi de başlayıp bitirdi:

«Bizans İmparatoru Onbirinci Kostantin Hazretleri'nin bendeleri olarak, ulu ve pek güçlü Padişah'ın huzurunda bulunduğumuz için onurlandığımızı ve bu onurlanmayı da ömrümüzün en büyük ödülü olarak taşıyacağımızı belirtmeği bir görev biliriz efendim. Haşmetli imparatorumuzun değeri büyük selamlarını bir kere daha yüce kişiliğinize iletmeğe ayrıca memur edildiğimizi bildirmekten de onur duyarız.»

Kurulu bir saat vakti gelince zenbereğini çözmüş, türküyse türküsünü söylemiş, çan ise çanını çalmıştı; ondan sonraki o bomboş sessizlik çıtıladı saat tıkırtısında.

Sultan Mehmed, saatin zenbereğini yeniden kurmak gereğini duymuşçasına, kendisi için elzem imiş gibi uysal:

«Haşmetli imparatorunuzun değeri büyük selamlarına karşılık bizim pek o kadar değeri olmayan selamlarımızı da lütfedip arz ediniz. Pek seviniriz.» der demez Halil Paşa'nın cinleri tepesine çıktı; çıktı ama yeri yer değil vakti vakit değildi, koskoca Hünkâra da kalkıp: «Ne diyorsun, ne dediğinin farkında mısın a çocuk?» diyemezdi ya. Burnundan solumasını bile sakladı içine, yan gözle ötekileri süzdü.

Bir tek Molla Gürânî dikenleşmişti sakalına uygun olarak, gözlerinden belliydi; Ak Şemseddin ile Molla Hüsrev sessizliklerindeydi, sanki başka bir dünyayı dinlemektelerdi, en çok Ak Şemseddin.

Elçiler yüz bulmuş olmalılar ki, sabahleyin Halil Paşa ile konuşan kabacası aldı sözü:

«Bundan gurur duyarız» dedi belli bir üstelenmede; «Haşmetli imparatorumuz Onbirinci Kostantin Hazretleri adına şunu da belirtmeği ayrı bir görev biliriz ki, aramızdaki dostluğun devamı arzumuzdur.»

«Beli...» dedi Sultan Mehmed; «Biz de böyle düşünürüz, bizim de arzumuzdur, görevimizdir. Lütfen böyle bildirin, memnun olurum.»

Küçümencesi de fırsatı kaçırmadı, birinden ötekine geçti mi laf sırası, o ötekini bastırmasına konuşmağı marifet biliyor olmalıydı:

«Haşmetli İmparatorumuz Onbirinci Kostantin Hazretleri, yurddaşlarının, zaman zaman da olsa Türk atlılarının hoyratlıklarından yakınmaktadır ve bunu Osmanlı padişahına bildirirken üzüntülerini de iletmemizi buyurmuşlardır. Önlenmesini istiyoruz ve...»

«Lala!» deyip döndü öfkesini saklamadan Hünkâr; «Akıncılarımız böyle bir densizlik mi etmekteler?»

Halil Paşa bir patlaması noksan: «Padişahım...» dedi ama ağzında kaldı o da;

«Yallah rızamız yoktur buna» demesi ve olanca padişahlığını zapt edilmez gençliği ile Elçilere döndürüp de: «Lalamız haşmetli imparatorunuzdan özür dileyecektir, endişe buyurulmasın» diye eklemesi Hünkâr'ın, Halil Paşa'yı darmadağın eyledi.. Artık isteklerin sonu gelmeyecekti, gelmedi de. Birinden ötekine atlaya atlaya söylenilen her istek Padişahın uysallığında kabul edildi gitti. Öyle ki, herhal Molla Hüsrev'i dahi bu dünyaya döndürüp duyduklarına kuşkularda baktırttı.

En son, o kabaca olan Elçi aldı sözü, ağzına, döktürdü, başka söz uymazdı Halil Paşa'ya sorarsan, döktürmek tek uyan söz idi. Orhan Çelebi'nin ödeneğinin artırılmasını istemesi zaten hak olup çıkmıştı:

«Haşmetli İmparatorumuz Onbirinci Kostantin Hazretleri» deyip yine ardından: «Bizans'ta mülteci olarak bulunan sultan...» dedi ama dudağını ısırdı hemen, çevirdi: «Orhan Çelebi Hazretlerinin ödeneğinin artırılmasını da talep ederler...» dedi durdu. Başlangıçta şımarmanın kolaylığında rahat başlamıştı ama her nedense kekelemelerde bir parça terlemişti ölesice herif. Belki de Hünkâr'ın yüzünde bir can sıkıntısı sezmiş olabilirdi, Elçi ne de olsa Bizanslı idi, leblebiden nem kapmasını bilenlerden; Çandarlı da Hünkâr'ın yüzüne bakamıyordu.

Fakat bu sefer ağızlarının payını vereceğinden emin, bekledi Padişahını Halil Paşa. Elçi dahi kekeleyip terlediğine göre, bir ters cevap ummuştu. Molla Gürânî nerede ise söze karışacaktı, Molla Hüsrev gözünü dikmişti açıkça Elçiye; Ak Şemseddin kendi aklığındaydı bir tek.

Padişah yine alttan aldı:

«Orhan'ın soyumuza yaraşır bir ömür yaşamasını biz de isteriz» dedi kolayca; «Lala, Orhan'ın ödeneğini üçyüzbin akçe daha artıralım, az mı?»

Dayanamayan Molla Gürânî oldu, öfkesini de saklamasını bilememiş bir kalın ses:

«Hünkârım...» dedi paylarcasına.

Ama Sultan Mehmed fırsat bırakmadı:

«Hocamız da uygun görüyorlar lala» dedi kesinlikle; «Böyle buyurduk biz de zaten, buyruğumuz geciktirilmeden yerine getirilsin.»

Elçilerle konuşurken kadifeleşmiş sesi, Halil Paşa'ya çevrildiğinde keskinleşiyordu. Yine kadifeleşerek Elçilere çevrildi:

«Haşmetli İmparatorumuz Onbirinci Kostantin Hazretlerine lütfen arz ediniz, Osmanlı Padişahı olan ben, dostuyum, her arzusunu yerine getirmeği de görev bileceğim, lütfen böyle söyleyin.» Hemen keskinleşip sivrildi, Halil Paşa'ya dönmüştü: «Lala, dostumuz Bizans Elçileri şanlarına uygun bir biçimde ağırlansınlar, harçlıkları ihmal olunmasın, konuklarımızdır, sakın incitilmesinler.»

Elçilere çıkmak kalıyordu, Halil Paşa'ya sorarsan, lütfedip artık, çıktılar.

Bir anlık bir donmuş sessizlik üşüttü odayı; ardı sıra buzun eriyişini, suyun buğulanışını andırır bir ısınma çöktü yer halılarına. Odanın havası bir garip nefes aldı, az önceki ağırlığından kurtuldu yahut da utancını attı. Eğlenmelik gülüşlerde şıngırdadı sanki. Sultan Mehmed, muzip çocukların delikanlılaşmasında, kendisinden yaşlı dostlarını paylamaktan çok öfkelendirmeği sevmiş kurnazlığıyla asıl sesini gösterdi:

«Bir de bana söz dinlemezin biri derdin hocam, nasıl da yanılmışsın?»

Molla Gürânî'ye idi sözü, Molla Gürânî öfkelerinden kurtulamadığı için, gördüğünü duyduğunu gönlüne yedirememenin sıkıntısını da atamamış olduğundan Mehmed'e tuhaf tuhaf baktı, neden söz ettiğini anlamamış gibi baktı: «Mehmed? Ne dersin sen?»

Sultan Mehmed rahatça güldü:

«Hepiniz, bir Ak Şemseddin Hocam hariç, hepiniz duygularınızı açığa vuruyorsunuz, saklamak gerek. Elçiler dik konuştu; elçiler şunu istedi bunu istedi, varsın istesin, ne geçti ellerine? Verelim her istediklerini, ne yitirmiş oluruz? Hiç. Kazancımız, zaman olacak hâlbuki bahası ölçülür mü zamanın? Sonra, lalamızı da çiğnemiş olmadık...»

Muzip çocukların doymazlığında Halil Paşa'ya bakmaktaydı o sıra.

Çandarlı, «Ne biçim çiğnememekse bu?» dedi içinden ama yüze söyleme gücünü gösteremedi.

Hünkâr:

«Lalamız Bizans ile barış içinde yaşamamızı isterdi, lalamızın isteğince konuştuk, aykırı davranmadık. Kendisi neden tersledi elçicikleri anlamadık» diyerek Halil Paşa'yı daha da tahrik etti. Nasıl olduğu bilinmese de Halil Paşa'dan bir tepki beklediği belliydi.

Halil Paşa, düşündüklerinin tersini yaptı:

«Hâşâ Padişahım» dedi; «Bizim isteğimiz yolunda konuşmanız...»

«Yoksa isteğin yön mü değiştirdi lala? İsteğinin yolunca konuştuğumuzu sanıyor idim.»

«Hayır Hünkârım!»

Söylemeliydi. Kimsenin kursağında küçücük bir taş kırıntısı kalmamalı, herkes açığa dökmeliydi kursağında sakladığını. Rahatça:

«Hayır Padişahım» deyip üsteledi; «Kulunuz, sizden önce ne düşündü isem, sizden önce ne istedi isem yine onunlayım, isteklerim de düşüncelerim de değişmedi. Bizden önceki Çandarlılar gibi kulunuz da Bizans'ı hep bir armut ağacı meselinde düşündüm. Yaşlı, yorgun, bütün meyvelerini dökmüş bir armut ağacı bilerek. Son çırpınışında bir tek dalı, bu dalda da bir tek armudu kalmış. Bu tek armut da nasıl olsa çürüyüp kendiliğinden düşecek çünkü dal o tek meyvesini de beslemekten âciz. Siz, nasıl olsa çürümüşlüğünde yere kendiliğinden düşecek olan armudu, dalına çıkıp, yani padişahım yorularak almak istiyorsunuz. Ne için? Gücünüzü daha başka yerlere harcayıp daha başka işleri gerçekleştirme yoluna dökmek dururken kendiliğinden düşecek olana harcıyorsunuz? Kendiliğinden düşecek olanı bekleyin, yorulmadan.»

Oh be! Söylemişti söyleyeceğini, yükten kurtulmuştu.

Gerisi ne olursa olsun, artık umurunda değil.

Sultan Mehmed ne beğenmiş ne beğenmemiş baktı, bildiğini duymanın yanılmamışlığında da bakmış olabilirdi. Yavaşça:

«Güzel söylersin lala» dedi; «Tıpkı şair gibi konuşursun, hoş sözlerdir duyduklarımız. Lâkin yersiz sözlerdir. Bizim armudun kendiliğinden düşmesini bekleyecek kadar vaktimiz yoktur. Düşmeyebilir de.»

«Padişahım, düşer» dedi açık bir gerçeği nasıl olup da göremediğine şaşmışcasına Çandarlı; «Düşer» deyip tekrar etti; «Bir avuç toprak Bizans dedikleri, her yanını çevirmişiz, hiç bir şey yetiştiremiyor, üretemiyor; dünyaya el açmış dilenmekte. Bütün yollarını kesmişiz, yardım umdukları yardıma değil teslim ol demeğe gelecek. Düşmekten başka yolu var mı bunun?»

Kıpkırmızı oldu Sultan Mehmed. O vaktece kendini tutabilen, eğlenebilen hatta gülebilen, alaya alabilen şunu bunu, umursamaz görünen Hünkâr kendi bildiğince giderken giderken kıpkırmızı katılaştı, ayağa fırladı:

«Lala!» diye bağırdı; «Lala sen neden söz edersin? Senin düşündüğün armut çoktan yere düştü, ezildi bile. Biz Kostantiniyye'yi düşüncelerimizde çoktaaan fethettik, gecikmiş görünüyorsak çok kan dökülmesin diyedir. Onlardan da bizden de ne kadar az kan dökülür, ne kadar az insan telef olursa biz o denli seviniriz. Ama çaresiz kalırsak..?»

Dalıp ortalığa dolanmak yahut varıp kapıya birini çağırmak istercesine adımları açıldı olduğu yerde ama o durumda yine oldukları yerde kaldılar. Eski bir sokak arkadaşını çağırırcasma: «Er Sinan Beğ!» deyip bağırdı. Er Sinan Beğ kapıda görünür görünmez de: «Çalıştığım yerin bütün ışıkları yansın Er Sinan Beğ, oturulacak minderler konsun, şimdi geleceğiz.»

Hâlâ kıpkırmızılığında, Er Sinan Beğ'in sessiz gidişini bekledi öylece, durduğu yerde. Düşünüyor mu idi düşün-

müyor mu, anlaşılması zor idi ama bütün bedeni, görünmezliğinde, iliklerinece, kıpır kıpırdı ki sağ yanağı, elmacık kemiğinin üstünde o kıpırtıları gösterircesine seyriyordu. Kıpkırmızılığını harekete getiren de bu seyrime işte. Sesi durulmuştu biraz, öyle çıktı:

«Bala...» dedi, saygılı idi; «Denenmiş, bunca zamanı denemiş bir vezirsin sen. Bize ulu atamız Murad Han'dan kaldın, başımızca yerin vardır. Şunu aklından çıkarmamanı isterim. Bilesin ve dahi unutmayasın, ya Bizans beni alır ya ben Bizans'ı alırım, gayrisi yalandır!»

Çandarlı Halil bir yangın oldu da tutuştu için için. Kulakları uğuldadı, başı döndü durup dururken. Hünkâr'ın, sanki boş odadaymışçasına çınlayan, o boş odanın bütün boşluğunu yerinden söküp atarak oraya yerleşen kesin sesi, sustuğu halde dahi ayni kesinlikle, Çandarlı'nın dönen başını yele veriyordu: «Ya Bizans beni alır ya Ben Bizans'ı...»

O sıra ilk defa Ak Şemseddin'in, uykulardan uyanmışçasına bu dünyaya döndüğünü, çevresinde olanı biteni görmek isteyen gözlerini Sultan Mehmed'den ayırmadığını seçebildi. İçinde alevlenen yangın, görünmez dumanlarında Çandarlı'yı boğmağa başlıyordu ki Sultan'ın sesi deli yağmurlarını dindirmiş bir gökyüzü rahatlaması ile odaya indi:

«Benimle gelmenizi isteyeceğim. Düşüncelerimde çoktaan fethettim dediğim Bizans'ı görmenizi istiyorum. Bakalım, haklı bulacak mısınız, beni...»

Az önceki rahat, odalara sokaklara alışık delikanlıydı; bir şeyler olmak istemiş ve oralara erişmiş herhangi bir öğrencinin hocalarına karşı duyduğu gösteriş heveslerinden kurtulamayışında gerilmiş yüzü, her soluyuşunda biraz daha evecenleşiyordu: «Gidelim. Benim çalışma odama giren, ilk benden başkasısınız. Siz kendinizi benden başkası sayıyorsanız eğer, buyurun.»

Bu sözden Çandarlı Halil Paşa kendisine de pay çıkarmağı çok istedi ama gücenik bir gönül öyle bir hak bulamıyordu kendinde. Hocaların yanı sıra, en çok Ak Şemseddin'e yakın, Padişah'ın ardından bir takım yerlerden geçtiler. Her vakit bildiği her zaman geçmeğe alışkın yerlerdi ama gel gör ki yabancı yerler yabancı renkler yabancı havalardan geçmekte sanıyordu; biri hariç hatta, yabancılarla.

Sultan Mehmed'in çalışma yerim dediği bir geniş sofa, çokça geniş; çokça ışıklı, göz yormaz mumların aydınlığıyla ışık, dinlendiriciydi. Düz masalar yedi sekiz tane, sağda solda, serpiştirilmiş mi bilinerek mi konmuş, bilinmez bir dizilmede; her birinin üstünde kalınlı inceli bir sürü kâğıt ki yazılı, çizili; hemen hepsi rakam dolu... hesaplar, hesaplar, hesaplar; sonra şekiller, eğrili doğrulu çizgiler. Topların göğdeleri, kuyrukları, ağızları, iç yivleri, dış çemberleri, hep resimlenmiş; her çizgi bir düşünce, her düşünce bir rakam, her rakam beyinden dökülmüş kıvrımlar. Halil Paşa hayran kaldı ama neye niçin hayran kaldığını bilemedi. Surlardı şu kâğıttakiler, kalın duvarlardı dizi dizi, burçlardı, kuleler mazgallardı. Gece karanlıkları boyunca ışıyıp gelmiş bir akış; neye, nereye, niçin? Cevapsız görünen bir sürü cevaplar yazılı olmalıydı kâğıtlarda, masaların üzerinde yığılmışlardı. Halil Paşa utandı bu sefer de; bir vakitler çocuk deyip önemsemediği günlerin yeniyetmesi de o zaman böyle düşünüyor mu idi acaba?

Düşünüyor idi ise yazık etmişti doğrusu Çandarlı; anlayamamış, bilememiş, gizli cevherini kestirememiş bir madenin zenginliğine kör bakan insanların acısını çekiyordu o anda.

Sultan Mehmed hocalarının değilse de başvezirinin hayranlığını çekmiş olduğunu, kuşku duymadan hissetti. Geçmiş öfkelerinin acısını çıkarmış olmanın nefesini aldı

bir anda, doydu hıncına, yeter gördü hemen. Serili minderleri gösterdi hocalarına; oturmalarını istedi, oturttu yardım etti; Çandarlı'ya da oturmasını söyledi.

Çandarlı ayakta kalmağı yeğ buldu. O güne kadar girmesine izin verilmeyen bilmediği bir dinin tapınağına gizlice girmiş gibiydi; karanlıkta girdiğini sandığı o başka dinin tapınağının birdenbire aydınlanmış olması, karanlıkta kalmağı düşünen Halil Paşa'yı açığa çıkartıp göz önünde göstermesi, öyle sanıyordu kendini o anda ve bu da, utanmanın karıştığı bir hüzünle yüreğini eritiyordu. Hünkâr'ın sesi de, o başkasının tapınağında inkâr edilmez bir sahip olma gücüyle gelince kulağına, Halil Paşa olduğu yerde katılıp dikildi; ne garip, yerine kök salmış ama beslenmesi kesilmek üzere bir armut ağacının sezgileri zorlandı damarlarında, çevresi ile küsülü, yer ile gök ile küsülü, yalnız kökleriyle yaşar bir ağaç... ne duyarsa, nasıl duyarsa öyle duyuyordu Padişah'ın sesini:

«Şurası Bizans, Bizans'ın surları...» Kalın kağıtlardan birini almış gösteriyordu, üstü surları olduğu gibi gösterir gerçek bir duvar sanırsın: «Burayı, bizden çok öncekiler de zorladı. Ünlü dip ceddimiz Attilâ başta gelir, deniyor. Bizden önce, bizim gibi Oğuz'dan inme Avar milleti, güçlü olduğu devirlerde, denize hükmetmesini de bilselerdi, herhal bize bugün yapacak bir iş kalmayacaktı, yahut Bizans yerine bir başkası çıkacaktı karşımıza. Şu suru şuradan, denizde başladığı yerden yani, şuraya, Kerkoporta'ya, hatta Leon Suru'nun sonundaki Ksiloporta'ya kadar sardı Avar milleti. Sasanîler de Asya kıyılarını tutup bu kuşatmaya yardımcı oldu. Ne var ki Boğazlara ve Marmara Denizi'ne hâkim olan Bizans donanması bu iki gücün bağlantı kurup elele vermesine engel oldu. Öyleyse biz donanmamızı güçlendireceğiz, Boğaz'a ve Marmara'ya hâkim olacağız, şart bu şart! Baltaoğlu Süleyman bunun için görevlendirildi. Dört yüz parçalık bir donanmayı

denize salmazsak, en kısa zamanda salmazsak..? salacağız.»

Molla Gürânî'nin sesi, kaim, dokunaklı duasıyla: «Tanrı'nın izniyle» dedi.

Ak Şemseddin'in iddiasız küçücük sesi: «Âmin» diyerek araya girdi utanarak.

Molla Hüsrev içinden dualardaydı, Halil Paşa hâlâ yabancı bir dinin tapınağında yakalanmış olmanın sıkıntısında, ağaçsıydı.

Hünkâr: «Bulgar Türkleri» dedi açık sesinde; «Hakanları Kurum Han'ın buyruğunda geldi, Bizans'ı kuşattı. Kuşattı ama öldü. Kuşatmanın başladığı günün gecesinde öldü. Bizanslılar bu ölümü İstanbul'un koruyucu sayılan Hazreti Meryem'in lütuf ve mucizesi olarak yorumladılar.»

Halil Paşa'nın ağaçsı dikilişi içten içe sarsıldı. Padişah'ın ağzından çıkan İstanbul sözü pek birdenbire olmuştu, bundan önce ya Kostantiniyye ya Bizans diyen Hünkâr'ın bu yeni sözü bilerek mi söylediği yoksa ağzına geldiği için mi söyleyip gittiği belli de olmadığından Çandarlı'ya ayrı bir iğne gibi gelmişti. O an, düşüncelerinde fethettiğini söylemiş olduğu Bizans'a çoktaaan girmiş bir padişahın oraya sahiplendiğini, adını değiştirdiğini hemen, eskiyle olan göbek bağını kesip atarak kendi başında büyüyecek bir Osmanlı çocuğuna ad koyar gibi adlandırıp büyümeğe bıraktığını anlamıştı. Diriliverdi ağaçsılığından; üzülmesi gerekir sanıyordu hâlbuki; hüzünleneceğini, düşüncelerinin dışında gerçekleşmiş böyle bir olayın gerçekleşme anında Halil Paşalığının çıplak kalmış olacağını zannetmişti hep. İstanbul adını duyduğu anda düşündü ki o fetih, kendi bakımından neye mal olursa olsun bu mal oluş, Çandarlı'ya sadece onur verecekti, hatta yüceltecekti.

Dolu dolu baktı padişahına, ağaçsılıktan kurtulmanın

dirilişinde verdi kendini duyduklarına:

«Efsane!..» demişti padişah; «Efsane! İstanbul'un koruyucusu Hazreti Meryem'i biz de kutsal biliriz, biz de inananlarındanız, neden bizi bıraksın da bir örümcek ağı püsküllenmesinde düşkünleşmiş olanı korusun? Lâkin öyle inanılmış onun için de Bizans'ın gücü oluyor bu efsane. İnanıldığında maddî imkânların veremeyeceği kadar büyük bir güç sağlayacak olan efsanelere gülüp geçemeyiz, onları kulak ardına atamayız, aklı olan atmaz zaten. Ulu atam Murad Hân'ın vaktindeki olayı, sözüm ona Hazreti Meryem'in görünüşünü hatırlayanınız vardır, ben o günleri bilmiyorum, duydum; bizi nasıl dağıttığını da duydum. Öyleyse biz, Bizans'ın bu efsanesinden güçlü bir efsane yaratacağız, yaratmalıyız, yaratmak zorundayız. Ben ordumu İstanbul önüne yığdığım günece Bizans'ın efsanesini silecek, ondan güçlü bir efsane yaratmalıyız. Ak Şemseddin Hocam... yapabilir... yapmalı.»

Halil Paşa'nın duyduğuna inanmamış ağzı açılıp. «Nasıl?» diye soracak iken Molla Gürânî ondan önce davrandı, nedense tezlenmiş bir sevecen ses, boğuğumsu kalınlığını çatallaştırarak: «Nasıl ola ki bu iş Mehmed?» diye sordu.

Sultan Mehmed, hem söylediğinin üstünde durmaktan caymış göründü hem Hocasını duymamış bir geçiştirmede:

«Sonra Peçenek Türkleri» dedi; «Bizans İmparatoru bu sefer başka bir Türk kavmi ile bir olup kurtuldu; Peçenek Türklerine karşı Kuman Türkleriyle anlaştı, bizi bize kırdırdı oynak Bizans aklı yani. Kumanlar, Peçenek hücumlarından kurtardı Bizans'ı. Bizim de arkamızda bir Türk var, Karamanoğlu! Duyduğum şu, ötedenberi değişmeyen gerçek: Bizans el altından Karamanoğlu ile anlaşmış haldedir. Öyleyse önce Karamanoğlunu yok edeceğiz! Kumanlar karşısında erimiş Peçenek durumuna düşmem,

düşmek istemem!»

Molla Gürânî, az önceki sorusuna cevap alamamanın da öfkesiyle burnundan soluyup, Sultan Mehmed'in bir an için susmasından yararlanmağa kalkacağı sırada Molla Hüsrev:

«Sen bizden sonra da okumuşsun Hünkâr'ım» dedi edeplice; «Bizden öğrendiklerinle yetinmemişsin. Hâlbuki ne kadar, dinlemez görünürdün. Şaşarım o hocalara ki öğrencisini öğrenememiş olsun...»

Sultan Mehmed övgü beklemekten çok, söylediklerinin hocaları üstündeki etkisini görmek için susmuştu. Halil Paşa'nın, bir süredir, o vaktece görmediği bir canlanmada, söylediklerinin tekini dahi kaçırmama çabasına düştüğünü fark etmişti. Bu da ayrı bir sevinişi oldu. Anlattıkları düşündükleriydi geceler boyunca; yalnızlığında, Padişah'ın uyur eğlenir sanıldığı yalnızlığında bütün ömrü idi... ilk defa birilerine, kendinin dışında olan birilerine duyuruyordu bunları, ilk defa da duyanı şaşırttığını hissediyordu ki bu da hoşuna gidiyordu.

«Önemsizlerini sayarak hem sizi yormak hem de dinlemek sabrınızın taşmasını istemiyorum» diyerek, saymadığı Bizans kuşatmalarını önemsemediğini belirtti: «Türklerden sonra Araplar da kuşattı Bizans'ı. Üstelik Asya yakasına da hâkim oldular, hâkim olmalarına rağmen İstanbul'u alamadılar. Rum ateşi denilir bir nesne gözlerini yıldırdı. Araplar, en çok bu Rum ateşine karşı koyamadıkları için başaramadılar. Nedir bu Rum Ateşi? Nedir? Neden yapılır zıkkım? Bizanslı'dan başka bir bileni yok, olmamış. Hiç bir Müslüman çıkıp da şimdiye kadar üzerinde düşünmemiş. Düşünün, lütfen bir Müslüman âlemi düşünün ki yıllar yılı hem Bizans'ı yok etmek İstanbul'u almak istiyor hem de düşmanının en güçlü silahının ne olduğunu, neden yapıldığını bilmiyor, ona nasıl karşı konulması gerekeceğinin hesabını yapmıyor, etkisiz

hâle getirecek bir karşı silah yapma peşinde didinmiyor; olur mu? Böyle başarıya ulaşılır mı? Tabii ki geri dönersin. Rûm Ateşi'nden korkarsan tabii ki İstanbul'u da alamazsın. Çok düşündüm... geri dönmemek için çok düşündüm, bunun için de Rum Ateşi'nin ne olduğunu merak ettim. Neft desem, değil. Su döktükçe söneceği yerde daha çok alevlenen bir nesne bu, neft değil, ama onun bir türü, belki. Büyük kuleler yapacağız bu yüzden, toplar dökeceğiz. Uzaktan, suru üstünden aşıp şehrin içine düşecek, düştüğü yeri örene çevirecek toplar dökeceğiz...»

Hayalinde çoktaaan döktüğü dev topların, çoktaan ateşe başladıklarını görüp duymakta imişcesine gözlerini yumdu, o görünüşü bir açın doyma ânını, bir uykusuzun arayıp da bulamadığı uykusuna kavuşma saatini, bir hastanın sağlığına dönüş vaktini yaşayışı gibiydi; öylesine çizgiler yumuşaya yumuşaya kabarıyor ve gözkapakları yumulu yüzün doymuşluğuna sinişini andırıyordu. Bir an kopamadı düşünden, o an geçince, iç çekerek:

«Beli...» dedi; «Böyle. Hocam bana az önce bir soru sordu, Bizans'ın şu silinesi efsanesinden söz ediyordum, o vakit sordu. Arapların İstanbul'u kuşattıkları seferde, o ordunun içinde, Peygamberimiz Efendimizin sancaktarı Ebâ Eyyübül Ensârî de vardı, çarpışmaların birinde, şu surların çevresinde bir yerde şehit oldu. Bu mübarek zatın mezarını bulmamız gerek hocam; Peygamberimiz Efendimizin sancaktarının yıllar önce, ölerek bu şehre sahip olduğunu, bizi burada kefenine sarınmış olarak beklediğini, bize burada kefenine sarınmış olarak yardım etmeğe hazır beklediğini, yardım edeceğini bilmeli askerim; ordum buna inanmalı... Bizans bilmeli bunu hocam ben bilmeliyim.»

Olacak iş mi idi bu da? Molla Gürânî:

«Düşü düş olarak yerinde bırakmak eyidir Mehmed» dedi hiç düşünmeden; «Yeri bilinmeyen bir mezarı...»

Ama sonunu kestiler sözünün; böyle bir şey yaptığı o günece ne görülmüş ne duyulmuş olan Ak Şemseddin'in iddiasız, varlığını duyurmaktan kaçınmış, küçücük olma çabasında kesik sesi, Molla Gürânî'nin kaim, kirpi dikenlerinde kara sakalından da süzüldüğü için fısıltılı sesinin arasına girmişti, bıçak sessizliğinde bölmüştü o sesi:

«Gönül gördüğünde göz bulur» dedi; «Yürek sezdiğinde el ulaşır; akıl terlerse ayak yeğnilir varacağı yere çabuk varır. Mehmed Beğ'in yorgunluğunu görenin, duymasını da biliyorsa eğer çabadan kaçması haram sayılmaz mı?»

Sultan Mehmed'in kuyruk sokumundan başlayan bir ürperti belinden yukarı, sırtını da aşarak beyninin orta yerinece vardı, oradan bütün bedenine dağıldı. Karanlıkların, bir mum gezinişinde usul usul aydınlanışı gibi bir aydınlanışı anıştırıyordu ürperti.

Tam o sırada Molla Hüsrev'in inanmış sesi: «İnşaallah» dedi ve yine tam o sırada da Çandarlı Halil Paşa'nın bir yürek boşalışında bulunduğu yeri unutmuş sesi: «Allah büyüktür» deyip döküldü kopa kopa.

Molla Gürânî toparlanmak zorunda kaldı. Sebebini bilemediği bir korku gözlerinde ateş oldu, yandı, boynunda ıslak bir ter haline geldi: «Haklısın herhal Mehmed» dedi; «Seni bilememiş olabilirim...»

Hâlbuki ne, beni bil, diyen olmuştu ne de kendisini bildirmek isteyen; Sultan Mehmed, Molla Gürânî'nin vazgeçemediği hırsını bildiğinden, o sözü söylediği an kendisinin de utandığı hırsına dizgin tutmak niyetinde kıvrandığının farkına varmıştı. «Estağfirullah» demek gelmedi içinden. Zaman zaman, mollanın bu kendini beğenmiş yanından korku duymuştu. Ne var ki Ak Şemseddin'in varlığı her vakit bu korkuya merhem olmuştu. Şimdi de öyle; en çaresiz vakitlerine merhem olacağını söyleyen ses, yine öyle merhemlerdeydi. Sultan Mehmed, minnet

duyarcasına gülümsedi Ak Şemseddin'e bakarken; minnet duyarcasına:

«Görmesini bilen göz» dedi; «Gönülden alır buyruğunu, biliriz. Gönül duymasını biliyorsa ortada bilinmezlik diye bir nesne kalmaz.»

Çandarlı Halil Paşa apışıp kaldı. Bir vakitler beğenmediği, padişah demeğe bir türlü dili varmadığı için çocuk deyip durduğu, yerinden etmek uğruna oyunlar düzenlediği, düzenlenen oyunlara katıldığı Mehmed'in böylesine bir şaşılacak büyümeye ulaşmış olmasını aklı almıyordu. Bir kerre yazıklanan yüreği gözlerinde kapkara perdeler geriyordu; Mehmed'e haksızlık etmişti, haksızlık... bağışlanmaz bir haksızlık idi bu, belki de devlete nice bir değerli vaktin boşuna harcanmasına sebep olmuştu. O zamanlar haklı imiydi değil miydi, onun orasını düşünmüyordu hiç; bir süredir akla gelmedik sözler eden şu şimdi karşısında padişahlanmış yirmi yirmi bir yaşlarındaki delikanlının gösterişsizliğinde yaşmaklanmış bir gömü ne biçim pırıltılar saçıyordu bre? Şaşsan bir türlüüü şaşmasan bir türlü. Yansan yazıklansan ne geçecek eline hay Çandarlı bundan sonra baari var gücünü harca yoluna, elinden geleni sebil et ki özün özünü bağışlasın... deyip yazıklanmalarda döğünen Halil Paşa, bu niyetle: «Bilememişim, ben de bilememişim» diye mırıldandı. Mırıltısı Sultan Mehmed'i sıyırdı geçti, oncasına öğmelere öğünmelere yer vermemiş hesapları, hep vakti düşünüyordu, geciktirmiyordu, beklemiyordu:

«Üçüncü Arap kuşatmasını ele alalım» dedi; «İstanbul surlarında yine Rum Ateşi'nden sonuç alınamayınca donanmayla şuradan iç limana yüklenildi. Doğru, yerinde, yapılması gereken bir deneme idi. Gel gör ki iç limanı koruyan kalın zenciri kırmak mümkün olmadı; o zencire yenildi Arap donanması, geri döndüler. Bizim donanmamız da aynı yerden, aynı şekilde aynı zencire yüklenecek;

kırdık kırdık, kıramadık...?»

Kıramayacaklarını bilmenin kesinliğinde canı sıkkın:

«Karamayacağımı sanıyorum ben de» dedi; «O vakit, şimdi hemen hepinize delice gelecek bir iş yapacağız. Donanmamızı karadan yüzdüreceğiz, iç limana, tepeden aşırıp, indireceğiz!»

Hocaları da, üçü birden hem de ayrıcalıksız, Çandarlı da allak bullak olmuş gözlerinde binlerce olmazlık sorusunu tutamadılar. Molla Hüsrev: «Zaman...» dedi sadece.

Sustu.

Sultan Mehmed Molla Hüsrev'in sözünün sonunu kısa bir süre bekledi. Hoca, düşüncelerine dönmüştü susup, az önceki gibi soran gözleri yoktu, düşünüyorlardı onlar da. Sultan Mehmed:

«Bir gece içinde hocam» dedi. «Zaman deyişinize bakılırsa tezliği dillendirdiniz, ben de öyle düşünürüm. Tezlik, evmenin yapyapı, çabukluğun yeğnisi; bunlar dahi gecikmedir bana sorarsanız. Akşam karanlığı çöktüğünde şuradan, şu sırtlardan...»

Bir başka masanın üstüne çağırmıştı hocalarını işmarla. Düz, gösterişsiz bir masaydı. Kalın bir ak kâğıt ya yapıştırılmıştı üstüne ya çakılmıştı, kâğıdın üstünde İstanbul Boğazı'nın Avrupa yakasından başlayan tepelerin üstünde kalın çizgiler aşıyor, iç limana iniyordu. Bu çizgiler Boğaz ile iç limanın arasında sarkan burnu arkadan kesmişti sanki, gırtlakta sarkan bir küçük dil, bitiştiği yerden kesilmiş, düşecekti... öyle göründü Halil Paşa'nın gözüne. Orada Cenevizlilerin mahalleleri vardı, bir Ceneviz kenti olmuş çıkmıştı; bir parçası da Venedik'in.

Sultan Mehmed'in ince uzun, orta boğumu değişik bir düğümde bağlanmış gibi kabarık görünen işaret parmağı kâğıdı yırtarcasına çizgiyi yokuş yukarı tırmandı:

«Bütün zorluk tepeye kadar, çıktık mı, kolay, iniş! Tahtalar, kalaslar, odunlar, zeytin yağları, mandalar ve

insanlar; inanmış insanlar, kelle koltukta değil kelle yürekte baş vermeğe hazır insanlar...»

Sanki o insanlar, o gece, o donanmayı sırtlanmış yokuş yukarı çekiyorlardı; sanki binlerce meşale, ne yaptıklarını saklamağa lüzum görmeden ortalığı yangın alevinde aydınlığa vermiş, onca insanın terini mandalara, mandaların terini zeytinyağına, zeytinyağının terini tekrar insanlara uçuruyor, birbirine girmiş korkunç bir canlılık karada donanma diriltiyordu. Sultan Mehmed'in gözleri bunları görüyor gibi idi ama Halil Paşa çoktan o hengâmenin içine düştüğünü sanmıştı; en az heyecanlanan Ak Şemseddin ile en çok düşünen Molla Hüsrev, varlıklarını unutmuşlar, bir an bakışmışlardı. Bir gören olsaydı o bakışın içini, orada o donanmanın imkânsız yelken açışını, karada kabarmış gece rüzgârına verip kendini süzüm süzüm süzülüşünü görürler, o donanmayı karada yüzdüren rüzgârın da bu iki bakışın kesişme noktasından kaynaklandığını gördüklerine hiç çekinmeden yemin ederlerdi. Sultan Mehmed'in sezgileri bu bakışı yakaladı mı nedir:

«Başaracağız..» dedi güven dolu seslerde; «Delicesine derken mümkünü olmaz demek istemedim. Şimdi başaracağımıza daha çok inanıyorum. Yarından tezi yok tahtalarla kalaslar şu sırtın ardındaki ormanda hazırlanmağa başlanacak Lala. Mandalar Edirne'den yola çıkarılmalı gecikilmeden. Gereken zeytinyağını orada ancak Cenevizlilerden sağlarız, kaydı görülme vaktine kadar dost olacağız onlarla...»

Halil Paşa sapır sapır titredi; görevlendiriliyordu? Çok önceden düşünülmüş, tasarlanmış bir işte Halil Paşalığının da görevlendirilmesi düşünülmüştü, tasarlanmıştı. «Buyruğun baş üstünedir padişahım, buyruğun baş üstünedir» derken sapır sapır titreyen heyecanını, o yaşına onca denemelerine rağmen, saklayamadı. Bu da Sultan

Mehmed'in az biraz yeğniceklenmiş gülümsemesine yol açtı:

«Heyecanlanman bize güvenişini belli ediyor Lala, sevindim» dedi. «Amma şimdi seni yanıltan, daha doğrusu yanıldığını anlamanı gerektiren kuşatmaya geliyorum. Durağı Cennet olası ulu dedem Yıldırım Bayezid Han'ın İstanbul kuşatmasını bilirsiniz, hepiniz bilirsiniz. Nerdeyse şehri alıyordu. Bunun için Güzelcehisarı yaptırdı, Anadolu Hisarı'nı... Öyleyse biz Rumeli Hisarı'nı yaptıracağız, tam karşısına. Bizans'ın Boğazı'nı keseceğiz böylece, bilgimizin dışında hiçbir gemi geçip gidemeyecek başına buyruk olarak. Bu durumda İstanbul Şehri, olmuş armud göğnümüşlüğünde avucumuza düşmeli; Lalam böyle düşünür. Yıldırım Bayezid Han vaktindeyken düştü mü? Güzelcehisar vardı ellerinde, yarım da olsa bizim yapacağımızı yapıyorlardı. Neden düşmedi? Çünkü Timur denilen bir belâ vardı doğumuzda, Batımız da bundan yiğitlenircesine Niğbolu'yu çıkardı karşımıza. Tuna'ya doğru Batı, diriliğimize set çekmeği her vakit çıkarına uygun görmüş olan Batı Haçlı tazyikleriyle başladı. Yıldırım Bayezid Han dedem Bizans'ı bırakıp Niğbolu'ya koştu... öyle olmadı mı? Öyleyse Bizans'ın armut olup düşmesinin mümkünü yok gibi, var ise de zor, çok zor bir zaman beklemesi gerektirecek. Biz, bu dünyaya beklemek için gelmedik, istesek de bizi bekleten olmaz zaten... hayatın kendisi bekletmez, içimizdeki saat bekletmez, kurumamış ve dahi bozulmamış ise eğer damarlarımızdaki kan bekletmez... öyle ise? Macarlarla dostluk kuracağız, oyalayacağız. Mora'da, Bizans Kralı'nın karındaşı hüküm sürmektedir, fitnenin başı olacaktır. Onun için yarın sabahtan itibaren Saruca Paşamız Mora üstüne akın yapacak, durmamacasına, göz açtırmamacasına. Mora, kendinden başkasını düşünecek halde olmamalı.»

Ne dersiniz? gibilerden bakıp süzdü çevresindekileri,

bir şey sormadı.

«Anlattıklarımın hiçbirisi önemli değil bence» dedi; «Önemli olan şu. Bugünece şehri almak isteyen herkes surları göğüsleyip geçmek istedi. Biz suru alttan geçeceğiz, oyarak da geçeceğiz. Toplarımız suru düğerken, güllelerimiz aşırtma yapıp şehrin içine düşerken, kulelerimiz Rum Ateşi'nin üstüne üstüne giderken suru, alttan oyacağız. Surlar iki deniz arasında. Bizans, alışık olduğu üzere hep buradan bekleyecek hücumu. Biz de oralardan vurur görüneceğiz. Ama asıl hedefimiz Romanos Kapısı ile Harisios Kapısı ve Kirkoporta olacak. Harisios Kapısı şu kapı, Romanos kapısı da burası, ikisinin arasında surlar tamamen kayaların üstüne oturtulmuştur. Lalamız Bizans'ta iken açılan kuyulardan toprak örnekleri aldırtmağı buyurmakla bize büyük yardımcı oldu, belirtirim, bizim de gözümüzü açtı. Sefil Ali nam yiğit ile Manisa'da, sağ iken, çok söyleşirdik, toprağın altını bilen bir kişiydi, başkası, onun yerini tutabilir mi bilemem, Tanrı rahmetini esirgemesin, öldü. Şu çizgiler onun çizgileridir. Lalamızın o vakitki buyruğu, Sefil Ali yiğidin bilgisiyle şunu öğrendik, şu iki kapı arasındaki surun kayalar üstüne oturtulduğunu. Öğrenince de Sırbistan'dan bir tabur maden işçisi ısmarladık, bugün yarın Edirne'de olurlar sanıyorum. Bizans Kralı, suru buradan oyacağımızı ummayacak. Sırbistan'dan gelen maden işçilerine bizim yetiştirdiğimiz has adamlarımız buyuracak, yaptırtacak. Ummayan, boş bulunur, boşluğunu verir. Molla Hüsrev Hocamızın ilk derste bana öğrettiği, ceddimiz Oğuz Han'ın destanında aklımdan çıkmayan bölümler vardır, hep düşündürtür beni, Oğuz Han ejderhayı öldürmek için ormana gittiği gün ejderhayı neden öldürmedi? Öldürebilir idi, yapmadı, ilk gün bir geyik kesti, ağaca bağladı, canavara yedirdi, ikinci gün heybetli bir camızı kurban edip ağaca bıraktı, yedirdi. Neden? Bana kalırsa Oğuz Han canavarın

iyice doymasını, yediğini sindirirken gevşemesini, doygunluğun verdiği umursamazlığı yaşamasını istedi; o vakit fazla yorulmayacaktı, fazla zaman harcamayacaktı, en az zararla işi bitirecekti. Benim ejderham Bizans, canavarım o; aç, sefil, sefih. Nicedir altın dökmüşüm, daha, demiş; dökmüşüm, daha, demiş. Elçilerine davranışıma şaştınız, kızdınız hattâ içinizden. Zaten işkilli günlerde yaşayan bir ejderhayı korkutmanın ne gereği var, yararı nice olur? Okşadık azıcık. Bana bir parça zaman gerek, zaman, bir parça. O günece alttan alan ben olmalıyım, canavarı doyuran kişi... Nerden, nasıl, ne zaman vuracağımı biliyorum nasıl olsa.»

Neyi nasıl ne zaman?

Vuracağımı biliyorum nasıl olsa?

Dördünün de aklı bu sorulara takıldı, bu kesinliğe tutsak oldu. Halil Paşa, bütün açıklığıyla öğrendiği gizliliklerden korku duymağa başladı. Şu vakte kadar yirmi yirmibir yaşlarında bir delikanlının kavak yellerine benzer düşüncelerinde saklanıp gelişmiş olan bu kimsenin bilmedikleri, belliydi ki en yakın hocaları dahi yeni öğrenmekteydiler, öğrenene günü gelir zehir zıkkım olabilirdi, başını alacak sebepler arasına girerdi. Şimdilik beş kişinin bildiğini yarın bir altıncısının bilmiş olması, ondan başkalarına, Bizansa yayılması... padişahın dışındaki başların düşmesine yeter de artardı bile. Lâkin üçü padişahın en yakınları idi, onlarsız olamazdı; ya kendisi, Çandarlı soyuydu üstelik ve dahi geçmişteki iyi kötü olaylar da var iken...

«Ne düşünürsün Lala? Anlattıklarımı Bizans'ın duyması bize bir zorluk mu çıkarır?»

Akıl danışmasına da sorulmuş gibi görünüyordu iğnelemesine de; çok gizli tehditlerde geldi Halil Paşa'nın kulağına. Birdenbire dikleşmiş sesi, açığa vurmak istemediği güçenikliğini açık seçik belli etti:

«İzin verirseniz ben buyruklarınız için çıkayım, tezlenmesi gerekenler var, beni de bağlar, hemen bağlar olanlar var.»

Padişah da olsa, hayır denilemeyecek bir durum meydana gelmişti; Sultan Mehmed, üstelik bu duruma kendisinin sebep olduğunu da biliyordu, ne vardı böylesine iğnelemelere? Öldürecekse öldürtebilir, atacaksa atabilir bir durumda iken bunu yapmayıp da ortadan kaldırmağa niyet ettiği nesneyle oynayan yaratıklar misali davranmasından iğrenir oldu.

«Uygun lala» dedi; sonra gerçekten benimsemiş bir havaya büründü sesi: «Sana her vakit ihtiyacımız var, bilesin, bizden ayrı bilmemekteyiz.»

Buna rağmen Halil Paşa, hem de tam çıkacağı sırada ki bir ayağı eşiğin o yanında bir ayağı bu yanında idi, Oğuz Han'ın öldürdüğü ejderhaya benzetiverdi kendini; doyuruluyordu, gevşetilmeğe çalışılıyordu, uykulara dalması beklenmekte, tıpkı Bizans gibi. «Bizans benim kaderim mi?» diye söylendi içinden; «Sonum mu yoksa başlangıcım mı?»

Ama çıkarken korkusuzdu yüreği; gönlü ansızın atmıştı bütün korkularını ve aklı az önce sonu yahut başlangıcı gibi gördüğü Bizans'ı almak üzere hazırlıkların ne biçim gelişmesi gerektiğini düşünmeğe dalmıştı.

Halil Paşa'nın o durumda çıkışını bir tek Ak Şemseddin hissetti. Üzgünlüğünü duyurmaktan da sakınmadı:

«Mehmed Beğ Çandarlıyı neden hırpalamaktasın?» diye sordu. O günece pek az görülen sorularından biriydi, bir üzüntüsünü belli ediyordu: «Başvezirindir. Aklı erendir, geleceği görebilendir hemi de has Türkmendir.»

«Biliyorum» deyip başını eğdi Sultan Mehmed; Ak Şemseddine kırıcı bir cevap vermekten korkuyordu, çekinme değil açık bir korkuydu bu. Onun yerine, pek gereği varmışçasına Molla Gürânî cevap verdi:

«Bizans'tan rüşvet aldığı söylentisi yaygıncana da, Mehmed her hal buna kızar.»

«Öyleyse araştırılır, doğruluğu anlaşılınca cezası verilir, iş biter. Uzatıp iki yanı da sıkıntıya sokmak günahtır. Uzatıp suçsuz ise bir kişiyi suçlu yerine koymak günahtır. Uzatıp, suçlu da olsa bir kişiye eza cefa etmek büyük günahtır. Mehmed Beğ'in padişah olması günahından arındırmış olmaz.» deyiverdi Molla Hüsrev de. Ne kimseyi suçluyor ne birine laf atıyordu; doğruyu söylüyordu bunu da oradakilerin hepsi bilmekteydi.

Ak Şemseddin'e kalsa daha kısa konuşur, lafı birinin üstüne almasını önlerdi ama Molla Hüsrev medrese aklında ne ne ise onu söylemişti. Molla Gürânî tersleniverdi, kendisine laf atılmış sayıp:

«Suçlu, karda yürüyüp izini belli etmez türünden ise, izin de belli olmayacağını sanmaktaysa iz belli olana dek beklenir, şaşırtmacalarda gönlüne korku düşürülür. Hele bir Padişah bunu böyle yapmakta ise bu bir haktır» dedi; burnundan soludu konuşurken de, Molla Hüsrev'i yeri gelip bastırdığı için göğsü kabarmış bir halde bakındı. Kaba kirpi dikenlerinde kapkara sakalının boyama karalığı odayı dolduracaktı az kala, ne var ki Molla Hüsrev:

«Doğru diyorsan, sana göredir hoca» dedi ididasızca; «Biz, bize göre olanı dedik. Yanlışımız çıkabilir, ileri gitmeyiz. Bir şey var ki o doğrudur, onda yanıldın diyeceğim: Padişahlık, kesin doğruluk olmadıkça hak olamaz; padişahlık zalimliği hak belleyemez. Zalimlik, suçlu olanın suçunu saklayıp eziyet etmekten başlar, haksız yere eziyete kadar varır.»

Sultan Mehmed, düşüncesizce iğnelediği Halil Paşa'nın yüzünden hem beklemediği hem de istemediği bir tartışmanın gözü önünde açılmasını istememekte idi; gelgör ki başlamış hem de alevleneceğe benziyordu, bastıracak olanı da Gürânî Hoca; hırs yanı yine ağır basmış, ben-

den başkası yok bu dünyada, diyen yanı ile kavga aranıyordu.

Ak Şemseddin:

«Molla Hüsrev ile bir yerde bulunmamız gereken vakte, yaklaşmaktayız Mehmed Beğ» deyip tam sırasında araya girdi de Sultan Mehmed'e soluk aldırdı; «izin verirsen, söyleyeceğin de bitti ise... gidelim biz, derim.»

Aslında söyleyeceğinin bitmediğini biliyordu; ne yapacağını, ne yapmak istediğini şurada söylemiş, bir şeyi noksan bırakmamış gibi görünmekte ise de Ak Şemseddin, Sultan Mehmed'in Bizans üzerine düşündüklerinin en gizlilerini söylemediğini, kendine sakladığını çok iyi bilmekteydi. O anda, yıllarca önce, Hünkâr şuncacık bir çocuk iken geçmiş bir olayı düşünmüştü: sık sık yaptığını yapmış, Ak Şemseddin kafasına koyduğu üzere o gün de sözü dönüp dolaştıraraktan Kostantiniyye üzerine getirmiş, belki bininci kerre Hazreti Muhammed'in yüce buyruğunu Mehmed'e tekrar ettirmişti. Her vakit, değişik isteklerde yanıp sönen gözlerini, Hadisin ortalarında Mehmed, birden yummuş, epey bir süre de açmamıştı. Herhal düşünmüştü; Hadisi Ak Şemseddin ile birlikte tekrar eden sesi düşünmekte olduğunu sandırıyordu. Nitekim Çocuk, gözlerini açtığında bile Hocasına bakmıyor, bakar görünerek dalgın, düşünüyordu. Bir düşünce donmuşluğuydu bu yahut uykusu, ansızın çözmeğe kalksan yahut uyandırmak istesen, çözülüp uyandığında aklını yitirir bir durum olabilirdi, onun gibi. Beklemişti bu yüzden, üstüne varmamıştı. Neden sonra ne düşündüğünü sorduğunda Mehmed'in ol görüp söylemeğe yanaşmadığını görünce pek üstelememiş ama merakını da gider emeğinden: «Ne düşündüğünü öğrenmek isterdim Mehmed, hoş idi» deyip öğrenmeğe kalkışınca Çocuk kıpkırmızı olmuştu: «Bilinmesini istemem» demiş kalkmıştı bir tür öfkelerde; «Saçımın telinin bile bilmesini istemem Hocam. Bir tek tel bilse

saçımda, kafamı kazıtırdım.»

O gün bugün aklında o duruşu Mehmed'in; o sesi,, o kıpkırmızı yüzü aklında ve Ak Şemseddin o Çocuğun daha o gün Kostantiniyye'yi, kimsenin bilemeyeceği, öğrense aklının duracağı bir biçimde hayallediğini hissetmişti; Mehmed o hayallerinden korktuğu için çocukça, bilinmesini istememişti.

Şimdi de o gün sakladığını, saçının teli bilse kafasını kazıtacak kadar sakladığını saklıyordu; her şeyi söylemiş görünüp asıl söylenilmesi gerekeni söylememişti. Yalnız kalırsa üzerinde çalışacağı şey, asıl o sakladığı, söylemediği olacaktı.

Sultan Mehmed, Ak Şemseddin'in, hem tartışmayı durdurmak isteyen hem de çıkması muhakkak bir tatsızlığı önleyen Ak Şemseddin'e, elle dokunsan tutabileceğin bir minnet duygusunda baktı:

«Sağ olasın Hocam» dedi; «Sağ olasınız, hepiniz. Benim bugünümü borçlu olduğum sizler, benim zahmetimi çekerek yorulmuş olmanız yetmedi, bir de bunca saatinizi verdiniz beni dinlediniz, sağ olasınız; siz olmasa idiniz ben olur mu idim bilemiyorum ama ben olmasa idim siz yine siz olacaktınız, var olacak idiniz.»

Birine gibi başlamış iken üçüne birden söylenilerek sürmüş bu sözler, bitişinde çoğullaşıyor ise de başladığı gibi yine birine idi, Ak Şemseddin'e. Sultan Mehmed'in sesindeki titreme, ancak, Ak Şemseddin'e söylediğinde böylesi bir duygu titremesine dönerdi, bunu Molla Gürânî de bilirdi. Lâkin, farkına vardığı halde bu defa sustu, ayrıca bunu da mesele yapamadı. Huyunu kendi de sevmiyordu; açıkçası kıskanıştı yaptığı, kıskanışların doğurduğu öfkelere yenilmek idi ki Mollalığına yakışmadığını kendi de biliyordu; ne var ki o kıskanma şeytanı damarlarına girdi mi bir kere, dizgin tanımaz oluyordu, sonu da kötüye gidiyordu. Ne denli saygıda bulunursa bulunsun Mehmed

de bir gün gelir Padişahlığına tutsak olup Hocalığını ayak altına alabilirdi bu huyu yüzünden. Az önce Molla Hüsrev'e laf atması, sonunu da kötüye götürmesi, olacak iş mi idi yani? Ak Şemseddin girmeseydi araya ne olacağını ancak Tanrı bilirdi. Gelgelelim Sultan Mehmed'in sesi, Ak Şemseddin'i hepsinden ayrıca tuttuğunu gösterirken gel de katlan o üstünlüğe, gel de yut, hadi yut Gürânî yut!. Yutması gerektiğini biliyordu, bu sefer damarındaki dizgin tanımaz kıskanma şeytanına söz geçirebildi. Molla Hüsrev'e öncelik tanıyıp Ak Şemseddin'i de hemen sağına alarak odadan çıkarken, ardı sıra elinden geldiğince alçakgönüllü bir molla görünümü bırakmağa gayret etti. Ama: «Ben gelip seni yoklarım Mehmed meraklanma» deyişi o kara kirpi dikenlerinde kabarmış sakalıyla karışmış bir kendini beğenmişliği bıraktı gidişinde.

Sultan Mehmed, yalnız kaldığında bir süre Molla Gürânî'nin, gidişiyle bıraktığı boşluğu dolduran kendini beğenmişliğin bunguluğundan kurtulamadı. Bir masadan ötekine gidip gelişi, kâğıtları kaldırıp kaldırıp bakışı, süzüşü, görmeden görüşü çizgileri; görmeden görürken düşünüşü aklının... odanın içinde olduğu halde bedeni aklının odadan çıktığını hissediyordu. Gitmekteydi, hocaları ile birlikte olup gitmekte iken ayrılıvermişti hemen. Aklı, o ayrım yerinde dönüp bakmış, bu odada masalar arasında dolaşıp kâğıtları bir bir elden geçiren bedenini seyretmişti, bedenine gülmüştü tıs tıs. Gide gide de Manisa yolunu tutturmuştu ki Sultan Mehmed, o durup dinlenmek bilmez gelişinden bu yana ne Manisa'yı düşünmüştü bir daha ne de sözünü ağzına almıştı. Manisa ile birlikte çocukluğu, ergenliği, yeniyetmeliği, delikanlılığı... hep birden onca genç ömrü, gerilerde kalmıştı, kesilip atılmıştı, say ki Manisa'nın bağına bahçesine dal olmuş kalmış, yaprak olmuş kalmıştı; güneş olmuş Manisa göğüne ağmıştı da orada durmaktaydı o gençlik.

Bir an güneş olup göğe ağmış genç ömrünün Manisa'da ortalığı ışığa boğuşunu düşündü. O kadar yükseklerden, göklerden aşağıya ışıyıp bakmak pek de hoş gelmedi; mavi bir baş dönmesi, güneş rengi bir ağrı, havanın görünmez havailiğinde uçuşmuş bir bulantı... kopmuş bire ışık damlası halinde aşağı doğru düştü ve geldi bir yassı kınalı topraklı tepeye kondu; ısındı orada, terledi hattâ. Aşağıda nar bahçesi vardı; narlar olgundu, çatlamak üzereydi, içindeki ballanmış mücevherlerini dışa taşıracaklardı nerdeyse... ki burnuna ağır tavuk kokuları geliverdi birden. Nar bahçesinin ağaçları arasında Ak Şemseddin'in kendine doğru gelen yumuşacık çediklerinden çıkma ayak sesleri, narların lezzetine karışmış Ak Şemseddin nefesleri, sonra bir ağaç, vurup kırdığı narın ezilişi, ezilirken tavuksu kokusu...

Bre aman?

Bütün bunları, aynını aynısıyla, yaşamıştı ya!

O kınalı yassı tepenin altında oyulmuş civciv fırınına giriverdi aklı Mehmed'in, civciv fırınındaki tavuksu gülen tavuksu kokan, gelgelelim avuçları diriliğe, sadece dirime açık Adam'ı gözlerinin önünde buldu. Binlerce civciv kaynaşıyordu Adam'ın gözlerinde; avuçlarında dirilen bin kere bin civcivin içinden birini alıveriyordu kocaman, kabarıklı eli, boğuyordu: Bir horoz, bir tek horoz yeter bre; ikinci horoz kavga çıkarır, yok et gitsin birini.

Ama hangisini?

Güçlü olanı, hak olanı, erken gelip yetişeni, vaktinde görüneni ortalıkta... he mi? Yok hayır, haksızlık bu. Kimin kimi yok edeceğini Tanrı kararlaştırmalı... Neyin? Bre civcivin horozunun ölümüne civcivi yetiştiren karar verir, iki horoz bir kümesi yaşatmaz, kavgalarıyla yok eder, nesli öldürür; kümeste tavuklar yok olursa insanlar aç kalır, insanlar aç kalırsa birbirlerini yerler, insanlar birbirlerini yerler ise Kıyamet kopmaz mı? Bak gördün mü iki horo-

zun kavgası nereye varıyor? Vakit varken Kıyameti neden önlememeli?

Yeri var mı idi yok mu idi bilemiyordu; aklı almış başını gitmişti bir kere, en olmadık yerlere dala çıka en olmadık işleri aydınlığa çıkarıyordu. Bir yanda civciv fırınındaki o eski Adam, bir yanda nar bahçesinin narları, ezilen narların ezilen taneleri, ağacın göğdesinde sinsice sömürülen nar suyu... bir yanda da Orhan Çelebi. Şehzade Orhan Çelebi; Bizans'ın sersem elçisinin ağzında ise Sultan Orhan! Bak şu işe sen! Civciv fırınındaki o eski Adam'ın yok ettiği ikinci horoz vaktinde yok edilmemiş olsa idi kümeste böyle bir Orhan Çelebi olup çıkmayacak mı idi? Ya kendi karındaşları? Küçücük idiler evet, şimdilik elleri ermez güçleri yetmez çocuklar idi, belli. Ama bu Orhan Çelebi de bir vakitler bunlar gibi çocuk idi. Büyüyünce..?

Ne demişti civciv fırınının o eski Adamı? «Başa belâ olacağına yok ol git!»

Kümesin başına belâ olacaktı o horoz, kümesteki tavukların.

Orhan da, bırakılırsa, devletin başına belâ olmayacak mıydı? Devletin adımına köstek soluğuna tıkaç..?

Yarın karındaşları da büyüyünce, Orhan'ın yaşına geldiklerinde..?

Bre haklıymış, çok haklıymış civciv fırınındaki Adam; vaktinde yok edilmeyen horoz zebanileşti mi Tanrı esirgeye... Öyleyse..?

«Er Sinan Beğ?»

Böyle bir çağrı bekliyordu sanki Er Sinan Beğ, görünüverdi. Keçe kaplı kapının sessizliğinden, elinde bir tepsi içinde nar kızarmasında yanmış bir ekmek; avuç içi büyüklüğünde, kabarmış, ağza alınsa ya eriyecek ya buğulanıp akıverecek hemen, öylesi bir yokluğa var olmuş idi.

«Nedir bu Er Sinan Beğ?»

«Cebe Ali'nin has çöreklerinden bir yenisi Beğ'im.

Sofra için bir buyruğunuz olmayınca, göndermiş idi, bekletirdim.»

«Vakit, ekmek yeme vakti midir? O kadar mı tuttuk Hocaları? Ayıp etmişiz.»

«Estağfirullah Beğim, onlar alışıktır.»

«Neye?» Güldü hemen. «Doğru. Az kahrımızı çekmediler. Sana da çektirdik ya. Haşarı, haylaz... şimdi de?»

«Beğ'im..?»

«Üstünde durma Er Sinan, haklı olan sensin.»

Ekmeği almıştı, ısırmıştı. Ansızın bastıran bir açlığın kabarttığı delirmiş bir iştah, Er Sinan'ı hoşça bakıtan bir durduruşta, Sultan Mehmed'in lokmalarını azdırmıştı.

«Bre nefis bir çörek bu Er Sinan; Cebe Ali unu yeniden mi yaratır, suyu yeniden mi yaratır, hamuru yeniden mi yaratır, nedir? Ne katar bunun içine, eli var ola.»

«Sorarsan, gönül, diyor Beğ'im.»

«Gönül... bilene kurban olmalı Er Sinan. Top döken ustamdan ok atan erime kadar, ülkemde her bilen bildiğine gönlünü katabilse, katsa... herhal Bizans'ı almakta zorluk çekmeyiz.»

«Çekmeyeceğiz inşallah.»

«Çekmeyeceğiz. Sen bana Cebe Ali'nin bu çöreklerinden bir tabak getirt, başka nesne istemem.»

«Beğ'im günlerdir doğru dürüst yemek girmedi kursağınıza. Bunca yorgunluk yemek ister; bunca düşünce...»

«Bu çörekten ister, var git getirsinler!»

Gülüyordu; haylaz çocukluğunun nazı çekilen bakışlarında bağışlanır haşaralıklarına hazır görünüyordu, yeni bir oyun düzme peşindeydi de gülünçlüğüne dayanamamış erkence gülmüştü kendiliğinden, öylesi işte. Lâkin ağırlaşıverdi yüzü; gözlerine ağır yükler yüklendi, delikanlı kaşları terledi ansızın:

«Vakit yok Er Sinan, yok; zaman azgın bir atın sırtında, yakalaması zor, yetişmesi zor. Onun için yemek içmek-

le geçirecek vakit haramdır; düşünme vaktidir onun için bile gecikmekteyiz.»

Sol yandaki dar uzun pencereye doğru yürümüştü; sokağa bakan bir tek o pencere, gayrisi bahçeye ve iç şadırvana bakıyordu. Kadife perdeyi araladı yavaşça:

«Geçip gitmiş baksana yine» diye mırıldandı; «Karanlık basmış, hem de nicedir basmış. O penceredeki ışık ne Er Sinan Beğ? Gel bak, bu vakit olmuş hâlâ yanıktır... yatsıyı geçmedi mi vakit? Ne yapar orda ki?»

Er Sinan, Padişah'ın sağ omuz gerisinden, gösterdiği yöne baktığında, sokağın öte yakasında köşelek bir evin üçüncü katını gördü, orada, sokağa bakan odanın ışığı yanıyordu, uzakça yanıyordu, zayıfından yanıyordu. Bir kambur gölgenin ışığın aydınlığından taştığı, odayı doldurduğu, odadan pencereye vurduğu, sokağa kaydığı sessizce, hayal meyal fark olunuyordu. Bütün çevreyi göz altında tutturduğu için gördüğünü yadırgamadı Er Sinan Beğ:

«Bir öğrencidir Beğim» dedi; «Medresede okur.»

«Eyi ya bu saatece ne okur, ne düşünür? Sanki Bizans'ı fethedecektir de onu düşünmekte... ben de kendimi yalnız sanırdım hay Er Sinan.»

«Beğim... bir şey desem...»

«De... ama çabuk de, işim var çünkü.»

«Sen kendini yalnız sanırsın ya, her yerde her şeyde yalnız olmadığını da bilirsin. Çocukluğunda da biliyordun. Kostantiniyye'yi bunca düşünüp kendini yok etmen neden? Ha desen şimdi alırsın? Horoz Dede senin vaktinde ötecek.»

«O ne demek?»

«Yalnız değilsin demek Beğ'im, olmadığını bildiğin yalnızlık senden ırak, çok ırak... izin verirsen gidip Cebe Ali'yi göreyim, çöreklerini getireyim.»

«Yok dur... ondan önce...»

Demiş, Er Sinan'ın gidişine dönmüştü ama, sözün sonunu da yutmuştu, Er Sinan'ı çağırdığından bu yana, asıl söylemek istediğini söylemediğini, söylememek için oyalandığını anlamıştı o vakit. Hem istiyor hem istemiyordu, gelgelelim, Manisa'daki civciv fırınının o eski Adamının sesi de, aklına geldi geleli, kaşınıp duruyordu kafasının içinde.

Bekleyen Er Sinan'a bir çırpıda:

«Git bana Çandarlı'yı çağır» dedi; «Çöreklerden önce onu çağır… Neden ikinciklenmiş bakdın? Vakit geç midir?»

«Bu vakitte beğim, başvezirin çağırılması...»

«Töreden değil ise olur bundan sonra hay Er Sinan? Bizim gecemiz gündüzümüz mü var ki ayıralım vakti? Çağır, hem tezden çağır, açlığımı unutturmadan...»

Er Sinan son sözün neden söylendiğini bilemedi ya. Sultan Mehmed hiç bilemedi; kendi sesi, kendi sözü yabancı bir ses, yabancı bir söz olup kulağında kaldı; tan Er Sinan Beğ'in dönmesine kadar. Elinde yine bir tepsi, tepside sekiz on çörek, bir önceki gibi has, birbirinden hoş idiler. Sultan Mehmed'in açlığına dizim dizim dizildiler, iştahını kudurttular. Er Sinan giderken söylediğini böyle mi anlamış idi? Çandarlı'dan önce çörekleri mi..?

Sorunca: «Hayır» dedi Er Sinan Beğ; «Halil Paşa'm hazırlanıncaya kadar ben bir koşu Cebe Ali'ye varırım, dedim. Aç idiniz, bekletmem bağışlanmazdı.»

Çöreklerden birine el uzattı, almadı, düşünmekte:

«Er Sinan Beğ» dedi; «Sana güvenirim, çocukluğumu at üstünde büyüten Beğsin, has Beğsin, yalansızın. Halil Paşa'm, dedin. Bilerek mi? Güvenerek mi?»

Hiç düşünmedi Er Sinan Beğ: «Evet Beğ'im» dedi; «Bilerek, güvenerek.»

«Ya söylentiler..?»

«Söylenti... dediniz siz de.»

«Yalan mı?»

«Halil Paşa'nın serveti bilinmekte, senin gibi bir Beğ'e başvezir olmanın ne demek olduğu belli iken ayrıca, Çandarlıların soydan gelme servetiyle adı sanı da var iken, kötüsü düşünülür mü, bilemem? Bildiğim, biz, Murad Beğ'imizin vaktinden beri ona inanmışız, inancımızı da boşa çıkarmadı idi.»

«Biz dedin? Kimler?»

«Tanrı rahmetini esirgemesin Sefil Ali karındaşım, Bahadır Yüzbaşı... sonra bir de Çerçi var idi. Sefil Ali rahmetli...»

«Minnet...» dedi alnına vurdu elini Sultan Mehmed; «Bre nerdedir şimdi? Ayağını sakatladıydık, vah, Sefil Ali demesen aklıma gelmeyecekti. Hay Er Sinan, bu Padişahlık bize gönlümüzü unutturur oldu sen olsun noksanımızı tamamla...»

Görünüşte yalansızdı Mehmed Beğ, Er Sinan da yalansız olduğunu biliyordu; ne var ki bir söz üzerinde sormakta ve konuşmakta iken onu birden unutup başka dala atlamak huyu da yoktu eskiden, yeniden huy edinilmeyecegine göre..?

«Benim için Minnet önemli Er Sinan, Halil Paşa için nasıl olsa kararımız var... sen Minnet'i bul.»

«Konya'da idi. Anası Serencam bacımız da orada idi. Çağırtalım mı?»

«Eyi olur Er Sinan. Edirne'de de medrese var, İstanbulda da olacak. Minnet, benim karındaşım sayılır. Benim yüzümden, sakatlandı, ne var ki kendi de ister gibiydi, evet ister gibiydi.»

Aldı çöreği şimdi, elini geri çekmişti, alnına vurmuştu, dolandırmıştı; beklemiyorken çöreğe uzandı, aldı, ağzına götürdü. Bin bir türlü düşüncelerin birbirini koğaladığı gözleri, çöreğin tadına eğildi.

O sırada da Halil Paşa'nın geldiği duyuruldu.

Er Sinan çörek tepsisini usulca bir yana koyup yan kapıdan şadırvanlara bakan iç sofaya geçti.

Halil Paşa uyur gezer bir düş idi sanki; düşlerden uykulardan gecemsiliklerden olma bir kurgulu heykel idi de, kurgusuna göre yürümekteydi, odaya girişi öylecene; gelişi öylecene, elindeki tepsiyi düz tutuşu, düz tutma çabasına dalışı öylecene idi.

Öylecene geldi, Hünkâr'ın önünde eğildi, baş kesti, tepsiyi sundu.

Sultan Mehmed'in birdenbire anlamsızlaşan gözleri, gördüğünü beğenmemiş hemi de anlamamış bakınıp tepside gezindi. Bir altın tepsiydi, haslığı söz götürmezdi, donuk sarılığında ışığı emen altınlığı döğme altın tepsilere taş çıkartırdı. Ya üstündekiler, tepsinin üstündekiler? Bir mücevher salkımının yan gelip yatması ki mum ışığını birinden ötekine aktarırken pırıltılarından göz yanmakta; değerli taşların hepsi vardı, hepsinden seçilmişti, bilerek. Mücevher türünün her birinden en usta gözlerde bilen biri, onları da seçmecesine ayrıca ve dahi seçmecelerin arasında birinciye çıkanları ayırıp tepsiye dizmiş, getirmiş, sunmuştu. Gören gözü yakmacasına ışığı alıp veren, alıp verirken de çoğaltan kendi sonsuzluğunda, mücevher tepsisi iyiydi, hoştu; neden getirildiğinin henüz bir anlamı yok ise de bilmesi zor sayılmazdı bu da görünüşe bir başka ışık katıyordu, lâkin, hepsinin üstünde bir titreşim var idi ki o da korku pırıltıları... mücevher tepsisinin üstünde kendi sonsuzluğunu çoğaltıp duran ışık yalazları, o korku titreşimlerine karışarak tütüyordu, Sultan Mehmed bunu fark etmekte gecikmedi. Ne var ki, ilk bakışında, korku titreşimlerine de bir anlam veremedi:

«Nedir? Lala nedir bunlar? Bu tepsi niçin?»

«Hünkârım ben kulundaki emanetlerdir, senin olan aslında, senin yerine benim sakladığım, şimdi sunmam gerekti.»

«Neden şimdi? Benim idiler ise neden sende dururlardı? Kaldı ki benim böyle nesnelerim olduğunu bilmezdim... hiç bilmedim de.»

«Bilgin dışındaki emanetlerdir Hünkâr'ım, kul malı Hünkâr'ındır biliriz hep. Ve dahi Padişah lalaları bu saatte çağırıldıklarında, öteden beri töre olmuştur, varlarını bir tepsiye koyup sunmak gereğindedirler. Ben de onu yaptım. Boynum dahi tepsi ile beraber biline, başım helâl ola Hünkâr'ıma.»

«Ne diyorsun Paşa? Boynunu kim düşünür başını kim ister? Hele şu tepsidekileri aklına getiren mi vardır? Aklımdan geçenleri bilir misin ki aklından geçenlerle bir tutasın? Al götür, götür bunları, istemem. Benim tek istediğim İstanbul'dur, tek istediğim. Elinden gelen gayreti gösterirsen bizi sevindirmiş olursun, o kadar.»

Evet şimdi demesi gerekiyordu artık; çağırma sebebini söylemesi, buyruğunu vermesi, işi Çandarlı'ya gördürmesi... gerekiyordu. Ne kadar zor olursa olsun, terletse de uğrun uğrun, yapılmalıydı. Bir kere daha Manisa'da gelip geçmiş eski günlerin civciv fırınını, civcivlerini, Adam'ın horozlanmağa kalkan civcivi boğuğunu gözünün önüne getirdi; Bizans Elçilerinin Orhan Çelebi ile ilgili tafralarını düşündü.

«Tepsi sende kalsın Lala» dedi beğenmeyerek; «Meşverette de konuşuldu, duymuşluğun olmalı, Güzelcehisar'ın karşısına yeni bir kale yaptıracağız, var bu tepsidekileri o kalenin bir burcu olarak harca, senin için de eyisi olur.»

Halil Paşa, bir anda yüreğini alt üst eden ve dahi damarlarında ansızın başlamış olan sevinç depremine kapılmaktan zor kurtardı özünü:

«Hünkâr'ım, yetecekse eğer varımı yoğumu harceyleyeyim, tek başıma harceyleyeyim, yetmezse, kalanı için yoldaşlarımız yetişsin. Ben ne gün için yaşadım Hün-

kâr'ım; atalarım ne gün için öldüler? Dünya malı böyle günler için kazanılır biliriz.»

«Güzel, hoş, eyi sözler Lala, sonra da konuşuruz, şimdi seni neden çağırdım ona gelelim.»

O anda az önce Er Sinan'ın getirdiği tepsideki Cebe Ali çöreklerinden birinin damağında erimesini öylesine istedi ki! Sanki can gelecekti tadından, çöreğin has eriyişi damarlarına güç dolduracaktı. Ne var ki Er Sinan tepsiyi geri yanda bir masaya bırakmıştı, bırakmasa dahi Çandarlı'nın yanında çocuklaşmak... istemedi gönlü. Nedense Manisa'daki civciv fırını ile Adam'ı da anlatmak geldiği halde içinden gereksiz gördü; her hal o da aynı duygudan gelmeydi.

«Dinle beni» dedi; «Lala... senin gözetiminde yapılmasını istediğim bir iş gereklidir. Küçük karındaşlarım yok edile!»

Oh bre! Söylemiş kurtulmuş sonunda; buyurmuş rahatlamıştı. Sonunu getirmek ise hiç zor olmadı:

«Orhan Çelebinin durumunu düşünürsen sebep bulursun Lala; elçilerin tafralarını aklına getirirsen neden? diye sormazsın bana. Kaldı ki buyruğumdur.»

Haklı yahut haksız, onun orasını düşünecek vakit değil zaten, Halil Paşa tepeden tırnağa terlerken özünün biçim değiştirdiğini, soyunun kılığından sıyrıldığını hisseder gibi oldu: çingeneleşen bir soy; çingeneleşen bir Halil Paşa. Bir yağlı kemendi noksandı elinde yahut bir boğma yayı görünmüyordu.

Korktu.

Özünün bu kötü değişmesini görmek istemeyen gözleri düşüverdi; boynunu da beraberinde düşürse ne güzel olacaktı; şuracıkta sona ermiş bir Çandarlı soyu..?

«Düşündün Lala? Gönlün bulanır oldu? Sebep?»

Yine de birdenbire dönemedi kimliğine; eski Halil Paşa, Çandarlı soyunun sonunu getireceğini sandığı de-

ğişmeyi hissederken bir başka şeyin gerçeğine de ulaşmıştı: daha önce, babasının vaktinde de böyle bir buyruk alınmış, buna yakın bir başka buyruk verilmiş olabilirdi... düşüncesinde iken kesinliğe varan bir inanış halini aldı, Halil Paşa'yı rahatlattı. Taa dipdedesinden gelme bir vasiyet, gizli fısıltılarda kulağına akmıştı: «Devlet!. Varsa da devlet yoksa da devlet!.. Devlet senin özlüğündür, hürlüğündür; devlet soluk alışındır oğul, devlet!»

O kadar canlı seslerde duyuyordu ki fısıltıyı, Sultan Mehmed'in: «Sebep?» deyişindeki korkutuculuğu umursamadı bile: «Düşünmedim Hünkâr'ım» dedi; «Hünkâr buyruğunun düşünülmeyeceğine, öylece uyulacağına doğarken inanmışlardanız. Sabaha kalmaz buyruğun gereği yerine gelmiş olur.»

«Huhh» demek ne güzel olacaktı; gelgelelim Çandarlı'nın kararmışlığı karşısında çok önceden başlamış bir tedirginlik sancısı, böylesine rahatlamaları hemen bastırıyordu.

«Öyleyse var git dinlen Lala» dedi huh! deme yerine; «Tepsiyle gelişini yadırgadık ama sonu eyiye vardığından sevindik de. Buyruğu gerektiğince uygulayacağını da bilirim; sabahı beklemeyip vakit düşünmeden seni çağırtmamız da bundan idi. Ayrıca gecemizin gündüzümüzün olmadığını da bilmiş oldun. Bizim için gece de gündüz de Kostantiniyye oldu Lala; geç kalınmış, çok gecikilmiş Kostantiniyye. Zaman bir yerde durmalı, ondan sonra gecemiz gündüzümüzden ayrılmalı. Başka türlü rahatımız olmayacak!»

«Tanrı büyüktür Hünkâr'ım ve dahi seninledir.»

«Ben, senin de benimle birlikte olduğuna inanıyorum Lala.»

«Kuşku duymanız beni gerçekten incitir Hünkâr'ım; lütfedin de, vakit ak yüzümüzü size layık kılsın.»

«Hayhay, Lala, hayhay. Dua ise âmin derim hiç düşün-

meden, dilek ise katılırım, istek ise elimden geleni yaparım. Bizim için de başta gelen devlettir çünkü. Var git dinlen. Dur, şu çöreğin de tadına bakmış olursun, say ki bu tad için çağırttık seni.»

Er Sinan'ın bıraktığı tepsiden iki çörek almış, birini Çandarlı Halil'e uzatmıştı. Yüzünde ne gülücükler ne gerginlikler, birinden ötekine atlayabilecek bir belirgin olmayan kaçış, saklanış, geri çekiliş; ne var ki hepsi içtendi, olduğunca uzanmıştı Halil Paşa'ya, çörekte hamurunu pişirmişti. «Al, hastır, ağzına tat olsun.»

Almış, öpüp başına komuş Halil Paşa, bunları yaparken mücevher tepsisini ne yapacağını bilememekten tarifsiz sıkıntılara düşmüştü. Dışarı çıktığında öylesine terlerde idi ki, konağına varıncaya kadar elindeki çörekten habersiz kaldı. Orada da ısırmağı canı istemedi; ağzının içi zehir zıkkım bir çirişte yapış yapıştı. Sabaha kadar padişahı düşündü, aklından çıkaramadı.

Sultan Mehmed ise Çandarlı Halil'in çıkışı ile birlikte odanın bir an için körpe rüzgârlara açılıp kapandığını, ağırlığını dışa verip dinlendirici bir yeğnilmeye dolduğunu hissetmiş ama içi burkulmuştu. Hâlbuki rahat bir soluk alacağını ummuştu. Çöreklerin birine dahi el süremediği gibi, elindekini de tepsiye attı istemezliklerde. Vardı dar pencereden sokağı seyretti, gözü öğrenicinin hâlâ ışığı sönmemiş penceresindeydi. Bir ara kambur bir iri gölgenin odanın ışığında küçülüp büyüdüğünü gördü. Öğrenici nefes mi almıştı ne idi? Belki de öksürmüştü.

«Öksürse duyardım» diye mırıldandı. Oncasına sessizliğe bırakmıştı kendini; gecenin ne olduğunu göstermeyen karanlığında hemen hemen susmayan tek bir nesne yok idi. O durumda öğrenici odasında öksürse duyacağını sanıyordu. «Ben öksürsem o duyar...»

Öyleyse varıp namaza durmalıydı; gece böylesine sessiz ise Tanrı'ya ulaşma kul için kolaylaşırdı, ikindiden bu

yana da borçlu olduğuna göre Tanrı'ya varmak, her vakitkinden çok daha şart olmuş görünmekteydi. Gelgelelim Sultan Mehmed, bir kötü suçluluğun, içindeki dışındaki sessizliği velveleye vermeğe hazır beklediğini seziyordu, korkusu, bu velvelenin tam kendini Tanrı'ya vereceği sırada başlamasına idi. Ne kadar saklarsa saklasın, öz karındaşları, üstelik pek küçücek idiler de, yok edilmenin eşiğindelerken hangi yüzle Tanrı'ya varacaktı? Ne olursa olsun bir yüz karası olan bu davranışın hesabını vermek kolay mı bre! Tanrı, daha ilk eğilişinde, secdeden kalkmayacak bir sancıyı düşürüverirdi yüreğine, çarparcasına.

Dönemiyordu, varamıyordu, Tanrı'ya ulaşmak vakti bildiği halde oyalanıyordu.

Öğrenicinin ışığı da o sırada söyündü, yeri yok iken hemi de. Yanması güveniş idi bir tür; yanması yoldaşlık idi ve dahi yalnızlığı koğuyordu. Söyününce gece dımdızlak kaldı karanlığında, sessizliği pek dikine battı, korku verdi.

O durumda, bir süre de karanlığa baka durdu.

Sessizlik hayli incelmişti, gecenin içinden görünebilir hale gelmişti.

Yırtılıverdi birden; ninni seslerinin avutuculuğunda, geceye ve sessizliğe sahip çıkarak, varı yoğu benimsemiş bir delikanlı sesin ağırbaşlı ezgisi, yırtılışı sevdirdi zorla. Sanki bir söyleşme idi iki dost arasında; binlerce yıldır iç içe yaşamış iki yoldaşın bir gönül alışverişi idi ki mırıl mırıl ipeğini örüyordu. Kalınca yorgun, incesine genç, dinçliğini bir yana atıp da ağırbaşlılığını sevmişti, ses, ya bir hesap veriş yahut bir hesap alıştı; bir saz tıngırtısının eşliğinde, gecede döne döne uğunuyordu, kendi içine kıvrılıyor, kendine sarınıyordu:

«Biriz, dağınık değiliz
Safız, bulanık değiliz
Uyur uyanık değiliz
Bil ki bütün memleketiz – Padişah'ım memleketiz.»

Saz, ara yerlerinde tellerini kubartarak geceyi alıp götürüyordu, meydanı sese bıraktığında bir gönül inişi ortalığa siniyordu. Dolu dolu oldu, yürüdü gitti:

«Diriyiz, ölü değiliz
Çeriyiz, deli değiliz
Kudurgan seli değiliz
Bil ki bütün memleketiz - Padişahım memleketiz.»

Sustuğunda gecede de, gecenin sessizliğinde de ezgiler izini bırakmıştı; pencereyi açsa Sultan Mehmed o izlerden o sesi yeni baştan duyacaktı, dinleyecek idi.

Açsa mı açmasa mı?

Bre kimdir bu saatteki? Bre bu uyumaz körpe ses öğrenicinin bile uyumasını mı bekler ki döküle? Eyi ama bana bir cevap değil midir? Kimdir öyle ise?

«Er Sinan! Er Sinan Beğ?»

O kadar güveniyordu ki her çağırışına geleceğine. Hangi saatte olursa olsun, Er Sinan'ın o hep hiç uyumamış hali ile karşısında görüneceğine olan güvenci, bir gün şaşar ise eğer, bu şaşış cihana karşı olurdu belki.

«Buyur Beğim?»

«Kim idi o? Ses, ses? O ses kimin idi?»

Er Sinan, hiç yapmaz idi hâlbuki başını önüne eğdi. Utanmış, pek çok utanmış, yüzünü yerden kaldıramadı.

«Sen..? Yok, olmaz. Senin değildi.»

«Benim değil idi Beğ'im.»

«Ya?»

«Bağışla Padişah'ım, bir densizliktir etti.»

«Bre kim? Hangi densizlikten söz edersin sen, can verdi bana can. Adı nicedir?»

«Hasan Beğ'im. Ulubat'tan bir genç kulundur, bize bir emanettir.»

«Kimden emanet? Neden bilmedik şimdiyece? Nere-

de idi? Nereden geldi hay Er Sinan? Ağzına kira mı istersin? Lafına altın mı umarsın? Söylesen de bizi konuşturmasan.»

Er Sinan Mehmed'in, hani nerdeyse doğduğu günden bu yana, kimsenin yapmağa cesaret edemediği her davranışına alışıktı, şaşmıyordu. Öyle iken, neden olduğunu bilemediği bir duygu, uzaktan uzağa bir şeylerin çağrışımına kapılmış, Ulubatlı Hasan'ın beklenmedik densizliği ile Sultan Mehmed'in umulmadık ilgisinin arasında mekiğini atmış dokuyordu, Er Sinan Beğ'i de her mekik biraz daha ardından sürüklüyordu. O durumda iken kısa, öz, uzatılmamış sözlerde Hasan'ı baştan aldı, anlattı. Sultan Mehmed, sabırsız bakışlarda dinledi hep. Er Sinan bitirir bitirmez:

«Tez getir bana» dedi; «Görmek istiyorum, sanırım o da görünmek istedi, bana öyle gelir.»

Er Sinan Beğ'in çıkmasıyla girmesi bir oldu, yalnızdı, sormadan:

«Beğim Ak Şemseddin Hocamız gelmiş, beklemekte» dedi şaşkın şaşkın.

«Gelmiş de neden bekletir içeri almazsın. Bre bir zenginlik doluyor bu gece, nedir ne olur bilemem ama bir zenginlik doluyor; sanırım cevapların en büyüğüdür ayağımıza geliyor, durmasana Er Sinan!» demiş, Sultan Mehmed, Er Sinan'dan önce kapıya varmıştı, Ak Şemseddin'i buyur etmişti. Gece, şaşkınlık veren bir aklanış içinde yürüyüp gelmişti herhal, Ak Şemseddin'in sessizliğe uygun yürüyüşünde, o hal var idi. Eğilip elini öpmeğe davrandı Sultan Mehmed, Ak Şemseddin sıyrılıp geçti.

«Duramadık oğul Mehmed'im» dedi bir yandan da, sesi de ortalığa uygun geliyordu: «Sanırım gece senin gecen; içime bir köz düştü, beni çağırdığını sandırdı, yürüttü getirdi. Namaza duralım da boşa geçmesin.»

«Duralım Hocam, ömrüm boyu da o namazı sona er-

dirmeyelim. Ne var ki beklemeliyiz, o da gelse...»

«Geldiğinde katılır; geldiğinde katılır, hadi. Ya Allah yaa Bismillah. Allahuekber!»

Mehmed, yeniyetmeliğinden ilk gençliğine, ordan bugüne gelinceyedeğin Ak Şemseddin hocasının ardında çok namaza durmuştu, her namaz da bir ayrı Cennet bağının gölgelerinde özünü dinlendirir olmuştu. Ama bu sefer uyuşamadı; yüreği de gönlü de bir yarım kalmış çağrının yarımlığında bölünmüş, biri, Ak Şemseddin'in ardında namazda, öteki dışarılarda; dolaşıyordu, aranıyordu; aradığını bulduğu anda da kolundan tuttuğu gibi getirecek, Ak Şemseddin'in ardında namaza durmuş bu yarımına ekleyip bütünlüğü pekiştirecekti hemen.

Bu da, bu yandaki namaza durmuş Mehmed'i bölük börçük ediyordu iyice.

Derken bir duruluk. Batağa kesmiş bir göl dibinin durulanması gibi bir şey oldu. Büsbütün incelip geceyi de sürükleyen sessizliğe erkek adımlarında yavaş, var iken yok olma çabasında yeğni yok gibi bir yürüme odayı doldurdu bir ucundan. Suya özlemlerini doyuramamış bir çorak toprağa suyun ilk girişindeki emiş gibi bir içiş, odayı bir ucundan dolduran yürüyüşün beraberinde getirdiği idi.

Ulubatlı Hasan'ın gelip de Sultan Mehmed'in bir omuz gerisinde namaza durduğu anda bir korkunç alışveriş başladı havada, vızır vızır bir gidiş geliş: parçalar bütünleniyordu, yarımlar tümleniyordu, bölük börçüklükler bir araya geliyordu.

Ak Şemseddin'in ayetlerde akıp giden sesi de bu bütünlüğe tutkal oldu, bırakmadı bir daha, dağılma yoktu artık, durmuştu iyice.

Sultan Mehmed, o günece böyle bir namazın özlenmesini yaşamamıştı; bir mum eriyordu herhal bir yerlerde, bir ney sesi sazlığı ayağa kaldırıyordu, bilinmemiş kuşlar

bilinmemiş bir ülkenin göğünde semaa varmışlardı ve dahi bulutlar saf saf idiler.

Ak Şemseddin Allahüekber, dedi, rükua vardı; Sultan Mehmed rükua vardı, Ulubatlı Hasan rükua vardı.

Zaman yok, mekân da yoktu.

Feza kendi Kur'an'ın'da dünyanın rükua vardığını seyre dalmış idi ki nöbet değiştiren erlerin erkek sesi geceyi allak bullak etti.

Sultan Mehmed o sırada, secdede idi.

BİZANS HÜSRANINA AĞLASIN GAYRİ DENİLDİ...

Göğü suya indirmiş bir maviliğe vuran nisan güneşi, mayısa yaklaşmış olmanın heyheyinde misklenmiş; o yakada da bu yakada da toprağı tümüyle yeşile kesmiş bir ilkyaz, yeniyetme bir çocuk hevesinde ha koptum ha kopuyorum demekte; yukarı doğru gökyüzü, Boğazın mavi suyunu da emmenin esrüklüğünde bir allı morlu uçuşlara vermiş ki kendini gel de yerinde dur, gel de özün fışkırı-vermesin bahar yellerine, gel de deli divane olup kanatlanma! Bütün bunlar yetmezmiş gibi, aşağıdaki denizi yukarıdaki tepenin höykürüşüne doğru sürüklercesine huuularına dalmış gönüllerin türküsü tutmuyor mu dört bir yanı? İnsanı, doğduğuna da yaşadığına da bu günleri gördüğüne de bin kerre şükrettirir bir zenginliğin yağışı sanki, altının yağışı gümüşün yağışı hazineler dolusu mücevherlerin yağışı! Gelgelelim ortada ne altın gümüş ne mücevher var, görülen sadece yerinden oynamış bir tabiatın veryansını idi, küçüğünden büyüğüne, irisinden ufağına kadını da erkeği de böylesi bir veryansına bırakmış kendini, terlerin akışına bana mısın dememekte idi.

Beği, paşası; körü topalı; varsılı yoksulu; yüğrüğü ağıraksağı; yeğnisi ağırı ve dahi kabası incesi, ayırımsız ayrıcalıksız bir aradaydı... taş kırıyordu, taşıyordu, temel kazıyordu, duvar örüyordu, harç döküyordu. Hepsinin de ağzında bir türkü, ağır ve uzak bir dua gibi. Boğazın mavisi çuhalanmış suyundan tütüyordu herhal dumanımsı, tepenin yeşili pırpırlanmış çimenine konuyordu, ordan kalkıp

aşağı suya indiği de söylenebilirdi, duyanı bir acayip hastalık gibi alıyor ağına, sürükleyip götürüyordu:

Bismillâhî başlayalım heyesaaaa-yaa-heyemol
Arpa buğday taşlayalım heyesaaa-yaa-heyemol.

Ağızların içinden dolana dolana, ve sanki sessizce, çıkıp ilkyazın heyheyine karışan türkü, birden nisanlaşarak havaya doluyor, zerrelenip aynı ağızların kulağına iniyor, gönüle karışıyordu.

Kadın kız, oğul ata, dede torun bir aradaydı; yaşlısı genci, ortası yeniyetmesi yan yana omuz omuzaydı. Bahadır Yüzbaşı soluğunu kesmiş gördüklerine çakılıp kalmış iken, sol yana doğru sarkan uçta Sultan Mehmed'i gördü; onun hemen yanında Ak Şemseddin, Molla Gürânî, Molla Hüsrev... daha beride Çandarlı Halil'in kararmış yüzü, derisi kemiğine yapışmış ki deri yok sanılır yanaklarda, kemik fırlaması iki çıkıntı ile say ki kara yüzlü bir hayal; sonra Saruca Paşa, Sultan Mehmed'in mimar eylediği Muslihiddin, sonra ötekiler. Kiminin omuzunda, kiminin sırtında, kiminin kucağında ya iri bir taş, ya bir sepet kum kireç cinsinden harçlık yahut iri bir kalas, hantal bir mertek, yontulmamış ağaç göğdeleri; götürüyorlar, getiriyorlar, taşıyorlardı. Tam önünde bir kadınla bir delikanlı durup soluklandı; delikanlı topallıyan bir ayağını dinlenmeye alırken, yemenisi sıkıca yaşmaklı kadın, iki kaşının ortasında domurlanmış terlerini sildi. Yüzü, çok uzak gecelerin ürpermesinde bir gelip bir giden yıldızların uçukluğundaydı, eski bir güzelliği birileri için saklamış olmanın yorgunluğundaydı, şimdi yaptığı işin diriliğinde o eski yorgunlukları zorluyordu; kaba nefesi hırkasında hapsolmuş, taa aşağılardaki Boğazın mavi suyuna, bir an dalıp düşünmüştü.

O sırada delikanlının yüzünü hatırladı Bahadır Yüzbaşı. Pek uzağında değillerdi, görebiliyordu. Delikanlının yüzünde çok iyi bildiği çizgiler, sert düşünceler, gördüğü-

nü bırakmayan bakış ve bunları toparlayıp asıl zenginliğini göstermemecesine yoksulluğunu vermekte olan bir yüz; sanki verecek bu yoksulluktan başka nesnesi yoktur.

Bu yüzü çok daha önceleri çok daha yakından tanımış olmasına rağmen, yüz, Bahadır Yüzbaşı'ya pek bir şey söylemiyordu ki Delikanlının da, az önce kadının yaptığı gibi iki kaşının arasında domurlanmış teri sildiğini gördü. Kadına baktı bir daha, bakar bakmaz da: «Serencam Bacı!» dedi yürüdü, vardı yanlarına. «Sen de Sefil Ali'nin oğlusun!»

Kadın da Delikanlı da, kendi hallerinde döndüler, kendi hallerinde baktılar. Kadının gözlerinde hemen gelip geçmiş bir acı buğulandı.

Bahadır Yüzbaşı: «Serencam Bacı değil misin? Yanıldım mı?» diye sorduğunda eskiden olup bitmiş tek bir çizgi bile yoktu aklında; Sefil Ali'nin ölümünde bulunamamış bir yoldaşın özlemiyle gelmişti sadece.

Serencam dümdüz: «Benim» dedi; «Sen de Bahadır Yüzbaşı'sın herhal.»

Fakat Bahadır Yüzbaşı Serencam'daki donukluğu düşünecek durumda değildi. Sefil Ali'nin oğluna bakıyordu o sıra; Sefil Ali'nin bir daha göremeyeceğini sandığı yüzünü görüp seyretme açlığındaydı, geçmişte bir tek acılığı olmamış bir yoldaşlığın hasretinden ayrı bir duygusu yoktu; varsa, acılıkları çoktaaan unutmuştu. «Geldiğinizi bilmiyordum» dedi gözlerini Minnet'in yüzünden alamadan; «Bilseydim, arardım, yanınızda olurdum.»

Minnet: «Dün sabah geldik» dedi; «Doğruladık buraya geldik.» derken anasının bu adama karşı neden dümdüz durduğunu, neden burukluğunu düşünüyordu. Bahadır Yüzbaşı adını babasından bilmekteydi, iyi bilmekteydi, kötülüksüz. Gelgelelim anası, kocasından kalma bir yoldaşı görmekten sevinmemiş aksine burulmuştu, Öyle görünüyordu. Nitekim sesinden de belli oldu:

«Gelseydin ne olacaktı ki hay Bahadır Yüzbaşı» deyişi: «Şimdi geldin işte, ne oldu ki» demecesineydi. «Padişah çağırtmış Minnet'i. Tellallar burada bir kale yapılacağını çığırdı Konya sokaklarında, ümmet-i Muhammedi çalışmağa çağırdı. Padişah çağrısı olmasaydı da gelecektik, geldik. Kendisi de burda, daha orda çalışır; padişahlığına bakmaz çalışır. Hadi bakalım Minnet tut gecgerenin sapından, yetişir durmamız, iş gerek.»

Sertti; aksiydi... Minnet anasının ne sertliğini böylesine bilmiş ne aksiliğini görmüştü. «Herhal babamı yalnız koyuşunu hatırlattı Bahadır Yüzbaşı'yı görmesi; yahut babamdan kopuşunu aklına getirtti... ondan» diye düşündü. Başka bir şey olamazdı.

Aklı bunlarda iken eğilip gecgerenin sapını tuttu, kaldırırken aksayan ayağı sürçtü, sendeledi. Bahadır Yüzbaşı yardıma eğildi, o vaktece de kendini topladı Minnet. Öte başta Serencam yekinmişti, gecgerenin kollarını sıkıp kaldırmıştı, yürümeğe adım atıyordu. Bahadır Yüzbaşı, gecgerenin bir sapını tuttu Minnet'ten yana birlikte yürüdü:

«Çok taş koymuşsunuz, ağır. Daha az taşıyıp daha az yorulsanıza» derdemez Serencam: «Sen bırak» dedi; «Bu bizim işimiz Bahadır Yüzbaşı. Sağ olsaydı da zindanda ölmeseydi babam gelip burda taş taşıyacaktı, onun taşıması gereken var. Ölmeseydi erim Sefil Ali gelecekti, taş taşıyacaktı... onun taşıması gereken de var. Benimle Minnet'in taşıması gereken de var. Bir seferde dört kişilik taşımak bizim borcumuz, senin değil. Bırak ki hakkın geçmesin.»

Bahadır Yüzbaşı ancak o vakit Serencam'daki dümdüzlüğün de, sertliğin de farkına vardı, sebebini bildi, yüreğinde yangınlar kılağılandı, gecgerenin bir sapına yapışan eli düşüverdi, olduğu yerde kaldı. Ana oğul, dört kişilik yüklerini, cılga boyu yokuşa sardılar, ağır aksak götürdüler. Bahadır Yüzbaşı'nın bakışları bir Serencam'ın

kaba nefeslere binmiş sırtının inip çıkışma bakıp inip çıktı, bir Minnet'in aksayan ayağına takılıp topallandı. Hiç bir şey düşünemiyordu; hiç bir şey düşünemez iken aklı deli danalar misali dönelenip Konya'ya kadar uzanıyor, sokakları evleri zindan odalarını talan edip dönüyordu, orada Serencam'ın babasını ölümlere bırakıyordu ve dahi Karamanoğlu denilen Beğ'in yakasına yapışarak çaresizleşiyordu; bir en güzel günlere geliyor, Serencam'ın düğününe giden günleri yaşıyordu Sefil Ali'nin mutluluğunda. Ne var ki Serencam'a karşı tek bir güceniklik olsun duymuyordu. Biraz, hak veriyordu.

«Yüzbaşı?. Bre sensin mi? Hay lolaaa!»

Sese irkiliverdi. Türkçe'den kırık Bizans'tan hayli kopmuş bir ses; görmeden iriyarılığını yıpratmış olduğu hemen anlaşılır bir ses idi de, üstelik yüreğinde yangınları olan bir dost eli halinde dönmüş gelip omuzunu da tutmuştu Bahadır Yüzbaşı'nın, nasıl irkilmesin? Ne var ki aklı hâlâ Konyalarda monyalarda olduğundan, ayrıca Serencam'la oğlu yüzünden üzgün de bulunduğundan dönüp omuzundaki elin, yakınlığını saklamayan sesin sahibini görmeğe gücü yetmiyordu.

«Sensin bre benim Bahadır dostum Tanrı canın almasın emiiii?»

O vakit tanıdı; döndüğünde daha iyi gördü, Sır Kâtibi idi; gel gör ki Bizans'taki süsü püsü sırması silinmiş izi bile kalmamış onların, üstünde hayli eski bir derviş giyinmesi, başında yamru yumru bir börk... derviş giyinmesini yadırgatıyordu o da. Eski Sır Kâtibinin iri yanlığı da süzülmüş; süzme yoğurtların torbasında kalan çöküntüler, yüzünde iz iz belirmişti bunun da. Bahadır Yüzbaşı gördüğünü tanıdı ama gördüğüne inanamadı. Aklı da pek kolayına Serencam ile oğlundan kopup gelemediğinden Sır Kâtibinin yapmacıksız gözlerine bakıp durmaktan başka bir şey yapmadı bir süre. O süre içinde zaten Sır Kâtibi

konuşup duruyordu, Bahadır'ı düşündüğü müşündüğü yoktu. Burada, Bizans'ın can damarını kesmeğe azimli olduğu söylenen bir padişahın buyruğuyla yapılması başlanan bu kale inşaatının ortasında, hemen hemen hiç kimseyi tanımaz iken pek yakından tanıdığı birine rastlamış olmanın keyfi Sır Kâtibinin gözüne başka nesne göstermiyordu. Bir omuzunda tuttuğu irice taşı da bırakmamıştı omuzundan, boşta kalan eli de hâlâ Bahadır'ın omuzunda idi, sıkıca tutuyordu.

«Nerelerdesindir bre Bahadır? Hele şuna... bak hele... beni anlarsın mı? Türkçe laf ederim duymazsın tuh... kötü konuşurum mu ki?»

Güldü Yüzbaşı; her şey vardı gülüşünde, her şey vardı da bir tek orada oluş orada bulunuş yoktu.

«Şaştım» dedi; «Sen? Bizans'ın anlı şanlı Sır Kâtibi... yok canım? Herhal çaşıtlık derdine düştün? O da olmaz, öyle olsa beni görmezliğe gelirdin? Pekey nedir bu? Nedir bu Türkçe konuşma derdin, bu giydiğin, omuzundaki taş... aman aklım başımda yok zaten şuraya oturup da konuşalım, bırak şu taşı...»

İri iri açtı gözlerini Sır Kâtibi, Bahadır Yüzbaşı'ya beğenmemiş baktı: «Yooo» dedi; «Olmaz bre. Bu taşı almışım ki götürem ustaya verem, neden burda duracak? Sen bekleyecek beni burda... tamam; ben gidip gelecek, taşı ustaya teslim... de bre bekleyesen haaa.»

Gitmiyor da seğirtiyordu; bir vakitler bir hayli iri yarı olduğu, semizliğini zor taşıdığı belli bir eski zengin beden, varını yoğunu yitirmiş ama umulmayacak bir anda bir ayrı zenginliğe kavuşmuş olmanın yeğniliğinde, yere basmıyormuşçasına omuzundaki taşı götürüyordu. «Bu Müslüman olmuş bre» diye söylendi Bahadır Yüzbaşı. Sır Kâtibi gibi birinin Müslüman oluşuna hem şaşıyor hem aklı almıyordu bu değişmeyi. Ne var ki bütün çevresi, farkında olarak olmayarak gördükleri, kulağını dolduran o derin ve

uzak türkü, Serencam'la oğlu, eskiden kalma acının taşışını sezdirmeme çabasına düşüşü yine de, hepsi ve her şey şaşılacak, akıl almayacak türdendi. Sır Kâtibi bunların arasında ırmak üstünde bir saman çöpü, oncacık bir şey idi. Her yeni Müslüman olmuşun zenginlenişindeki taşımayı saçıyordu gidiş gelişiyle.

Dönüşü de gidişindeki seğirtmeden farksız oldu Sır Kâtibinin, bir ayrıcalığı Bahadır'ı kucaklaması sıkıca, bağrına basması. «Şimdi oturalım, ama az oturalım» dedi.

«Neden az? Yoruldun mu?»

«Yok bre... iş gerek, taş gerek, baksana, oturan mı var?»

«Eyi az oturalım.»

«Ben müslüman oldum.»

«Belli. Allah mübarek eylesin!»

«Amen... ah, Türkçe daha azdır bende, o da olacak, şimdi az, amen dedik.»

«Aldırma aynı kapıya ulaşır. Şimdilik zarar yok. Derviş misin?»

«Eh, biraz. Horoz Dede...»

«Ne? Yoksa seni Müslüman eden o mudur?»

«Yok bre ne zıplarsın yerinden? Horoz Dede'yi tanırsın?»

«Eyi tanırım, yoldaşımdır.»

«Haa, bana korku verirdi, yine de verir, lâkin eyi adamdır, çok eyi insan.»

«Ne yaptı da Müslüman oldun?»

«Yok bre Bahadır nerden çıkardın onu? Ben gittim ona, kendim, nah bu ayaklarımla gittim, çünkü bir onu bilirdim.»

«Eskiden mi? Nasıl olur Sır Kâtibi kardaşım, sen Horoz Dede'yi..?»

Sır Kâtibi, çok eski günlerinin kurnaz, aldatılması zor insan gülüşünde güldü; bir çok şeyleri bilip de göz yu-

manların bilmişliğinde: «Hadi hadi» dedi; «Sen beni bilirsin ben seni Bahadır...» Türkçeyi bırakmış kendi ana dilinde başlamıştı, rahat konuşuyordu tabii: «Sizin Bizans'taki haberleri nasıl ulaştırdığınızı bilmez mi sanırsın beni? Horoz Dede'nin uyduruk tekkesinin nasıl geliştiğini, niçin geliştiğini bilmez mi sanıyordun? Yooo... biliyordum. Lâkin oralardan değil Horoz Dede'yi tanıyışım, Çerçi'den Çerçi'den... bildin mi Çerçi'yi?»

Bahadır Yüzbaşı'nın yüreği yeniden yandı; az önce Serencam'ın hatırlatışı, şimdi Sır Kâtibinin, ikisi de böylesi bir kutlu günde neden eski zehirler serpiyorlardı ki? Bilerek yahud bilmeyerek... eski zehirleriyle, şifalarıyla eski olarak kalsa kadı günah mı yazar sanki? Bak herkes yeniyi yapıyor şurda, yeni için yorgun düşüyor...

Sır Kâtibi: «Çerçi'yi bilemedin mi yoksa?» diye sorunca gözlerini açtı Bahadır Yüzbaşı. Bakışına karşı:

«Bilmez olur muyum?» dedi üzgün üzgün.

«İşte o... asıl beni düşündüren o mübarek idi. Bilmeden düşündürttü beni, yaptıklarını aptallığa verir iken ben, bir yandan da adamcağıza hayran imişim, inanışına hayran imişim herhal. Benim eski dinde kimse, papaz olsa bile onun yaptığını yapmaz idi. Derken, biliyorsun, bizim İmparator beni sizin ülkeye saldı, o vakit konuşmuş idik. Osmanlı ülkesini gördüm Bahadır; eskiden, İmparator'un Sır Kâtibi olarak gördüğüm Osmanlı ülkesi küçük gördüğüm, barbar deyip burun kıvırdığım insanların ülkesi idi, bir de dinsiz kâfirlerin ülkesi, İsa düşmanlarının. Ne var ki öyle olmadığını... yahu Bahadır garip olan burası işte, öyle olmadığını görüp anladıkça öfkelenir oldum. Eski bildiklerimin, eski düşündüklerimin hep aksini görmek öfkemi bir kat artırdı. Hâlbuki ne vardı yâni? Üzülürdüm yahut şaşardım... yok hayır öfke. Sonra sonra anladım ki öfkelenmem benimsemem oluyor; alışmam, sevmem oluyor. Bizans'ı unutuyordum, Bizans'tan kopuyordum buraya

alışıyor, burayı seviyor, buralı oluyordum her gün biraz daha, bu da öfkemi kabartıyordu. Derken bir gün mahkemede olan oldu...»

«Mahkemede ne işin vardı senin? Bizim Kadılar pek bağışlayıcı olmazlar bre. Zorlayan morlayan olmadı ya...»

«Yok yok yok tamamen aksi, benimle de bir ilgisi yok üstelik. Ülkenin çok yerlerini dolaşmıştım, Bursa'yı mursayı; eskiden de bildiğim yerler idi. Türkçem iyi kötü anlaşılır olmuştu ben de Türkçe'yi anlıyordum. Edirne'de, pek de eski değil beş altı ay önce, gezer iken, yolum mahkemeye düştü, çıktım, bir dava görmek istedim. Pek kalabalık yok idi... derken ortalık çalkanır oldu. Padişah geliyor, padişah geliyor lafları fısır fısır dolandı, herkes toparlandı. Ben de bir merak. Bre tam vaktinde gelmişiz Osmanlı Padişahı yanımızda duracak, derken, içime de bir kurt düştü. İster misin beni gâvur bilip padişah gelecek diye çevirsinler, tutsunlar dışarı atsınlar... sindim, göze çarpmamağa gayret ettim. Fakat bana aldıran yok ki. Herkes saygıda, bekliyor. Öyle bizde olduğu gibi milleti dışarı çıkartmak, karakollar salmak, cart curt etmek yok. Gele gele geldi ki bir genç yiğit. Sultan Mehmed dedikleri bu ise eğer, dedim içimden, bundan kim korka? Eh işte, ufak tefek... sayılır; ben sanırdım ki iri yarı bir zebellah. Bu yakışıklı bir delikanlı, benim oğlum... neyse neden benzetirim benim akılsızla bilmem ki... evet padişah geldi. Kadı ayağa dahi kalkmadı, odacı eğilip büğüldü. biraz, mübaşir dersen onun gibi, biz çevredekiler de elpençe, ama korkan yok, çekinen yok, küçülen müçülen yok. Kadı mahkemeye devam ediyordu. Bre bu ne biçim teftiştir bu ne biçim gözetlemedir? diyordum içimden ki, Kadı'nın baktığı dava sona erdi, mübaşir de yeni davanın kişilerini çağırmak için elini kulağına atıp: «Davacı Salamon oğlu İs...» dedi demedi Kadı Efendi yerinden hışımla açtı ağzını: «Mübaşir bre mübaşir kim söyledi sana sırayı bozasın diye! Yıkıl!

Var sıradakini çağır» demez mi? Hiç bir şey anlamadım; herkes suspus, mübaşir süklüm püklüm. Sıradaki kim ise onu çağırdı. İki dava dinledim ki ikisi de ağzımı açık bıraktı. Birinde bir tarla satılmıştı. Tarlayı satın alan, çift sürerken bir gömü bulmuş. Gömü ki bulanı Karun zengini yapar, az sanma. Varmış tarlayı satın aldığı adama götürmüş, al bu senin tarlandan çıktı senindir demiş; adam almamış, hayır ben sattım tarlayı, senin hakkın deyip geri çevirmiş. Senin hakkın benim hakkım derken varıp büyüyen iş Kadılığa gelmiş dayanmış, onun davası görüldü. Şu işe bak bre Bahadır; bizim orda olsa bulan götürmez ya hadi bir apdallık edip götürdü diyelim, götürdüğü kimse kapar elinden kapar sen ne diyorsun?»

«Ben bir şey demiyorum, Kadı ne dedi?»

«Kadı da bir tuhaf. Bre bu devletindir, benimdir falan deyip gömünün üstüne oturabilirdi, oturmadı. Dedi ki, toprak onu elinde bulunduranın mülküdür, yerin altına kadar da üstüne kadar da onundur. Lâkin toprağın yüzü ve görünen değeri için bu böyledir. Şimdi bir gömü bulunmuş; satan gömüyü bilmiyor, alan bilmiyor; bilseler, ona göre değer biçecekler ya satacak ya satmayacaklar. Bu durumda gömünün yarı yarıya üleşilmesi gerekir. Ancaak, gömüyü bulup çıkarmak için de bir emek sarf edilmiştir, bu da değerlendirilmelidir. Tarlayı satan üçte bir pay alsın gerisi satın alanın olsun... karar böyle çıktı Kadı Efendi'nin ağzından.»

«Eh öyleyse öyledir, o Kadı Efendi'nin bileceği iş.»

«Öyle de ikinci dava Kadı Efendi'nin bileceği işlerden olmadı arkadaş. Bu sefer yoksulun biri varsılın birinden at satın almış, at da soluğan çıkmış, şikâyet için Kadı Efendi'ye gelmiş amma Kadı Efendi'yi yerinde bulamamış alıcı. Eve dönmüş ki at ölü... ölmüş bre.»

«Eee?»

«Eeesi, at öldüğü için davayı görmedi Kadı Efendi. Şi-

kâyet için bana gelmişsin, beni bulamamışsın, bulsa idin davana bakılacak bir karara varılacak idi, dedi. Böylece hakkı olan hakkını alacak idi, at ölmüş, ben yerimde, yok imişim, yoktum ve dahi Kadılık Evinden kendi öz işimi görmem için ayrılmış bulunuyordum. Suç benim, zararı da ben ödemeliyim. Atın değeri ne idi? diye sormasın mı?»

«Ödedi mi?»

«Kadı Efendi cebinden ödedi kardaşım adamın zararını, davayı bitirdi. Bu da benim gözlerimi dört açtı, kafamın tasını attırdı. Bir yaşıma daha girdim, diye söyleniyor idim ki yüreğimi ağzıma getiren dava başladı. Mübaşir bir Yahudiyi davacı olarak çağırdı, davalı olarak da Sultan Mehmed'i çağırmaz mı?»

«Ne var bunda şaşacak?»

«Ne yok ki Bahadır Yüzbaşı ne yok ki? Yahu sen delirdin mi? Bizans'ı bilen adamsın, bizi bizden eyi tanıyan adamsın, daha ne var diye nasıl sorarsın? Davacı sokaktaki adam, Yahudinin biri, davalı ise padişah padişah!»

«Olur... bizde olağandır, şaşmayız.»

«Siz zaten bir acayip milletsiniz. Beni de yoldan çeviren bu yanınız oldu. Ne ise, baktım Padişah dediğin o delikanlı yiğit, uysal uysal geçti Kadı Efendi'nin karşısına davalı yerine dineldi, yanında, da davacı Yahudi. Belli ki ödü kopmakta ama saklıyor o yanını. Kadı sordu o anlattı. Derdi şu imiş: bu Yahudinin bir bahçesi var iken bu bahçe elinden alınmış, zorla alınmış, padişaha köşk yapılacak arsa diye alınmağa çalışılmış senin anlayacağın. Yahudi ise satmıyor, ne verirlerse versinler ata malıdır satamam, deyip direniyor iken bir buyruk gelmiş nerden geldiyse Yahudinin eli bileğinden kesilmiş...»

«Olamaz» dedi Bahadır Yüzbaşı, «Bir yanlışlık var, Yahudi hırsızlık yapsaydı eli bileğinden kesilirdi, hırsızlık yapan yok ki...»

«Eyi, sen de biliyorsun demek. Kadı Efendi de aynını

sordu, bu adam hırsızlık yapmamış neden eli kesilmiş? diye sordu Padişah'a. Padişah'mış değilmiş aldırdığı yoktu. Bizde olsa, olmaz ya, şaştı yanıldı da hadi oldu diyelim olsa İmparator'un karşısında iki büklüm olurdu Kadı, kaldı ki İmparator Kadı'nın yanına varmazdı zaten, öteki çağıramazdı, Yahudi korkudan dava açamazdı... birbirine bağlı bir yığın olmazlık sizin burda olağan bre, kimsenin gözünde büyümüyor. Kadı Efendi üstelik Padişah'ı hem ayıplayan hem paylayan seslerde sordu. O da boyun büktü senin benim gibi, olmuş bir kere dedi yavaşça, utanmıştı besbelli; bir kazadır, diyetini versinler gibi bir laf etti. Kadı Efendi öyle bir celalleniş celallendi ki sorma, az kala aklım yerinden olayazdı, «Olmaz öyle şey, kısasa kısas gerek, davalının eli de aynı yerden, bilekten kesilecektir.„» Sandım ki mahkeme başıma yıkılıyor, Ben de öyle sandım. Yahudi de, başka kimsenin kılı kıpırdamadı. Padişah dersen sapsarı. Dinleyenlerin hepsinin soluğu kesilmiş, Kadı Efendi kasap gibi yalnız, kaskatı. Gözlerini dikmiş Padişah'a bakıyor yaptığını beğendin mi dercesine. O ara Yahudinin mızmız, belki de altına etmiş sesi duyuldu: «Ben geçtim, davamdan geçtim, olmaz istemem, paramı, versinler bahçeyi alsınlar satıyorum» deyip durdu. Padişah'ın eli kesilirse kendi başına ne gelir, ondan mı korktu, nedir. Bu padişahın da işine geldi, Kadı da kararını değiştirdi isteğe uyup: «Diyet olarak şu kadar para Sultan Mehmed'in kendi öz parasından verilecektir, hazine malı ödeme yapılması caiz değil haramdır» dedi kesti attı.. Ben sonunu bekleyemedim, hana gidip çamaşır değiştirmek zorunda kaldım, sıkıntıdan terden ne yaptığımı bilemediğimden. Soğuk sularda yundum ki kendime gelem... gelemedim yine de. Ama bir parça ferahlayınca, bre gözünü aç, dedim kendi kendime; bu bir göz boyamadır, Osmanlı düzenbazlık ediyor bu oyunları düzüyor ki doğruluğu belli ola, değil ise eğer iki üç güne kalmaz bu Kadı

sürülür, atılır işinden, bakalım... dedim bekledim. Ne Kadı yerinden oldu ne başka yere sürüldü. Tam beş ay... benim beklemem boşuna... üstelik daha da güçlenmiş gibi idi. işte budur beni Horoz Dede'ye götürten, orada Müslüman oldum...»

«Eyi etmişsin, mübarek olsun» dedi bir daha Bahadır; «Oradakiler... Bizans'takiler ne olacaklar? Oğlun, kızın..?»

«Kendileri bilirler. Sen yine dönecek misin?»

«Sanıyorum. Padişahı göreceğim, git derse...»

«Demez olur mu? Bizans'ı senden eyi kim bilebilecek ki? Git diyecek. Gidince, benim aklı bir karış oğlanı gör, kızı gör... anlat. Beni beklemesinler. Sultan Mehmed Bizans'ı aldığında ben yine gitmem oraya, beni unutsunlar. Temizlenmişken, arınmışken yeniden kirlenmeye hiç mi hiç niyetim yok.»

«Kalk öyleyse... kalk hadi durma... şurdaki gecgereyi al da gel, hadi bre...»

«Ne olacak o gecgere dediğin? Ben taşımı yalnız taşıyorum... yetiyor.»

«Yetmeyecek. Sen seninkini ben benimkini taşıyorum diyelim... bak şu ana oğul var ya, şu topal delikanlı ile kadın... onlar dört kişilik çalışıyor. Biz de senin ile Çerçi'nin hakkını taşıyacağız... sağ olsa idi burda olmaz mıydı?»

«Olurdu... evet, haklısın.»

İkindi sonu iş bitimine kadar Bahadır'la Sır Kâtibi de üç kişilik çalıştı. Akşam yorgun, ağrımadık yanı kalmamış bir halde geldi Bahadır Yüzbaşı'yı buldu. Yatsı namazını da zor getirdi. Sır Kâtibinin anlatacak bir sürü sözü vardı, dinlemedi. Er Sinan Beğ'in haber salıp çağırmalarını duymazlıktan geldi, sabaha bir şeyi kalmayacak hastalardanım eyi olur sabaha gelirim, haberiyle geri yolladı.. Vurdu kafayı yattı bir yana. Nisanın mayısa ulaşmış gecesi misk gibi kokuyordu. Yıldızlar şamdan olmuştu. Toprak uzandığı yerde dinleniyordu. Çadırlı çadırsız, açıkta kapalıda

bütün gün yorulmuş insanların mırıltısı birbirine ekleniyordu. Uyudu.

Sır Kâtibi ise uyku durak bilemedi. Bahadır Yüzbaşı tadı tuzu yerinde bir doyulmaz özlem olmuş yorgunluğuyla birlikte yüreğine oturmuştu; Bahadır Yüzbaşı o özlemin aracısı, özlemin kendisi bambaşkaydı; bir parça çocukluğu, biraz delikanlılığı, bir tutam kızından iki tutam oğlundan olma bir dokuma ki bütünlüğü Bizans idi, bir daha oraya dönemeyecekti belki, çok yakınlarında iken göremeyeceğini sanıyordu. Ayrıca, üzerinde bir tuhaf yeniliğiyle ne olursa olsun yine de yabancı duran Müslümanlığı, şu yeni Müslümanlığı..? hoştu, ne kadar yorgun olursa olsun bedeni açıkçası dinlendiren bir sarması vardı taa içerden depreşerek, eskiden sevmediği sevemediği nesneleri bir sevdirişi vardı bir benimsetişi ki yeni bir ömür oluyordu hayatına, bunun gibi bir hoş güzellik... ama, yine de alışamamış gibi idi, şimdi. Bahadır Yüzbaşı'yı görünce de Bizans'taki Hristiyanlığı özlem oluvermişti bre! Gel gör ki onca yılın Hristiyanlığıyla pek arası hoş olmamıştı ya bu Müslümanlığı da ona benzerse? Şimdi, yeni olduğu için, duyunca bir ilkyaz yelinde ığıldayan Müslümanlığı, kocayınca, her nefeste bir ayrı kocayınca eski Hristiyanlığı gibi adaaam sendecilerden olup çıkarsa ya? O vakit ne yapacaktı? Ne Hazreti İsa'ya yaranmasını becermiş ne Hazreti Muhammed'e bendendir dedirtmesini bilmiş, sahibi yok elinden tutanı yok... kalıvermez mi ortalık yerde?

Bir küçük korku bu; kalenin yapıldığı tepeye tüneyen ılık geceyle birlikte yalnız kalmış, şamdan olup ışımakta yıldızlardan ıraklaşıp yalnız kalmış, geceyle birlikte aşağılara daha çok kaymış Boğazın ışıltılı sularının varlığını duya duya yalnız kalmış olmanın küçücük korkusu baş veriyordu. Bahadır Yüzbaşı'yı fırsat belleyip özlem kılığına bürünmüş olarak hemi de.

Sıkıntılı bir off çekmeğe hazır idi ki yanı başında uyuyan Bahadır Yüzbaşı horlayıverdi. Rahat, güven içinde, yarına sağ çıkacağını bilen bir inanışta uyuyordu. Hâlbuki şu yeni Müslüman olmuş Bizanslı, kimseye duyurmadan sokuvereceği kamasını her an kınından sıyırırdı, her an vururdu; Bahadır Yüzbaşı yok artık, kim vurdu kim bile. Lâkin Bahadır Yüzbaşı'nın uyuyuşunda böyle bir kuşku belirtisi dahi yoktu.

Bu güveniş Sır Kâtibini uyardı; gündüz ki yorgunluklarını hatırlattı, bu yorgunlukların ne için olduğunu hatırlattı. Bahadır Yüzbaşı'yı gördüğünden beri başlayan özlemlerinin tümünü öldürmek, bir daha diriltmemek uğruna yapılan bir kalenin temeline harç, harcına taş taşımıştı. Hristiyan doğduğu, Hristiyan yaşadığı, kapılarından Hristiyan çıktığı bir şehrin, kendi şehrinin ölümüne bir Müslüman olarak emek veriyordu. Özüne karşı bir savaştı sanki, kendi kendisiyle vuruşma idi de sağ çıkan sonunaca yaşayacaktı. Şimdiden öleni de görüyordu: eskiliği, köhneyişi, bir türlü aydınlatamadığı karanlığı idi. Onun yenilmesine yardımcı olmanın yorgunluğunu sevdi; sevişi umutlara dönüştü; umutları aydınlıktı bu sefer.

Karşı yakada tepe uçları upuzun bir çizgide ağarmağa hazırlanıyordu, o saataca da Sır Kâtibi, arada bir özünün de farkında olmadığı derin dalgınlıklar sayılmazsa uyumamıştı. Ağartıyla birlikte ürperiverdi; gözleri karşı yakanın tepe uçlarında karanlığı kımıldatan ağarmadaydı, bedeni bu yakanın toprağındaydı, aklı ıçkındı ürperirken. Bir koroz ötüşü çığlık çığlığa yırtınmıştı. Canlı, capcanlı bir horoz; buralarda olmaması gerekirken buralarda kanat çırpmış yabanın yazısından, konmuş, yırtınıyordu. Nerelerde ise muhakkak ki allı pullu kanatları kabarmada, geceye meydan okumada, aydınlığın habercisi olarak gururlanmadaydı. Ne var ki korkuveren bir gururlanma duyana; her kulak dayanamazdı. Sır Kâtibi cinlerin perilerin

çığrıştığını sandı bir an, göremediği karanlığı araştırırken hoplayıverdi. Hemen yanında bir diriliş hissetmişti; bir ölünün fırlayışı yerinden, öyle bir yekiniş. Duyduğuna dirilmiş, dirilişine aranmış, aranışına abanıyordu: «Neydi o? Bre ne horozudur bu? Bismillahirrahmanirrahim!»

Bahadır Yüzbaşı idi, duruşu da bakınışı da seslenişi de Sır Kâtibini büsbütün ürpertti; kemküm seslerde:

«Horozdur» dedi.

Bahadır Yüzbaşı durmamıştı yerinde. Horoz ötüşünün uzunluğu biter bitmez başlayan: «Uyanın ey gaafiller kalkın!» çığırışımını duyar duymaz: «Horoz Dede'dir bu Sır Kâtibi yürü! Düş ardına kolay bulunmaz bir vakittesin, Tanrı'nın has kulları için açılmış bir vakittir yürü!» dedi, dediği anda da kalkıp yürüdü. Sır Kâtibi bir sırlı zamanın kapağı açılmış da sırrın künhüne eriyormuşcasına kendinden geçti. Gündüzün ölesiye yorgunluğu, bütün gece uykusunu yeyip bitirmiş olan onca ala onca vere, ardı sıra da şu olanlar aklında akıl bırakmamıştı. Zaten ortalık bir anda uyanmış, bir anda dirilmiş, bir anda yürümüştü. Ezandan çok öncesine başlayan bu yürüyüş ezan vaktinece taş taşıdı, duvar ördü.

Sabah namazından hemen sonra da, namaz için bıraktığı yerden işe başladı. Ekmek yemek çoğunun aklına gelmiyordu, gelenler ise bir eli işte öte eli aşda diyenin hesabı, öyle karın doyuruyordu.

Bahadır Yüzbaşı, uzaktan, Sır Kâtibinin, çok içmiş sarhoşların kendinden geçmeliğinde işe koyulduğunu görmüş, dokunmamıştı. Er Sinan Beğ'e gitmesi gerektiğini biliyor ne var ki humma hastalığına benzer şu işe sarılma deliliğinden vazgeçip gidemiyordu. Kuşluğaca da gidemedi. Bir ara Serencam'la oğlu Minnet'in gecgeresine el atıp eski günlerin utanmışlığında arınmış bir bağışlanma huzuru duymağa heveslendi ise de ona da yanlış anlaşılır düşüncesinde yanaşmaktan çekindi. Kuşluğu azıcık geçin-

ce de karşısında Er Sinan Beğ'i buldu; burnundan soluyordu dense yeridir. Dostça çıkıştı ama gücenik gibiydi de:

«Akşam arattık bre kardaş, oturup iki lokmayı bir edelim dedik; oturup iki lafı eş koşalım düşündük; burunsadın» deyişinden güvenmişliği belliydi. Bahadır Yüzbaşı'yı söyletmedi bile: «Anladık, Bizans'ın içindensin, oralı oldun bir kere, bizi burunsarsın.»

«Hele bak» diyebildi ancak Bahadır Yüzbaşı.

Er Sinan susturdu: «Hele bakı mı var? Haberimizi geri çevirmen neyedir? Ne ise, alınacak zaman olmadığından susarım, alınacak zaman gelince susmayacağım. Hemen gel Hünkâr seni ister. Fırsat bulup kendim geldim ki oyalamayasın diye. Bizans'ın elçileri gelmiş ansızın, sanırım...»

Bir gümbürtü susturdu Er Sinan Beğ'i. Karşı yakadan kopup gelmişti, Boğaz'ın suyunda yankılanıp gelmişti, çatırdamıştı. Dönüp baktıklarında bir kara güllenin o yandan koptuğunu, gerisinde biraz ateş yalazı bırakıp biraz kara duman, gümbürtüsüyle birlikte o yakadan Boğaz'ı bu yana aşmağa kavislendiğini gördüler.

Er Sinan, hızını alamadığı güvenişinin susmuşluğunda homurdandı: «Topu deniyorlar» dedi; «Suyun ortalarında bir yere düşürmeği deniyorlar. Az sonra bu yandan da bir karşılık koparsa şaşma...»

Bir süre baktılar gelen gülleye; kara bir noktaydı, kuş hızında kavisini düzlemiş iniyordu. Suya düşen cümbürtusu bir çatlama halinde oldu, Boğaz'ın ortası değil ise de ortasına yakındı düştüğü yer.

Bahadır Yüzbaşı gülümsedi. Güllenin suya düştüğü yerde sıçrayan sular, ondan sonraki karmakarışık değirmileşmeler, ondan sonraki kaynama; hepsi, bir acayip sona eriş idi, düşündürüyordu. Er Sinan'a: «Gidelim Beğ yoldaşım» dedi gülümsemelerde; «Düşündüğün gün gelsin de uğruna köle olayım...»

Omuz omuza yürüdüler. Yorgunlukları ter etmiş, terleri bir güzel umuda dökmüş kadının kızın kızanın arasından Hünkâr'a vardılar.

Orada epeyce bekledi Bahadır Yüzbaşı. Er Sinan Beğ içeri girmiş, çıkmamıştı.

Çıktığında: «Çabuk» dedi; «içeri girer girmez varıp Molla Hüsrev'in yanında yerini alacaksın. Sabahtan bu yana biraz düşünceli, çatık kaşlı durur. Sert konuşursa alınmayasın, sana değildir.»

Bahadır Yüzbaşı gerilivermişti; yarışa çıkmağa hazırlanan bir tay sanki; sahibine göre eşinir bir soylu at. «Bana göre olsa alınmam hak mıdır Er Sinan? Sultan Mehmed beni adam yerine komuş da huzuruna çağırır, gayrisi ne ki? Orada, ayaklarının dibinde ölmeliyim ki? Bahadır olabileyim sen ne diyorsun?»

Doluluğuyla girdi içeriye. Hünkâr'ı gördüğünde, geçen sefer de öyle olmuştu, başını yerden alamayacağını, bakamayacağını sanıyordu. Aksine, gözlerini Hünkâr'ın yüzünden alamadı. Geçen sefer de aynı şey olmuştu: o genç yüz, o genç gözler, o karalığı yeni islenmiş genç sakal... bakan gözü bırakmıyordu; değilse dahi Bahadır'a öyle geliyordu. Sultan Mehmed'in gözlerinde Bahadır Yüzbaşı'yı bir kere daha ölçüp tartan dirhemlerin dizi dizi dizildiğini sezmişti, bu yüzden de gözlerini alamıyordu Bahadır; ağırlığını görmek istiyordu.

Sultan Mehmed sertti evet, çatık kaşlıydı daha önceki-nin aksine; gelirken patlayan karşı yakadaki topun susmuşluğu ne ise bu da o; ya hemen patlayacak ya hiç patlamayacaktı. Buna rağmen kırk yıllık bir can yoldaşının sesinde karşıladı Bahadır Yüzbaşı'yı:

«Er Sinan rahat ettirdi mi seni Yüzbaşı, yoksa Bizans'ı arar mı oldun? Bizde Bizans'ın yumuşak yatakları yok, rahat edemediysen bundandır, Er Sinan'ı suçlama sakın.»

Gülümsemesi cancaydı, sesi cancaydı, atıyorsa dahi

attığı uzakça taş canca idi. Bahadır Yüzbaşı hiç düşünmeden o cancalığın ayaklarına bıraktı kendini, doyasıya öpmek; yiğitliğini, Beğliğini, anlı şanlı geçmişiyle büyümüş yüzbaşılığı koyup bir yana, sıradan herhangi bir kul gibi öptüğü eteği bırakmamak, eteğin dokunuşunda bir renk olup kalmak seli aktı yüreğinden. Sultan Mehmed'in gencecik eli omuzundan çekti: «Bizans'ın elçilerini dinleyelim de Yüzbaşı» dedi; «Ayrıca konuşuruz seninle...»

İstememişti; Bahadır Yüzbaşı'nın gönlünden geçenleri bilmiş de mi istememişti yoksa bilmemişde mi istemişti? Bahadır'a Hünkâr'ın sesi, bilmişliğin güvenişinden olma bir sevgiyle gelmişti. O yüzden de tarifsiz bir gönenişle yeğnilmiş, o durumda kalkıp Molla Hüsrev'in yanındaki yerini almıştı.

Sanki Er Sinan gözlüyordu içeriyi, öylesine bir ölçülülükte, Bahadır Yüzbaşı yerine vardığında hemen, Bizans'ın Elçilerini içeri aldı.

Daha önce gelen elçiler idi. Daha önce gelişlerinin de alışkanlığında, üstelik o günlerin yiğitlenmesindeydiler. Öylesine üstten konuşmağı öncelik kazanma sanmasında haşmetli imparatorlarının parıltılı unvanlarından başlıyordu ki kabacası, Sultan Mehmed'in sesi pek ters çıktı:

«Hangi haşmetli imparatordan söz edersiniz? Sizin imparator dediğiniz bir şehir efendisidir, konuşurken sözünüzü bilmez iseniz, dinlemek billah bizim için yorgunluk olur.»

Elçiler, kulaklarına kurşun akıtılmışcasına ağır aksak bir sersemliğe sapıttılar. Birbirlerinin yüzüne bakıyorlardı, ne yaptıklarını bilememenin davranışları yüzlerinde sararıvermişti. Otağın divan odasında, gözleri kor eden bir sessizlik bir anda sağı solu tuttu. Dışardaki ölesiye çalışmanın uğultusu, insanın aklını başından alıp götüren türkünün yürekdenliği, olduğu gibi gelip doldu içeriye.

Bahadır Yüzbaşı gözlerini dikmiş elçileri süzüyordu;

bir yoksul zavallılaşmasının dökülüşünü seyrediyordu hüzünle. Bu iki elçinin ikisinin de orada, Bizans'ta, nasıl bir kasılmayı beraberlerinde gezdirdiklerini çok görmüştü; sokaktaki adama tepeden bakışlarını, eli ermezlere karşı nasıl amansızlaştıklarını, güçleri yetti mi şahin kesilişlerini çok görmüştü; ve dahi Bizans'ın sokaklarında arabaları geçerken, aralarından geçtikleri ile kendileri arasında örülmüş o görünmez kalın duvarların güvenliğini nasıl taşırdıklarını, sokaktaki adamların da nasıl ezildiklerini çok görmüştü. Gelgelelim burada, bir söz, dağıtıvermişti ikisini de; yapabilmeği akıllarına getirseler hiç durmaz Hünkâr'ın tabanlarını öpmeğe serilirlerdi. Böylesine bir değişme de Bahadır Yüzbaşı için hüzün vericiydi, biraz da ibret...

Ama asıl Çandarlı Halil Paşa'nın yüreği soğumuştu. Daha önceki elçi kabulünde alçaktan alan Padişah'ın bunu bile bile yaptığını sanmış, Halil Paşalığını küçük düşürme hesaplarına yatmış bir delikanlı padişah görgüsüzlüğüne de veremediği için o davranışı, kahrolmuştu. Ama zaman, kendi devrinde dönüp gidişiyle her gıcırtısını bir ayrı ezgide Çandarlı'nın kulağına koymuştu ki delikanlı padişah görgüsüzlüğü demeğe getirdiği o davranışlar hesaplı kitaplı, ölçülüp biçilmiş davranışlar idi. Gençti, ne denemiş ne denenmişti, görüp konuştukları şimdiyece şu üç dört yaşlı bilgin idi ama biliyordu ne yaptığını bre! Nasıl davranılacağını anasının karnında öğrenmişçesine biliyordu. O gün, alçaktan alıp bütün hoşgörüsünü cömertçe bağışladığı Elçilere, şimdi o günkünün binde birini bile söylemedikleri halde daha, ağızlarının payını vermekte ikinciklenmemişti bile. Çocuk deyip burun kıvırdığı padişah hakkında bir kere daha yanıldığını görüyor, o da hüzünleniyor, hüzünle sarılmış bir pişmanlığa yanıyordu; ama, olmuştu bir kere, zamanı geriye döndürmeyeceğine göre bundan sonrası için, yanlışının düzeltilmesine iki kat hizmet gör-

mek aradığı şifa olacaktı. «Görevim bu benim» diye geçirdi içinden; «Soyumun bana mirası, varlığımın borcu bu, yapacağım!»

Düşündüğü anda da Sultan Mehmed'e minnetle baktı, ilk defa yüreğindeki taş erimişti; oğlu yaşındaki delikanlıyı baba yüreğinde, baba gözlerinde, baba gönlünde seviverdi. «Yaşaman için ölmem gerekiyorsa kanım helâldir, bilesin.» Bunu, mümkünü olsa da açıktan diyebilseydi, şurada, herkesin önünde, tanıklarıyla...

O arada Elçilerin mızmız sesini duydu; kendilerini toparlamışlar, sözlerini tartmışlardı, ilk konuşanı da imparatorlarının övgüsünü bırakıp Hünkâr'ı öven sözleri zencirleyivermişti su içmecesine. Sonunu da: «böyle yüce bir padişaha kralımız arza cesaret ettiği için üzgündür efendimiz. Dilemekte ki, Hermanion mevkiine yaptırmak üzere olduğunuz bu kaleyi yarıda bırakırsanız...»

«Hisar tamamlanacaktır!»

«Lâkin efendimiz bu Hermanion mevkii...»

«Ne dersiniz? Ne düşünürsünüz? Hangi Hermanion mevkiinden söz edersiniz? Buranın adı Rumeli Hisarı'dır, karşı yakada gördüğünüz hisar Anadolu Hisarı'dır. Onu atam kendi toprağına yaptırmıştır, burada bizim bir hisar yaptırmamız gereğini işaret etmek için yaptırmıştır. Bu toprak benimdir, yerin altınaca ve göğün üstünece benimdir. Gayrisini düşünmek, düşünen için delilik olmalı.»

«Fakat efendimiz kale yapılır ama kullanılmayabilir. Kullanılmazsa kralımızın minnetini kazanmış olursunuz.»

«Bizans..? Var mı? Benim için yok artık, bunu bilmenizin vakti geldi. Rumeli kıyısında ve dahi Anadolu yakasında Tanrı'dan sonra bir tek kuvvet tanıyorum, bizim gücümüzü. Kralınız bu gücün kudretini şimdiye kadar öğrenemedi ise, yazık! Gidiniz, derhal gidiniz, gider gitmez de kralınıza söyleyiniz. Bu Osmanlı Padişahı'nın bundan öncekilere benzemediğini anlatınız. Benim, yaptıklarımı ve

dahi yapacaklarımı benden öncekiler düşünmeğe bile cesaret edememişlerdir, Bizans hüsranına ağlasın gayri.»

Sanki Hünkâr'ın sözünü bitirmesini bekliyordu, ona göre ayarlanmış, ona göre zamanlanmıştı. Elçileri sapır sapır titreten bir gürültü koptu, say ki yer yerinden oynar. Dışarda toz dumana karışıp savrulmuş olmalı ki gürültünün ardı sıra ansızın başlayan korkunç bir sessizlik tuttu dört yanı, kilitlenmiş gibi ortalık. Bu yanda, hemen yakınlarında bir top patlamıştı; daha önce karşı kıyıdan atılan topa karşılık olmalıydı her hal, ne var ki ondan kat kat ağır bir patlama, ağır bir top güllesi ıslıklar, uğultular arasında uçtu, uçuşu bir sıyırtı idi gökten düşen taşların sıyırtısında, gitti.

Bahadır Yüzbaşı, az önceki topun bu yana gelirken Boğaz'ın ortasına düşen güllesi ile bu topun o yana giden güllesini gözünün önüne getirmeğe çalıştı; aynı anda, hem o yandan hem bu yandan gelen iki güllenin tam ortalarda bir gemiye bindirişini... sonra, Hünkâr'ın sesi, o güllelerin gelişini andırır bir çınlayışta kulağında yenilendi: «Bizans hüsranına ağlasın gayri...»

Bir daha da gitmedi bu çınlama kulağından. Artık Bizans'ın sonu gelmişti, Bizans'ı Konya gibi, Edirne gibi, Bursa gibi öz toprağı biliyor, adımlarını kendi toprağında atmanın güveniyle yürüyordu sokaklarda. O günün ertesi günü geldiği Bizans, yıllardır içinde yaşadığı Bizans'tı yine ama, şimdi, bir başka türlü benimsiyordu şehri. Bunu Bizanslılar da biliyor olmalıydı Bahadır Yüzbaşı'ya öyle geliyordu. Çünkü eskisi gibi adam satın almağa gerek görmüyordu, gizliden fısıltılar yayma zahmetine katlanmıyordu; bu yüzden başka adam da getirtmemişti. Ayrılırken Sultan Mehmed'in açık buyruğunu bir kendisi bir Er Sinan biliyordu; gerektiğinde gözü kimi tutuyorsa onu adıyla Er Sinan'a bildirecek, Bizans'a yollanmasını isteyecekti; Er Sinan da bunu bekletmeden yerine getirecekti.

Ne var ki buradaki yerliler yetiyor da artıyorlardı bile.

Sık sık şölenlere çağırılıyordu. Zenginler sıraya mı girmişti ne idi? Zenginlerle birlikte saray adamları da, hemen hiç saklamadıkları bir yakınlık gösterisini yarışa çıkarmıştı sanki. Her gittiği şölende çevresi en kalabalık olan Bahadır Yüzbaşı: kızlar, gencinden evde kalmışına; kadınlar, evlisinden duluna; tüccarlar, üniversite hocaları, Bizans'taki yabancı devletlerin elçileri. Hepsi ayrı soruyordu ama öğrenmek istedikleri aynı idi: Türkler gerçekten Bizans'a gelecek mi? Sultan, gerçekten Bizans'ı almağa niyetli mi? Yoksa bu da mı bir gösteriş, bu da mı bir heves?

Geri dönecekler!.. Söylenen bu, ne var ki düşünülen aksi idi, bunu adınca biliyor Bahadır Yüzbaşı. Ama yerine göre konuşmaktan da geri durmuyordu.

«Neden geri dönsün? Geri dönen gelir mi?»

«Ötekiler geri döndüler ya, onlar da geldi idi?» diyorlardı. İnanarak değildi bu; aslını faslını öğrenmek merakından inanmış görünerek sorulan sorulardan idi. Kesin konuşuyordu Yüzbaşı: «Dönmez! Bu, ötekilere benzemez bir padişahtır...» derken Hünkâr'ın o günkü sesi, o günkü inanmışlığı ve güçlülüğü ile kulaklarında bir daha bir daha, bir daha çınlıyordu, bu çınlamayı da yeri yerinden oynatan bir top sesi pekiştiriyordu.

«Bizans'ın koruyucu meleği vardır; Meryem Anamız Bizans'ı koruyacaktır!.»

Bahadır Yüzbaşı gülüyordu. Kötülemeden, küçük görmeden, inançlara saygılı görünerek, kibarca. Bizans'ta kala kala Bizanslı'nın damarını öğrenmişti, o damardan bir damar edinmişti, işte öyle gülümsüyordu:

«Hazreti Meryem'e biz de inanırız, biz de sevenlerindeniz, Sizin gibi de değil, daha kutsal biliriz. Neden bize yardım etmesin de sizi korusun?»

«Biz Hristiyanız, Ortodoks inancımız güçlüdür, biz ondanız.»

Yeri geldiği için kaçırmıyordu Bahadır Yüzbaşı: «Öyle de neden Katoliklerle bir oluyorsunuz? Kilise birleşmesi demek ne ki? Katolikler sizin efendiniz olmayacak mı bunu fırsat bilip?»

Can damarlarına bastığını bildiğinden hep bu noktaya vuruyordu, vurduğu yerden de her vakit bir ses alacağını biliyordu. Nitekim sorusu bir korku olup dolanıyor çevreyi, kine nefrete bulanıp yüzlerde geriliyordu. O vakit Bahadır Yüzbaşı bir daha bindiriyordu:

«Bizim Peygamberimizin sancaktarı da burada şehit oldu; Tanrı katında sevilir bir yüce kişidir, bize yardımcı olmayacağını söyleyebilir misiniz?»

«Yani..? Geleceksiniz. Yani..? Sizin olacak burası en geçi, öyle mi? Kesin mi? bunu mu demek istiyorsunuz?»

«Benden çok siz istiyor gibisiniz... neden?»

Yetiyordu bu kadarı. Her yerde, her vakit, üç aşağı beş yukarı bu idi konuştuğu, bu kadar idi. Fakat oracıkta değerlendirildiği yetmiyor, Bizans'ın ünlü ünsüz bütün konaklarında, konak yavrularında, gösterişli evlerinde konuşuluyor, tartışılıyor, birin yanına bin katılarak sokağa aktarılıyordu. Sokaktaki adam ise dünden hazır laf üretmeğe,,.

En çok genç kızlara gülüyordu Bahadır Yüzbaşı, taze heveslerdi bunlar; taze düşler, ev içinde büyümüş hayaller, evlenememiş umutlar idi. Padişahın gözleri, padişahın yüzü... sakalı var mıydı şöyle kocamanından acaba? Sarığı heybetlice mi idi ki? Boyu boyu, herhalde levend endamdır, yürüdü mü toprağı titretir bir heybet... mi? Ata binişinden sesine, bıyığından ayağındaki yemeniye varıncaya değin bitmek bilmez hevesli, öğrenmeğe âşık kız soruları, kadın arzularında buğulanmış meraklar; ancak, Bahadır Yüzbaşı bunlara pek keyifli olduğu vakitler cevap veriyordu. Keyfi yoksa, susuyordu, sorulardan kaçıyordu hemen. Kızlar somurtuk, kadınların hevesi kursağında kalmış bek

leyişleri buruk, kalakalıyordu.

Yavaş yavaş iğrenmeğe başladı çevresindekilerden. Çürümekte olan bir meyvenin içindeki kurtlara benzetmeğe başlamıştı onları. Meyve elden gidiyordu, yok olmanın eşiğine gelmişti gel gör ki içinde onu kemirerek semiren kurtlar hâlâ kendi karınlarını doyurmanın peşinde ya bir ısırık, ya irice bir lokma daha, ya çürümekte olan bütünü olduğu gibi yutma derdindeydi. Bir gözleri de yeni meyvelerin, tazelerin aranmasında; öyle ki, gördükleri ve uygun buldukları an hiç düşünmeyecekler, çürüttüklerini bırakıp hemen o yeninin ortasına dalıvereceklerdi. Hiçbirisi çıkıp da demiyordu ki, bre biz böyle yaparsak bu meyve bir gün önce yok olur, el birliği edip kurtarmanın yolu varsa arayalım... demiyordu. Hele meyve ile birlikte ölmeği düşünen... hiç mi hiç yoktu.

Varsın yıkılsın böylesi dünya!

Özünü Bizans'ın yerine koyuyordu zaman zaman, bunalıyordu; o bencilliğin karşısında öfkeleniyor, vefasızlığın acısında yanıyordu. Terkedilmiş bir sevgiliydi sanki Bizans, âşığı, gözlerinin önünde oynaşıyordu da ona kan kusmak, kustuğunu da gösterememek acısı kalıyordu.

Böyle bir sevgiliyi üzüntülerinden kurtarmağa koşmuş bir akıncı kanı doluveriyordu o saatte Bahadır Yüzbaşı'nın damarlarına, kaynıyordu, coşuyordu. Ama şunu da biliyordu artık: ne kadar kaynarsa kaynasın o akıncı kanı, Bahadır, artık, yaşlanmış idi. Eski genç görkeminden yıkılmamış izler ayakta kalmış olsa bile yaşlılık her adımını duyurarak biraz daha geliyordu bu yana; hem de yalnız, yapayalnız bir yaşlılık. Ulu çınarların tepe yapraklarının yerine koyuyordu o vakit kendini. Bir yandan Bizans'ın yerine geçip terkedilmişliğin acısında yanmak, öte yandan ulu çınarların tepe yapraklarının yalnızlığında içlenmek... bir el oluyordu, yüreğini sıkıyordu avuçlarında, insafsız!

Silkinmesi zor oluyordu... öyle günlerinin gecesinde çağırıldığı şölenlerde işte genç kızlarla kadınların soruları canını sıkıyordu daha çok. Ya kaçıyor, başka, daha küçük bir şölene gidiyor yahut evine dönüyordu. Geçtiği Mese Caddesi sönük, gece tatsız, ilerledikçe vardığı deniz ölgün; varsa ay kendi derdinde deniz kendi derdinde, bir gam ki ağudan farksız.

Hemen yatıyordu düşünmemek için. Düşünürse dönmek, burada bu işlere bakması için başka birinin görevlendirilmesini istemek, katılıp akıncıların arasına Mora mı olur, daha ötesi mi... gitmek, akmak, at üstünde yel olmak; düşünde tadıyordu ancak.

Bir de istediği Lukas Notaras'ın konağında verdiği şölenlerin birine çağırılmak idi. Çağırılmıyordu. Belki bile bile çağırtmıyordu, belki görülmesi istenilmeyen bir kişi idi Lukas Notaras için de o yüzden çağırtmıyordu, belki de Lukas Notaras'ın bu işlerine bakan herifin aklına gelmiyordu. Bu sonuncusunun olmasını akıl almazdı ama burası Bizans; neyin akıl alacağını neyin almayacağını bilene aşkolsun... en iyisi pişkinliğe vurmak, çağırılmadığı yere çağırtmış gibi gitmek idi, onu da kendisi yapmıyordu. Başka türlü davrandı, Lukas Notaras'ı görmeğe gitti. Konuşacaktı, açıkça soracaktı, davranışını görecekti gözleriyle; duydukları yetmiyordu.

Uygun bir günün gelmesini beklerken en iyisi geliverdi. İmparator, bundan öncekinin yaptığını sürdürmüş, Avrupa'dan ve dahi Papa'dan yardım alma peşinde gereken her şeyi yapmıştı. O günece sağdan soldan duyulan Avrupa'nın da Papa'nın da yüklü bir yardımla Bizans'ın imdadına koşacağı idi; üstelik bu yardımlar da sürekli olacaktı, bir yıllığına değil. Çünkü Bizans Avrupa'nın gururu idi; çünkü Bizans Papa'nın onuru idi, çünkü Bizans Hristiyanlığın Doğu'daki kalesiydi, onun yıkılması demek Hristiyanlığın yok olması demek olacaktı. Öyleyse yardı-

mına koşulacak, ne istiyorsa verilecekti.

Gele gele geldi, yardım diye epeyce kalabalık Lâtin askerleri ile Kardinal İzidor geldi? Kim idi bu Kardinal İzidor? Ne yapacaktı bu Lâtin askerleri? Hani paralar nerdeydi, buğday nerdeydi, şarap nerdeydi?

Cevap hemen: «Yolda... gemiler yüklü, yolda; gemiler yelken açmış ki uçuyor bu yana... ama Türkler, yol keser mi belli olmaz. Bu askerler şehri koruyacak, bu Kardinal, Papa'nın en yakın adamıdır, bir dediği iki olmaz bir adamdır, gücü büyüktür...»

Laflar, laflar, laflar... ne karın doyuruyodu ne susuzluğa bir deva idi ne de koruyucu.

Şehir çalkalanmaya başladı.

Bahadır Yüzbaşı'nın evi Hipodrom'un oralardaydı; küçücük bir konakçık. Marmara'yı ayağının altına almış seyreder, karşı kıyılara bakar; bu yandan da Boğaz'ın bir yanına el eder bir ev; seviyordu burasını, alışmıştı. Küçük bir yokuşu çıktın mı hemen Hipodrom. Orada bir kalabalık gördü, arabaların çıkış meydanında. Bir adam taş sütunların birine dayanmış veryansın ediyordu, tanıdı adamı: feylesof idi, adı Agrippon, halkın sevdiği bir kişi bilinirdi hep; halkın sevdiği bir kişi bilindiğinden de sözleri yabana atılmazdı. Üstelik, bu İmparator'un en amansız düşmanı. Neden, niçin orası bilinmez bir düşmanlık idi ama aslında Agrippon Bizans'ın Katoliklere, hele Lâtinlere bırakılmasını hiç mi hiç istemiyordu. Bağırışı o yüzden, çevresindekilere öfke dolu konuşması onun içindi. Bahadır Yüzbaşı dinlemek istemedi. Bildiklerini duyacaktı, az sonra da dinleyenlerin hiç bir sonuç vermeyecek olan coşmalarını seyredecekti. Bir iki bağırıp çağırma, üç beş atıp tutma, varıp yürüme yürüyebilecekleri yere kadar, ondan sonra tıss!... Dağılıp gidecekler, imparator yine bildiğini okuyacak, zenginler yine bildiğini yapacak, sokaktakiler sokaktakilikleriyle kalacaklardı.

Bir araba çevirdi; kıt atların alımlı gerdan kırışları hoşuna gitmişti. Sık sık bindiği arabalardan değildi ama gösterişliydi de. Gideceği yeri söyleyip yaslandı kırmızı kadifelere. Eski bir kumaşın sürtünmüşlüğü kokuyordu, çokça kullanılmışlığı; biraz da, artık söyünmek üzere olan bir koku, kadınların süründükleri türden, az biraz mutfak içinin silinse de izi kalmış yağlısılığı; hepsi birden karışınca soluk alışı ağırlaştırıyordu.

Aldırmadı.

Heykelli taşı geçtiklerinde bir bağırış çağırışa çattılar; gelen bir kalabalık idi. Eğilip baktığında katılanların arttığını gördü. Öndekiler öğrenciler idi, kuyruğu da onlar uzatıyordu ama sağdan soldan gelenler ayak takımı. Karmakarışık sesleri yöneten önde iki üç delikanlı, görünüşe bakılırsa soylu kişilerin çocuklarıydı; en öndeki: «Kardinal İzidor!» diye bağırıp kollarını kaldırır kaldırmaz kalabalık bir ağız olup aynı sözü tekrar ediyordu: «Kardinal İzidor!» Sonra devamı geliyordu: «Lâtinleri bize sor. Dön evine, Papa'ya, Hamursuz ekmeği götür! Lanet İzidor, kahpe İzidor; satılmışlar, uşaklar.»

Arabacıya kim olduklarını sordu. Arabacı boşboğazın biriydi herhal: «Genadiyosçular efendim» dedi; «Sabahtan da yazılı kâğıtlar dağıttılar, ister misiniz bende var, alın bakın...» İsteyip istemediğini düşünmemişti bile müşterisinin; «Yazılanların doğruluğuna kim yemin etmez? Siz ne düşünüyorsunuz acaba efendim?»

Çekti perdeyi, kâğıdı okudu Bahadır Yüzbaşı. Arabacı hem atları sürüyor hem konuşuyordu, dinleyen var yok aldırmadan.

Kâğıtta: «Bedbahtlar!» diye başlıyordu Genadiyos; «Mahvoluyorsunuz! Tanrı'ya nasıl yüz çevirirsiniz siz? Nasıl Lâtinlerle elele verip Bizans'ımızı, Bizans'ımızın bin yıllık dinini yok etmeğe çalışırsınız? Tanrı'm, bana acı! Bana ve şu aldatılmış Bizanslılara acı! Huzurunda, bu gü-

naha katılmadığımı bildiriyorum işte. Kıyamet günü yaklaşıyor, felaket tam başımızın üstünde. Beni ve benimle birlikte senden ayrılmak istemeyen temiz Bizanslıları bu felaketten sen koru...»

Rahip Genadiyos'u hatırlıyordu, onun için dudak büküp güldü eğlenircesine. Bizans kimlerin eline kalmıştı? Yıllarca önce parayla, türlü oyunlar düzerek hazırlattığı karışıklıkları şimdi kendiliğinden yapanlar vardı artık; sokağa dökülmeği marifet sayanlar, İmparator'un buyruklarına karşı görünmeği yiğitlik bilenler, ortalığı karıştırmağı meslek edinenler türemişti. Aralarında muhakkak ki eskiden bu işler için hazırladığı kişiler de vardı, kimi alışkanlık bilip devam ediyor, kimi üç beş kuruş sevdasına kapılıyor olabilirdi. Ama ne olursa olsun, sokak ayağa kalkmağa alıştı mı sonunu almak zor. Her önüne gelen, ayağa kalkmağa alışmış sokağı kullanacaktı artık, kullanıyordu işte, Rahip Genadiyos'muş... pöh!... dedi güldü ağzının içinden.

Çok iyi tanıyordu, hem de öncesinden bu yana...

Memleketinde katır Yorgo derler bir âdem idi bu rahip Genadiyos; Yorgiyoâ Skolariyos... ve, lâtin idi hem de lâtin! Şimdi kalkmış lâtinlere karşı çıkıyor.

Araba durdu. Sağdaki sokaklardan gelen başka bir kalabalık, öncekini bastırmıştı: «İzidor!.. Kardinal İzidor, biz senin izindeyiz, dönme, evindesin!»

Sesler, gürültüler, birbirleriyle yarışa çıkmış bağırışlar, birbirini bastırmasına azıtmış suçlamalar, derken, vınlayan bir taşın uçuşu, sopaların ucun ucun görünüşü.,. Bahadır Yüzbaşı'nın bildiği, ustası olduğu hareketler idi, başladı mı sonunun kestirilmesini işi başlatan da bilemezdi. «Sür!» dedi bağırdı arabacıya; «Sıyrılıp gitmezsen arada kalırsın!»

Arabacı, atlarının rahat duracağından emin olsa, durup bekleyecek türden bir herif; durup beklemesi de bir

yana, hangi yanı tutuyorsa o yandan kırbacını savurup kavgaya karışacak biri. Ama müşterisinin de yağlı olduğunu hissetmesi daha ağır bastığından söz dinlemek hesabına geldi, sürdü çıktı sıyrıldı. Eski sarayın kalıntılarının önünden dolanan Mese Caddesi'ni dönüp yokuş aşağıya gem kastı, Senato'nun önünde durdu. Alacağının dışında yüklü bir bahşişin geleceğini bilme kokusunda burun kanatları açılıp kapandı, açılıp kapandı; atlarınki de öyleydi, geniş ve derin soluklara açılıp kapanıyordu, terlere.

Bahadır Yüzbaşı arkasından sövdürmemek için bahşişi bolca tuttu. Lukas Notaras'ın konağı Senato binasının arkasına düşüyordu, eflatun çiçeklerini taşırdıkça taşırmış ağaçların sıralandığı bir özel yolu geçip daha da özel bir yola, leylakların başdöndüren püsküllü kokularına girmek, orayı da geçtikten sonra salkımsöğütlerin yeşili yeni boyanmış taze körpelenmesinden olma bu denizi andırıyor, boydan boya bahçe, upuzun havuz, su serinliğinde yemyeşil toprak olan bir yalancı cennete girmek gerekiyordu, konak bu cennetin ortasındaydı. Senato binasının duldasında dahi varlığını kolayca gösterip duyuruluyordu, göreni bir daha baktırırcasınaydı görkemi. İstemediği halde Bahadır Yüzbaşı'nın aklına üstü billûr pırıltılarında dolu bir kahvaltı masası gelip gelip gitti.

Fakat Bahadır Yüzbaşı Senato'ya girmeği uygun gördü. Niyeti Lukas Notaras idi ama epeydir yolunu uğratmadığı Senato Binası, geldiğinde daha çekici görünmüştü. Şehirde birbirine girmiş gençler ortalığı kargaşaya verirken Senato'nun ne halde olduğunu görmek, Lukas Notaras'ı görmekten bin kere daha iyi olacaktı.

Daha kapısında gözleri dörde açıldı; Lâtin askerlerinden olma nöbetçilerdi her hal, giyinişlerinden Bizanslı oldukları anlaşılıyordu ama davranışları, duruşları Lâtin idi. Umursamaz, üstten bakan, gördüğünden pay çıkarma sevdasında yüzleri de hiç mi hiç güven vermeyen yüz-

lerden askerler. Hiçbirini beğenmedi. Bir ikisini geçerken onlar da Bahadır Yüzbaşı'yı alıcı gözlerde süzdüler, hissetti bunu; onların da kendisini beğenmediğini seziyordu. Aldırmadı ama neden el askerinden medet umulduğunu, niçin Bizanslı olmayanların nöbete getirildiğini anlayamadı. Sultan Mehmed'in sesi kulaklarında bir kere daha çınladı: «Bizans hüsranına ağlasın!» Bir ülke ki öz askerinin yerine yaban askerden medet ummuş, yıkılsın bre! Bir ülke ki öz askerinin yerine yaban askerlerin nöbetine göz yummuş, yok olmalı değil mi?

Ya aşağıda birbirine giren Bizans gençliği? Onlar kimin için çalışıyordu, kime çalışıyordu, ne için birbirine giriyordu? Bu sefer de Rumeli Hisarı'nın yapımında çalışanları düşündü Bahadır Yüzbaşı; gözlerinin önünde kan tere batmış, birbirinden ayırt edilmesinin mümkünü olmaz bir kalabalık kaynaşıp durdu; tek bir insan olmuşlardı sanki tek bir beden, ve dahi tek bir beyinde gidiyorlardı hiç düşünmeyip ve ne yaptıklarını niçin yaptıklarını biliyorlardı. «Çandarlı da haklı» diye söylendi; «Göğnümüş bir armut bu şehir, sallasan yetecek...»

Ama yine de dayanacağını biliyordu şehrin. O göğnümüşlüğün içinde bin yılı yemiş güneşlerin ısınması bir şeyi katılaştırmıştı, işte o şey dayanacaktı, onu hissediyor ama ne olduğunu kestirip çıkaramıyordu; kestirip çıkarabilse zaten üstüne üstüne gidecekti, çürütecekti.

Bir genç kadın, korku içinde kaçarak geldi, adımlarına dolaştı Bahadır Yüzbaşı'nın, düşüncelerini alt üst etti. Saçları dağılmıştı bağlarından; yazmasının boynuna sarkan uçları yırtılmıştı, yarısı sarkıyordu omuzundan ilmiklenmiş entarisinin ibrişim askılarından üçü de kopmuştu, ha düştü ha düşecekti, omuz çıplaklığıyla kalacaktı; kadın Bahadır Yüzbaşı'ya tutundu.

«Kurtar beni ne olur» dedi korkularda. İki direk öteden de bir başka Lâtin askeri göründü hemen. Hiçbir

şey söylemese dahi görünüşü kadını koğaladığını göstermeğe yetiyordu; bir ara ele geçirmiş olmalı ki kadın askerin yüzünü tırmıklamış, cepkenini yırtmıştı solundan. Asker de elinde tutamamanın dışında kaçırmanın isteğiyle deliye dönmüştü.

Bahadır Yüzbaşı'yı umursamadan kadına uçarcasına geldi, el attı: «Kahpe!» dedi; «Bize mi tuttu namusun? Bizans yosması!»

Eli, Bahadır Yüzbaşı'nın avucunda, mengeneye kısılmış tavuk ayaklarına dönüverdi birden, gözleri irileşip ne olduğunu anlamadan bakınırken ağzı köpüklendi. Kadını kaçırdığı yetmiyormuş gibi ters birine çatmanın öfkesini yenememişti:

«Heyy!» dedi bağırdı; «Sana ne oluyor, bizim kim olduğumuzu bilmiyor musun? Burda bize kim el kaldırabilir?»

Bahadır Yüzbaşı'nın kavgaya hiç niyeti yoktu. Sesini kıstı: «Bırak git arkadaş» dedi adamın elini bırakmadan; «Bu kız saraylıdır, bırakmazsan sana zararı dokunur.»

Asker çevredeki lâtin askerlerine bakmıştı o ara, bağırıp duyurmayı denedi:

«Saraylı ne demek yosmadır yosma, benim yasmamdır bıraksana be!»

Arkadaşları geldiler ama yoldaşlarının yardımına koş-mak yerine, kızı alırdı almazdı, alırsa şu kadara almazsa bu kadara kumarına düştüler; ayrıca olay hoşlarına da gitmişti. Arkadaşları güçlü çıkarsa kadından paylarını alabilirler, yabancı güçlü çıkarsa üstüne saldırıp kadını kurtarmanın tadını çıkarırlardı bu sefer de. Düşünce bu düşünce, keyif bu keyif.

Bahadır Yüzbaşı kıvırdı adamın kolunu, büktü, tekmeyi yapıştırdı:

«Var git dedik sana, saraylı bir kadına el uzatılmaz Bizans'ta, ayıptır.»

Arkadaşlarının yere yuvarlanışına katıla katıla gülen nöbetçiler, Bahadır Yüzbaşı'yı da akıllarınca kengele alıp eğlenmekte geç kalmadılar. Üzerlerine çekmek, şaşırtıp yüklenmek istiyorlardı herhal, bu da Yüzbaşı'nın gözünden kaçmıyordu. İstemediği bir kavga ya başladı ya başlayacaktı, yolunu değiştirdiğine bin pişman... iken, Senato'nun içi karışmış olmalı ki nöbetçiler çağırıldılar. Yere yuvarlanan da o ara fırsat bu fırsat deyip içeri kaçtı.

Kadın Bahadır'a teşekkür etti, Spridon'un sarayından bir nedime olduğunu söyledi.

Bahadır Yüzbaşı Spridon'u düşündü. Çoktandır aramamıştı, hâlbuki Sır Kâtibi aramasını, yardım edebilecek tek kişi olduğuna söylemişti o vakitler. Ayağına kadar gelen fırsatı değerlendirmeyi düşünürken Senato binasından çıkanların öfkeleri dikkatini çekti. Genadiyos'u da hemen tanıdı; şaştığı, yanındaki kişi idi: İmparator'un karındaşı, deli de olduğu söylenir keşiş Demeter. Genadiyos'la el ele, omuz omuza Senato'dan çıkışına şaştı kaldı. Asıl şaşışı ise, Genadiyos'un öfkelendikçe sakalına bıyığına karışıp kıtlaşan sesinden zor anlaşılır sözlere oldu:

«Lânet!» deyip haykırıyordu; içerde kopardığı kıyamet yetmemiş olmalı ki dışarı taşırıyordu kıyametini: «Lânet, lânet sana ey Bizans'ın kötü talihi lanet! Lânet sana ey Senato'nun bu talihsiz toplantısı, lânet sana Katolik Papasına satılan senatörler lânet!»

Demeter öfkesini dindirmek için didiniyordu Genadiyos'un: «Yormayın kendinizi aziz peder, kaçık bunlar, sapık; Bizans'ı sattıklarını biliyorsun...»

«Hangi kaçık Demeter kardeş hangi sapık, zırdeliler kalabalığı, zencirli deliler yığını, beyinleri de yok bunların. Gırtlağına kadar günaha batmış bir İmparator, eli kolu bağlı bir heykel. Osmanlı Sultanı gelip görmeli bunları da neye niçin yorulduğunu anlamalı; anlamalı Demeter kardeş anlamalı... bunlar... ee...»

Duymadı ötesini Bahadır Yüzbaşı, içeriyi karıştıran kavgayı düşünmekten yanındaki kadını unutmuştu. Farkında olmadan bırakıp az ötedeki iri taş sütunların arasına gidiyorken aklına gelen kadına döndü:

«Kusura bakma» dedi; «Spridon'a selamımı ilet, Bahadır Yüşbaşı'dan...»

«Türk müsün sen..?»

Kadının yüzü, gözleri, saçının teli hatta, akıvermişti Bahadır'a su olup.

Bahadır Yüzbaşı: «Evet» deyip geri çekildi, sütunlara doğru gitti, içerden gelenler vardı, taş sütunlardan birinin ardına çekildi belli belirsiz. İki iri senatör, az önce çıkan Rahip Genadiyos'la keşiş Demeter'den farksız bir durumda, sanırsın içerden itilmişcesine dışarı dökülmüş, geldiler. Söylenip duruyorlardı. Yakına gelmeden ne söylendiklerini pek duyamadı. Duyduğunda biri ötekine:

«Haklısın» diyordu; «Lukas Notaras'ı desteklemek bence de doğrudur, sanırım Genadiyos da buna yanaşır...»

Öteki dünden hazır; «Neden yanaşmasın?» deyip haklılığını haykırmağa, daha haykırmağa can atıyordu, böylece içerde bulamadığı rahata kavuşacaktı sanki: «Bizans her kötülüğü lâtinlerden gördü, yalan mı? Bin yıl da geçse unutulur mu? Öyleyse... anlayamıyorum, İmparator'u anlayamıyorum, neden lâtinler, niçin Katolik Papazı...?»

«Bence İmparator'u anlamağa çalışmak boşuna yorgunluk olur, Bizans'ı anlamağa çalışmak daha doğru. Benim için önemli olan milletimdir, ülkemdir...»

«Evet iğrençlikleriyle de güzellikleriyle de, her yönüyle... bunu koruyacak olan kişi Sultandır, İmparator değil artık. Elimde olsa Sultan'a buyur derim bir nefes durmam.»

«Yavaş dostum, yanlış anlaşılabilir, yavaş...»

«Hayır herkesin duyması gerek! Bizans, Sultan'ın elinde hürlüğünü bulur, kendini yaşar, geleceğe gider

dostum, sonsuza varır sonsuza. Bizans'ı yok edecek olan İmparator'dur, Papa'dır, Avrupa'dır... gidelim burdan yoksa içeri girip daha da ileriye varacağım...»

Bir vakit sessizlik geldi Bahadır Yüzbaşı'nın kulağına, bir vakit susmuş düşünceler. Kendi düşünceleriydi: utanmış, ağlamaklı, hüzün dolu. Batan bir geminin farelerini düşünüyordu, yıkılan bir kilisenin en önce düşen çanını, o çanın gürültüsünü... sonra da yeni yapılmakta olan, hemen yakınlarda hem de uzakta değil, Rumeli Hisarı'nın yapılış hevesini düşünüyordu: «Yaşamaz artık bu Bizans, düşer» dedi yüreği. Nedense acı duydu. Ne olursa olsun bir sonu görecekti, bir sonu yaşayacaktı. Bu sonda kendi payı vardı biraz, daha çok da bu şehrin insanlarının payı vardı. Ama bir ses, gönlünden kabarıp: «Hep son bir başlangıca olmaz mı hay Bahadır» dedi diri diri.

Ondan sonra da gideceği yerleri unuttu, aldı başını aşağılara indi, Haliç'in kıyılarına. Güneş pırıldamaktaydı, ağaçlar hevesini döküyordu, çiçeklerle yapraklar canciğer.

Çöktü bir tümseğe, sulara daldı.

Beri yanında birileri fingirdiyordu, öte yanında başka birileri. İlkyazın bütün fışkırışı canlılardaydı, ağacından insanına var olduğunu bilen her yaratık canlılığın hevesinden başka bir nesneyi düşünmüyordu.

Bunlar da gidermedi içindeki hüznü.

En iyisi dönmek idi, bu hüznü yaşamamak. Bu hüznü yaşarsa on kat ihtiyarlayacaktı, Bizans'ın sonunda kendi sonunu görüyor, utanıyordu ama, korkuyordu bundan. «Er Sinan Beğ anlar halimden» diye mırıldandı; «Haber göndereyim. Barak var elinin altında, Ulubatlı Hasan var. Ya onu ya ötekini göndersin, onlar yeter buraya. Burada bataklık kokusunun çürümesi var, ciğerlerimi yoruyor. Göğnümüş armutları sevmedim bir türlü, sevemedim. Ben Mora'da olmalıyım, Macar'da olmalıyım, ihtiyarlığımı

unutmam eyi olacak, bre Bahadır istediğin ne senin?.»

Aldı, verdi, düşündü, ol görüp istediğinin gencelmek olduğunu söyleyemedi gönlü, yüreğinden utandı. Bizans'ın sonunu burada görmek, gencelmeyi iyice unutmak olacaktı.

Dışardan gelmek? Bizans'ın sonuna surların dışından yüklenmek..?

Birden fırladı kalktı ayağa... gencelmek bu idi bre, ihtiyarlamamak, ölmemek hatta, bu idi; Bizans'ı içinden yaşamak değil, Bizans'ı dışından vurmak, almak, girmek bu batağa, yepyeni!

Horoz Dede'ye gidecekti hemen, tezine.

Yeni, yepyeni; diri, dipdiri gelebilmek için Bizans'ın dışına çıkmanın güzelliğini düşünüp durdu bütün gece...

Yorgun, hastalıklı, bin yıldır eskimiş bir ay ışığı düşmüştü Marmara'ya. Üfürsen düşecekti, el etsen suyun yüzündeki ışığıyla sana gelecekti. Hem o kadar yorgun hem o kadar yosmaydı.

Bahadır Yüzbaşı'yı uyutmadı.

Ah bu nisanlar! Bu, kış toprağını yırtıp yaz toprağına kılıçlanan çiğdemlerin hevesiyle, ayların on sekiz yaşında olanı, esip savuranı, aklı başından bir karış yukarıda gezeni, ah! On sekiz yaşın nesi bellidir ki nisanın da geleceği belli ola! On sekiz yaş bir onulmaz sayruluktur, en şahane şifalara da açar bağrını, en süfli ölümlere de... İşte bu, ayların on sekiz yaşında olanı, nisan da öyle idi Horoz Dede'nin gözünde; ya gerisin geriye kışa kaçıp zemherilerin soğuğunda çipil bir çirkinliğine yatar yahut da mayısa imrenip doludizgin ilkyaza girerdi.

İlkyaza..?

Umutlara yani; dirilmelere, yeni doğumlara, bereket, hayata bre sözün kısası, hayata!

Bu nisan da böyleydi, böyle başlamış, böyle gelmişti. Likos Deresi'nin kıyısında söğüt ağaçlarının yeni ve taze pırpırıyla göz kırpa kırpa çapkın, sokulup girmiş göğün koynuna yatıyor ki ne yatma? İsa Peygamber'in doğumundan bin şu kadar yıl sonraki nisandı bu hemi de, yosmalığını şuncacık ihtiyarlatmamış; tam tamına dersen bin dokuz yüz elli üç yıllık, onun da altıncı günü geçiyor; Peygamberler Peygamberi'nin Hicreti'nden saydınız mı, bu nisan denilen yosmanın sekizyüz elliyedi yıllık bir yaşı bana mısın dediğini görürsünüz, pöh! Kim demiş şu aygın baygın, şu on sekiz yaşında pırpırı yosma nisana, bunca yılın yaşlısıdır diye, he?.

Hırıl hırıl söylenişi böyleydi Horoz Dede'nin, nisan

damarlarında kabarıyordu çiçekleriyle; gün ışığı pembesinde uçuşan bulutları, nisanın değil Horoz Dede'nin yürek tapılamasıydı; hele bir de toplar gümbürdemeğe başlayınca..? Aman Allah, kanat takıp da uçsa ancak böyle olur, böyle gökyüzünün engininde gidiyormuş gibi...

Duru durağı kalmamış, kimseye kulak asmaz olmuş, varı yoğu unutmuştu. Bir ara yıllarca öncesinin kuşatmasında Kostantiniyye'yi sıkıştıran Murad Beğ ordusunun arasında dolandığını sanıyor, kaptırıyor kendini o günlerin artık ele geçmez özlemine boyanıveriyordu. Lâkin Çerçisiz, Sefil Alisiz, susuz busuz bir kuşatma ordusunun arasında yalnız kalmış bir Buharalı derviş boynu büküklüğü duyuveriyor, o vakit de kaçıyordu hemen, kaçışı bugününe dönüş oluyordu, o dönüşte de diriliyordu.

Sultan Mehmed Hân'ın ordusuydu bu, yeniydi, değişikti, kalabalık ve dahi güçlüydü. Bir haftadır Horoz Dedeliği nisan fışkırmasında ayaklanmış, ordunun gelişiyle birlikte Horoz Dede de kapıp koyuvermişti kendini. Gözünde ne Tekkesi vardı artık ne de Tekkesindekiler. Yukarı Manastır'ın rahibi rahibesi bir yanaydı, başlangıçta Döne deyip Döndü de kararı kıldığı Döndü Bacı da bir yanaydı... bunlar, bu ölümlü dünyanın gelip geçicilikleriydi. Hâlbuki Horoz Dede, yüreğinde gelip geçici olmayan bir vaktin zilini çalmakta olduğunu iyice duyuyordu artık. Ordunun gelişi, yerleşişi, çevreyi elinin altına alışı, varlığını oturtuşu gören gözlere, hepsi Horoz Dede'nin beklediği vakit idi, görünüştü, kapıyı çalmıştı, iyice biliyordu artık kapıyı çalan ve geldiğini bar bar bağıran bu tek gerçek vakitin elinden kaçılamazdı, kaçılamayacaktı.

Rumeli Hisarı'nın yapımına başlanıldığında ötüveren boğazı, o günece kimselerin duymamış olduğu, o günece kendisinin de artık horozlanamayacağını sanmanın bungunluğunda büyümüş küskünlüğüyle olmayacak zannettiği vaktin haberini vermişti: aşkla ötmüştü, şevkle ötmüş

tü, yeri göğü uyandırmasına ötmüştü.

«Gumnu yaa gaafiluuun! Gumnu yaa gaafiluuu!»

Ötüşünün ardından gelen çığlıklar bu Arapça haykırışı dillendiriyordu? Niçin? Daha önce, başlangıcında, o Buhara'nın artık hayal dahi olamayan değirmeninde cihanlar cihanı şehzade Mustafa'nın düzmeceliğiyle başlamış eğlenceliğine ötüş; ötüşü tamamlayan eğlenceliğine bu Arapça çığlık... şimdi, bir vakitler Murad Beğ ordusunda çok deneyip de gönlünden taşıramadığı coşkunluklara bulanarak yeri göğü dolduruyordu, eğlencelikten çıkıyordu, çöl gecelerinin yakıcı gündüzleri soğutan eli olup İstanbul önlerindeki ordunun gönlüne serinlikler serpme sevdasına dökülüyordu. Öylesine karışık, öylesine uzak yakın çevrelerin topraklarından esip gelmekte, öylesine dolu; say ki bütün İslam âlemi idi bu karışık coşkunluk, bir bakıma bütün İslam idi. Horoz Dede, Buhara'dan ayrıldığı gün Şeyhinin incecik nefeslerde öğüt olmuş sesini, o günkü yakınlığında bir daha, bir daha, bir daha duyuyor; her duyuşunda da bedeninin çarpık çurpukluguna gizlenmiş ruhunun, bir anda, bütün İslam'ı yaşadığına inanıyordu. Ruh, o ruh idi; Sultan Mehmed'in ordusu İstanbul surları önünde göründüğü günden bu yana bir dakikacık olsun oturmamıştı. Altı gündür, Likos Deresi'nin sağ yanına yığılıp çıkan yakayı tırmanıp oradan seyrediyordu ordunun kum kaynayışını, inip bu sefer sol yan kıyıyı yaka yukarı tırmanıyor, oradan Marmara'yaca görebildiği düzlüğü ayağa kaldırmış orduyu gözlüyordu. Yer götürmez bir orduydu bu, Şeyhinin taa o zamanlar muştuladığı, gürmüşçesine anlattığı ordu idi, Peygamberler Peygamberi'nin muştusunu da taşımış olmanın pırıltısındaydı.

Hele geceleri?

Üstte yıldızlarını şaha kaldırmış nisanın geceleriyse alttaki de Sultan Mehmed'indir; toprak, dumanını, geceleri ateşe veriyordu.

«Uyanın! Uyanın! Dünya uykusuna dalmış olanlar uyanın! Vakit ha geçti ha geçecek uyanın! Vaktin geçmesini görecek göze ne mutlu, uyanın!.. Uyanın bre gardaş uyanın! Sultan Mehmed vaktidir buuu, İstanbul'dur hey!» diyor, Peygamberler Peygamberi'nin muştusunu tekrar ediyor, ve dahi bir uzun selâ başlıyordu dilinden. Sabah ezanı ile birlikte kuşluğa eriyor, öğleyi edâ ediyor, ikindiyi geri komadan akşama erişiyor, yatsıyı tamamlayıp susuyordu. Soluksuz kalmış kalmamış umursamıyor; ter burnundan damlamış damlamamış düşünmüyordu; bu, son orduydu artık, emindi; gelmişti, gitmeyecekti, güveniyordu, Gönlü yalan söylemiyordu ya! Taaa o vakitler Buhara'daki Şeyhinin işaretlerini söylediği günler idi, geceler idi, gelmişti ve dahi çatmıştı... bu ordu, Kostantiniyye'ye girecekti. Sağda Otağ Tepe... daha şimdiden adını almıştı... eski adı yoktu artık, altı gündür unutulup gitmişti; orada Sultan Mehmed Hân'ın asıl otağı, bir ok atımında küçük otağı, bir ok atımında dinlenme otağı... oralar da yeni adlarını alacaktı, almadıysa bile almak üzereler... öyleyse bahtına yan Kostantiniyye, ağla!..

Sanki Kostantiniyye'ye gelen ordu özünde soluklanıyordu Horoz Dede'nin; ordu değil de ordunun heybetinde gelen Horoz Dede'nin kendisiydi. Binlerce yiğidin ciğerinden soluklanıyordu, on binlerce yeniçerinin yüreğinden yürekleniyordu, bir kendi gönlü binlerce, on binlerce, on kere on binlerce gönül olmuş, İstanbul'un surları boyunca çemberlenmişti, kuşatan ordu değil Horoz Dede'nin kulaç açmış kollarıydı...

Ordunun bir aynı sanınca kendini, yerinde duramıyordu, kim durabilirdi ki?

Bu, altıncı gün idi, Tekkesine uğramamıştı, o tepeden bu tepeye ine çıka bedeninde bedenlik kalmamıştı. Zaten çapur çupur bir beden, yürümekten laçkaydı artık; koşmaktan laçkaydı. Sanıyordu ki oynak yerleri ayrı ayrı ko-

pacak... varsın kopsun; varsın kopsun ama İstanbul'un içine girdiğinde... orduya karışıp aktığında kopsun. O günece dayanacaktı.

Sağdan soldan toplar... gürlüyordu yine. Küçücüktü, korkutmuyordu da korkutup korkutmayacağını anlamağa çalışıyordu, yahut büyük korkulara hazırlanın demesine idi. Güllelerinin düştüğü yerde küçücük toz dumanlar, küçücük koparmalar, küçücük sallantılar; daha irilerine, daha kocamanlarına hazırlanıyordu lâkin.

«Biraz da Tekkeye dönmek gerek Horoz Dede, haberin var mı, duydun mu ne der yüreğin? Biraz da Tekkene dön...» diyordu gönlü, yorgunluktan ölecek hâle gelmiş bedeni her bir bölümünde bir ayrı bağırıyor; «Tekkeye! Bir azıcık da tekkeye!» deyip sızılılıyordu da ayakları hâlâ tepelerden tepelere koşma çabasındaydı.

Likos Deresi'nin söğütlerine indiğinde: «Tekkeye...» dedi dili de; Tekkesinde bir bekleyeni vardı sanki...

Vardığında bekleyenin Bahadır Yüzbaşı olduğunu gördü.. Şaşmanın ötesinde bir kızgınlık, alevini Horoz Dede'nin bedeninden dışa vurdu: «Senin ne işin var bre densiz burada?» dedi hırıldadı; «Şu sıra Bizans'ın içinden ayrılmak var mı?»

Bahadır Yüzbaşı, Horoz Dede'nin bu hiç beklemediği haşlamasından alınmamak için direnip durdu ama yapamadı. Üstelik yüzünden de beğenmişlik akıyordu Horoz Dede'nin. Kem küm edip boyun bükmektense, geliş sebebinin içini dışını dökmek en iyisi idi, Bahadır Yüzbaşı da çehresini asıp ona karar verdi. Gelgelelim Horoz Dede öte yana dönüvermişti. Tekkenin, yeni söğütlerinin eskileriyle boy yarışına çıktığı geniş alanında, elini ardında kenetlemiş biri dolanıyordu; damaltıydı da sanki ağaçlık, orada, mahpusun biri sıkıntı gidermesine adım alıştırıyordu. «Kim bu? Neden dolanır? Bir derdi mi var imiş?» deyişinin ardından gözlerini kısıp tanımasına bakmıştı, sanki Baha-

dır'ı unutmuştu.

Bahadır Yüzbaşı söyleyeceklerinin ağzında kalmış olmasından da gocundu. Ona öyle geldi ki, Sultan Mehmed ordusunun buraya gelişi ile birlikte Horoz Dede, şu çarpuk çurpuk adam denemesi derviş, kabına sığmaz bir Şeyh olup çıkmıştı. Eskiden kalma yoldaşlarını hor görüyor, belki eski günlerini tanımazlıktan gelme sevdasına kalkıyordu. Hünkâr'ın şeyhlere dervişlere, hele şu günlerde, yüz verdiği kulağına taa Bizans'ta iken gelmişti. Homurdanır gibi: «Tanımalıydın» dedi; «Akbıyık Şeyh o, nasıl tanımazsın?»

Horoz Dede de gözlerini kısıp baktığında tanımış idi; boynunun taşımakta zorluk çektiği başını iki yana sallayıp durmuştu: «Tanıdım tanıdım» dedi lıkırdayarak; «Bizim eski Akbıyık; bizim eski Akbıyık da üstündekileri yenilemiş nedense. Bu da mı başladı dıştan yenilenmeye bre? Yenilenme benim bildiğim yürektendir, gönüldendir hay Bahadır, akıldandır. Üstündeki eski olmuş, yeniye dönüp göze batmış ne fayda...»

Epeydir ortalıkta görünmediği için, böylesini de şimdiyece yaptığı görülmediğinden, Horoz Dede'nin gidişi gibi gelişi de Tekkede bir kaynaşmaya sebep olmuştu. Nice bir zamandan beri Tekkeye yerleşip aşevinin işlerini çekip çevirmekte olan Döndü Bacı bile elinde kepçe, karşıcı çıkmış aşçı takımı adına, gelmişti. Türkçesi az biraz çitakça, onun da kırmasında, meraklandığını belli ederken Bahadır Yüzbaşı yine söyleyemedi söyleyeceklerini.. Orada fazladanmış sandı bir an kendini; hatta yadırgadı. Bizans'tı onun Tekkesi de, orada kendinin şeyhi idi; dervişi kendisi olan, şeyhi kendisi olan, tekke dört duvarı kendisi olan biri... ancak orada yadırganmıyor; yüzde yüz yabancısı olduğu o şehrin yosmalığında tanıdıklık buluyordu, tanış biliş havasını soluyordu.

Geldiğine bin pişman idi ki; kabuğuna sığmayan bir

deli gençlik, arkadan kollarını doladı, yüzyılların özlemine doyamayan bir coşkun ses, hasret oldu Bahadır Yüzbaşı'yı baştan aşağıya okşadı:

«Vay Yüzbaşım, Bahadır Yüzbaşım, sen nereden çıktın, ağam, beğim, has ağam benim, nereden çıktın?»

Göz pınarlarını öldüresiye tırmalayan yaş fışkırmasını saklamak için yumdu gözlerini Bahadır Yüzbaşı; yüreği titriyordu sapır sapır, gönlü titriyordu. Gözpınarlarında bin güçlükte tutabildiği yaşlar burun direğinde sızım sızım sızıladı. Yutkunup durdu. Ağzını açsa, kocalığını unutup ağlayabilirdi, sesi ağlamaklığını açığa vururdu, açamıyordu. Gönlünden: «Hasan!..» dedi sevecenlik dolu; «Hasan...»

Hasan bırakmıyordu ki kollarını dönsün Bahadır Yüzbaşı, yüz yüze gelsin; muhakkak ki gözleri de kolları gibi candan bir delikanlının gözlerini, yüzünü seyreylesin... Hasan say ki koklamakta bir eski zaman kokusunu. Hâlbuki Bahadır Yüzbaşı, Hasan'ın kendisine biraz buruk olabileceğini, küsülü duracağını en azından, ilk görüşlerinde böylesi bir özlem gösterisinden ırak duracağını sanıyordu. Bizans'taki çapkın gençliğini oradan uzaklaştırdığı için biraz, biraz da o günlerde canı sıkkın hep azarladığı için çocuğu... ondan, küsülü sanıyordu.

Halbuki Hasan bunların binde birini bile hatırlayamıyordu, hatırladığı eski günleri, taa o Lapseki yollarında Mustafa Beğ'in, her yıl biraz daha nefis bir erkek yüzüne çizilen yüzü; Hasan'ın gençliğe yürüyen her yılı ile birlikte yiğit kaşlarındaki kıvrımlarıyla Sultan Mehmed Hân'ın yüzünü çizen burnunu anıştıran celasun burnuyla daha bir imrenilmiş ağalığında Mustafa Beğliği idi. Sesi idi Mustafa Beğin; Düzmecedir denilip ardına düşülmüş bir itin yerine apdalcasına vurulan has; Mustafa Beğ'inin ölürken söylediği sözler idi: «Beni unutturma!» ve dahi atının terkesinde iken rüzgarlanmış seslerde: «Hasan sensin beni

yaşatacak olan... yaşasa idim ne yapardım... onu yap; düşün, onu yap. O zaman ölmemiş sayarım kendimi.»

Böyle mi idi bu sözler, tıpkısı tıpkısına söylenmiş mi idi yoksa Hasan'ın çocukluktan yeni yetmeliğe, yeniyetmelikten gençliğe büyürken büyüyen aklında beslene beslene özlem olup yoğrularak bu biçimlere mi dönüşmüştü? Orasını Hasan da bilmiyordu artık, düşündükçe Mustafa Beğ'in daha sırlı sözler de söylemiş olabileceği aklına geliyordu sadece. Kalan bu sözlerdi yalnız, gerisi boşuna. Mustafa Beğ yok idi, sonra Sefil Ali emmisi yok olmuştu, hem de Çerçi yoldaşına sarılıp onu da beraberinde götürmecesine yok olmuştu, bu ne biçim yoldaşlık, nasıl bir gönül birliği ise..? Düşündükçe hoşuna gidiyordu o eski günleri Hasan'ın; nasıl yaşama günleri olarak o günlerini belliyordu... sevgi doluydu. Öyle bir sevgi ki bir Mustafa Beğ'in ölümüne yanış onunla birlikte ölüş gibi. Biri ölürken yoldaşı yaşamağı haram sayıyordu sanki. En eğri büğrü olanı Horoz Dede; en çelimsizi, en göze batanı yamru yumruluğu ile o bile, görünüşünü unutturan sevgileri göl edip akıtıyordu çevresine... o günlerden kalan bir bu Bahadır Yüzbaşı'ydı. Bir parçacık Mustafa Beğ, yarım yamalak Sefil Ali emmisi, şöyle böyle Çerçi dayı.

Hiç bırakmak istemiyordu, sıkıyor, daha sıkıyordu kolları: «Yüzbaşım!» deyip benimseyen sesinde bütün bir ilkyaz kaynaşıyordu.

En sonunda Bahadır Yüzbaşı soluksuz kalmışçasına: «Hasan, oğul, yiğidim bırak» dedi; «Soluksuz kalacağım bre, ölmem mi gerek? Bırak ki döneyim, yüzünü göreyim çapkın. Bre bizim seni kucaklamak hakkımız yok mu?»

Ona da Horoz Dede izin vermedi: «Breh breh breh» deyip yanaştı; «Eyi, hoş. Koca herif oldu bizim Hasan'ımız hâlâ şuncacık çocuk sayar kendini. Şimdi şu ne biçim hasret gidermedir bir anlatsana bana...»

Tısss dedi söyündü Hasan. Horoz Dede'den korkmu-

yordu, hemi seviyor hemi sayıyordu. Ne var ki ürperiyordu. Her vakit ürpermişti. Taaa o ilk gördüğü Lâpseki yolunda, belki ondan Mustafa Beğ'e iki kat bağlanmıştı. Daha sonra da şu Likos Deresi'nin suyunda ayrık otu köklerini andırır ayak parmaklarını gördüğünde; kendininkilerle yanyana gördüğünde... o zaman çocuktu, çocuk ayakları suda kaçacak yer aramışlardı.

Bahadır Yüzbaşı Hasan'ın söyünüşündeki hüzünü duyar gibi oldu. Kimseyi umursamadan atıldı, kucakladı, bağrına bastı, koçtu Hasan'ı. «Bizim hasret gidermemiz de böyledir Horoz Dede» dedi; «Bizim, yiğitlerin hasret gidermesi böyledir. Su gibi kucaklaşmayız bilesin, ağaçlar gibi kucaklaşırız.»

«Pöh!.. kocayınca da odunlar gibi kucaklaşırsınız herhal. Su kocasa da su gibi kucaklaşır...»

Gel de cevap ver, gel de yen bu çarpık herifi! Allahtan ki ne o fırsat veriyordu buna ne de berikiler öyle bir fırsat, bekliyorlardı. Nitekim Horoz Dede: «Bana bakmayın siz» dedi; «Bir genç gönül hevesine düşüp orduyu dolandık durmadan, aklımız başımızda yok ki adam gibi konuşalım» diyerek aralarına girdi. Dirseği ile de dürttü Bahadır Yüzbaşı'yı gözünü aç da çevrene bakın, dercesine. Hasan'ı aldı yanından.

O vakit Bahadır Yüzbaşı Barak'ı gördü, görmesiyle birlikte silkinmesi, gözünü açıp kapaması bir oldu. Sanki başı dönmüştü, gözleri kararmıştı, aklı başından gidip geri gelmişti. Neden sonra bütün bu yaptıklarına... belli ettiyse ki yüzde yüz belli etmişti Barak'ın bakışı eğikti çünkü... üzüldü Bahadır Yüzbaşı, ezildi eriyip gidecek oldu.

Barak Baraklıktan çıkmıştı Tanrı'm; bir uğursuz kılıç sol umuzunu almış indirmişti aşağı, kolu götürmüştü. Say ki bir eşi bulunmaz çınar ortasından budanmıştı yaban eliyle.

Yüzü de yüz değil Barak'ın; o bakmağa kıyılmaz caa-

nım yüz buruşmuş gerilmelerde çukurlaşmış; kıpkırmızı bir tüysüzlük parlıyordu orada. Yiğitliği bakmağa can dayanmaz iken canavarlaşmıştı yüzün, yalnız gözleriydi Barak'tan kalan eski Barak'tan, bir tek onlar: «Ben Barak'ım Bahadır Yüzbaşım» dercesine yürekten, içindeki o doyulmaz dünyadan, Cennet ırmaklarından bakıyordu.

Atladı, kucakladı, sardı Barak'ı; başını Barak'ın sağ omuzuna bıraktı, hıçkırdı bu sefer Bahadır Yüzbaşı. Ne kimseyi düşündü, görene aldırdı, ne de kendinden utandı. Sıcak, gönül gözünde buğulu, huzura ıslanmış... ağladı.

Barak da bıraktı kendini.

Hiç, hiç, hiç konuşmadılar.

Akbıyık Şeyh, ağaçlığın altındaki dolanmasını kesip gelmese, tutup ayırmasa, ayrılacakları olmayacaktı. Belki orada taşlaşacaklar, iki yarımın bütünleşmesinden olma bir güzel dünyayı heykelleştireceklerdi. İkisinin de içinde öyle bir duygu yanıyordu. Akbıyık Şeyh, ne dediği anlaşılmaz bir meczup mırıltıda, tutup ayırdı.

Ondan sonra Barak olanları anlattı. Omuz Mora'da bir akında gitmişti. Yüz Arnavudluk içinde İskender Beğ denilen sergerdenin artıklarını temizlerken biçim değiştirmişti. Barak, gülerek, biçim değiştirme, diyordu yüzünün durumuna, gülerken de o yüzün ölümlere susamış bir hâle geldiğini ya biliyor ya bilmiyordu.

En iri söğüdün altındaydılar. Hasan da gelmiş, diz çöküp ses etmeden konuşulanlara kulak açmıştı. Akbıyık Şeyh, dolandığı ağaçlıkta dolanmasına kaldığı yerden yine başlamıştı. Üstündeki yeniler eskileri bilenler için iğreti gibi görünüyordu o da ondan habersizdi.

Bahadır Yüzbaşı: «Pekey Hünkâr neden sana bir Timar vermedi» dedi canı sıkkın; «Timar da...»

«Neyleyim Timarı Yüzbaşım, Timar beni ne eder?»

Bahadır Yüzbaşı diyeceğini şaşırdı: «Bir Timar... Timardır işte Barak, ne bileyim» dedi. «Çok şeyler yapılır.»

«Benim yapacağım şey...» kalmadı, diyecekti Barak herhalde; yutkunup vazgeçti güven içinde: «Burada» dedi; «Bizans'ta. Ben burada işe yararım.»

«Nasıl?»

«Günü gelsin de hele... günü gelince... günü gelmeden ne deyim ki...»

Hasan girdi araya, susmasını yeter görmüş olmalı: «Timar verdi Hünkâr, Yüzbaşım» dedi; «Dilese dilediği her şeyi verecek idi... dilemedi, istemedi, Bizans dedi başka şey demedi. Vurup geldik buraya...»

Bahadır Yüzbaşı Hasan'ın sesinde de ilk defa, o güne kadar sezmemiş olduğu bir değişmenin yerleşikliğini duyar gibi oldu. Sanki çocukluğunda da var idi ve dahi çocukluğu ile birlikte büyümüştü: kesinlik, inanmıştık, inandığını bırakmayışlık. Belki bunların hiçbiri değildi, belki bunların hepsi idi de, daha birçok şeyler ile birleşip akıl almaz göller oluşturmuştu. Bunlara, ikisine de: «Siz Bizans'a gidin...» demek; «Ben burda kalayım» demek, galiba kolay olacaktı. Bizans'ta iken düşündüğü, düşündüğünü yapabilmek için kendiliğinden kalkıp Horoz Dede'nin yanına geldiği niyet, işte, karşısında idi. Biri yarım bir göğdede güven duyarak, öteki, gençliğini iki diz üstü oturtmasında saygılara bürünmüş... karşısında.

«Öyleyse eyice yerleşip, Bizansa, Bizans'ın içine, eskisi gibi, daha eyi olmaz mı?»

Birbirlerine baktılar.

Biri ötekine: «Sen isteme...» der gibi baktı, öteki berikine, ikisi birden: «Sen ordasın ya» dedi. Barak: «Sen yetişirsin Yüzbaşım» cevabını ekledi. «Biz fazlalık oluruz.»

«Olmazsınız.»

«Oluruz, biz fazlalık oluruz.» diyen Hasan idi. Bizans'ın içini hiç istemiyordu. Bir ara, Hasan'ın, çapkınlık damarına dokunmak, gençlik heveslerini imdada çağırmak geldi geçti içinden; istemedi, düşkünlük saydı. Bas-

tıra bastıra: «Olmazsınız bre» dedi; «Ben olmazsınız, fazlalık sayılmazsınız, diyorum. Bizans'ı isteyerek gelmediniz mi?»

Barak kesti attı: «Biz Bizans'a içerden değil yüzbaşım, dışardan gelmek istedik; izin ver de, aklımızdakini yapalım. Bizim niyetimiz Bizans'ta yaşamak değil...»

«Ya nedir?»

«Bizans'ta ölmek Yüzbaşım, Bizans'ta ölmek!»

Bir an karardı kafasının içi Bahadır Yüzbaşı'nın, bir an aydınlandı. Cehennem kararmasında bir kararışın ardı sıra Cennet ışımasından gelmiş bir aydınlık, gözlerini eğdi: «Bizans'ta ölmek...» diye mırıldandı; «Benim suçum ne? Bana neden çok görüyorsunuz?»

Döndü Bacı haber saldı bu sefer de; Bahadır Yüzbaşı'nın sorusunun cevapsız kalmasına sebep oldu. Horoz Dede de bu yandan görünmüştü; Barak'a benzer yarım yırtık bedenini sallaya sürükleye getiriyordu. Bunlar olmasa idi de cevapsız kalacaktı sorusu, bundan emin idi.

Aşın hazır olduğu bildirilmişti, Horoz Dede de Hasan'a: «Çağır şu meczubu» diyerek Akbıyık Şeyh'i göstermişti; «Karnının acıktığından habersizdir yemin ederim. Ne taktıysa aklına orada dolanıp duracak, ölecek bre...»

Hasan'ın gidişini, Akbıyık Şeyh'i alıp getirişini beklediler.

Akbıyık Şeyh: «Acıkmadım» dedi. «Benimle ne zorun var senin?»

Tatlı, yumuşacık, var yok arası bir seste çıkışmıştı aklı sıra. Horoz Dede ağır bastı, Tekkeye dönmüş olmanın tersliği hâlâ üstünde görünüyordu: «Aş, aş!» dedi bağırdı; «Açlık yok mu sende, aş! Neden don değişmişsin, bu yeni donlar neyin nesi? O dolanmalar ağaç altı safası mıdır?»

«Eğlenme benimle, beklediğim var. Aşa salacak vaktim yok, siz gidin.»

«Beklediğin nedir?»

«Çağrı. Haber.»

«Ne çağrısı bre? Ne haberi? Bu da nereden çıkar? Padişah mı ki böyle geyindin?»

«Ak Şemseddin.» dedi eğdi başını önüne. Geydiklerinden utanmışçasına: «Bre Horoz, Ak Şemseddin'in ak donlarına karşı bizim eski çulla gidecek değildik ya» dedi. «Yakışık alır mıydı? Dolanıp durmama gelince, eski donlara alışık idik yıllardır, yenileri geymekten yadırgadım, alıştırma çabasındayım, zorum bu, dolanışımın sebebi bu. Hani terlersem, terim yeni donlara sızarsa, bir oluruz bununla da...»

«Demek Ak Şemseddin..?» dedi, sustu, düşündü Horoz Dede, Otağ Tepesi'ne doğru bakarak. «Demek Ak Şemseddin..? Olur, bulur o, yakınlaştı demek ki, yakınlaştı mı..?»

Mırıltılardan çıkarılabilenler bu idi, ötesi bir sürü karmakarışık düşüncenin birbirine girmesinden olma gıcırtı sanki; hırıltılar dönen değirmen taşlarının uğultusunda gıcır gıcırdı:

«Yürü Akbıyık Şeyhim... Ak Şemseddin'in çağrısını beklesen de karnın doymalıdır. Bakarsın bir daha fırsat bulamayız, böylesine bir arada oturup aş yiyemeyiz. Tanrı büyüktür, kim bilir, belki de İstanbul'un fethine açık bir sofraya çömeleceğiz, he mi? Ne der yüreğin Akbıyık? Gönlüne eğ hele başını, ne görürsün? Doğru mu dediğim? Bu sofranın sonu İstanbul'a mı?»

Ne he, dedi Akbıyık Şeyh ne hı dedi; yok hayır da demedi.

Surlara doğru döndü yüzü; meczup gözlerinde meczup ışıklar yandı söndü:

«Allah huu!» dedi; «Bismillahirrahmanirrahim...» diyerek Horoz Dede'ye yol verdi.

Sofra için.

Ak Şemseddin vakit bulabilse sabah ezanında varacaktı Horoz Dede'nin Tekkesine. Lâkin sabah namazını birlikte kıldığı Hünkâr o vakitten bu vakte yakasını bırakmamış, kâh Molla Gürânî ile birlikte kâh yalnız, gâhi de Molla Hüsrev yanlarında iken yarı sohbet yarı İstanbul üstüne düşündüklerinden söyleyebildikleri ile bu vakti bulmuşlardı. Çoğunluğu Hünkâr ile iki ikiye geçmişti zamanın, ilk defa olmayan, Şehzadeliğinden bu yana sık sık görülen bir arada olmaların içinde en yorucu olanı da bu seferki idi. Belki de Ak Şemseddin, sabah ezanından bu yana aklına koyduğu halde gerçekleştiremediği Tekkeye gidiş düşüncesinin ağırlığında bunaldığından yorucu buluyordu bu yalnızlığı ama aslında yoruculuk Hünkâr'ın göz açamayışından idi. Buyruklar, buyruklar, buyruklar! O Paşa'yı çağır buyur, bu Paşa'yı gör buyur!.. Çandarlı'ya haber sal ki şöyle ola, Zağanos'a ulak gönder böyle ola!

Bir de donanma!

Bir de donanmanın başındaki Baltaoğlu Süleyman!

Sultan Mehmed'in o sabah en çok üzerinde durduğu bu idi. Bir ara: «Hocam bir soluk alacak vakit bulur bulmaz, inip donanmayı bildikte seyredelim» demiş o soluğu alabilecek vakit ise bir türlü gelmemiş idi. Bu arada Ak Şemseddin de, donanma dönüşü Tekkeye Hünkâr ile birlikte uğrayabileceklerini düşünerek, İstanbul önlerine geldi geleli aklından çıkarmadığı Eba Eyyübül Ensarî'nin mezarını aklından yüreğine, yüreğinden gönlüne, gönlün-

den tekrar aklına aktarma, aktarırken de bir yerlerde bir şeyler yakalayabilmek derdine düşme imkânına kavuştu.

Lâkin bu da çok sürmedi. Macar'dan elçi geldiği duyuruldu; Macar'dan elçi geldiğini duyan Hünkâr da bekletilmeden getirilmelerini buyurdu. Yüzünde bir uzun bir kısa çizgi, yanyana çizilivermişti birden. Alnı geriye kaçmış gözleri bildiğini bulmuş olmanın eğlenceli gülüşlerine yatmıştı: «Hocam Macar bize korku verecek» demiş yerini almıştı. O saatece yine bir topun hesaplarındaydı, Otağın içinde de bu su dibi sessizliği ağ ağ olmuş yer etmişti.

Ayaklarının tozu ile içeri alınacaklarını ummayan elçilerin girişi görülmeğe değerdi doğrusu. Daha o anda, söyleyeceklerini bilen, bunun için de gürlemeğe hazır bir Padişah'ın katına girdiklerini anlamış olmanın bunguluğu yorgunluklarına eklenmiş, Otağın görkeminde yüzleri gerilmişti. O durumda geliş sebeplerini anlattılar ki Macar Eli'nde bir yönetim değişikliği olmuş, eski kralın yerini yenisi almıştır, o da, daha öncekinin yaptığı anlaşmayı kabul edemeyeceğini, anlaşmanın kendiliğinden geçersiz hâle geldiğini bildirmeği gerekli görmüştür.

Böyle diyorlardı.

Böyle derler iken de, herhal yeni kralları öyle davranmalarını buyurmuş olmalı ki, gerdan kırıp üstten atarak konuşuyorlardı. Dahası karıştırılıp sorulur ise hemen: «Kuşatmayı kaldırın, kralımız anlaşmayı kabul etsin» diyeceklerdi utanıp sıkılmadan, ağa gönüllerinden bahşiş verircesine...

Kılı dahi kıpırdamadı Hünkâr'ın. Elçilerin geldiğini duyduğunda yüzüne çizilen o biri uzun öteki kısa çizik, kabardı sadece. Alnı gerilerden geldi, yerini aldı koç başı biçimine girip; gözleri belli olurcasına eğlenmeliğine gülüşlerde ışıdı. Çandarlı Halil Paşa'yı çağırttı.

Çandarlı Halil Paşa gelinceye kadar da ne konuştu, ne sordu, ne de konuşturttu. Bir acayip durum hâsıl olmuştu,

onu da bile bile yapıyordu, öyle görünüyordu.

Halil Paşa geldiğinde de sakin idi Sultan Mehmed, her zamankinden daha sakin. Sanki Otağda yabancı bir kimse yoktu, elçiler gelmemiş, anlaşmaların bozulduğu söylenmemiş, korkutulmağa çalışılmamıştı.

«Lala...» dedi; «Sen haklısın, yanlışa düşündüğün söylenemez. Bunlar Macar'ın elçileri. Senin düşündüğün gibi İstanbul'u kuşattık diye bize korku salmak isterler. Götür bunları, ordumu görsünler; dolaşsınlar, toplarımı göster. Görmedik bir şeyimiz kalmasın. Neye geldiğimizi, niçin geldiğimizi anlasınlar eyice. Ondan sonra da anlaşmanın Türkçe olanını al ellerinden Macar dilinde olanını ver yanlarında götürsünler. Bu kadar!»

Ak Şemseddin: «Acaba söylenmedik şey mi kaldı ki bu kadar diyor?» diye geçirdi içinden.

Sultan Mehmed çenesinde kısacık sakalıyla oynadı. Birini çağırttıracak idi, o durumdayken Saruca Paşa'nın girmek için izin istediği duyuruldu.

Saruca Paşa, Sultan Mehmed'i yerinden sıçratan bir haberle girdi içeriye: Marmara'da büyük gemiler görünmüştü, düşmana geliyorlardı, yardım için, içlerinden üçü belli ki yiyecek içecek yüklüydü.

Yetti bu Hünkâr'ın ayağa kalkmasına: «Atım! Tezin bre!» buyurmasına, Ak Şemseddin'e dönüp: «Hocam sen kendi haline kalasın bizim donanmaya uçmamız gerektir.» diyerek sakalını çekiştirmesine, öfkeleri dertop olmuş Otağın içinde dolanmasına sebep oldu. Durdu bir ara: «Saruca!» dedi kılıçlamasına: «Akıncılarıma haber sal, tezinden uçmalı haber, elçilerden önce uçmalı; Macar kendi hâline bırakılmaya, başını kaldıramaya bir kaç gün... o vakte kadar inşaallah İstanbul'dayım, ondan sonra canavar olsa ne yapar Macar, Papa ne yapar, dünya ne yapar? Bir kaç gün, Saruca bir kaç hafta, anladın mı? Sonra sür atını beni donanmanın koyunda bul!..»

Atına binmedi, sıçradı, seğirtti, uçtu... gören bir ok atımı ötesinde gördü sonra.

Ak Şemseddin ancak o sıra vakit buldu da Horoz Dede Tekkesine varabildi.

Marmara'da Bizans'ın yardımına yelken açan gemilerin görüldüğü Horoz Dede'nin de tekkesinde duyulmuştu, hemen hemen aynı saatlerde, Hünkâr'ın duyuşu ile birlikte; Bahadır Yüzbaşı'yı sapsarıya kesti. Orada olmalıydı, gemilerin geleceğini çoktan duymalıydı, haberi uçurmalıydı, önlemlerin alınmasını sağlamalıydı... gel gör ki yapamamıştı, buradaydı üstelik, bundan da padişahın haberi yoktu. Öyleyse..? Görevine hayınlık etmişti, Osmanoğlu'na hayınlık etmişti, yüzü karaydı kara!

Bundan sonrasını kurtarmalıydı en azından. Tekkede kimsenin yüzüne bakamayacağını sanıyordu.

Horoz Dede sesini çıkarmadı ama beğenmediğini zaten geldiğinde belli etmişti, büsbütün belli eder oldu. Barak söyle böyle. İçlerinde bir tek Hasan, üstelik gencecik iken, halden anlar göründü.

«Beri bak Bahadır Yüzbaşım, sana bir niyazım olacak, gönlümü sakın kırma e mi?» diyerek sokuldu usul usul; «Nasıl olsa hemen gideceksin, Bizans'a döneceksin, olur ki bir daha göremem, haber de salamam. Şimdi söyleyeceklerim aramızda kalacak, sakın açığa vurayım deme, güvenimsin.»

Horoz Dede'den saklı olduğunu belli edercesine bir yandan da onu göz hapsine almıştı. Sesini iyice eğdi:

«Gelecek hafta bugün» dedi; «Gece yarısını az geçe ne olur beni Likos Deresi'nin Bizans'ta surdan çıktığı yerin oralarda bekle...»

Yüreği gözlerinde atıyordu Hasan'ın, bakışı yalvarırcasına.

Bahadır Yüzbaşı, derdini unutturan gizliliği sever gibi oldu, ne diyeceğini bilemediği için de: «Çok sakınırsın, neden?» diye sordu; «Horoz Dedenden de mi gizli?»

Hasan başını salladı.

«Ya Barak'tan? Ondan da mı?»

Hasan yine başını salladı.

«Bre nedir bu gizlilik, Bizans'ı tek başına mı alacaksın soyha? Niyetin ne?»

«Orda, o vakit anlatsam..?»

Gözleri eğim eğim, yıllar önceki Hasan'ın çocuk gözleri, tertemiz; suların dibindeki duruluğun hası bakıyordu. Bahadır Yüzbaşı ne desin?

Kabul etti.

Kabul edişiyle de kendi derdi geldi tortulandı yüreğine.

Horoz Dede'nin Tekkesinde bir saniyecik olsun durmadı, duramadı.

Bizans'a dönmesi, bir fırsat araması, bu günkü hainliğini unutturacak bir iş yapması gerekti, şarttı, elzemdi. Başkası aklayamazdı bu pisliği, bu karalığı gidermezdi.

Aklından çıkaramadı.

Öyle ki, az kala, Hasan'a verdiği sözü unutuyor, yiğidi oralarda gece yarısının itliğine bırakıyordu.

Sultan Mehmed'in at sürüşü, hızını donanmanın demirlediği koyda aldı soluğunu. Bu at, bir kere, o da padişahlığa gelirken Manisa'dan böylesine zorlanmıştı; bir de şimdi. Padişahlığını da unutmuş, götürdüğü buyruğun gecikmesi binlerce ölüme bağlı bir ulağın şahbazlığıyla ulaklığından başka şey düşünmez olmuştu; varsa da koynundaki buyruk idi yoksa da.

Donanmanın demirlediği koya indiğinde, apaçık bir hışım idi; Baltaoğlu Süleyman'ın çağırılmasını buyurduğunda, taşıyıp getirdiği ulak tezlenmesi ağır bir sabırsızlığa dönmekteydi. Almak, yüzde yüz almak düşüncesiyle İstanbul kapılarına gelip dayandığı günden bu yana buncasına tezlendiğini, buncasına sabırsızlandığını hatırlayamadı, demek, düşünmüştü durumunu, her hal anlam da verememişti. Ne var ki Papa'nın gönderdiği yardımın öncüleri olduğu söylenen bu gemilerin, donanmasının pençesinden kurtulması, Haliç'teki zincirin öte yanına geçip getirdiklerini Bizans'a ulaştırması, bir tür yenilme olacaktı; kuşatmanın geleceğini gösterecek, güçsüzlüğünü işaret edecekti. Belki de büyük bir değer taşımayacak olan bu gelişi gözünde büyütüyor; her şeyi çok öncesinden ince eleyip sık dokuduğundan, her engele göre öncesinden önlemler düşündüğünden şimdi şuracıkta götüreceği bir başarısızlığı kolay sindiremeyeceğine inanıyordu. Hem kendisi hemi de ordusundakiler. Ayrıca Bizans'ın içindekiler için de yeni bir güç kaynağı olacaktı bu başarı-

sızlığı, içerdeki dayanma gücünü artıracaktı. Dayanma gücünün artması ise zamanı uzatacaktı ki uzayan zamanın kime ne getireceğini kimseler bilemezdi.

Baltaoğlu Süleyman'a onun için, halını hatırını sormadan daha: «Gemileri limana sokma!» deyip gürledi; «Neye mal olursa olsun Süleyman bil ki bu gemiler limana girmeyecek... girerse, sağ dönmeyesin!»

O sıralarda gelip yetişmiş, yarım at boyu Padişah'ın ardında yerini almış olan Saruca Paşa duyduğuna inanamadı. Yol boyu, Padişah'a yetişme çabasında da düşünmüş idi, bir padişah, koskoca bir Osmanoğlu, ulakla haber salmak buyurmak dururken atına atlayıp gelmekle işi büyütmüyor mu idi yani? Buyruğu duyunca ürperir gibi oldu. Henüz görünmeyen gemileri dev hayallerinde gözünde büyütüyor, Baltaoğlu Süleyman'ın donanmasındaki gemileri tekneleştirdiğinden, daha şimdiden, Süleyman'ın başını bedeninden ayrılmış bir çukurda görür gibi oluyordu. Gözlerini yumuyordu. Ne var ki açtığında Baltaoğlu Süleyman'ın, kaşla göz arasında yüz yüz elli gemiye demir aldırdığını gördü. O anda da Papa'nın yardıma gönderdiği dört gemi burunun hayli ötesinden göründüler. Pupayelken idiler. O yandan bu yana hızlanıp gelmekte olan bir kabayele süzülüyorlardı, dola dola geliyorlardı. Her ne kadar dev hayallemelerinde değil iseler de ondan da aşağı kalmıyorlardı ve dahi Baltaoğlu Süleyman'ın bir kaç dakika içinde demir aldırdığı gemileri fındıktan tekneler olup küçücükleşmişlerdi. Küçücükleşerek o yana giden Sultan Mehmed'in gemileri, dev hayallerinde kabayele şişmiş pupayelken gelen Papa'nın yardımcı gemileri...

Hemen önünde olduğu için pek iyi görüyordu Hünkâr'ı, sağdan kesilmiş bir limon gibi yüzü Sultan Mehmed'in, gerilmiş, bir iğne ucu değse o gerilmeye taşıverecek hemen. Çenesi burnuna doğru yanaşmış diş kilitlenmesinden, gözleri hemen kaşının altına girmiş ki görün-

meden göreyim diye, rahatça, keskininden. Atın dizginlerini kavramış olan elini de görüyordu, say ki bir geminin dümenine yön verir yahut bir yelkenin ipine asılmıştır; değil ise eğer yüzde yüz küreğe asılmış habire çekiyor ki gelenin yolunu kese, yetişe, vura ala getire çeke çeke!

Altındaki at ondan da asabi; belli etmiyor ama asabi, sinirlerinin tel tel titrediğini saklayan doru derinin pırıltısı yanıp döndükçe o asabiliği terliyor soyha. Gemi gevişi demiri koparmak için, kopardığında sıçrayıp atılacak, gemilerin önüne gerecek gerdanını, göğüsleyip devirecek de üstündekinin okşamasına yatıverecek hemen. Atın da binicisinin de aynı anda aynı yere, dururlar iken, gittiklerini görüyordu Saruca Paşa, Baltaoğlu Süleyman'ın gelen gemilere sürdüğü tekneleri ile bildikteydiler.

Aynı anda Saruca Paşa surlarda bir sürü insan gördü Bizanslılardan; bir baktı surlardan yüksek olup da denizi gören yapıların damlarında da insanlar, bre bunlar kuşatıldıklarını unutmuşlar da seyre çıkmışlar he mi? Vay soyhalar vay! deyip içinden seyircilerin alıklıklarına gülmeği deneyecekti ki, Hünkâr'ın altında hırslı bir eşinme fark etti göz ucuyla; Hünkâr da kasmıştı omuzlarını. Donanmadan ayrılıp gidenlerle gelen gemiler ok menziline girmişlerdi. O yandan bastıran kabayel kâfirin işine yarıyordu, bu yandan gidip yol kesmeğe çalışanlara engel oluyordu. Öyle bir engel ki devirsen deviremezsin yıksan yıkamazsın. Buna rağmen yüklendiler yine de, yüklendiklerini görmemek imkânsızdı, canlarını dişlerine takmadıklarını görmemek de imkânsızdı.

Ama gerilediler.

Durduramadılar.

Durduramadıkları gibi, geçip gitmelerine de engel olamadılar. Mızraklananlar, oklanıp düşenler, dev gemilere atlamak üzereyken vurulup uçanlar Baltaoğlu'nun adamlarıydı, vuranlar gelen gemidekilerden.

Onlardan da ölenler vardı, ama az. Zırhlara bürünmüşler idi, ok işlemiyordu pek. Kılıç kesmiyordu, bıçak vurmuyordu. Vursa durdurmuyor, kesse önlemiyor, işlese hızlarını kesemiyordu. Kabayel onlardandı bre bu ne biçim iş? Tanrı, hey koca Tanrı onlardan mısın bizden mi apaçık görünsene!

Saruca Paşa'nın kendinden geçmiş gönlü, gördüklerinden üzgün, ne dediğinden habersiz için için döğünürken Sultan Mehmed'in de kopuverdiği görüldü. Say ki kopuverdiğini kendisi de bilmez. Herhal bir ince tekne; bağlı ipini kabayel çözmüş de denize almıştı dalgalar çekiverererek.

«Süleyman! Bre Süleyman koma, koma, koma! Dümen kır sağdan çevir bre, yelken indir öne çıksana heyyy çıksana soyha ölüsü!»

Saruca Paşa'nın içten içe döğünüşünü Sultan Mehmed dışa vurmuş, atını da sürdüğü gibi denize, bar bar bağırmaktaydı. Gemilerin geldiğini bildirmeğe at sürerken nasıl unuttuysa padişahlığını, nasıl kendini ulak yerine koduysa şimdi de öyle, padişah değildi, paşa değildi hatta, lâkin padişaha da paşaya da sahiplenmiş bir kocaman yürek olmuş haykırıyordu. At, denizi göğüslüyor umursamadan; köpüklerini kesmiş dalgalar atı göğsünden iterken, at denizi itiyordu gerisin geriye, varıp teknelere ulaşmak, geçip gitmekte olan dev gemileri durdurmak, gücü yetse de yetmese de varıp çengellemek için atılıyordu. Deniz, atın karnından bir karış yukarıda çalkalanırken Sultan Mehmed'in çizmesi sudaydı, mahmuzu sudaydı, kılıcının ucu suda.

«Koma bre Süleyman, kaçırırsın gözünü açsana!»

Yazık! Kabayel bir daha esmiş, gemileri zencire doğru sürüklemiş, karşı çıkan teknelere meydan okumuştu. Okumasa ne olacaktı ki? Saruca Paşa, hem soruyordu bunu yüreğinden hem, hiç, diyordu; gideceklerdi yine.

Kaba yel onlardan idi, Tanrı, görünüşe göre onlardan.

Sultan Mehmed de bir an böyle düşünür gibi oldu. Öfkeden burnunun ucunu görmüyordu ne düşündüğünü nerden bile? Sonradan, aklı başına geldiğinde, o bir an için deli divanesi olduğu inançsızlığı için, Tanrı'dan saatlarca bağış dilendi. Ama orada gözü sadece kaçan gemilerin yazıklanmasındaydı. Galata önlerinden vurup yanaştıklarını zencire, hınzır Bizanslıların bir göz açımı içinde zenciri açıp dev gemileri içeri aldığını, sonra, bir göz açımından da hızlıca yeniden kapayıp gerdiğini zenciri, dışarda kalanlarla eğlenircesine dev gemilerin Haliç'te kıyıya doğru gittiğini gördü. Üzengisini nasıl vurduysa atının karnına atın sıçradığı görüldü acı kişneyişlerinde; «Yüklen bre, zencire, zencire yüklen! O zencir kırılmalı bugün!»

Saruca Paşa'nın yüreği ağzına gelecek gibi oldu.. At şaha kalkmıştı, o durumda atarsa kendini öne, derinliği bilinmez bir uçuruma gidiverirse... daha şimdiden deniz atın gerdanını bulmuş, Hünkâr'ın dizlerini öpüyordu nerdeyse, derine düştü mü kalkan ayaklar, gitti.. Tanrı korusun, Tanrı korusun!, demesine yumdu gözlerini yine.

Baltaoğlu Süleyman, donanmayı tekmil çekti, zencire vurdu; gayri Hünkâr'ı duyduğundan gayri duymadığından, ne var ki o hengâmede Hünkâr'ın bağırtısını duymanın mümkünü yok idi. Baltaoğlu sağ dönmemek için de donanmayı zencire vurmuş olabilirdi, gerçekten son umudun zenciri kırmakta olduğunu görmesinden de vurmuş olabilirdi. Zenciri kırdı mı Haliç'e girilmesi kolaydı artık, İstanbul'u denizden döğmek kolaydı... dört, bir yandan yani.

Sultan Mehmed, aklı donanmasında iken, atının yeni bir şahlanmasının denize uçmak olacağını hissetti. Denize uçulacak zaman değil idi, olsa, uçmak kolay...

Karmakarışık düşüncelerle denizlenmiş bir saat, geçti.

Surun üstünü doldurmuş Bizanslı, yapıların damlarında toplanmışlarla birlikte, bangır bangır gülüyorlardı, eğleniyorlardı yüklenişe. Yardım gemilerinin kurtulup Haliç'e girmesi hem gönüllerini ferahlatmış hem umutları olmuş hem de şenlikleri; Sultan Mehmedlilerin çaresiz savaşına gülüyorlardı artık. Bunlar da binince yenilişin acısına, Hünkâr, karmakarışık düşüncelerinin acısını atından aldı. Zincirin kırılacağı da yoktu zaten. Kamçısını şaklatıp vurdu denize, bir daha vurdu, ve dahi bir daha. Kırbacın yardığı su sıçrayıp atın yüzüne vurdukça at, döğülen deniz değil de kendisi imişcesine büzülüyordu. Kötü şeylerin dönüp dolanıp binicisine yüklendiğini de sezinlediğinden, büzülüşüne ayrıca bir suçluluk ölgünlüğü karışıyordu. Dizginlerin sağa çekilişini fırsat bilip sıyrıldı denizden, ölülüğünden yetinip çıkmak istercesine karaya vurdu toynaklarını, burnundan fışkıran soluğu yenilmiş, kaybedilmiş bir yarışın acısına yatmış bir soyluluğun ağlayışı olmuş çıkmıştı.

«Baltaoğlu Süleyman'ı alın donanmanın başından Saruca! Urumeli içlerine, Macar'a doğru sürün gitsin. Gözlerim görmek istemiyor. Hamza'yı bul bana, donanmayı teslim alsın... Saruca beklemeyecek bu buyruk, bilesin.»

Bir daha da bakmadı arkasına.

Atı sessiz, kendi sessiz; yaptığı koca bir yapının yıkılmışlığına yürüyen bir mimar heykeliydi de her nasıl ise ata binmişti, öylesine tırmandı cılga yolu, tepeye varınca da görünmezliğine sarındı herhal, öte yana aşıverdi.

O gün akşama kadar Sultan Mehmed'in yanına varmak mümkün olmadı. Hocaları da denemeğe kalkışmadı. Ak Şemseddin zaten yoktu görünürlerde; Akbıyık Şeyhi almış yanına, Haliç'in sur dışında kuyruklandığı bir yer varmış, oralara gitmiş... bıraktığı haber bu kadar. Onu da Saruca Paşa; Hünkâr, Ak Şemseddin Hocasını çağırttığında öğrendi, akşama doğruydu, çağırılsa gelmesi iki saati

bulur; çağırttırmadı. Hamza'yı aldı onun yerine yanına, Hünkâr'a götürdü. Ha o, ha bu, diyordu içinden; şimdi bu gerek, zaten bunu da istediydi.

Sultan Mehmed'in yüzü baştan aşağı düşünce. Sakalının hangi telini kaldırsan altında bin düşünce yattığını görürdün; alnındaki çizgiler de öyleydi boylu boyunca. Sesi, pek kararlı düşüncelerde konuştu: «Baka Hamza» dedi eteğine diz çöken Paşa'yı kaldırırken: «Donanmam sana emanet, denizlerimin gözetimi sana. Ne demektir bilesin. Haftaya donanmamı Haliç'in içinde istiyorum, zincirin öte yanında. Karadan yüzdüreceksin; can telef etmek istemem artık, yenileceğim işe kalkışmak yok bundan böyle. Karadan, Hamza, karadan geçip denize inecek donanmam. Ve dahi Haliç'te bir köprü istiyorum, bu yakadan o yakaya uzanmış olmalı. Hesabı kitabı burda Saruca. Var git Muslihiddin'le görüş.»

Donanmasını ve dahi denizlerini emanet ettiği Hamza'nın gözlerinde birikivermiş sorulara cevap vermek gelmedi içinden: «Bakalım Bizans o sabaha, nasıl uyanacak?» dedi burnundan soluyarak; «Göreceğiz. Bizans'ın uykusunun başına sıçradığını göreceğiz Saruca, bugünkü yenilginin zararı ancak öyle giderilir, göreceğiz...»

Bir kılıçtı ipince, keskin ağzı pırıl pırıldı, ses olmuş, kesecek yer arıyordu.

Saruca Paşa elinde olmadan başsız bir ceset düşündü; içi boş bir zırh, başı yok bir taç. Sonra bir kılıç yine, ses oldu, Hünkâr: «Gelin benimle» dedi.

Yan odaya geçti.

Bahadır Yüzbaşı Kostantiniyye'ye akşam karanlığında girmişti. Yukarı Manastır'ın rahipleri, Horoz Dede'nin isteği üzerine Bahadır Yüzbaşı'nın şehre girmesine yardımcı olmuşlar, Marmara'nın Teodüsyon Limanı'na yakın bir kıyısında denizi bırakıp sura bitişik yürümüşler Sofiyanos Kapısı'ndan da içeri girmişlerdi; hemen yakınında Serkiyobaküs Kilisesi olduğundan bu kapı rahip keşiş türünden din adamlarına giriş çıkış kolaylığı tanıyordu. Ne olur ne olmazına, yine de işi sağlama almışlar pek başıboş bırakmamışlardı. Döndü Bacı'nın bir yiğeni bu kapıda muhafız idi, ona yazılmış bir kâğıt da ceplerinde bulunuyordu. Bahadır Yüzbaşı daha o anda, bir gün, bu Muhafızdan yararlanma imkânı olup olmayacağını düşündü, adamın yüzünü ona göre ezberledi.

Girişte kâğıda gerek de görülmediği için, yazıyı, yanında alıkoydu. «Gün ola harman ola» diye düşünüyordu; «Bizans burası bundan böyle, sıkıştırılmış kedi, sıçrayıp tırmalamağa kalktı mı öldüresiye tırmalar...»

Bu kapıdan girmelerine ayrıca memnun da olmuştu, yokuşu tırmandın mı Hipodrom'a varırdın ki evi de Hipodrom'un az aşağısında, üstten bakınca Serkiyobaküs Kilisesi'ni tümüyle görebiliyordun. Ne var ki aşağıdan seçmek evini, zor; karanlık da kavuşmalı hayli olduğundan, imkânsız.

Kilisenin önünde yanındakinden ayrıldı, yalnız kaldı. Bundan sonraki kendi gücüne kalmıştı. Yol tanıdığı yol,

sokaklar bildiği sokaklar. Karşısına itin biri de çıksa, kopuğu soyguncusu kolcusu hatta, kim olursa olsun, üç aşağı beş yukarı ya tanış ya biliş ya anlaşması kolayına bir kişi olurdu. Onun için korkusuz yürüdü.

Gelgelelim evine vardığında siniverdi.

Odasında ışık yanıyordu.

Kendi yok iken, odasında bir yabancı ışık..? «Işığın da yabancısı mı olur hay alık!» deyip sokrandı kendine ama, eliyle yakmadığı ışığa da benim ışığım diyemeyecekti. «Eyi ama ben kilitlediydim bre bu kapıyı, giderken, ne olur ne olmazına dedim de kilit üstüne kilit vurmadım mıydı? Kim ola ki? Neye gele ki? Vay anasını neyin nesidir?»

Açıktan söylense vır vır edecekti dili, gönlü ile yüreği alıp veremedikleri bir kavganın dırdırına dalmışçasına soruyor, cevap arıyor, tehlikelere açık bir beyin durmadan önlemler düşünüyordu; bir tık sesinde yahut bir karaltı kımıldamasında sıçramaya hazır bekliyordu, ok kirişte bir gözleme.

Odasında ışık yanıyordu yanmasına da ne evin içinde ne dışında ne de çevrede, şimdilik, bir kötülük kokusu tütmüyordu; sanki odada da yok, bir ışık sadece, hatta güven verircesine sarısını yakıyordu... giderken söndürmesini unuttuğu bir ışık yahut da kendi yok iken bir düşünen elin yüreklenip gelmesiyle odaya kendiliğinden ışımış bir oda... yine de Bahadır Yüzbaşı gizlenerek geçti bahçeyi. Bu saatte, odasında yabancı yahut değil, bir ışık yanıyor diye kalkıp başka bir yere gidemezdi; gitse nereye gidecek? Burda bir ışık yanıyor hiç değilse, öteki pençerelerde o da yok; olsa hangi pencere açılır ki çalışına?

Üstelik ışığın ne olduğunu öğrenmeğe de can atıyordu; tehlikeyse sebebini, değilse niçinini öğrenmezse sanki gözü açık gidecekti. Sine sine alt kat pencerelerini geçti, bahçe duvarına atladı, oradan, salkımsöğüdün dallarına

tutundu, çekti pencere sahanlığına aldı bedenini, alır almaz da saklandı. İlk bakışta odasında, hemi de kendi yatağında bir kabarık saçlı baş görmüştü, kımıldamayan. Kabarık bir kara gölgeye benzettiği başın daha sonra bir kadın başı olduğunu anlayınca şaştı. Acaba bir ev öte mi gitmişti yahut geride mi kalmıştı? Karanlıkta süzdüğü çevre bildiği çevreydi, yıllardır gidip geldiği sokağın tanıdık yapıları. Evin içi tanıdıktı canım, odadaki eşyayla kaç yıldır hemhal olmamış mı idi? Hani nerdeyse içerden el edecekler, eşya, neredeydin? diye soracak, öylesine tanıdık bildik, dost! Ama kadın kim? Yatağında ne arar, neden ışığı yanık bırakır sokağa yatıyorum dercesine bre?

Soluğunu kesip bekledi; kadının bu yana dönmesini, yüzünü göstermesini, dost düşman, her neyse ne olduğunu belli etmesini. Beklemesi de epeyce sürdü. Döndüğünde nazlı bir uykunun dağıttığı saçların bir bölüğü yüzünü yarı örttü kadının. O haldeyken de tanıdı Bahadır Yüzbaşı, evin sahibi olan kadın idi, vay hele vay bre, yatağıma neden rahatlık vermez yosma tuh!.. Ama, kadının naz uykusu, doğrusu hoştu. O günece hiç bir vakit alıcı gözle bakmamıştı; yanından geçip giderken, aylığını verirken konuştuğunda, çok sık olmasa da arada ya ayak üstü ya oturup bir kısa vakit söyleştiklerinde hep el dokunması yasak bir tanıdık kadın gözüyle görmüştü ev sahibesini, yüzden de kötülüksüz bakmıştı. Şimdi de öyle, lâkin, gördüğü hoş uykuların karaya boyadığı hoş saçlar; bir bölüğünün örttüğü yüzün uykuda yüzüşü gizlice, bir zülüfün fırlayıp oyuna kalkacakmışçasına yerinde duramayışı... iyi, iyi de ne işi var odasında, hele hele yatağında neden yatar bu kadın?

Dayanamadı, korku sıçramalarında uyanmasından da çekinerek, cama tık tık vurdu; usul işkilli, uçuk.

Kadın herhal öylesine tık tıklara uyuyordu ki hemen açtı gözlerini. Başını uykulardan kaldırmadan dinledi, tık

tıkı bekledi öylece; yanlış duydu ise yatacaktı durmayıp, doğru duydu ise...? Doğru duymak isteyen bir bekleyişte dinliyordu. Dinlerken de, uykuyla uyanıklık arasında mayhoş bir güzelliğe çiziliyordu yüzü. Orta yaşların sınırındaydı ama o sınırı geçmeğe hiç mi hiç niyeti yoktu, uyurken o sınırı zorlamamıştı bile.

Bahadır Yüzbaşı bu sefer cama açıkça vurdu.

Kadın gördü. Hiç düşünmeden sıyrıldı yorganından; Bahadır Yüzbaşı gözlerini yumdu. Birdenbire yummuştu, kadın, incecik giyindiğinden gözünün yandığını sandı, göz yanışa yumulmuştu kendiliğinden. Cam açılıp da Kadın telaşla: «Çabuk, içeri girin, sus olup girin yok çıt, hadi bre» deyince uyku kokan seslerde, üstelik kısık mı kısık deyince Bahadır Yüzbaşı attı bedenini içeri düşünmeden, pencerenin kapanışını bekledi, ışığa gölge düşürmeme çabasında yere çömeldi hemen. Sordu:

«Nedir bu? Yatağımda neden yatarsın?»

Kadın bir parmağını iki dudağının üstüne bastırıp kaşını gözünü oynattı ki Bahadır Yüzbaşı kirişte dura; sonra, o durumunu bozmadan pencereye vardı, gerinip esnedi orada, kâfir uykusu kaçmış da ne yapacağını şaşırmış bir kadın olmuştu, pencereden dışarılarını aranıyordu. Bahadır Yüzbaşı'nın içinden gülmek geldi: karanlıkta ne görecekti ki? Hiç. Evi gözetleyen zaten görmüştü şimdiyece göreceğini sağı solu yoklamanın ne âlemi var?

Gelgelelim kadına açıkça söyledi, hevesini kırmak istemedi çünkü gördüğü kadarıyla burada bir şeyler olmuştu, bu kadın her ne hal olmuş ise ondan Bahadır'ı korumağa çalışmıştı şimdi de kol kanat gerecekti. «Yoklar» dedi döndü Bahadır'a; yine de kısıktı sesi: «iki gündür görünmediler zaten. Herhal senin kesin gittiğini, bir daha dönmeyeceğini sandılar, inandılar inandılar.»

Buna sevindiği belli idi; rahatlayarak yatağa oturdu, hemen kalktı: «Bak ne yaptığımı biliyor muyum ben?»

diyerek ellerini göğüslerine kapadı, incecik giyeceğinin altındaki eti göstermemeğe çalışarak gidip üstüne bir örtü aldı, kapandı. Bir tek saçı açıktı, uykudan uyanmış kadın saçlarının en dağınığında güzeldi, istesen de istemesen de gözünü alamıyordun. Uyku buğularını ısıtmış saçların dağınık her teli bir ayrı işaret ki kurtulmak ne mümkün.

Bakışlarından korktu Bahadır Yüzbaşı. Kadın saçlarını topladı çarçabuk: «Yatağına yattım diye kötüleme beni» dedi; «Elimden gelen bir tek bu idi de ondan.» Rahat konuşuyordu artık. İlk görüşünün dışında hep kendi dilince konuşuyordu. «Senin gidişinden az sonra geldiler, arayıp taradılar, kilitleri kırdılar. Seni soruyorlardı; nereye gittiğini, ne zaman gittiğini? Bilmediğimi söyledim hep.»

Daha sonra adamlara Bahadır Yüzbaşı'nın kim olduğunu bile bilmediğini söylemiş Kadın; bilse kötü adam olduğunu bekletmez atarmış evinden. Gelse bile almayacakmış artık evine, öylelerinin evinde yeri yok imiş. «Doğru söylediğimi göstermek için de odana taşındım» deyip güldü; «Yatağına yattım, ışığını yaktım. Evi bir iki gün gözetlediler, benim yatıp kalktığımı görünce inandılar, gittiler demek. Senin de gözünü açardı ışığın yanması, karanlık odanı aydınlık görünce işkillenir ona göre davranırdın, öyle yaptın zaten.»

Birdenbire sustu.

Her şeyi anlatmış, olanı biteni saklamamıştı da bu arada bir başka şeyi de açığa vurmuştu sanki, bir gizliliğini saklayamamıştı, öyle geldiğinden yüreğine, susuşu birdenbire oldu, utanmasına.

Bahadır Yüzbaşı Kadını unutup duyduklarını düşünmek istiyordu ama pek de elinden gelmiyordu, buna rağmen düşünebildiği kadarıyla, bundan böyle bu evde barınamayacağını aklı kesti. Sıkıştırılan kedi atlama de-

nemelerine başlamıştı demek ki; şehirdekilerin hevesini artırmak niyetiyle üç beş Türk'ün, bu arada tabii kendisinin de tutuklanması, asılması masılması düşünülmüş olabilirdi... olabilirdi de nereye gidecekti, hangi eve sığınacaktı? Burası biraz zordu işte, belki de imkânsız.

Ama Kadın onu da düşünmüştü; o da biliyordu artık bu evde Yüzbaşı'nın barınamayacağını: «Çok iyiliğini gördüm senin» dedi minnetini saklamadan; «Armağanlarını unutmadım, yardımlarını hiç. Şimdi sıra bende. Elimde olsa izini bulur haber gönderirdim ki ordunuz gelmeden sen gelmeyesin diye beceremedim, zor. Geleceğini biliyordum. Benim bir halaoğlum var, Vlaherna Sarayı'nın oralarda bir zenginin kâhyasıdır, onunla konuştum, seni yanına alacak.»

«Korkmayacak mı?»

«Kimden?»

«Kolculardan, İmparator'un çavuşlarından, evin sahibi olan zenginden... şimdi şu sıra Bizans'ta çok korkulacak nesne var.»

«Eh, belki. Hem var hem yok. Benim halaoğlu seni saklarsa kurtulmalığı olacağını da bilir. Seni saklayan zengin, hani bilse, elini öper. Çünkü nasıl olsa geleceksiniz, alacaksınız, şehir sizin olacak.»

«İnanıyor musun?»

«Ben mi? Çoktaan inanmışım. Şimdi herkes inanır. Herkes bilir ki şehir gitti, ama ne zaman geleceksiniz de gireceksiniz içeri o belli değil biraz, hani o bile belli desem yeri.»

«Ne kadar sürer?»

«Kimine göre bir ay. Bana sorarsan çok çok onbeş gün.»

Bahadır Yüzbaşı böylesine inanarak konuşan Kadının, başını kurtarma çabasına düştüğünü sandı bir ara. Yardımcı aranıyordu.

Belki de anlattıklarının hiç biri olmamıştı, olmuş gibi gösterip...

Herhal düşündükleri bakışlarına vurmuş olmalı ki Kadın hüzünleniverdi birden: «Beni çıkarcı sanıyorsan yanlış» dedi; «Ben senin derdindeyim yalnız.»

Yüzü kızarmıştı, başını eğdi, kaldırıp gözlerini bir süre Bahadır Yüzbaşı'ya bakmadı. O durumda: «Senin başına bir iş gelsin istemem.»

«Neden? Benim başım çok mu önemli senin için.»

Kadın cevap vermedi, hâlbuki hemen cevap vereceğe benzemişti bir an için. Nice sonra, kısıkça: «Kimbilir» dedi. Sonra hemen topladı kendini: «Alt katta yat bu gece benim odamda» dedi; «Gün ışır ışımaz seni alıp halaoğluma götüreceğim. İyi, bu senin üstündeki rahip kılığı da iyi ama ben daha iyisini buldum, sabah onu giyersin.»

Kadının bulduğu kılık sur muhafızlarının kılığı idi. Sabah gün ışırken uyandığında giyinirken Kadını düşündü; Kadının, hem hiç üzerinden eksilmeyen hem de baktığını göstermeme çabasından yorgun düşmüş gözlerini düşündü. Kadının ilgisi pek hoşuna gitmişti, yüreğinde ılımakta olan bir süt kabarmasının yatışı soluklandı bir süre ama korktu da. Kadının ilgisine göre yaşlıydı Bahadır, eski Yüzbaşılığı yoktu üzerinde artık... sanki yorgundu, sanki ömrünü tamamlamıştı, sanki, ömrünün fazladan bağışlanmış bir kaç gününü yahut bir kaç ayını yaşıyordu. Eskiden olsa idi bu ilgi hop oturtur hop kaldırtırdı kavak yellerinin esişinde oynatırdı Bahadır Yüzbaşıyı, şimdi eteğinden tutmuş aşağıya aşağıya çekiyordu. Kadına umut verme! diyen yüreği, sert idi.

Ama söylerken çok zorluk çekti.

Kadın, gecikmemek için kahvaltı hazırlamamıştı, vardığımız yerde yedirirler, düşüncesinde yola çıkmışlardı gecikmeden. Gün ışımasının tenhalığında uykuya doyamamış sokaklar say ki ölüydü.

Çok yol yürümüşlerdi.

Yalnız.

Konuşmadan.

Pek yakın idiler birbirlerine, sokulmuşlardı. Görünüş hoş lâkin görüldüğü gibi değildi. Bahadır Yüzbaşı'nın üstündeki sur muhafızlarının kılığı dokunulmazlıkları olmuştu. Eski Sarayın yangın kalıntılarını geçip de yokuş aşağı vurduklarında arkalarından vuran gün ışığının yeni doğmuş yüzü, küçücük bir gölge halinde adımlarına düşmüştü, o sırada da Bahadır Yüzbaşı, çok susmuş görünmenin sıkıntısında: «Üstümdeki kılığı eyi düşünmüşsün» dedi; «Tam zamanıdır bu kılığın.»

Kadın düşüncelerinin beğenilmiş olmasından kabarmıştı herhal, omuzundan gelen Bahadır Yüzbaşı'nın koltuğuna yakın sıcak deprenişle gösterdi bunu. Beklenilmeyen sorusunu da o vakit sordu: «Ben Müslüman olsam... ne dersin?»

Bahadır Yüzbaşı'nın ayakları durdu; iyi ki yerinden oynamış bir kaldırım taşı yoktu ortalıkta, takılırdı, düşebilirdi. «Neden?» deyip Kadının yüzüne baktı.

Yüzü de gözleri de Kadının, sorusu gibiydi, istekli, anla artık bre! diyesiye...

Bahadır Yüzbaşı kızardı, bozardı, peltekleşti dilinde: «Benim içinse...» diyecekti ki dudakları ucundan terledi sanki: «Hele dur bakalım...» dedi ezik ezik. Demesi ile birlikte de yandı ciğeri: «Bre nasıl söz bu, elin kadınına nasıl umut verirsin sen?» yanmasında dilini ısırdı: «Ben yaşlıyım artık» deyip eğdi kaşlarını; «Sana göre miyim?»

Kadın hiç düşünmeden Bahadır Yüzbaşı'nın koluna girdi, sarıldı sımsıkı, çekti bağrına doğru: «Değil, değil, değil» dedi; «Değil. Neden onca günü boşuna geçirdik? Benim korkum hep, benim korkum...»

Vlaherna Sarayı'na gelinceyece de konuşmadılar. Kadın, işittiğinden dolmuş ki bir dirhemlik boş yeri yoktu,

öylecene de gitmenin esrükleşmesindeydi. Bahadır Yüzbaşı ise ne dediğinin farkında olmayan alıkların yangınında.

Ancak, Kadının halaoğlunun kâhyalık yaptığı konağa geldiklerinde alıklığından kurtulur gibi oldu, bir parça. Bu konağa, vaktiyle, epeyce davet edilmişti. Sık şölenler verilen bir konak idi. O vakitler, kâhyanın yanına sığınacağı aklına bile gelmemişti; şimdi durumuna buruk buruk güldü o günleri anınca. Kadının halaoğlu asık suratlı bir kıranta idi. Bahadır Yüzbaşı'nın buruk gülüşünden alınmadı bile.

«Gam kasavet çekmeyesin arkadaş, seni rahat ettiririm» dedi; «Zaten çok sürmez, sıra sana gelir.»

Konakta üstünü değişti, karnını doyurdu, kuşluğa kadar uyudu. Bu da iyi oldu. Uyumasa düşünecek, düşündükçe de sinirlenecekti. Nasıl uyuduğuna bile şaştı. Herhal içtiği sabah sütüne bir şey karıştırdılar bile bile, öyle sandı.

Uyandığında Kadın evine dönmüştü. Ondan sonra bir yahut iki kere gördü. Üçüncü görüşüne, Kostantiniyye'nin el değiştireceğine neredeyse kendisi de inanacak idi. Kadın da, Kâhya da o kadar güveniyorlardı.

Gel gör ki çoğunluk ne Kadın gibi düşünüyordu ne de onun halasıoğlu olan Kâhya gibi. Doğrusu şaştı Bahadır Yüzbaşı kısa bir dolaşma sonunda, Bizanslının yüreği pekleşmiş gibiceneydi. Papa'nın gönderdiği yardım gemilerinin Sultan Mehmed donanmasıyla eğlenircesine geçip gelmesi umutlarını kabartmıştı. Yayılan haberler, duyulması istenilen söylentiler kabaran umutları da pekiştirmeğe uğraşıyordu, eh, yararı dokunuyordu doğrusu.

Yine de karışıklıklar eksik değildi. Kardinal İzidor'un Ayasofya'da konuşması ortalığı iyice karıştırmıştı, sokak sokak, hattâ ev ev ağız dalaşlarının bile ötesine geçen dalaşmalar görülüyordu, görüldüğünün söylentisini duyu-

yordu yani Bahadır Yüzbaşı. Sanki kuşatılan şehir değil idi, Kostantiniyye sanki sıkıştırılmamıştı; işi gücü yerinde, karnı tok sırtı pek imişcesine, Katoliklik Ortodoksluk dalaşına dalmıyordu, o bunu bu onu karalıyordu, öteki berikini beriki bu yandakini kötüleyip çamuru sıvayı veriyordu. Fakat bunların dışında güvenliydiler. Sultan'ın donanmasını gülünç duruma düşürmüşlerdi ya, yetiyordu onlara bu kadarı; tıpkı hipodromda biri ötekini geçen arabaların yan tutanlarının keyfindeydiler.

Bir sabah siniverdiler ama, tısss!

Ağızları bıçak açmaz oldu; suratları taş biçimi soğudu, soluklarını duyuran bir sessizlik aldı yürüdü Bizans'ın içinde. Bakan gözlerini oğuşturuyordu, görenin ağzı çarpılıveriyordu; inanmak imkânsız idi ama gözlerinin önünde olduğu için imkânsızın canlanmış olmasından korkmuş... adım atamıyorlardı. Bre nasıl olur aman, Sultan'ın donanması idi bu hem de Haliç'in orta yerinde, uçup da mı geldi hopladı mı zenciri bre?

Ordaydı, tekneler sıra sıraydı, yelkenler fora!

Bir de toplar gümbürdemez mi? Kaç günlerdir kara tarafından gelen güllelerin gümbürtüsü yetmiyordu bu sefer Haliç'in denizinden de gelmez mi? Al sana bir kuşatma ki bundan öncekileri bin kere aratırdı on bin kere; Tanrı'm bu Mehmed nasıl Mehmed? Cinin mi senin, şeytanın mı, Azrail'in mi yoksa? Eli gırtlağımızda sıkıyor da sıkıyor, çekemez misin?

Demiyorlardı açıkça, diyemiyorlardı ama herkesin isteği bu idi; duaları bu, korkuları bu, niyazları da.

Bahadır Yüzbaşı o akşam süngüsü düşmüş zenginleri de gördü yakından; önceden bilinmediği için Haliç'e donanmanın geleceği şölen geriye bırakılamamıştı. Hoş bilinse de bırakılacağını sanmıyordu Yüzbaşı; zenginlerin şölenleri, biraz da, bir arada bulunmanın güveni halini almıştı, sanki birbirlerine bakıp umutlanmak yahut bir-

birlerine bakıp yapacakları işleri ona göre ayarlamak için en kolay yol şölene çağırmak yahut çağırılmak idi, bu yüzden de hemen her gece birinin evi şenlik şamata içinde donanıyordu.

Ne olur ne olmazına görünmezlikleri seçti Bahadır Yüzbaşı, tanınabileceğinden emindi. Hava güzel, mayıs gecesi alabildiğine sereserpe. Haliç'in görünür durgunluğunu ışıklarıyla hem bezeyen hem korkutucu yapan Türk donanması da olmasa konağın bahçesinde mayıs gecesi büsbütün açılıp saçılabilirdi. Masalar dolusu sofra, sofralar dolusu yiyecek içecek; şarap destilerle. Gelenler de ona göre idi. Bir ara, sırtını dayadığı kaba ortancaların arkasında kalmış ağacın az ötesinde Bahadır Yüzbaşı çok iyi tanıdığı bir sese kulak kabarttı. Kâğıttan fenerlerin yarım aydınlığı yüzleri örtüyordu da sesleri açığa çıkarıyordu. Sesin biri çok iyi tanıdığı bir tüccarın idi, öteki de Rektör'ün sesi. Daha başkaları da vardı ama bu ikisi ilgilendirdi Bahadır Yüzbaşı'yı. Tüccar, çekinmeden, şaşırdığını söylüyordu, ne yapacağını bilemediğini; «Nasıl davransam, bilemiyorum, hangi yanı tutsam? Her gün biri gelip korkutuyor kendine göre, nasıl davranmalıyım?»

Rektör'ü gülüp geçecek sandı Bahadır Yüzbaşı; çocuksa sorulmuştu, biraz aptalca hatta, ama Rektör akıllı akıllı cevap verdi:

«Herkesin yaptığını yap dostum, herkesin yaptığını» dedi; «Servetinin gözden çıkarabileceğin kadarını ikiye ayır. Bir parçasıyla Rahip Genadiyos'u destekle, öğrencilerin önüne bir kaç kuruş at, aç halkı doyuyormuş görün; kalan kısmını da Kardinal İzidor yanlılarına sakla, onlar için harca... en iyisi bu, en akıllıcası.»

«Ya Türk casusları?» deyip sordu bir kaba ses, içden sordu; «Şehrin içindekiler, onları ne yapalım?»

«Doğru onlar da vardır her hal... asıl onları doyurmalısınız bana kalırsa, şehir elden çıktığında kurtarıcı olarak...»

Bitiremedi sözünü; havuzun oralarda çılgınlaşmış alkışları da bastıran çılgınlaşmış, sarhoş sesler aktı bu yana doğru, Rektör'ün sesini susturdu: «Havuzda çıplak bir kadın var, ah, iki oldu, aman üç... yarış... Ben esmerin üstüne oynuyorum bire on! Ben uzun saçlısına, ben sarışınına!..» bağırtılarına giden gitti konuşanlardan, iki kişi kaldı, gitmediler, fıs fıs konuştular aralarında, onu da Bahadır Yüzbaşı duyamadı. Çok istedi ama, dinlemeğe kalkışırsa ola ki ortancalar kıpırdar, ola ki bir ters kımıldanış açığa çıkmasına sebep olurdu, kımıldamadı.

O gece, geç vakitlere kadar, vakit ilerledikçe de cıvıklaşan bir şöleni, cıvıklığının yarasındayken bırakıp dışarı çıktı. Arada bir, ben burdayım dercesine gümbürdeyen Sultan Mehmed'in topları, gece vakitlerinin alışkanlığı olup çıkmıştı. İki sokak öteden geçen Mese Caddesi'ne doğru yürürken burada böylece beklemekle ne kazanacağını düşündü. Bizanslılar da bekliyordu aynı şeyi, onlardan ayrıcalığı ne idi?

Mese Caddesi'nde olağan kalabalığın yerine olağan olmayan bir gidiş geliş gördü. Yaralılar idi; kimi birinin omuzunda, kimi sırtında, kimi de sedyede. Şu yakınlarda gümbürdüyen topların güllelerinden biri, her hal, beklenilmeyen bir yıkıntıya sebep olmuştu, yaralılar ondandı, belki de ölenler vardı. Geldiği sokakta bir şölen. Ölülerle yaralılar arasında şölene çağırılacak, şölene çağırılanlar arasında ise ölecek yahut yaralanacak biri yoktu herhal.

Bizans, neyi, nerede, ne zaman ayıracak? İyi biliyordu. Bildiğinden de şaşmıyordu. Türk donanması Haliç'e girmiş, güllelerin biri düşerken ötekinin fitili ateşlenmiş; yahut surlara yüklenildikçe yüklenilmiş... kime ne? Savunan canı dişinde savunurken eğlenen canı dişinde eğleni-

yordu, gerçek olan da bu idi; sadece bu.

Bunun dışında hiç bir şey gerçek değildi Bizans'ta.

Tükürdü elinde olmadan.

Döndü konağa, vurdu kafayı, yattı.

Uyumak, beklerken yapılacak en güzel hareket; hiç değilse görmüyorsun, düşünmüyorsun, bilmiyorsun. Uyku, yarı ölüm; yaşlanmış birisi için, hele Bizans'ta isen.. mayıs ayı gibi, huzur!

Ertesi günü bir başka şaşırmaya uyanacağını biliyordu sanki. Onun için Kâhyanın gülücüklerle karışık verdiği haberi şaşmadan dinledi:

«Sizinkiler bu sefer de Haliç'te bir köprü kuruyor Yüzbaşı haberin var mı? Donanmayı uçurup getirdikleri az geldi herhal. Sizin padişah ne biçim adam be? Cin mi bu? Kimsenin aklına gelmeyeni nasıl düşünür?»

Oturup padişahı öğmenin ne yeri ne sırası. Konağın kulesine çıkıp da baktı duyduğunun gerçek olup olmadığına. Kendisi gibi yakın uzak yapıların kimi damından kimi duvar çıkıntısından Haliç'e dönmüş bakanlar hayli çoktu. Onların gördüklerini gördü Bahadır Yüzbaşı, dubalardan olma bir köprünün kurulmakta olduğu, her dubanın bir yanına pekiştirilmiş küçük topların ateşe hazırlandığını. «Doğru bre bizim padişah Tanrı'nın cini olmalı» dedi gerinerek. İçerden gördüğünü dışardan görmeği o kadar istedi ki. Burada bir durgunluk idi o görüş, orada ise coşkunluk idi muhakkak. Bahadır Yüzbaşı ise o coşkunluklarda yaşamıştı şimdiye değin, durgunluklarda yaşamak ihtiyarlatıyordu adamı.

Canı sıkılarak indi aşağıya, ilk fırsatta kaçıp orduya katılacaktı. Ne olursa olsun katılacaktı.

Kâhyanın ağzını yokladı. Çok şeyler vaad etti, paradan da gayri çok şeyler; böyle bir konağın sahipliğini bile.

Kâhya:

«Sen önemli bir kişisin öyleyse, Padişah'ın has adamı

dediydi de inanmadıydım halakızına, inanmalı imiymişim?»

Bahadır Yüzbaşı başını sallamakla yetindi.

Kâhyanın duruşundan umutlanmıştı.

Ama o gün aklına geldi. Hasan'ın sözünü ettiği gece bu geceydi bre; Ulubatlı, Likos Deresi'nin bu yanında beklemesini istemişti, tuh, az daha unutacaktı. Ama yine de güvenemedi, bir delikanlı hevese verip geçmeği düşündü.

Akşama doğru ise Kadın geldi çapa çapa, soluk soluğaydı. Çekti Bahadır Yüzbaşı'yı bir köşeye, halaoğlu Kâhyadan da gizledi sesini, duyurmak istemedi.

«Kapı komşum bir Ceneviz Kaptanın kapatmasıdır Yüzbaşı» dedi; «Komşum kaptanın ağzından duymuş ki Trabzon Kadırgasının kaptanının başkanlığında bir serdengeçti baskını düzenlenesi...»

«Nereye? Kime? Ne vakit?»

«Dur, sesini yükseltme ne olur ne olmaz, diyeceğim. İki üç gün gecikilecekmiş, herhal Cenevizliler öyle istemiş, sizin Haliçteki donanmanız ile köprüye...»

«Vay!..»

«Aman sus bre! Benden duyduğumu demesi, senden ise..?»

Nasıl da bulmuş böyle bakmasını yosma? Bahadır Yüzbaşı'nın yüreğine aktı bakışın sıcaklığı; beğendin mi, senin için yaptım bunu?.. dercesine; at ateşe de, atayım dercesine ayrıca; üstelik sevdiğini saklamadan bilinmesini isteyerek bu sefer.

Bahadır Yüzbaşı: «Ben de, bana düşeni...» dedi, utandı o yaşta; kötü bir çocuklaşma sardı diline: «Yaparım, üstüme düşeni...» dedi kalktı. Kadının bakışına yapışmak, yapışıp orada ölenece kalmak korkusundan kaçtı kalkışında. Kalkınca da başı döndü bir acayip göz kararmasında, az kalsın tutunacak dal arama derdinde Kadına yaslanacaktı.

«Neyin var? Ne oldu sana?»

«Yok, geçici, geçer, geçti.» Kadının yaklaşmasına engel olmak için dikleşmişti. «Gecikmeden çıkmalıyım burdan, haberi ulaştırmalıyım» diye söylendi; «Ama nasıl?»

«Nasıl?» dedi düşündü Kadın da. Eli alnında sıkıntıyla gezindi, saçına vardı, tel dolamaları alıp alıp çekti. «Nasıl?. Vardır bir yolu. Halaoğluna desek mi ki?»

Bahadır Yüzbaşı nasıl olsa söylemişti, yenilemek kuşku doğururdu: «Hele bekleyelim, sabahı bekleyelim bakalım, bu gece geçsin de» diye mırıldandı. Ulubatlı Hasan'ın gelmesine bağlanmıştı umudu, gelirse Tanrı'nın bir lütfu olacaktı, gelmezse..? Hasan'ın sesini hatırladı, geleceğini söylerken gözlerinin kesinliğini düşündü.

Kadına: «Sen evine dön» dedi canlı canlı; «Sanırım bu gece bir yolunu bulacağım. Yarın, burda olmazsam, bil ki gelmesine gittim, dönmesine, unutma.»

Kadın gülümsedi. Bahadır Yüzbaşı ilk defa alıcı gözle baktı Kadına, gülümseyişini ayrıca sevdi. Bu yüzden de, gece yarısınaca usanmadan bekleyebildi. Akşam karanlığı ortalığı sarar sarmaz, konağa gelirken giyindiği sur muhafızları kılığına girdi yine, Müslüman vaktiyle yatsı sona ererken de yürüyüp çıktı dışarı. Kâhyaya dahi görünmemişti. Hangi yaşta olduğunu unutmuş, nerede olduğunu aklından çıkarmış, bir yeniyetme tıptıpında yüreği, karanlığa katılmıştı.

Likos Deresi boyunca sağlam adımlarla yürüdü. Hasan'ın sözünü ettiği yere geldiğinde karanlık hem incelmiş hem katılaşmıştı, incelmişti çünkü az ötede surların üstünde yanan ışıldakların alevi yağlı yağlı islenip tütüyor, göz ışımasıyla bir iki karış ötesine yayılıyordu. Gidip gelen nöbetçilerin haydalamaları duyuluyordu, sur dibinde de gündüzden kalma savunucuların ya hırıltıları ya dırıltıları yalnızlığa karışıyordu.

Surun öte yanında sessizlik, topların sesi çıkmıyordu nedense; ikindiden bu yana susmuşlar, bir daha da

patlamamışlardı. Ya bir şey bekliyorlardı ya dinlenmekteler. Bahadır Yüzbaşı, susmuş topların bir şeylere hazırlandığım hissetti. Topların dışında başka ses, başka gürültü de gelmiyordu o yandan; hâlbuki sur üstüne çıksan öte yandaki cehennemin ışıklarını muhakkak görürdün. O cehennemi görmeği ne kadar, ne kadar istiyordu gönlü Bahadır'ın; Cennet idi aslında ne var ki Bizans'ta oldun mu her şey Cehennem sana.

Bir ara başı göğsüne dahi düştü, uyumuş olmalı. Sıçrayarak uyandı.

Böyle böyle de geçti gitti vakit dediğin uyuşuk su; yerini temiz akıntılara bıraktı, yeni akıntılara. Bunlar durmuyordu, temizliğinde ve yeniliğinde çabuk geçiyorlardı.

Derken gece döndü yarısını, sesler iyice kesildi, uyku doldurdu ortalığı. Surun üstündeki nöbetçilerin haydalaması azaldıkça azaldı, belirli sayılarda kaldı, onlar da yorgun halsiz gevşek idi.

İşte o sırada Likos Deresi'nin suları, aşağı yukarı Bahadır Yüzbaşı'nın beş adım aşağısında halkalandı usulca. Suyun altında üstünü bilen biri, ortalığı gürültüye vermeden suyu sanki sıyırmış, örtüsünü kaldırmıştı, oradan da başını çıkardı. Derin, sağlam, can bulucu bir soluk aldı, çevre yanı gözden geçirdi.

Bahadır Yüzbaşı'nın yüreği gerçekten ağzına geldi. Sürüne sürüne vardı o yana:

«Hasan?» dedi; «Hasan'ım?»

«Yüzbaşı emmi? Geldim... mi?»

«Suss, geldin geldin...»

Uzatmıştı elini; Hasan'ın Likos Deresinin suyunda ılıklaşmış mı yoksa büsbütün soğumuş mu pek belli olmayan elini tuttu, çekti, aldı kıyıya. Hasan'ın üstünden sular aktı küçücük şırıltılarda, sonra da sızdı. Saçından aşağı inen sular incecik birer çizgi iken damlalar oldu kaldı; bıyıklarından sızanı emdi, tükürdü.

«Geldim emmi» dedi; «Şaşmadan geldim.» Soludu rahatça. «Bu yanda ne var ne yok?»

«Her şey var hiç bir şey yok» deyip sustu Bahadır Yüzbaşı. «Sen?. Ne yapmak niyetindesin? Herhal bir heveslenme değil, çünkü sırası değil heveslenmelerin, nedir?»

Hasan kaşlarından sızan suyu sildi, soluna eğildi, karanlığı yırttı bakışı: «Şuralarda bir yerde bir kapı olmalı, var mı? Şuralarda mı?»

«Var, orada işte, küçük bir kapıdır, göze batmayan cinsten. Nerden bildin?»

«Çocukluğumdan emmi. Ben bu kapının karşısında, o yanda attan düştüydüm. Murad Beğ'imizle geldiğimiz kuşatmada, çocuk idim.»

Bahadır Yüzbaşı, yeri değil iken uzaklara gidip geldi haz duyarak. Bir anda tazelendi yüreği, iç çekip:

«Duyduydum» dedi; «Hatırladım.»

Hasan dalgın, biraz hınçlı nedense, yorgunluğunu hemen atmış olmanın hırçınlığı da olabilirdi bu:

«Bu kapıya eyi bak Yüzbaşı emmi» dedi; «Bu çıkışım var ya bu şimdi sudan çıkışım, bir de bu kapı... ikisi birleşecek yakında, ben üçüncüsü olacağım.»

«Ne demek o Hasan oğlum?»

«O zaman... şimdi ne desem boş, anlatamam zaten, anlatmağa kalksam anlatamam Yüzbaşı emmi, yorma beni.»

«Pekey, öyle olsun. Nasıl döneceksin? Tersine akan suda, ne de olsa yorgunsun da...»

Hasan anlamsız baktı karanlığın arasından: «Sen çıkarırsın beni emmi, bu da soru mu?» deyip sustu.

Bahadır Yüzbaşı o güvene karşı cevap veremedi.

Alıp Hasan'ı konağa getirdi. Ertesi günü de varını yoğunu Kâhyaya verip peşinine, döndüklerinde daha çoğunu verme vaadi ile çıkma yolunu aradı.

Kâhyanın cevabını da aklından çıkarmadı bir daha:

«Kolay... Bizans'ta satın alamayacağın nesne yoktur. Bir çuval altın ver İmparator'un tacını satın alıp geleyim işine yarıyorsa. Bana sorarsan yaramaz çünkü üstündeki değerli taşların hepsi çıkartıldı, satıldı, yerine uydurukları kondu.»

Önüne dökülen altınlardan olmalı, Kâhyanın dili çözülmüştü.

Hasan iğrenir gibi oldu; Bahadır Yüzbaşı'nın midesi bulandı.

Haliç'te bir yarım sis, acayipçeydi; bir öbek burda bir öbek şurda, birinden çıktın mı ötekine giriyordun, henüz uyanmışsan o yarım uykuların oyunu da sanabilirdin; güneşin doğmasına bir saat vardı. Trabzon Kadırgasının kaptanı demir aldı. Haliç avucunun içinden iyi bildiği bir su idi; say ki, çocukların çimdiği bir bağ gölü; altını da üstünü de ezberine almıştı. Yedeğinde yün çuvallarının pamuk denklerinin yüklendiği bir tekne, yanında bir başka kadırga vardı, onun da yedeği aynı biçim bir teknede geliyordu. Her iki kadırganın hemen bitişinde, bir yelken boyu gerilerde ama, iki küçük kadırga daha... görünüş kuşku verici bir görünüş değile benzerdi. Gelgelelim iki küçük kadırganın içi barut doldurulmuş dışı zifte bulanmıştı, bir yanar çırayla yüzer yangın olup salındı mı çatana Tanrı yardım eyleye...

Baskına gidiyordu Trabzon Kadırgasının kaptanı; her nasılsa cin işi şeytan işi gelip Haliç'e inmiş olan Türk donanmasını yakacaktı, karar bu karar; bu kararın sonu da şan idi şöhret idi, bir de Azize Panagiya'nın has bendesi olmak, günahlarından arınmış kılınmak var ki gayri Kaptanı kim tuta?

Yarım sisin öbeklenmesi de işine yarıyordu. Gün doğmadan işini bitireceğine göre, gün ışırken Kaptanın ününü tününü yayacaktı dünyaya demek...

Avlanacak Türk donanması uykuda; görünüyordu. Levend kısmı namaz da kılmaz bunların herhal çünkü

kıpırdanan yoktu say ki ölüydü. Bir hayal donanma hayal gemilerini getirip Haliç'in düşlü sularına bırakmıştı, ölü insanlarını da alıp götürmüşlerdi. Trabzon Kadırgasının Kaptanı baskını vurdu mu Kostantiniyye'yi bu korkulu hayalden kurtaracaktı. Bir gün gelir, yaptığı iş dilden dile aktarıldığında kimbilir adı da bir Aziz adı olarak bilinirdi... elbet. Onca Aziz nasıl ünlenmişti? Kâfir Türk'ün, dinsiz imansız hayal gemilerinin şehirde bıraktığı korkuyu silmek Azizlik demek değilse eğer, Kaptan, Azizlerin azizliğine inanmayacaktı.

Bu düşüncede dola dola delip geçtiği öbek sislerinin birinden çıkarken yakacağı donanmayı hemen burnunun uçundaymışçasına gördü. Coştu yüreği. Azizliği hani nerdeyse iki gemi ötesindeydi, işi yanındaki kadırganın kaptanına bırakıp da sonuncu olmak istemedi, yedeğindeki tekneyi silkip attı.

Kıyamet o vakit koptu işte. Ölü sanılan donanma dirildi bre, dev oldu ejder oldu ateş kustu. Hayal gemilerin ölü insanları ayağa kalkmış olmalıydı. Bir anda yağmur gibi yağan kurşunlar, toplardan denizi sektire sektire gelen gülleler, yanar oklar Kaptana feleğini şaşırttı. Azizlik yoktu artık; karanlık vardı. Bir anda ezbere bildiği Haliç'in sularına karıştı. Kadırgası batmıştı, silkip attığı tekne yanıyordu patlayarak, yangın hemen ardı sıra gelen öteki kadırgaya da sıçramış olmalıydı... ötesini bilemedi, ötesi olmadı Kaptan için... bir tuzlu su yokluğu, o da acı vere vere doldu soluk borusuna, yüreği davul olup şişti... güm!., güm!., güm!., gü... g...

İkinci kadırga soluk soluğa topladı kendini, kaçtı ama yanarak kaçtı. Son anda kurtulabildiği yedeğindeki teknenin ziftini barutunu yakması neredeyse o Kadırganın da batmasına sebep olacaktı, zor kurtuldu. Yarım siste, güneşin doğmak doğmamak arası ikinciklendiği karanlıkta Haliç, Cehennemi andırdı. Gürültüye uyanan şehirliler

sandılar ki Türkler... gelmekte; şehri aldılar, yakıyorlar. Düşe yatmış bir şehrin düşe yatmış insanları olup beklediler... Haliç'teki yangına daldı gözleri. Bir kötü hıçkırık kıl dalamasında genizlerini tıkadı çoğunun, ama hiç biri ölümü aklına getirmedi. Ölümden önce umut vardı.

Haberi bekletmeden Sultan Mehmed'e ulaştırdıklarında abdest alıyordu. Bütün geceyi ya bir saat ya yarım saat uykuda geçirmiş, kalanını ya at sırtında ya ayakta bitirmişti. Günlerdir biriken uykusuzluk döğüle döğüle sırım haline getirilmiş bir göne benzetmişti bedenini; kayışsı bir gerilme, kaskatı bir kasılma... eti erimiş de kemiği kalmış bir beden yürüyordu, düşünüyordu, konuşuyordu; yiyebilirse kemik haline gelmiş bir çene alışkanlıklarında çiğniyordu yediğini. Bakışları kemiksi, alnı kemiksi, soluğu kemiksi.

Haberi aldı, namaza durdu; o vakit yumuşadı her yanı. Bu sefer de kemikleşmeler yok oldu; yeni yaratılmış bir et ısınmışlığı yumuşadı, yumuşadı, yumuşadı... öyle ki etin de ötesinde bir nefis canlılık sardı bedenini. Sesleri unuttu, nefesleri unuttu, dünya buğulandı bir yerlerde; uzaklıklar yakın oldu yakınlar ıraklaştı. Bir ak ışıktı, sağım sağım sağılıyordu. Yeni doğmuş bir buzağının gözlerini açışı, civcivlerin kabuğunda çatlayışı, narların ballanması; ilk domurcukların patlaması gece vakti sessizce, güllerin açması, bülbüllerin ses çıkarmadan dem çekmesi sabaha karşı; yokluğun var olması varlığın yokluğa karışması... sonra akıl almaz bir uyum; sonra selâm... selamın bu yanı da dünya idi, Kostantiniyye idi, yeniçerisi levendi donanması ordusu idi. «Bismillahirrahmanirrahim...»

Ürpermişti omuzları, bir ısınmış el üşüyerek yüreğinde gezinmiş, sırtını dolanmış, çıkıp gitmişti.

Er Sinan Beğe Ulubatlı Hasan ile Bahadır Yüzbaşı'yı çağırtmasını söyledi:

«Sabah ekmeğini birlikte yiyelim Er Sinan Beğ, hak ettiler ekmeği... eh, ben de hak ettim he mi?»

Er Sinan, Sultan Mehmed'in, günlerdenberi ilk defa böylesine rahat, böylesine güzel gülümsediğini gördü; yıllar önce bir sabah Manisa'da da böyle gülümsemişti, ta yüreğinin içinden.

Sabah ekmeğine Er Sinan'ı da ortak etti Hünkâr. Birbirinden ayrıcası olmayan, tek ayrıcalıkları biriktirdikleri yıllarda belli dört kişi, dört yoldaş idi, dört karındaş, bir sabah sofrasında, orta halli bir evin kahvaltısına el uzattılar.

Hasan Likos Deresi'nden yüzüp Bizans'a girişini utana sıkıla anlattı, kesik kesik. Anlatmak istemediği o kadar belli idi ki sözler ağzından dökülüyordu.

Bahadır Yüzbaşı haberi nasıl öğrendiğini...

Ne var ki dili tutuldu bir yerde, yüzü kızardı, kem küm etti ağzı. Kadının kimliğini belirtmede sıkıldı da sıkıldı.

Sultan Mehmed bir hayli iştahlıydı, önüne konulanı sildi süpürdü, yenilerini bile istedi.

Er Sinan'ın yüreği çılgınlara döndü: Beğ'i, Hünkâr'ı, Sultan Mehmed'i doyasıya yiyordu, açlığını duyuyordu, eli ekmeğe uzanıyordu.

«Yakın!..» dedi susmadı gönlü; «Bitti bu iş, İstanbul yakın artık yakın Er Sinan yakın!.»

Hasan Likos Deresi'ni yüzüp de Bizans'a girdi mi girmedi mi? Bir deli dana oldu çıktı o gün bu gün. Kimseye zararı yok, kendine. Yüreği o deli dananın, sığınıyordu bir yerlere. Alıp başını uçurmak, surlara vurmak, vurduğu yeri yıkmak, şehrin içine dalmak oradan... gitmek. Nereyece? Ah bir bilebilse, bir bilebilse idi duracağı yeri? Bilemiyordu, bilemediği için de sonu olmayan bir dünya düşünebiliyordu ancak. Delidanalığı o sonu olmayan dünyanın içinde, bir baştan öte uca orayı dolduruyordu...

Oturmuş, Horoz Dede Tekkesinin az ilerisinde iri bir söğüt ağacının dibine, gözlerini dikmiş, hayli ırak surların bir burcuna dikmişti gözünü. Kımıldamadan, oturuyordu ama yüreğinde o deli dana yüreği burnundan soluyordu. Buzağılığından bu gününe gidip gelen bir öfke, Hasan'ı, çocukluğundan bugüne götürüp getiren bir at olmuş kişniyordu bir yüzüyle de. Gözlerini kırpamadan dikip baktığı burcun az beri yanında attan düşmüştü bir vakitler, utancı olmuştu, aklından çıkmamıştı. Kim idi, iyice bilemiyor şimdi, Er Sinan Beğ mi yoksa Sefil Ali emmisi mi, belki de Horoz Dede idi, ne demişti?

«Öyle bir iş yapasın ki utancını sile o iş... orada yapasın hemi de, aynı yerde...»

Likos Deresi'ni yüzüp alttan, kimseye duyurmadan. Bizans'a girmişti işte bunca yıl sonra... lâkin kim biliyordu? Bir Bahadır Yüzbaşı, bir de Er Sinan Beğ ile Hünkâr...

yetmez görüyordu. Sanıyordu ki çocukluğunda attan düşüşünün utancına tanık olmuş bir dünya Likos Deresi'ni yüzüp Bizans'a girişini de duymalı!

Evet duymalı idi; yaşamak bu olacaktı, sonu bilinmeyen dünyada soluk almak demek bu!

Bir kalın sis, burcun öte yanındaki şehrin üstünde kümelenmişti, göğü aşağı indirmişçesine mavisi ters yüz olmuş bir kül rengi sıvanması. Altında bir şeyler olup bitiyordu herhalde de onu saklıyordu. Hasan, sandı ki, o kalın sisin altında Tanrı koruyucu elini geri alıyor Bizans'tan; dedikleri doğru ise Meryem Ana şehri terkediyordu. Öyle bir büyük olay da açıktan açığa olmayacağından, kalın sis perde olmuş, terkedilişi göstermiyordu.

Sıçradı kalktı birden; deli dananın kuyruğunu bir kör arı birdenbire sokmuş da canını yakmıştı. Öylesine açılan gözleri, kalın sisin altındaki terk edişi görmeğe can attı. Yüreği ferahlamış mırıldandı: «Bre bu son öyleyse, geldi vakit. Taa çocukluğumda, Murad Beğ zamanında duyduydum, Meryem Ana gidiyorsa bitti Bizans!»

Olduğu yerde bir vakit de bu yüzden, bu düşünceden kımıldayamadı. Kalın sislerin ardında olana bitene karışmış gibiydi. O yüzden de ortalığın karardığını, söğüt yapraklarının soğuduğunu, çöken bir gökyüzünün kara bulutlarını bu yana da saldığını fark edemedi. Hışır hışır eğilen söğüt dalları, huysuzlanan Likos Deresi ile bir vakit delicesine söyleşti, esiveren bir fırtına ortalığı allak bullak etmeğe başlıyordu ki sicimlenmiş bir yağmur indi, ansızın. Yer göğe karıştı, gök yere yağdı. Bir anda Hasan su içinde kalmıştı. Soğuk bir yağmurda kendine geldi ama Tekkenin içine kaçmadı da bir duvar dibine sığındı. İstanbul büsbütün gözden kaybolmuştu. Ne surların çıkıntısı görünüyordu ne de az önce gözlerini diktiği burç. Daha doğrusu bir adım ötesi vıcık vıcıktı, su dolu bulutlar yüzüyordu çevrede. Söğüt ağaçları bulutların suyuna batmıştı.

Akşama doğru dindi, akşama kadar da Hasan uyuşuk uyuşuk o duvar dibinde yağmuru gözledi. O kalın sis, o kalın sisin altında olup bittiğini sandığı terk ediş, sonra karanlıklar yağmurlar şimşekler, sonra çamur, hepsi birer işaretti, vaktin geldiğini söylüyor idi, Hasan'ı çağırıyordu hazırlığa. Yüreğinde yerleşip kocamanlaşan deli danaların yüreği sıcak sıcak kabarıyor, dünyayı içine alıp üşümüşlükleri ısıtıyordu, ısıtmağa didiniyordu, ısıtamadığına yüreğini olduğunca veriyordu.

Sultan Mehmed'in çağrısı geldi yağmur diner dinmez. Paşasından Beğine, Yeniçeri bölükbaşısından güngörmüş Çavuşuna, adı belli dervişinden Şeyhine, say ki yağmur sonu divanı için çağırılıyordu. Er Sinan Beğ Horoz Dede'ye Bahadır Yüzbaşı ile Hasan'ı da alıp getirmesi için haber yollamıştı ayrıca. Barak'ı da alıp gittiler.

Gelenlerin hepsi Otağın önünü doldurmuştu. Çoğunun üstünde yağmur ıslağı giyecekler vardı, belli ki tezden gelmişler, değişme vakti bulamamışlardı; yağmur kalıntıları insan sıcağına karışmış, yine bir çoğunun omuzu üstünden buğulanıyordu. Akşam güneşi, onca fırtınadan yağmurdan sersemlemiş, sünbüllenerek sarkmaktaydı; ışıkları da sünbüllenerek yatıyor, vurduğu yeri hasta yorgun bir aydınlıkta ısıtıyordu. Aşağılarda Haliç, aşağılarda Bizans, aşağılarda bütün ordu.

Sultan Mehmed'in hemen yanında aklığından belli olan Ak Şemseddin ile kirpi dikeni kararmasında daha bir heybetlenmiş Molla Gürânî, ötekiler, ötekiler... Hasan, bu ötekilere şöyle bir bakıp geçmiş gözleriyle, Sultan Mehmed ile Ak Şemseddin'de durmuştu. O sabah vakti, o namaz; secdeye varan kendisi mi idi yoksa toprak mı hâlâ bilemiyordu, onu düşünüyordu. Sonra birlikte yenmiş bir sabah ekmeği, sofranın büyüyüşü gözlerinde, sonra Likos Deresi'nin Bizans'ın içine içine akan suyu...

Sultan Mehmed konuşuyordu herhal, ses onun sesiy-

di; ordusunun üstünlüğünden söz ediyordu, İstanbul şehrinin güzelliklerinden, zenginliğinden, Yüce Peygamberin muştusundan... Hasan dinliyor, kulak veriyor daha doğrusu, lâkin deli dana yüreğinde İstanbul'u dört dönüyordu, Likos Deresi'ni su altından yüzüyordu ki birden irkildi. Sultan Mehmed'in sesi top patlamasında:

«Paşalarım, benim ağalarım, Beğlerim!» demişti saydıklarının hepsini bağrına basarcasına; «Askerlerim! Bu İstanbul savaşında yoldaşım olan arkadaşlarım! Sizleri buraya, kesin kararını verdiğim son hücumda, şimdiye kadar gösterdiğiniz yiğitlikten de ötesini istemek için çağırttım. Yeryüzünün bir eşi daha bulunmayan İstanbul şehrini alacaksınız. İstanbul'un adı geçtiği her yerde o şehri alan yiğitler olarak anılacaksınız. İstanbul diyen her ağız aslında sizin adınızı anmış olacaktır, unutmayın. Şimdi orada oturanlar bugüne kadar bize her vakit pusular hazırladı, bizi vurmak için elinden geleni ardına komadı, almaz isek kapımız açık uyuyamayız.

«Kale duvarlarını toplarımızla öylesine vurup yıktık ki size hücum için surların yerine düz bir yol gösteriyorum, sur değil gördükleriniz artık birer düzlüktür. Ama yine de şehri kolay alamayacaksınız; sur kalıntılarının üstüne atılan yiğitlerim çok tehlikelerle karşılaşacaktır, ama, zafer yeli bizden yana esecektir, İstanbul, sonuna kadar bizim olacaktır. Bütün yiğitliğinizi yüreğinizde toplayın, erlerinizi koşturun. Onlara anlatın ki askerlik üç nesneye bağlıdır, savaş üç nesneye bağlıdır: Namus, itaat, yılmamak!

«Ne kadar yüce bir maksada hizmet ettiğinizi unutmayın. Hücumda ben sizin yanınızda olacağım. Şimdi gidiniz, sağlıkla gidiniz, çadırlarınıza varınız, yemeğinizi huzur içinde yeyiniz, dinleniniz. Hücum buyruğu verildikten sonrası sizindir artık!»

Hasan bu sesin tutsağı oldu. Daha önce ne demiş, Sul-

tan Mehmed neler söylemiş; hattâ son cümlesinden öncekiler dahî önemli değildi. Aklını başından alıp yüreğinin yerini alan deli danalığı bile koğalayan tek söz idi: hücum buyruğu verildikten sonrası sizindir artık!

Gökyüzünden inme bir sesin tınlaması, bulutlara has bir boğuk çınlayış, şimşeğe benzer bir iniş çıkış idi, Hasan'ı titretip duruyordu. Hem yanıyordu ısınmasında hem üşüyordu. Herkes dağıldığı halde yerinden kımıldayamıyordu. Bir kolundan Bahadır Yüzbaşı tuttu ötekinden Horoz Dede, çektiler. Biri ötekine: «Neyi var bunun?» dedi sordu, Horoz Dede'nin hırıltılı sesi idi; Bahadır Yüzbaşı da: «Üşüttü herhal» dedi, düşünceliydi sesi biraz da yıpranmıştı; «Geçenlerde Likos Deresi'nde yüzmek, bugün yağmur altında beklemek, aklından zoru yok ise... bilemem.»

Gidemediler herkes gibi.

Er Sinan Beğ beklemeleri için ulak yollamıştı, Otağın bir odasına alındılar, içerde Hünkâr, ileri gelenleri toplamış, o sıra için bilinmesi gereken buyruklarını veriyordu.

Bir saat kadar sürdü.

Akşam ezanına yakın Er Sinan haber yolladı ki Hünkâr namazdan sonra Tekkeye gelecek, akşam ekmeğini birlikte yiyecek sizinle, diye.

Horoz Dede'nin etekleri tutuştu. Çarpuk çurpukluğu daha bir devrildi. Çoktan yaşlanmış gözlerindeki eğrilikler bozulup düzeldi, çoktan ihtiyarlamış yüz, tel sakallara takılı kaldı, yeniden yerine ulaştı. Eli ayağına dolana dolana Tekkeye varabildiğinde Döndü Bacı'ya vardı, durum vaziyet budur aman gözünü sevem bu dışarda yenilen son yemektir o da Tekkemize nasip olmuştur, yarım saate kalmaz burda ne yaparsan sana kalmış göster kendini, demekten bir hal oldu.

Döndü Bacı uzun sözün geri kalanını pek dinlemedi, başına geleceği bilmiş olmanın çabasına düştü hemen.

Horoz Dede yarım saat diyordu ama bir saat tutardı bu geliş, ona göre davrandı, ne yapılabilecekse yaptı, hazır etti. Padişah geldiğinde yüz ağartan bir sofra çıkardı da Horoz Dede'yi iki büklüm olmaktan kurtardı.

Sultan Mehmed'in yanında her vakitki gibi Ak Şemseddin var idi, bu sefer de Molla Hüsrev'i yanına almıştı ayrıca. Ekmek hoşça yendi. Ak Şemseddin'in aklığı, yaşlandıkça nazlara sarınmış sesi sofranın tadı tuzu olmuştu. Horoz Dede hemen hemen hiç ağzını açmadı.

Yatsı namazını da Tekkede kıldı Hünkâr.

İmam Ak Şemseddin idi, müezzinlik Barak yiğide verildi, o da imama eziyet çektirtmedi. Son selama doğru ortalığa öyle bir hava sindi ki sanırsın bu namaz Ayasofya'da kılınır, öylesine bir tuhaflık idi, öylesine bir olmazlığın oluşunda kımıldıyordu ortalık.

Ak Şemseddin bu havada kısa bir duaya vardı. Fatiha, mırıl mırıl döküldü ortalığa. Hünkâr helallik diledi.

Hasan ağlayacak halde idi. Yemek boyunca üzerine, o günece bilemediği bir sessizliğin çöktüğünü hissetmişti. Günlerdir yüreğini yerinden eden o deli dana fışırtısı gitmiş, yerini bu sessizliğe bırakmıştı. Likos Deresi'nin dip suları gibi bir yeşilimsi sessizlikti, o sessizlikte ne ne yediğini bilmişti ne de sofrada konuşulanların farkına varmıştı, içten içe Hünkâr sofrasında oturmuş olmanın edebini duyup yaşıyor idiyse de öyle bir yerde edepsizlik sayılır bir durumda görünmenin korkusundan da kopamıyordu.

Gözleri Hünkâr'daydı belli etmeden, sofradayken de şimdi de. Sofradayken de bakıyor ama görmüyordu şimdi de. Gördükleri bir takım hareketler idi ki Likos Deresi'nin dip sularının yeşilimsiliğinde ısınarak uçuşuyormuşcasınaydılar. Şimdi Hünkâr'ın kucaklaşması da öyleydi. Sırayla kucaklaşıyor, helâlleşiyordu. Sıra kendine geldiğinde Sultan Mehmed'in genişçe göğsüne yaslanıverdi. Hiç dü-

şünmedi, ayıp mıdır değil midir, utanmak gerek mi değil mi aklına getirmedi, bıraktı başını Sultan'ın genişçe göğsüne, sindire sindire kokladı. Ne bir karındaşı olmuştu şimdiyece ne bir ağası... Mehmed, yaşça küçüğüydü, doğuşunu biliyordu, öyleyse ağası sayılırdı Hasan, öyle benimsedi o genişçe göğsü.

Babasını hatırlamıyordu, ana nedir bilmiyordu. Bildiği en güvenilir göğüs Mustafa Beğ'inin göğsüydü, terkesine ilk binişinde o güvenilir sırtı seyre doyamamıştı. Birden sızladı burun direği, aynı kokuydu; o vakit.. o çocuk burnun kokusunu aldığı yiğit şimdi bu genişçe genç göğüste kokuyordu Tanrı'm, öylesine bir, öylesine emin idi.

İyice kapandı.

Sultan Mehmed, göğsüne kapanan başın yiğit sığınışını hemen sezdi, sımsıkı sarıldı:

«Hasan İstanbul'da seninle çok vaktimiz olacak» dedi; «Çok savaşa at süreceğiz...»

Hasan'ın sesi nemli, çok ısınmış bir nemin buğulanmasından farksızdı:

«Sanmıyorum padişahım... ne var ki İstanbul'da hep seninle olacağım, bunu biliyorum.» diyebildi.

Sultan Mehmed, göğsündeki başın değil İstanbul'da bir ağacın terlediğini sandı; İstanbul'un bir yerinde bir kınalı toprak ısınıyordu avuç avuç, bir tas su kaynıyordu içten içe, bir taş toprağı yırtmış sivriliyordu... yahut bir pencere aydınlanıyor, bir sokak karanlığı ışıyor, bir çiçek meyveye dönüyordu; Hasan'ın terleyen başında bütün bunlar vardı, o anda Sultan Mehmed Hasan'a mı sarıldığını yoksa İstanbul'u mu bağrına bastığını ayıramadı birbirinden; ikisi de bir olmuştu. Kendisini bildi bileli ilk defa değişik bir doluluğa doldu göz pınarları Sultan Mehmed'in, yüreği o doluluğa kabardı:

«Hasan, hakkını helâl et!» dedi.

Hasan'ınki bir inilti:

«Senin olan sana helâl değil mi? Benim hakkım senin hakkın padişahım, senin hakkın benim idi zaten, mübarek olsun! Bana izin duramayacağım.»

Ak Şemseddin başını önüne eğmişti. Molla Hüsrev sulu gözlerde süzdü Horoz Dede'yi. Horoz Dede hiç çekinmeden ağlıyordu, ağlarken de dünyanın en çirkini olduğundan habersizdi. Er Sinan, Bahadır Yüzbaşı'ya tutunmuş, Bahadır Yüzbaşı Barak'ın sağlam eline uzanmıştı.

«Gidelim» buyurdu Hünkâr.

Kalırsa sabahaca Tekkeden dışarı çıkamayacağına inandı, o yüzden de attığı gibi adımını çıktı.

«Yarın Horoz Dede, inşaallah, Istanbul'da, Ayasofya'nın önünde beni bekleyeceksin, ben gelenedeğin bekleyeceksin!»

Buyruk mu idi niyaz mı idi umut mu? Belli olmayan bir seste söyleyip gitmişti. O gidince de Tekke soğlayıvermişti doluluğu yitmiş un çuvalları misali.

Az sonra, bir gulguledir koptu. Asker ışıldak alayına çıkmıştı. Bir is, bir ışık, bir çıra dumanı... birbirine karışmış yeri oynatmıştı yerinden. Tüte ışıya bir deniz şavkı haline gelmiş, dalgalarca kabarıp sura vurmuş, öte yana geçmiş çağıldamıştı şehrin içinde. Görenin yüreğine dehşet salan bir ışık çağlayanı, duyanı aklından eden bir ışıldak seli... saatlerce akmış, birdenbire de söyünmüştü.

Söyünüşü yanışından daha korkunç geldi.

Sonra, bitmezmişçesine uykuya varmış bir gece karanlığı. Çıt çıkmıyordu ki ne olduğu biline. Mayıs, ilerledikçe geceyi ısıtıyordu. Isınma, gece yarısını geçtiğinde ağustosu andırdı. Toprağı çatlatacak gibi bir sıcaklık, yel oldu esti toprağın yüzünde. Uykudakiler terliyordu ki, boğa gözü iriliğinde bir sulu sepken indi, Tanrı rahmetini esirgemedi, diye düşündü Hasan.

Bütün gece uyuyamamıştı, uyumak gelmiyordu aklı-

na, uykunun varlığı silinmişti yer yüzünden. Söz geçiremeyeceklerini bildiklerinden Bahadır Yüzbaşı da Horoz Dede de yakasını bırakmışlardı. Onlar da uyumuyorlardı ama içerdeydiler. Hasan'ın yanında sadece Barak vardı. O da konuşmuyordu.

Boğa gözü iriliğinde yağıp geçen, Hasan'ın da, Tanrı'nın rahmeti deyip düşündüğü sulu sepkenden sonra gereğinden fazla ısınmış hava serinledi. Toprak çatlamaktan kurtuldu, uyuyabilenler terlemekten. Hasan, mayıs gecesinin huzurunu duydu. Sanki bir deri değiştirme idi az önceki sulu sepken, eskiyen bir toprağın yüzündeki deriyi alıp götürmüş pul pul, yerine yeni bir deri germişti.

Geceydi, karanlıktı, görünmüyordu ama bu yeni derisi ile yeryüzü muhakkak ki eskisinden bin katlı bir güzelliğe bürünmüştü. «Sabah görürüm» diye düşündü ama, görmeğe de pek niyeti olmadığını hissetti. Yanında yarımlığı kıpırtısız duran Barak ağasına sormağı düşündü.

Ağzını açmağa üşendi; tenbel ama doyumsuz bir gevşeklik sarmıştı yüreğini.

Tenbel ama doyumsuz gevşemeye bıraktı özünü Hasan.

Horoz Dede olmasaydı kendine gelemiyecekti de.

Onun sesiyle fırladı yerinden. Uzun, pek uzun bir ötüş ortalığı tutmuştu, ardından da bir o kadar uzun: «Gumnu yaa gaafiluuun!» çekti ki bir daha ne duyulur ne işitilir cinsinden.

Çekmesiyle sokağa dalması, Tekkenin dışına yani, dolanması bir oldu.

«Uyanın bre uykucular açın gözünüzü vakit gelmiştir!.» haykırışı dört bir yanı sarıverdi.

Sabah ezanına çağrı idi, ardından da ezanlar sardı dünyayı.

Hasan Tekkeye yöneldi:

«Barak Ağa sancağa sarınma vaktim geldi benim, he mi?» dedi, «içeri giriyorum, unutmayasın!»

Zaman, suyun altında yeşil idi, Likos Deresi'ne dolmuş akıyordu, Bizans'a doğru; orada ya yenilecek yahut sona erecekti... ondan sonra zaman yok; varsa bir başka zaman olacaktı.

Hasan, ayaklarını gördü suda, hemen gözünün önündeydi, yüzüyorlardı; suyu, dipden doğuyorlardı, çocuk, ayaklarıydı hem de en yenisinden, ak, temiz, çıplak idiler. Yanıbaşında da Horoz Dede'nin eğri büğrü ayaklarının çarpık parmakları, küt parmakları, Kendisininkiler ile birlikte bir arada gördüğünde ilkin korkmuştu, şimdi, suyun altındaki yeşil zamanı Bizans'a doğru yüzerken o korkusuna gülmek geldi içinden. Horoz Dede'nin küt parmaklarıyla kendi düzgün parmaklarının arasında ne bir ilinti vardı ne de bir başıboşluk. Birbirine bağlı birbirinden apayrı iki ayağın parmakları, ne var ki biri olmadan öteki olmayacakmış gibi geldi suyun dibinde Hasan'a. Korktuğunda çocuk idi, şimdi kocaman bir adam.

Yukarda, suyun üstünde, şu anda hendekleri geçmekte olduğuna göre surun altına girmemişti daha, orada iki saattir cehennemin kıyameti kopmuştu, yaşanıyordu. Sultan Mehmed'in hücum buyruğunu döğen davullarla birlikte vasiyeti boynunda yazılı herkes kopmuştu benliğinden. Kalkanların şemsiyesinde sura yürüyen yüzbin; kalkanların şemsiyesine surun üstünden yağan milyonla ok, taş yağmuru, ateş. Toplar, yürür kuleler, yanar paçavralar ki akla ne gelirse nasıl gelirse... Hasan, Barak Ağasına diyeceğini demiş göstereceği yeri göstermiş: «Ya Allah Bismillah» çekip yüreğine boydan boya Likos Deresi'ne dalmıştı.

Zaman, suyun altında yeşil idi, dibinde yeşilimsi.

Surun altındaydı artık, burcu geçiyordu solundan; dört parmak üstünde ucu ölümüne sivriltilmiş demir mazgallar sarkıtılmıştı aşağıya aşağıya. İlk geçişinde yanılmış bilememiş, sırtını yaralamıştı ama şimdi biliyordu artık. İyice sinmiş, karnını dere dibi kumuna bastırarak süzülmüştü. Su burada göllendiğinden ağırına akıyor, kumunu çorunu dibe döküyordu.

Zaman durgun, yeşili oynamaz, ışığı yok.

Üstünde ikinci hendeğin suyu vardı güneşin gelişinden belli oluyordu, ilk geçişinde aldanıp az kalsın buradan çıkacaktı, o vakit de erken ölümü olacaktı tabii. Allahtan ki hesabı şaşmamış, yüreğini dürtüp uyandırmıştı da asıl varacağı yere vardırmıştı. Kolay geçti orayı da. Dışardan yüklenen orduya canını dişine takmışların karşı koması, işine yarıyordu. Suyun dibine bakmak ne kimsenin aklına geliyor ne de gelecek. Fakat soluksuzluğu yüzüne vurur olmağa başlamıştı, herhal avurtları şişiyordu. Alışkını olsa da zor bir yüzüştü, öncesinden biliyordu.

Az sonra gelecekti nişan yerine, dere yatağı orada sağlı sollu sazlık olmuş bir daha yayvanlaşmıştı. Ne var ki geçen seferki gibi orada bir bekleyeni yoktu, güveneceği Bahadır Yüzbaşı surun dışındaydı şimdi. Eğer söylediyse, ki yüzde yüz söyleyecekti göreviydi bu başka türlüsü olamaz, Barak Ağası herkesi toplamış, gece yarısı gelen Cebe Ali takımını da yanına almış, savaşı yarıda kesip gözlerini derenin sura girişine yakın olan kapıya dikmeleri gerektiğini anlatmıştı. Onlar da, başta, olanı yeni anladığı için şaşan Bahadır Yüzbaşı'nın imrenmişliği, Horoz Dede'nin aksilenmeyip: «Yaa huuu!» çekercesine «Amanın» deyişi, Cebe Alisinden ötekilerece hepisinin bir ayrı meraklanışı, umuşları, sevinişleri, coşmaları ki velhasılı bir tek yürek olup bekleyişleri dünya malına bedel idi, hemi de güvenci olacaktı, gücü olacaktı, diriliği olacaktı. Çünkü sudan çıkınca yorgun, ıslak, soluksuz kalacak; sırtında

boylu boyunca yatan palasını avuçladığı gibi sallayıp yürüyecek; yüz ok birden bin mızrak üstüste inse de aldırmayıp seğirtecek, önüne geleni devirip biçip ikiye üçe gözüne koduğu kapıya ulaşacaktı. O kapı, yıllarca önceki utancı idi, o kapının karşısında düşmüştü atından, at sırtında tutunamaz bir çocuk dedirtmişti kendine, şimdi orada, o kapıyı açıp bekleyenleri içeri alır almaz burca çıkacak, sancağı çekecekti:

«Benim ben, ben Istanbulum heyy» diye bağıracaktı... sonra? Allah kerimdi sonrasına sonrası mı olurdu bre? Sonrası Tanrı değil mi? Öncesi Tanrı ise sonrası ne olur.?

Sırtında palası, palasının altında sıkıca sardığı sancak, öyle bir sarma idi ki beden mi sancağa sarılmış sancak mı bedene, ayrıcalıksızdı.

Zaman suyun dibinde yeşil idi, akıyordu, Hasan ile birlikte.

Neredeyse varacaktı varacağı yere, nişan belli olmuştu. Az ötede ya bir şey yeni başlayacak yahud bitecek, sona erecekti. Ne olursa olsun o düğüm noktası Hasan'ın özü idi hemi de sanıyordu ki o öz, kimbilir nice zamandır kaynaya kaynaya gelip kendisinde özleşmiş bir koca zaman idi, Mustafa Beğ vardı o kaynamada, Sefli Ali emmisi vardı, onun oğlu topal Minnet, anası Serencam vardı; Çerçi, Cebe Ali, Horoz Dede, Akbıyık Şeyh, Ak Şemseddin var idi, en çoğunda da Sultan Mehmed... hepsi birden yoğrulmuş yahud imbiklenmiş, gelmiş Hasan'ın bedeninde can olmuştu, şimdi su altında yeşil bir zamanın içinde akıyordu.

Nişan yerine vardığında yüreği durur gibi oldu, bir an. Sonra hızlı hızlı çarpmağa başladı. Yüzü ya mosmordu yahud kıpkızıl. Gözleri suda yosunlaşmış bakışlarda irileşmişti, burun deliklerini zorluyordu soluğu, ciğeri şiştikçe şişmişti. Elini derenin kıyısına attı, sazların kökünü avuçladı, aklında yanlış kalmadıysa yakınlarda bir ağacın

yıllanmış kökü de su dibinde budaklanmıştı; ona da sarıldı, yavaş yavaş su yüzüne çekti bedenini.

Başını ansızın çıkardı su yüzüne, soluklandı. Gözü yeşillerde idi hâlâ, su yüzüne çıktığında köreldiğini sandı, ilk çıkışında öyle sanmamıştı hâlbuki; o vakit gece olduğu içindi belki de. Şimdi gün sabahı yarılamış kuşluğa erecekti nerdeyse; mayısın güneşi zaten göz kamaştırıyorken bir de su dibi yeşilliğinde bir zamandan baş çıkarıp göz açmak kolay değildi. Ne var ki görmesi gerekti, çevresini anlaması gerekti, diriliği gerekti her şeyden önce. Sıktı gözlerini derin derin soluk alırken, sımsıkı kapayıp açtı... görüyordu. Puslu bir güneş aydınlanması gördü önce, sonra bir yalnızlık. Ama, hemen cehennemleşti o yalnızlık. Surlara doğru canı derdine düşmüş, surlarda canı dışında bir didişme. Kimsenin kimseyi gördüğü yoktu.

Suru aşıp gelen bir iri gülle, yolunu şaşırmış şaşkınlar gibi düşecek yer bulamadı da, geldi, ıslıklar çalarak Hasan'ın üstünden geçti, az ötesinde dereye düştü. Bir adam boyu sıçrayıp dere yerine otururken ne olur ne olmazına suda saklanan Hasan'ı da çalkaladı. Hasan, bir iki yüzdü, az yukarda bir çıkıntıya duldalanıp dereden çıktı, palasını sıyırıp aldı sırtından, sıkıca avuçladı sapını. Korktuğu yoktu, palası vakit kazanmak için sadece güvencesi olacaktı. Bir kere daha aşacağı yolu gözden geçirdi, karşılaşabileceği engelleri hesapladı. Anlaşılan hücumun en koyusu bu yanlardan idi ki surdakiler de göz açamıyorlardı. Ancak vurulup düşenler yahud ağır yaralananlar bu yana sarkıyordu, yerleri ya boş kalıyordu ya da dolduruluyordu. O durumda Hasan'la uğraşacak birinin çıkması, olsa olsa, kötü bir kader olurdu, onu da hesaba kattı Hasan.

Dinlenmişti bir solukta, eski Hasanlığı damarlarındaydı; o deli dana, yüreğine geri dönmüştü, sıçradı. Hemen önünde bir koca çınar, koca çınarın da bir omuz boyu yükseğinde kol kalınlığı bir dal uzamıştı.

Görür görmez vuruldu dala Hasan, gözünü alamadı. Hiç düşünmeden çaldı palasını, kol kalınlığındaki dalı dibinden budadı, iki üç pala sallayışında sağlam bir gönder oldu çıktı dal; hem mızrak, hem kargı, hem sopa... ne niyete kullanırsan kullan, yeri geldi mi sancağa gönder olacaktı hem de.

«Ya Allah!» dedi beyni ürperdi, ondan ötesini hatırlaması zor idi artık. Sanki yine Likos Deresi'nin dipten akan suyundaydı, soluğunu kesmiş yudum yudum idare ediyordu, gözlerini açmış nişanını arıyordu. Sağ elinde palası, sol avucu sıkıca sopaya sarılmış dirseğinden de bedenine sıkıştırıyordu. O yandan gelecek olanı bir itişte devirip geçerdi, bu yandan saldıran zaten palanın keskin ağzında gider. İkisinin ortasını bulup da geleni vurdu mu devirecekti durmadan... öyle gitti.

Giden kendisi mi idi yoksa yüreğinden sıyrılan bir başka Hasan, asıl Hasan, yahud Hasan'ı yaratan ne ise o mu gidiyordu kapıya doğru, bilemedi. Gözlerinde sisler yeşil su zamanında akıyordu, Hasan bu yeşil su zamanında yüzüyor, akışa bırakıyordu kendini. Doyamıyordu da; kapı uzasın, yol uzasın, vakit uzasın; aradaki boşluğu bu doyulmaz özlemler doldursun bu dindirilmez hasret bitmeyen yol olsun istiyordu.

Herhal kapıya yakın bir yerlerde biri, belki birileri, üç kişi beş kişi kim saya, önüne çıktı, öyle sandı. Bir yandan palası öte yandan sopa: biri kalktı indi öteki savruldu döndü, dağıttı. Bir kere daha oldu bu, en son, kapıya ulaşmıştı, önü karanlık bir kapı taş sarılığında bir sur duvarı idi, orada işte, biri sağ böğründen dürttü, vurdu herhal, acımadı. Acıdıysa bile tatlı bir acıydı, kaşınır gibi, iyi olan bir yara yeri gibi; sıcacıktı da üstelik. Kapıya uzanacağına o yana döndü, yüz yüze geldi vuran ile. Gencecik bir oğlancıktı, herhal ne yaptığını bilmeden vurmuş ki bakışı donmuş, vuruşu donmuş, açık ağzı donmuş.

Palasının tersiyle öte yana döndürdü oğlancığın bakışını. Hızlı vurdu, çocuğun boynu da kaydı dönerken. Ondan sonra kapıya el attı, palasını bir yana kodu. Kapının ardında bir koca dayak, başka zaman olsa kaldırabilir miydi acaba? Sanmadı.

Ama şimdi başka bir zaman değildi ki? Şimdi Hasan değildi ki oradaki. Orada olan, kapıyı sağlama alan dayağa el uzatan bir kendisi olsa gücü yetmezdi, binlerce elin uzandığını, binlerce omuzun kendi omuzunda yüklendiğini hissediyordu. Şu omuz Mustafa Beğ'in ki Düzmece yerine ölmüştü; bu kol Sefil Ali emmisinin, şu Çerçi'nin yoksul eli... bre bunlar ölmemişler mi idi? Nerden çıkmışlardı, nasıl gelmişlerdi buraya, Hasan'ın burada olduğunu kimden öğrenmişlerdi? Dayanıyorlardı Hasan'ın bileğine kan yerine karışıp güç veriyorlardı. Daha başkaları da vardı ama onları tanıyamıyordu tanıyorsa bile kim olduklarını çıkaramıyordu.

O bir başka vakit ne yaparsa yapsın yerinden kımıldatamayacağı dayağı Hasan kanırta kanırta söktü attı; sırılsıklam olmuştu, belki de kan kırımızı idi yüzü. Az önce vurulan yeri ısındıkça ısınmış, yanıyordu. Aldırmadı yine. Onca özledikleri hâlâ yanındaydılar, hâlâ Hasan'a dayanak oluyorlardı. Hantal kapıyı kavramasından nasıl tuttuysa öylesine çekti, açtı, dayadı kanadı ardına kadar. Birdenbire bir aydınlık doldu gözlerine. Karşıda, doldurulmuş hendeğin üstüne üstüne akıp surlara yüklenen Sultan Mehmedliler!

Sanki tertemiz bir hava doldu ciğerlerine; demindenberi kapıyı açmağa uğraşan binlerce tanıdığı ile birlikte o tertemiz havayı soludu. Gözleri aranıyordu; Barak Ağasının da kalabalığın arasından sıyrılıp ardındakilerle, açıldığını gördüğü kapıya doğru koştuklarını görünce terini silmeğe yeltendi, eli zorlandı. Sağ böğrünün kan içinde kaldığını şöyle böyle gördü, üzerinde durmadı. Hemen

soyundu; zorlanarak da olsa hemen soyundu. Sancak beline dolalıydı, yarasından sızan kan sancağa da bulaşmıştı, üzüldü. Bir sancağı koruyamamıştı, öyle geldi, öfkesi burnuna vurdu, genzi sızlarken açtı sancağı.

Açtığı kapıya en evvel gelen bir yanı yarım kalmış Barak Ağası idi. Ne var ki yukardan da aşağıda bir gediğin açıldığını, açılan yere hücum edildiğini görmüşler, karşı komak üzere saldırmışlardı. Hasan, sancağı ancak bağlayabildi sopanın ucuna. Umduğundan güzel bir gönder olmuştu sopa, eğer çıkıp da burca asabilirse bu güzel gönderde sancak salınacaktı ki gören bakalım nasıl dayanır?

Höykürdü naralandı:

«Bre vurun! Barak Ağam kolla beni, Al-lah!»

Koçbaşında vuruşuyordu artık, kendini kaybetmiş bir kurbanlık koç fırtınasında merdivenlere yüklendi. Saldıranlar gördüğünden korkmuştu, o korku da Hasan'a yetmişti. Sıyrılıp geçerken Barak, Bahadır Yüzbaşı, Cebe Ali, arkasındakilerle birlikte Hasan'ı kolladılar. Gel gör ki surun birinci mazgalının önündeki boşlukta Hasan'ı iri yarı biri, bir daha vurdu. Gönderi ters döndürüp adamı hakladıysa da yara kötü yerindeydi, kan fışkırıyordu.

Gözü döndü Hasan'ın, kıpkırmızı görmeğe başladı çevresini. Artık kimse tutamazdı onu, çıktı, çıktı, çıktı. Burca varmıştı sonunda. Aşağıya katran döken, yanar paçavra atan iki üç kişi Hasan'ın gelişine durdular. Biri, ne yaptığını bilmeden belki de sırığındaki yanar paçavrayı atıverdi Hasan'ın yüzüne. Kıpkırmızı gördüğü dünya bir anda ateşe aleve kesti gözünde. «Savulun bre haydaa!» deyip hörelendi. O anda yine yalnız olmadığını hissetti. Kolunda sıra sıra, omuzunda sıra sıra, beyninde sıra sıra Mustafa Beğler, Sefil Aliler Hasan'ı bir Hasan daha yapıyorlardı. Sancağı da gönderi de pala yerine kullandı, korkunç bir dönmede çarptığını uçurdu aşağı.

Bir an... sallandı dünya; gök çatırdadı, yer sarsıldı, bu-

lutlar döküldü. O an Hasan yalnız kaldığını sezdi. Aklın alamayacağı derecede zengin bir sofranın yalnızlığına çömelir gibi oldu. Aynı anda da bütün dünya aydınlandı gözlerinde. Bulutlar yerine ağdı binbir renkte; gök mayısın en nefis ışığına süzüldü, yer zümrütlendi.. Binlerce ses bir arada adını çağırdı Hasan'ın:

«Hasan! Hasan oğlum, Hasan!»

Gel de kendinden geçme, gel de uçma bre göğe doğru gücün var ise! Hasan ondan önce sancağın dikilmesi gerektiğini sezebildi. Gücü dermanı kesilmiş gibiydi.... Anasının sütünü emiyorken emiyorken süt kesilmişti durup dururken, açlığı doymamış idi, öyle değilse eğer onun gibi bir şey. Gökle yer arasında askıya alınmış bir bedenin uçmasındaki yeğniliği duydu.

Burcun çıkıntısına soktu gönderin alt ucunu, sımsıkı sarındı göndere; sancak yele verdi kendini: şap! şap! şap!., gökle yer arasındaki boşluğu tokatladı. Az kalsın Hasan'ı da beraberine alıp uçurucaktı. Ayaklarını burcun çıkıntısının altına dayadı, iki eliyle sımsıkı tuttu gönderi. Sağından da solundan da kan sızıyordu. Bunca kanı olduğunu bilmiyordu hiç, her insanda da var mıydı acaba bu kadar kan yoksa az önce kendisiyle beraber olanların kanı da karışmış mıydı bu sızışa?

«Allahü ekber! Allahü ekber!..»

Kendisiydi, var gücüyle bağırıyor, ezan okuyordu, Horoz Dede'sinden duymuştu burçlara sancak çekilince ezan okunduğunu, yeni alınan kalelerin burçlarına... yeni alınan ka... yeni alı... yeni...

Ne kadar da eskiydi bu sur Tanrı'm? Bu burç o burç, mu idi, şu karşısında, çocuk iken at sırtında tutunamayıp düştüğü burç mu idi? O kadar eski, o kadar..?

Hatırlamak da sona erdi, eskidi Hasan'ın beyninde... yepyeni bir gökyüzüne açıldı gözleri. Sesinin çıktığını sanıyordu ama çıkmıyordu artık... «Allah!»

Gönderi tutmağa da gücü kalmadı, yığılıyor iken biri eğildi üstünden, göndere yapıştı, tek bir kol idi. Barak Ağasının olduğunu görebildi hayal meyal, sonra onun da yığılıp kaldığını ve bir başkasının gönderin sapına yapıştığını... ondan sonra..?

Horoz Dede akıp gitti açılan kapıdan şehrin içine...
Cebe Ali aktı gitti...
Bahadır Yüzbaşı aktı.
Topal Minnet...
Sonra..?
Bütün kapılar açıldı…

Muhterem Okuyucularımız,

Kuruluşundan itibâren sizlerin hûsn-ü teveccühleri ile bugünki durumuna gelen Yayınevimiz, bazı sebeplerden dolayı son iki sene hizmetlerini aksatmıştır. Bunun için özür dilerken yeni yeni tebessümlerimizde şimdiye kadar olduğu gibi yakın alâkalarınızı ümit etmekteyiz. Göstermiş olduğunuz bu teveccühe ne kadar teşekkür etsek azdır. Yalnız Allah razı olsun demekle iktifa ediyoruz.

Yeni teşebbüslerimizden birincisi şudur:

Değerli yazarımız Sayın M. Necati Sepetçioğlu'nun bütün eserleri bundan sonra yayınevimiz tarafından aşağıda takdim edilen diziler halinde neşredilecektir. Sîzlere bu müjdeyi verirken, yine esirgemiyeceğiniz ilgilerinize teşekkürü de bir borç biliriz.

Saygılarımızla...

İRFAN YAYINEVİ

A) DÜNKİ TÜRKİYE DİZİSİ:

1. Kilit
2. Anahtar
3. Kapı
4. Konak
5. Çatı
6. Üçler-Yediler-Kırklar
7. Bu Atlı Geçide Gider
8. Geçitteki Ülke
9. Darağacı
10. Ebemkuşağı
11. Sabır
12. Gece Vaktinde Gün Dönümü

B) BUGÜNKİ TÜRKİYE DİZİSİ:

1. Cevahir İle Sadık Çavuşun Buğday Kamyonu
2. Karanlıkta Mum Işığı

C) KÜLTÜR DİZİSİ:

1. Rusya Rusya Dedikleri
2. Nur Ağacında Pişen Aş
3. Sonsuza Uyanan Taşlar

D) ÇOCUK DİZİSİ:

1. Çadırların Çocuğu
2. Baskın Hazırlığı
3. Baskından Sonra
4. Dost Yardımları
5. Göç Yolları
6. Kervansaray Soyguncusu
7. Beyaz Güvercin
8. Kutsal Kaya
9. Demir Dağlar Sıra Sıra
10. Şarkı Söyleyen Dev
11. Hamur Kız Çamur Oğlan
12. Fındık Mehmet
13. Ateş Çiçekleri
14. Keloğlanın Oyunu
15. Tembeller Padişahı
16. Sabır Sabır Sabırcık

GÜNDÖNÜMÜ

M. NECATİ SEPETÇİOĞLU

Sultan Mehmed'in, hiç değilse son beş yılını Konstantiniyye düşü görmekten başka bir işle geçirmediğini, herhal, Bizans'ın kralları da biliyordu. Padişahlığa geldiği günün ayak tozuyla çağırdı bu meşveret tazeliğine bakılırsa, Sultan Mehmed, gün değil saatini ziyana vermeyecekti.

Yazık!

Yine boşuna akacaktı kanlar; yine Osmanlı'nın gücü boşuna bir sıra taş duvarın önünde çakılıp kalacaktı, bekleyecekti, dönecekti. Her çakılıp kalış, her bekleyiş, ardından da Kostantiniyye'yi alamadan her geri dönüş Osmanlı'nın ayıplanması Bizans'ın ise gizliden güçlenmesi değil mi idi bre? Bunu kimse göremez, kimse düşünemez mi?

DÜNKÜ TÜRKİYE